

Ramona Alexandra Neagoș

INTERDEPENDENȚA ASIMETRICĂ ȘI MEDIEREA INTERNAȚIONALĂ ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

Presa Universitară Clujeană

Ramona Alexandra Neagoș

**INTERDEPENDENȚA ASIMETRICĂ
ȘI MEDIEREA INTERNAȚIONALĂ
ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ**

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2023

Referenți științifici:

Conf. univ. dr. Laura Herța

Conf. dr. Adrian-Gabriel Corpădean

ISBN 978-606-37-1551-8

© 2023 Autoarea volumului. Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul autoarei, este interzisă și se pedepsește conform legii.

Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro
<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

CUPRINS

INTRODUCERE.....	10
Problematica cercetării.....	10
Justificarea cercetării.....	10
Suportul metodologic al cercetării.....	10

PARTEA I

CAP. I: Globalizarea și interdependența.....	14
CAP. II: Interdependența în sistemul internațional.....	22
CAP. III: Uniunea Europeană și interdependența.....	30

PARTEA a II -a

Interdependența asimetrică produce crize care cauzează fracturi între statele membre și, în final, contestarea / dezintegrarea Uniunii Europene.....	37
CAP. IV: Identificarea modului în care interdependența asimetrică poate genera conflicte și fracturi în interiorul UE și ce consecințe pot avea acestea asupra întregii existențe a Uniunii Europene	38
CAP. V: Formularea unei alternative paradigmatică la teoriile existente de Relații Internaționale și Integrare Europeană.....	45
CAP. VI: Identificarea celui mai eficient instrument pentru gestionarea discontinuităților în contextul interdependenței asimetrice.....	57
6.1. Spre o abordare teoretică sintetică a Rezolvării Conflictelor Internaționale.....	57
6.2. Evoluția Rezolvării Conflictelor ca domeniu de studiu în Relațiile Internaționale.....	61
6.3. Mediarea Internațională / Europeană Contemporană în managementul crizelor și conflictelor internaționale.....	68
6.4. Cine mediază? (Identitatea Mediatorului Internațional).....	69
6.5. Strategii și Instrumente ale Medierii Internaționale.....	72

6.6. Mediarea Inteligentă.....	74
6.7. Rolul medierii inteligente în producerea transformărilor la nivelul formelor culturale și al identităților.....	80

PARTEA a III-a

UE este amenințată cu amplificarea discontinuităților din cauza strategiilor insuficiente și ineficiente de gestionare a interdependențelor asimetrice.....	85
--	-----------

CAP. VII: Analiza eficienței modului de gestionare a interdependențelor în contextul interguvernamentalismului și în cel al comunitarismului.....	86
--	----

7.1. Oscilația între comunitarism și interguvernamentalism în contextul proceselor de reformă: stabilirea leadership-ului Convenției Europene sau primul derapaj de la metoda comunitară.....	93
---	----

7.2. Configurarea pozițiilor de negociere din cadrul Convenției: UE 3 (Președinția permanentă a Consiliului European) vs. UE 27 (FOCM și frontul de opoziție al statelor medii și mici -menținerea puterii executive a Comisiei Europene și îmbunătățirea status-quo-ului).....	96
--	----

7.3. Oferta de leadership a Convenției vs. oferta de mediere a Convenției în contextul procedurilor de luare a deciziilor.....	102
---	-----

CAP. VIII: Determinarea raportului asimetric dintre UE 27 și UE 3, în contextul revizuirii Tratatului de la Lisabona, și identificarea mediatorului între UE3 – UE27.....	107
---	-----

CAP. IX: Identificarea instituțiilor / reformelor instituționale care ar servi cel mai bine scopurilor de rezolvare / prevenire a conflictelor cauzate de interdependențele asimetrice în UE.....	116
---	-----

9.1. Probleme cheie și dileme.....	119
------------------------------------	-----

CONCLUZIE.....	128
----------------	-----

ANEXE	131
-------------	-----

BIBLIOGRAFIE.....	140
-------------------	-----

Lista tabelelor

Tabel 6.1. Rezolvare (<i>Acorduri</i>) și Transformare: O Scurtă comparație a perspectivelor.....	60
Sondajul valorilor mondiale („ <i>The World Values Survey</i> ”), Raportul Mondial privind atașamentul față de cetățenia europeană (2005-2009).....	131
Sondajul valorilor mondiale („ <i>The World Values Survey</i> ”), Raportul Mondial privind atașamentul față de cetățenia globală (2010-2014).....	132
Sondajul valorilor mondiale („ <i>The World Values Survey</i> ”), Raportul Mondial privind atașamentul față de cetățenia națională (2010-2014).....	134
Sondajul valorilor mondiale europene („ <i>The World Values Survey</i> ”), Raportul Mondial privind atașamentul față de cetățenia europeană(2010-2014).....	136

Lista figurilor

Sondajul Eurobarometru 2013, ediția de toamnă/Standard Eurobarometer 80, <i>Public Opinion in the European Union, (Opinia publică în Uniunea Europeană)</i> August, 2013.....	28
Figura 4.1 Completare la Schema naturii interdependenței, (Nye S. Joseph, 2007).....	40
Figura 6.1 Reprezentarea grafică a funcțiilor medierii și negocierii în contextul UE 3 vs UE 27: o comparație a abordărilor.....	84

Lista abrevierilor

ABC	Propunerea șefilor de state și de guvern ai Spaniei, Marii Britanii și Franței (Aznar, Blair, Chirac)
ABC(D)	Propunerea șefilor de state și de guvern ai Spaniei, Marii Britanii, Franței și Germaniei (Aznar, Blair, Chirac, Deutschland)
ADR	Alternative dispute resolution/soluționarea alternativă a disputelor
AKUF	Arbeitsgemeinschaft Kriegsursachenforschung / Grupul de Lucru pentru Cercetare asupra Cauzelor Războiului
BIRD	Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare
BATNA	Best Alternative to a Negotiated Agreement / Cea mai bună alternativă la un acord negociat
BCE	Banca Centrală Europeană
CCTS	Committee for Conflict Transformation Support / Comisia pentru Sprijinirea Transformării Conflictelor
CECO	Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului
CEDO	Curtea Europeană a Drepturilor Omului
CIG	Conferință Interguvernamentală
CMM	Conflict Management and Mitigation/Managementul și Mitigarea Conflictului
COW	Correlates of War (baza de date a Universității din Michigan specializată în colectarea cunoștințelor științifice despre război)
CPI	Curtea Penală Internațională
CSIS	Center for Strategic and International Studies / Centru de Studii Strategice și Internaționale
CTN	Corporații Transnaționale
ECPEC	Early Conflict Prevention in Ethnic Crises (baza de date a Departamentului de Cercetare a Păcii și Conflictului din cadrul Universității Uppsala specializată în colectarea cunoștințelor științifice despre acțiuni preventive și rezultatele conflictelor)
EEAS / SEAE	European External Action Service / Serviciul European de Acțiune Externă
EFNI	The European Forum for New Ideas
EGP	European Green Party / Partidul Verde
EPP	European People's Party / Partidul Popular European
ESDP	European Security and Defence Policy/Politica Europeană de Securitate și Apărare
FESF	Fondul European de Stabilitate Financiară
FMI	Fondul Monetar Internațional
FOCM	Friends of the Community Method / Prieteni ai Metodei Comunității
FOR	Fellowship of Reconciliation
ID	Identitate
IDCM	International Development and Conflict Management/Dezvoltare Internațională și Managementul conflictelor

IFOR	International FOR
JAI	Justiție și Afaceri Interne
MES	Mecanism European de Stabilitate
MESF	Mecanism European de Stabilizare Financiară
NAFTA	The North American Free Trade Agreement / Tratatul de Liber Comerț al Americii de Nord
NATO	North Atlantic Treaty Organization / Organizația Tratatului Atlanticului de Nord
OCDE	Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică
OIG	Organizație interguvernamentală
OMC	Organizația Mondială a Comerțului
ONG	Organizație non-guvernamentală
ONU	Organizația Națiunilor Unite
PE	Parlamentul European
PES	Party of European Socialists / Partidul Socialiștilor Europeni
PIIGS	economiile Portugaliei, Irlandei, Italiei, Greciei și Spaniei
RC	Rezolvarea Conflictelor
RCI	Rezolvarea Conflictelor Internaționale
RSUE	Reprezentanți speciali ai UE
SG / ÎR	Secretarul General / Înaltul Reprezentant
SIPRI	Stockholm International Peace Research Institute/Institutul Internațional de Cercetare pentru Pace de la Stockholm
SPIDR	Society of Professionals in Dispute Resolution / Societatea Profesioniștilor din domeniul Rezolvării Disputelor
TCE	Tratatul care instituie Constituția Europeană
TFUE	Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene
TPD	Teoria păcii democratice
TUE	Tratatul privind Uniunea Europeană
UCDP	Uppsala Conflict Data Program (baza de date a Universității Uppsala specializată în colectarea cunoștințelor științifice despre conflictelor violente)
UE 27	cele 27 de state membre ale Uniunii Europene
UE 3	Franta, Germania, Marea Britanie
UEM	Uniunea economică și monetară
UKIP	The United Kingdom Independence Party/Partidul Independent al Marii Britanii
UNESCO	Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură
USAID	United States Agency for International Development/ Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională

Introducere

Problematica cercetării

Statele membre ale Uniunii Europene fac parte din cel mai interdependent continent al lumii. Intensificarea interdependenței asimetrice în cadrul Uniunii Europene – care se manifestă nu doar în domeniul economic, dar și în domeniul politic, social, cultural, al comunicațiilor precum și în alte domenii - este intrinsec explozivă, iar această situație poate spori incidența conflictelor politice și economice în cadrul sistemelor integrate.

Justificarea cercetării

Conexiunea între interdependența asimetrică, mediere și conflict rămâne până în prezent subiectul unei reduse cercetări sistematice. Dezacordurile, disputele și crizele dintre statele membre, cauzate de intensificarea interdependenței asimetrice, pot conduce la contestarea întregii existențe a Uniunii Europene. Aceasta este rațiunea pentru care este necesar să se aloce o mai mare atenție specificării mecanismelor cauzale și constitutive ale implicațiilor acestei relații.

Suportul metodologic al cercetării

Studiul de față caută să își precizeze clar asumțiile de bază organizate sub forma a două ipoteze cauzale.

Pentru a răspunde scopurilor analizei sistemice, vom utiliza ca nivele de analiză, nivelul sistemului internațional și nivelul interacțiunilor dintre state.

Variabilele vor fi clasificate după formula:

$Y(1-n) \Rightarrow X$, unde:

1. Variabila dependentă **X** reprezintă intensificarea pericolului de contestare / dezintegrare a Uniunii Europene care pare să confirme viziunea realistă conform căreia integrarea poate merge doar până la un anumit stadiu, statele urmărind în continuare să mențină controlul.

2. Variabilele independente **Y(1-n)**: reprezintă interdependența asimetrică (**Y1**) și absența strategiilor și a mecanismelor de gestionare a crizelor (**Y2**).

Variabilele intermediare **I**, incluse în explicarea acestei teorii, sunt reprezentate de dezacordurile, disputele și crizele dintre statele membre.

Pe baza relației dintre cele două variabile, altfel spus, relația dintre fenomenul ce este cauzat (**X**) și fenomenul cauzal (**Y**), configurăm următoarele două **ipoteze cauzale**:

Ipoteza cauzală 1:

1. Interdependența asimetrică (**Y1**) produce crize (**I**) care cauzează fracturi între statele aliate și în final contestarea / dezintegrarea UE (**X**).

Ipoteza cauzală 2:

2. UE este amenințată cu amplificarea discontinuităților (**X**) din cauza strategiilor insuficiente și ineficiente de gestionare a interdependențelor asimetrice (**Y2**).

Obiective:

Ipoteza cauzală 1:

O.1: Identificarea modului în care interdependența asimetrică poate genera conflicte și fracturi în interiorul UE și ce consecințe pot avea acestea asupra întregii existențe a Uniunii Europene.

O.2: Formularea unei alternative paradigmatică la teoriile existente de relații internaționale și integrare europeană.

O3: Identificarea celui mai eficient instrument pentru gestionarea discontinuităților în contextul interdependenței asimetrice.

Ipoteza cauzală 2:

O1: Analiza eficienței modului de gestionare al interdependențelor în contextul interguvernamentalismului și în cazul comunitarismului.

O2: Determinarea raportului asimetric dintre UE 27 și UE 3 în contextul ratificării Tratatului de la Lisabona și identificarea mediatorului între UE 3 – UE 27.

O3: Identificarea instituțiilor / reformelor instituționale care ar servi cel mai bine scopurilor de rezolvare/prevenire a conflictelor cauzate de interdependențele asimetrice în cadrul UE.

Metode de cercetare

Studiul se bazează pe metode de cercetare calitative, infrastructura sa constituindu-se prin intermediul unei triangulații a datelor calitative colectate. Sursele pentru colectarea datelor calitative sunt (1) în primul rând sursele primare, și anume, texte de legi, documente oficiale și declarații, (2) sursele secundare precum rapoarte ale agențiilor independente de presă, articole, memorii, interviuri, biografii politice, surse online (site-uri web), ziare și (3) în final, rezultatele empirice sunt complinite prin examinarea literaturii de specialitate utilizând îndeosebi baze de date specializate, studii și articole, colecții de jurnale, documente în colecții editate.

Studiu de caz – Revizuirea Tratatului de la Lisabona

Sfera cazurilor se extinde spre analiza disputelor dintre țările aliate generate de interdependența asimetrică în cazul Revizuirii Tratatului de la Lisabona; analiza procesului de luare a deciziilor în contextul Revizuirii Tratatului de la Lisabona în cazul evenimentelor examinate; analiza raportului asimetric dintre UE 27 – UE 3 deoarece deși Europa acționează ca un bloc în care toate cele 27 de state membre (UE 27) discută probleme și iau decizii în unanimitate, în spatele cortinei, doar statele mari, cu cele mai multe resurse preiau conducerea: Franța, Germania, și Marea Britanie (UE 3).

Scopul nostru general este de a expune eșecul instituțional care determină intensificarea riscului de dezintegrare europeană. În absența unor instituții comune puternice, politicile UE sunt determinate în continuare de către statele membre.

Ne propunem, de asemenea, identificarea modelelor de dezvoltare instituțională capabile să reechilibreze interesele tuturor statelor.

Pentru că politicile UE sunt în mare parte în mâna guvernelor membre și a șefilor de stat, pentru gestionarea mai eficientă a asimetriilor și pentru a răspunde crizelor interne, este necesară stabilirea unei capacități de mediere a conflictelor la nivelul UE.

Eșecul instituțional actual poate conduce la eșecul UE ca organizație regională reiterând, din punct de vedere istoric, soarta pe care au experimentat-o majoritatea organizațiilor regionale precedente. Statele membre medii și mici ale Uniunii Europene se vor opune oricărei încercări de bipolaritate (tandemul franco-german) sau tripolaritate (UE 3).

Teorii:

La nivel teoretic, formulăm o alternativă paradigmatică la teoriile existente de relații internaționale și integrare europeană utilizând modelul neoliberalismului instituțional în sinteză cu cel al constructivismului moderat și unele elemente ale interguvernamentalismului liberal.

Teoriile existente de relații internaționale și integrare europeană generează predicții radical diferite cu privire la viitorul integrării europene. Noi vom utiliza **neoliberalismul instituțional** pentru că argumentul neoliberal este acela că intensificarea interdependenței mărește contactul și promovează comunicarea între actorii privați din diferite țări, precum și între guverne, dar și acela că democrațiile care cooperează în chestiuni comerciale sunt mai puțin predispuse să se angajeze în războaie. De asemenea, instituționaliștii neoliberali văd instituțiile ca mediatori și ca mijloace de obținere a cooperării între actorii sistemului.

Pentru că misiunea acestei lucrări este aceea de a descoperi modul ideal prin care instituțiile și normele instituționale pot contribui substanțial la posibilitățile de depășire a diferențelor și realizării cooperării între statele membre în cadrul acestui sistem integrat, vom merge dincolo de viziunea instituționalismului liberal și vom argumenta, cu sprijinul **teoriei constructiviste**, că instituțiile internaționale sunt ceva mai mult decât grupări formale și seturi de aranjamente care, prin promovarea cooperării dincolo de granițele tradiționale, servesc, în definitiv, tot numai intereselor statelor și maximizării beneficiilor acestora.

Cu toate că abordarea, fără echivoc optimistă, a interguvernamentalismului liberal deviază de la asumptiile de bază ale acestui studiu, vom utiliza totuși și unele elemente aparținând modelului **interguvernamentalismului liberal**, deoarece acesta prezintă afinități importante cu poziția constructivismului moderat analizat aici - în special cu privire la chestiunea distribuției intereselor în sistem, ca nivel al structurii ideationale -, dar și cu abordarea teoretică sintetică a rezolvării conflictelor internaționale, și implicit a metodei medierii formulate aici, prin prisma identificării problemelor politice care decurg din anumite aspecte ale negocierii și coordonării interacțiunii strategice.

Partea I

CAP. I. Globalizarea și interdependența

Colapsul băncii americane Lehman Brothers din New York, în septembrie 2008, care a cuprins, rapid, și ca un adevărat „hostis humani generis” piețele pe de întreaga planetă, reprezintă cea mai clară manifestare a interdependenței complexe, mai precis, a vulnerabilității interdependenței, ca o consecință a globalizării contemporane.

Deși efectele interdependenței complexe, asociate procesului de globalizare (în acest caz ne referim la aspectul economiei globale integrate) au generat această criză financiară globală, nu instituțiile internaționale politice sau economice au fost cele care au gestionat consecințele acestei crize, ci răspunsurile au venit din partea guvernelor naționale responsabile pentru salvarea economiilor lor de la dezastru total.

Fostul guvernator al Băncii Angliei, Sir Mervyn King, citat de către publicația britanică „The Telegraph” a criticat faptul că: „marile bănci internaționale sunt *globale la bine, și naționale la rău*¹.”

În mod similar, acest lucru este valabil și în cazul crizei datoriilor suverane din zona euro, în sensul că deciziile au fost luate, în mare măsură, tot de către statele individuale, chiar dacă UE reprezintă un proiect politic bazat pe multilateralism. Acest subiect va fi dezbătut pe larg în cea de a III-a parte a prezentei lucrări.

Însă, aceste instituții internaționale nu au apărut peste noapte, ci reprezintă rezultatul unui proces istoric îndelungat care este în continuă evoluție: „existența acestor instituții nu este o coincidență, ci o parte a unei evoluții de însemnătate istorică-globală. Organizația internațională este, de fapt, singura nouă formă politică distinctă care a apărut și a prosperat de la constituirea statului social-democrat al bunăstării la finele secolului al XIX-lea.”²

În clarificarea terminologiei, trebuie să ținem cont de faptul că, la fel ca orice altă idee fundamentală, globalizarea este un concept controversat. De-a lungul anilor, globalizarea a cunoscut numeroase definiții; în general, definirea evoluției globalizării implică (1) *integrarea economică* – economia globală fără constrângeri politice, beneficiile globalizării devenind vizibile prin economie integrată.

Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică / OCDE definește globalizarea ca „un fenomen de creștere a interdependenței piețelor și a producției în diferite țări, prin intermediul comerțului cu bunuri și servicii, al fluxurilor transfrontaliere de capital, precum și al schimburilor tehnologice.”³

Un alt aspect al definirii evoluției globalizării ține de ideea de (2) *imperativ etic*, care se referă la așa numita eră post-națională, și care implică punerea politicilor sub autoritatea unui regim internațional al drepturilor omului (adeptii acestei viziuni susținând că drepturile fundamentale ale omului au substituit deja cetățenia națională), precum și la conceptul de cetățenie globală / comunitate globală (ca formă specifică a conștiinței cetățenești identitare

¹ The Telegraph, Charles Moore, *Mervyn King is right. If the banks face no risk, we shall all go down*, 2011, <http://www.telegraph.co.uk/comment/columnists/charlesmoore/8362464/Mervyn-King-is-right.-If-the-banks-face-no-risk-we-shall-all-go-down.html>

² Andrew Moravcsik, *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*, Prefață, Chinese edition, Beijing, China Social Sciences Documentation Publishing House, 2008, p. 22.

³ Marcos Bonturi, Kiichiro Fukasaku, “Globalization and intra-firm trade: an empirical note” în *OECD Economic Studies*, No. 20, 1993, p. 146.

constituită ca urmare a migrației globale), la revoluția comunicațiilor și transporturilor, interconectarea societăților, irelevanța granițelor naționale ș.a.m.d.

David Held și co. au definit trei tipuri de abordări ale globalizării, în funcție de concepțiile pe care teoreticienii acestora le adoptă asupra transformărilor privind, *inter alia*, sistemul internațional, trăsăturile dominante, puterea guvernelor naționale și forțele motrice ale globalizării.

Pe scurt, *abordarea hiperglobalistă* operează cu concepte precum era globală, capitalism global, guvernare globală, societate civilă globală; în această viziune, puterea guvernelor naționale este considerată în declin sau în curs de erodare, forțele motrice ale globalizării fiind capitalismul și tehnologia; *abordarea sceptică*, se referă la blocuri comerciale, geoguvernarea fiind considerată mai slabă decât în perioadele anterioare; conform acestei abordări, lumea este mai puțin interdependentă decât în anii 1980, iar puterea guvernelor naționale este reîntărită sau îmbunătățită; aici statele și piețele reprezintă principalele forțele motrice ale globalizării; potrivit *abordării transformative*, astăzi asistăm la niveluri de interconectare globală fără precedent istoric, la o globalizare „groasă”- intensivă și extensivă, sub condițiile căreia puterea guvernelor naționale este reconstituită, iar forțele motrice ale globalizării sunt, de fapt, forțele combinate ale modernității.⁴

Globalizarea măsurată în termenii creșterii interdependențelor între societăți, creată în urma revoluției în tehnologie și comunicații, a reprezentat o transformare economică, o nouă politică mondială care, după eșecul comunismului, a intrat într-un nou stadiu de dezvoltare.

Pe piața liberă, capitalismul s-a dovedit a fi cel care produce bogăție materială, fiind sistemul economic cu cele mai puține defecte dintre sistemele existente.

Societatea totalitară, concepută ca un antidot al capitalismului, a constituit un sistem de guvernământ izolat de restul lumii. În comunism, politicile și practicile economice au fost dictate de ideologia politică, moștenire care a atins apogeul în ultimii ani ai lui Stalin, dar care a împiedicat modernizarea sistemului sovietic în ritmul Occidentului, ceea ce a determinat climatul general de stagnare economică și socială și declinul politic și militar de la sfârșitul anilor '70 care au devenit acute în anii '80.

Noua gândire politică a lui Mihail Gorbaciov, în 1985, a însemnat o reorientare psihologică și cognitivă radicală a Rusiei și o nouă filosofie a relațiilor internaționale. „Recunoașterea interesului securității colective, a interdependenței și a provocărilor globale comune au înlocuit ipotezele sovietice tradiționale a inevitabilității conflictului între capitalism și comunism.”⁵

Din acest punct, societatea globală a devenit o societate tot mai deschisă, caracterizată prin sistemul capitalist global de democrație participativă, economia de piață, reglementarea piețelor, inovație, aplicarea informației, productivitate bazată pe cunoaștere, libertate, respectul drepturilor omului și scăderea rolului statului națiune datorită împărțirii puterii cu alte instituții și factori de decizie.

Și Thomas Friedman (autorul lucrării "The Lexus and the Olive Tree: Understanding Globalization", / „Lexus și măslinul. Cum să înțelegem globalizarea”) vede globalizarea ca sistemul care a luat loc sistemului Războiului Rece și, la fel ca acesta, și globalizarea are propriile ei legi și propria ei logică, de natură să influențeze astăzi, direct sau indirect, politica,

⁴ David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt, Jonathan Perraton, *Transformări globale. Politică, economie și cultură*, Iași :Ed. Polirom, 2004, p.27.

⁵ Richard Crockatt, "The end of the Cold War," în John Baylis, Steve Smith, *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations*, Ediția a II-a, Oxford: Oxford University Press UK, 2001, p. 94.

mediul înconjurător, geopolitica și economia fiecărei țări de pe glob (...) globalizarea fiind integrarea la nivel mondial a piețelor financiare, statelor națiune și a tehnologiilor, în cadrul unei piețe libere capitaliste la o scară nemaîntâlnită până în prezent⁶.

Nu există deocamdată o definiție definitivă și universal acceptată a globalizării. Dacă pentru unii autori, precum Friedman, globalizarea se identifică, practic, cu sistemul internațional cu propriile ei legi și cu propria ei logică, pentru alții, globalizarea nu este altceva decât imaginea dezordinii globale.

Zygmunt Bauman, abordând conceptul de globalizare, a descris caracterul abstract al stării mondiale actuale în contextul globalizării, afirmând că „sensul cel mai profund transmis de ideea de globalizare constă în caracterul nedefinit, dezorganizat și autopropulsat al problemelor lumii: lipsa centrului, a unui pupitru de comandă, a unui consiliu de decizie, a unui birou managerial⁷.”

Perspectiva liberală asupra globalizării este, însă, cea care oferă bazele cele mai adecvate pentru abordarea teoretică sintetică pe care o vom formula în lucrarea de față.

În viziunea liberală, globalizarea și interdependența nu reprezintă două fenomene distincte. Aceasta vede globalizarea ca procesul de creștere a interdependențelor între societăți, unde evenimentele politice, sociale, culturale sunt în strânsă legătură, și unde economia internațională este mult mai interdependentă, iar statele nu mai sunt izolate.

Instituționalismul liberal readuce în actualitate o idee care părea să se fi ruinat odată cu izbucnirea Primului Război Mondial, aceea conform căreia, statele renunță la o parte din suveranitatea lor pentru crearea de comunități integrate pentru a promova creșterea economică și pentru a face față provocărilor regionale / globale.

Din aceste rațiuni, ne aliniem poziției teoretice conform căreia, „în această lume a intensificării interdependențelor, neoliberalismul instituțional pare să fie cea mai utilă paradigmă a relațiilor internaționale pe care o avem.”⁸

Influența gândirii liberale – care părea suprimată de eșecul Ligii Națiunilor, și implicit, de eșecul ideii de securitate colectivă – reappare la scurt timp după terminarea Primului Război Mondial și pune accentul pe necesitatea funcționării sistemului mondial ca un sistem democratic, după modelul funcționării sistemului democratic în interiorul statului. Statele încep să fie percepute ca operând asemenea indivizilor în cadrul societăților, drept pentru care, dacă în societate există legi, și în sistemul internațional trebuie să existe o legislație internațională care să asigure securitatea colectivă.

Căderea Ligii Națiunilor, a dat câștig de cauză realiștilor care susțineau că echilibrul de forțe determină politica internațională și nu securitatea colectivă.

Unul dintre cei mai vehemenți critici ai idealismului liberal, Edward Carr, în lucrarea *“Criza celor douăzeci de ani”* (1941), s-a opus acestui mod de gândire și ideii de „armonizare naturală a intereselor,” pentru Carr, realismul reprezentându-i pe cei care s-au opus aranjamentelor de securitate colectivă ale Ligii Națiunilor și sistemului economic internațional liberal. În viziunea acestuia, soarta celor două a dezvăluit, de fapt, punctele slabe ale abordării idealiste.

⁶ Thomas L. Friedman, *Lexus și măslinul. Cum să înțelegem globalizarea*, București : Ed. Economică, 2000, pp. 18-19.

⁷ Zygmunt Bauman, *Globalizarea și efectele ei sociale*, București: Ed. Antet, 2002, p. 59.

⁸ Vasile Pușcaș, *Managing global interdependencies*, Cluj-Napoca:Ed. Ekion, 2010, p. 50.

Totuși, ideea de securitate colectivă nu a dispărut, ci a fost reîncorporată, când, la mijlocul anilor '40, a reapărut nevoia unei noi instituții care să asigure pacea și securitatea, prin urmare, odată cu înființarea Organizației Națiunilor Unite (ONU).

Totodată, perioada de după cel De-al doilea Război Mondial a fost galvanizată de o revigorare în ceea ce privește construcția instituțională și guvernanta globală, conștientizându-se faptul că instituțiile internaționale reprezintă epicentrul guvernantei globale contemporane și că soluția pentru gestionarea interdependențelor economice și financiare tot mai profunde nu poate fi decât crearea de blocuri economice multilaterale.

Așadar, după 1945 se remarcă existența unor instituții multilaterale care reglementează, din punct de vedere juridic, domenii de interes general al comunității internaționale, cum sunt cel al păcii și securității internaționale (Carta ONU), al dezvoltării economice și comerțului internațional (Statutul FMI și BIRD), iar în 5 iunie 1947 a fost făcut public planul Marshall, planul financiar de salvare a Europei.

Controlul strict exercitat de guverne asupra fluxurilor transfrontaliere al bunurilor, capitalului și al muncii a fost redus semnificativ prin intermediul instituțiilor economice globale ca Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială, Acordul General pentru Tarife și Comerț (astăzi, Organizația Mondială a Comerțului (OMC)), globalizarea diminuând astfel unul dintre aspectele principale ale autorității naționale, și anume, controlul exclusiv asupra valutei naționale și asupra piețelor financiare conexe.

Dintre tratatele internaționale multilaterale, Carta ONU, actul constitutiv al Organizației Națiunilor Unite, semnat în 26 iunie, 1945, este cel mai important și a fost considerat un act cu o valoare excepțională care se manifestă după cum urmează: „În caz de conflict între obligațiile membrilor Națiunilor Unite decurgând din prezenta Cartă și obligațiile lor decurgând din orice alt acord internațional vor prevala obligațiile decurgând din prezenta Cartă.”⁹ În plus, Carta ONU este în măsură să creeze drepturi și obligații nu numai pentru statele-părți semnatare, ci și pentru state terțe, prin excepție de la principiul de drept internațional conform căruia tratatele leagă doar statele-părți semnatare ale tratatului.

Anii '60 - prin răspândirea și avansul tehnologiei moderne (1969, primul pământean a pășit pe lună), a comunicațiilor prin satelit, a armelor moderne, a creșterii economice în întreaga lume, prin comerț și finanțe globale - au introdus umanitatea în era interdependențelor complexe prin care globalizarea operează.

Anthony Giddens, delimitând patru categorii de factori care au dus la avansul procesului de globalizare, menționează, în primul rând, *revoluția comunicațională mondială* care își are originile în această perioadă, când primul satelit a fost lansat în jurul pământului, făcând astfel posibilă comunicarea instantanee în diferite părți ale globului.

A doua mare schimbare a constituit-o apariția așa-numitei „*economii fără greutate*” (weightless economy), piața financiară prin anvergura, natura instantaneității și uriașa cifră de afaceri, reprezentând vârful de lance al acestei economii.¹⁰

Cu toate acestea, în această perioadă, în ciuda interdependenței financiare și economice în creștere la nivel global și a existenței instituțiilor multilaterale ca ONU, cele două supraputeri nu au încetat să concureze în domeniul armelor strategice, au eșuat în a susține perioada de *détente* și au continuat să își exercite influența asupra Țărilor din Lumea a Treia.

⁹ Carta Organizației Națiunilor Unite, Cap. XVI: *Dispoziții diverse* Art. 10
<http://www.un.org/en/documents/charter/chapter16.shtml>

¹⁰ Anthony Giddens în dialog cu Will Hutton „Trăind cu capitalismul global” în *Secolul 21. Globalizare și Identitate*, București: Uniunea scriitorilor din România și Fundația Culturală Secolul 21 Nr. 7-9, 2001, pp. 30- 31.

Astfel, încă o dată, doctrina liberală cultivată din secolul al XIX-lea părea să alunece în zona nerealizabilului.

Un al treilea factor identificat de Giddens îl reprezintă căderea comunismului sovietic care, pur și simplu, nu a mai putut ține pasul cu noua economie electronică globală. Ultimul fenomen stabilit, se referea la transformările care au avut loc la nivelul vieții cotidiene.¹¹

După prăbușirea comunismului, au apărut două curente în interiorul liberalismului care se refereau la transnaționalism, interdependență între state și modul de funcționare a instituțiilor la nivel internațional.

Din punct de vedere al globalizării, liberalismul instituțional aparținând neoliberalismului, se axează pe piața liberă, pe intervenția minimă a guvernelor în piețele naționale sau globale și pe construcția instituțională care emite legi și norme pentru a menține piețele deschise și pentru a descuraja intervențiile statului.

Așadar, conceptele de bază ale instituționalismului liberal sunt: beneficiile obținute din cooperarea transnațională, interdependență între state și funcționarea instituțiilor internaționale.

Interdependența complexă este un model de gândire asupra politicii internaționale introdus de Robert Keohane și Joseph Nye, pe care îl vom dezbate în detaliu în capitolele următoare, când vom examina în paralel și rolul dimensiunii socio-constructiviste în dinamica sistemului global actual.

Imitația și învățarea socială sunt elemente caracteristice socio-constructivismului și implică patru variabile principale: interdependența, soarta comună, omogenitatea și autocontrolul.

Mulți neorealiști susțin că schimbarea cognitivă și psihologică a regimului Gorbaciov, care a îmbrățișat strategia constructivistă a deschiderii spre Vest, nu i-a aparținut de fapt lui Gorbaciov. Aceștia susțin că a fost vorba de un proces de internalizare, i.e., de însușire a unor concepte exterioare ca și când ar fi fost proprii.

În schimb, soci-oconstructivismul sugerează că „noua gândire a lui Gorbaciov a fost o reevaluare conceptuală profundă a ceea ce *era* relația dintre Statele Unite și Uniunea Sovietică. A fost teoretizare constitutivă, la nivel de amator, și pe baza acesteia sovieticii au avut posibilitatea să pună capăt, în mod unilateral și aproape peste noapte, unui conflict care părea că ajunsese să fie gravat în piatră.”¹²

Așadar, principiile liberale sunt și principiile capitalismului, iar ideile liberale coincid cu elementele globalizării i.e. libertatea individuală, libertatea economică („laissez-faire”), proprietatea privată, piața liberă, democrația, concurența, raționalitatea, descentralizarea, statul minimal, libera întreprindere și individualismul.

Trebuie menționat că globalizarea nu este un fenomen în totalitate nou. Rădăcinile globalizării au multe în comun cu teoria modernizării, iar capitalismul este într-o relație directă cu modernitatea caracterizată prin democrație, secularizare și statul laic. Originile sale se regăsesc, de asemenea, și în revoluția industrială și trecerea de la economia rurală, închisă, la economia de piață internațională; în interdependența economică și rolul actorilor transnaționali; în dezvoltarea comunicațiilor; în opere precum cea a lui Francis Fukuyama, apărând triumful liberalismului, după sfârșitul Războiului Rece, numindu-l “Sfârșitul istoriei” și susținând explorarea valorilor liberale; sau în conceptualizări precum cea a fenomenului de geneză a “societății internaționale” lansată de către Hedley Bull.

¹¹ *Ibidem*, p.30.

¹² Alexander Wendt, „*Teoria Socială a Politicii Internaționale*”, Iași: Polirom, 2011, p. 362.

Începând încă de la Kant - care a formulat, în 1795, proiectul *păcii perpetue*, elaborând asupra ideii unui pact internațional menit să elimine conflagrațiile între popoare, și Jeremy Bentham, care a enunțat un plan a cărui originalitate consta în introducerea ideii de renunțare la utilizarea forței în soluționarea disputelor între state, propunând încheierea unui tratat general și permanent, în locul tratatelor de alianță ofensive sau defensive -, liberalii au promovat întotdeauna ideea dezvoltării *organizațiilor internaționale*, ca instrument al creării, menținerii și consolidării păcii la nivel internațional și perspectiva supunerii statului unui sistem de drepturi și obligații internaționale, susținând că o societate internațională bazată pe legi poate exista, chiar și în lipsa unui guvern mondial, prin ideea de ordine naturală.

Idealismul, motivat de dorința de a preveni războiul, sceptic cu privire la faptul că principiile „laissez-faire” pot fi capabile să aducă pacea, promova ideea că pacea nu poate fi asigurată decât prin crearea unei instituții internaționale care să coordoneze anarhia internațională.

„În prima sa Declarație în fața Uniunii, din 2 decembrie 1913, Woodrow Wilson a schițat ceea ce avea să devină cunoscut mai târziu drept wilsonian. Legea universală și nu echilibrul, inspirarea unui sentiment de încredere în națiune și nu afirmarea națională a propriei valori – erau în optica lui Wilson, fundamentele ordinii internaționale. Recomandând ratificarea mai multor tratate de arbitraj, Wilson a susținut că arbitrajul creator de legături, nu forța, trebuie să devină metoda de rezolvare a disputelor internaționale.¹³”

După sfârșitul idealismului, la finele anilor ‘60, începutul anilor ‘70, o nouă generație de gânditori a început să studieze impactul modernizării asupra sistemului internațional. Reprezentanții instituționalismului liberal admit că pe scena relațiilor internaționale apar și alți actori pe lângă state: grupuri de interese, corporații transnaționale și organizații non-guvernamentale.

La mijlocul anilor ‘80 conceptele cheie ale neoliberalismului au fost libertatea comerțului, piețele deschise și valorile și instituțiile vestice, democratice.

Cea mai recentă exprimare a viziunilor liberale, care influențează politicile mondiale contemporane este cea a *teoriei păcii democratice* (TPD). În termeni succinți, TPD „afirmă că democrațiile rar luptă una împotriva celeilalte pentru că acestea împărtășesc norme comune de „laissez-faire” și instituții interne care constrâng recurgerea la război¹⁴.”

G. Friedman (2008) explică motivele pentru care statele democratice rar se luptă între ele prin următoarele ipoteze: (1) „*ipoteza constrângerii morale*” – conform căreia democrațiile văd alte state democratice ca fiind mai legitime decât non-democrațiile; lupta împotriva lor este, astfel, considerată ilegală; (2) *ipoteza* că statele sunt *actori raționali* – drept pentru care, oamenii doresc pace pentru că nu vor să sufere vicisitudinile și pierderile materiale ale războiului, și invers, nu doresc să impună aceste suferințe și pierderi asupra celorlalți; (3) *ipoteza extinderii* – care presupune că normele bune de comportament intern vor fi traduse în norme bune (pacifiste) de acțiune externă, consolidând încrederea și tendințele spre cooperare; și (4) *ipoteza zonei de pace* – care afirmă că războaiele pot în continuare să intervină împotriva celor „din afară” care există la marginile zonelor de pace dintre state. Democrațiile recurg la război mai adesea cu non-democrațiile, pentru că legătura de solidaritate morală care constrâng

¹³ Henry Kissinger, *Diplomația*, București: Ed. ALL, 2013, p.38.

¹⁴ Sebastian Rosato, “The Flawed Logic of Democratic Peace Theory” în *American Political Science Review* Vol. 97, No. 4, 2003, p.1.

politicile de putere în relațiile inter-democratice sunt pur și simplu absente *a priori* în relațiile democrație – non-democrație.¹⁵”

În concepția a numeroși observatori, exemplul cel mai de succes al *ipotezei zonei de pace* este legat de extinderea Uniunii Europene. Înglobarea practicilor de promovare a democrației în cadrul unor organisme internaționale precum Uniunea Europeană și NATO reprezintă o reflectare a acestei gândiri și a contribuit la extinderea și consolidarea zonei de pace democratică.

O parte considerabilă a temelor care domină politica mondială actuală corespunde ideilor incipiente vehiculate în teoria interbelică, de reprezentanți ai așa-numitei școli idealiste ale Relațiilor Internaționale.

În acest sens, Henry Kissinger a constatat cu acribie că „wilsonismul a supraviețuit, în vreme ce rezervele contemporanilor săi au fost depășite de istorie. Wilson s-a aflat în originea viziunii unei organizații mondiale, Liga Națiunilor, menită să păstreze pacea mai degrabă prin securitate colectivă decât prin alianțe.”¹⁶

A treia generație a instituționalismului liberal, introducând conceptul de interdependență complexă, recunoaște intensificarea interdependenței între actorii statali și non statali precum și existența mai multor canale de interacțiune între actori.

De asemenea, neoliberalii critică minimizarea importanței interdependenței internaționale și a globalizării de către neorealiști.

Pentru neorealiști, globalizarea nu are un impact semnificativ asupra politicilor internaționale și consideră că statele au nevoie de mai multe resurse pentru a-și menține suveranitatea. Aceștia consideră, de asemenea, că statele încă dețin monopolul asupra legitimității folosirii forței și că statele rămân actorii principali, și singurii deținători ai puterii de a controla globalizarea.

Așadar, conceptele cheie ale liberalismului se regăsesc în elementele globalizării, cel mai important fiind acela al interdependenței. Neoidealismul susține, de asemenea, că democrația și interdependența sunt condițiile *sine qua non* ale păcii iar instituțiile internaționale sunt esențiale constituirii unei ordini internaționale pașnice.

Vasile Pușcaș (2007) identifică nouă dimensiuni ale globalizării: (1) *Organizațională* care se referă la asociații, agenții, instituții, companii care operează în rețelele transfrontaliere; (2) *Economică* vizând integrarea economică mondială: comerț, finanțe - bănci, transporturi, producție și servicii, capital, piață, CTN; (3) *Socială* – circulația persoanelor, imaginilor și ideilor: creșterea rolului societății civile internaționale / globale; (4) *Politică* - dezvoltarea regulilor / regimurilor și instituțiilor internaționale; creșterea numărului actorilor statali și non-statali; (5) *Protecția mediului* – schimbările climaterice mondiale nu pot fi izolate la o țară sau alta; (6) *Militară* – rețele ale interdependenței în care forța sau amenințarea cu forța pot fi folosite; proliferarea armamentelor; comerțul internațional cu arme; (7) *Normativă* – reguli supra / naționale / teritoriale; standarde tehnice, drepturile universale ale omului; (8) *Comunicațională* – expansiunea tehnologiei informației; mass-media electronică, telefonie, internet, comunicare internațională instantanee; (9) *Culturală* – infrastructura culturală și informațională.”¹⁷

Asemenea unui proces circular, aceste dimensiuni au acționat în mod simultan, ca de exemplu, intensificarea comunicațiilor prin progresul tehnologic cu direcțiile evoluțiilor economice și au contribuit la o mai mare integrare economică globală.

¹⁵ Gil Friedman, “Identifying the Place of Democratic Norms in Democratic Peace” în *International Studies Review*, Vol.10, No .3, 2008, pp. 552 – 550.

¹⁶ Henry Kissinger, *op.cit.*, p.26.

¹⁷ Vasile Puscas, *Relații Internaționale / Transnaționale*, Cluj-Napoca: Ekion, 2007, p. 192.

Adunarea Generală a Națiunilor Unite, în Rezoluția 65/168 (2011), evaluând experiența ultimelor două decenii, care a culminat cu cea mai mare criză financiară și economică de la Marea Criză Economică din anii 30, recunoaște că răspândirea rapidă a declinului economic de la epicentru la periferie, reflectat în creșterea consecventă a șomajului și a sărăciei, este o tragică dovadă a intensificării vulnerabilității create de condițiile extinderii integrării economice ca urmare a globalizării.

Criza economică și financiară din 2008 – 2009 a accentuat vulnerabilitățile ca urmare a interdependențelor foarte profunde.

În același rezoluție, Adunarea Generală a Națiunilor Unite admite că „globalizarea financiară, sau globalizarea finanțelor are o importanță deosebită, cu desființarea progresivă a controalelor asupra fluxurilor transfrontaliere de capital care în general complinește dereglementarea sectorului financiar intern. Acest lucru a integrat sistemele financiare naționale cu piețele financiare internaționale și instituțiile internaționale.¹⁸”

Nu există nicio îndoială în privința faptului că impactul globalizării va rămâne nucleul agendei politicilor mondiale în anii care vor urma.

Pe măsură ce interdependența economică devine, progresiv, tot mai intensificată, necesitatea construcției, dezvoltării și adaptării instituționale pentru manipularea asimetriilor interdependenței devine o dimensiune extrem de importantă.

Aceste condiții avertizează asupra nevoii de adaptare instituțională a sistemului guvernantei globale și indică necesitatea restructurării arhitecturii financiare internaționale pentru a răspunde în mod eficient evoluțiilor globale contemporane.

Anne Sibert, într-o lucrare pregătită pentru Comisia pentru Afaceri Economice și Monetare a Parlamentului European pentru dialogul cu Președintele Băncii Centrale Europene, a afirmat că „FMI nu a avut prea mult succes în rolul său de creditor în ultimă instanță,” FMI eșuând atât în ceea ce privește procesul de *prevenire a crizelor* (FMI, ca entitate care emite din timp avertismente de criză (*provider of early warnings*)), cât și în ceea ce privește procesul de *management al crizelor*. Sibert oferă propuneri alternative care sugerează necesitatea reformării sistemului de guvernare a finanțelor globale.¹⁹

Așadar, cu toate că rolul central al instituțiilor și al coerenței instituționale, într-o economie mondială în plin proces de globalizare, a fost conștientizat încă dinaintea declanșării recente crize, la fel cum a fost conștientizată și importanța cooperării actorilor globali și în pofida inovațiilor instituționale globale deja existente, arhitectura internațională nu a fost, practic, capabilă să ofere răspunsuri viabile la consecințele recente crize financiare globale.

Cele mai importante decizii au fost luate tot de către statele suverane și guvernele naționale au fost cele care au preluat sarcina de a oferi asistență financiară băncilor, de a crea „plase de siguranță”, de a tipări bani ș.a.m.d.

¹⁸ Adunarea Generală a Națiunilor Unite, *Rezoluția 65/168*, 2011, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/440/20/PDF/N1144020.pdf?OpenElement>

¹⁹ Anne Sibert, *How to Restructure the International Financial Architecture*, Document Comisia pentru Afaceri Economice și Monetare a Parlamentului European pentru dialogul cu Președintele Băncii Centrale Europene; 2009, <http://www.annesibert.co.uk/Jan2009.pdf>

CAP. II. Interdependența în sistemul internațional

Abordând problema interdependenței în sistemul internațional ne vom concentra, în special, asupra conceptului de guvernanta globală în relație cu doctrina suveranității, respectiv, asupra dezbaterii privind distribuția puterii în sistemul internațional și impactul acestui fenomen asupra suveranității statului.

După cum am arătat în capitolul precedent, în prima parte a secolului trecut autoritatea entităților supranaționale a fost una relativ mică. Acest lucru a început să se schimbe după cel de-al Doilea Război Mondial când tratatelor multilaterale li s-a delegat mai multă autoritate.

Acest lucru a coincis și cu relaxarea controlului pe care guvernele naționale îl exercitau asupra activităților economice.

După cum am arătat anterior, școala de gândire realistă minimizează importanța interdependenței, considerând-o neînsemnată în raport cu primatul puterii și al securității în viața politică.

Realității accentuează caracterul anarhic al sistemului internațional și absența unei guvernante internaționale, iar realismul structural susține că anarhia existentă în relațiile internaționale situează statele într-o poziție în care va exista întotdeauna o suspiciune față de celălalt, drept pentru care, statele se bazează pe auto-ajutorare, chiar și atunci când opțiunea cooperării pare mai rațională.

Kenneth Waltz, teoreticianul realismului structural defensiv (potrivit raționamentului căruia statul are ca scop asigurarea propriei supraviețuiri și ca mijloc, puterea) a afirmat că interdependența, ca și model de gândire a politicilor mondiale introdus de Keohane și Nye, este un mit.

În opinia sa, „mulți susținători ai globalizării consideră că lumea e tot mai mult condusă de piețe. Privind statul între state ajungem la o concluzie diferită. Principala diferență dintre politicile internaționale de acum și dinainte nu rezidă în intensificarea interdependenței statelor ci în intensificarea inegalității dintre ele²⁰” (Waltz, 1999).

În consecință, în viziunea realistă, mediul anarhic caracterizat de insecuritate, adică unde securitatea unui stat înseamnă insecuritatea altuia, duce la o dilemă a securității.

Soluția instituționalistilor liberali, conform căreia interdependența economică are un efect pacificator în relațiile internaționale, este respinsă de realiști prin argumentul că, în ciuda stabilirii unor reguli, norme și proceduri care să ofere o mai mare siguranță și încredere mutuală statelor, pentru acestea, propriul interes va avea întotdeauna întâietate în fața interesului general și că statele sunt preocupate, primordial, de propria lor supraviețuire.

Așa cum am văzut, argumentul instituționalismului liberal (care împărtășește cu viziunea realistă importanța statului în relațiile internaționale precum și natura anarhică a sistemului internațional), este construit în jurul ideii că statul își pierde din capacitatea de a acționa datorită creșterii interdependenței politice – altfel spus, interdependența a alterat puterea statului, iar echilibrul de putere militară nu mai reprezintă singurul instrument determinant al rezultatelor politice, ca alternativă la forță, configurându-se în schimb, varianta relațiilor de putere produse de vulnerabilitatea și senzitivitatea interdependenței²¹.

²⁰ Kenneth N. Waltz, “Globalization and Governance” în *Political Science and Politics*, Vol. 32, No. 4, 1999, p. 700.

²¹ Aceeași idee dezvoltată pe larg în Cap. IV, Partea a II-a.

Practic, cooperarea poate exista chiar și în condițiile unei lumi anarhice prin intermediul instituțiilor care să guverneze comportamentul statelor, dar și prin acorduri și prin negociere, chiar și în absența unui jucător hegemonic.

Actorii transnaționali (actorii non-statali, în special corporațiile multinaționale) devin și aceștia, alături de state, jucători semnificativi pe scena internațională.

Interdependența complexă indică o nouă agendă politică mondială în care statele renunță la o parte din suveranitatea lor pentru a crea instituții sau regimuri prin care să depășească obstacolele din calea cooperării și pentru a putea răspunde problemelor globale care transcend granițele naționale (poluare, încălzire globală etc.).

Statele rămân în continuare actori naționali care caută să-și maximizeze interesele, dar într-o lume a interdependenței interesele unui stat depind de interesele altor actori statali sau non-statali.

Pentru constructivism rolul instituțiilor internaționale este esențial în sensul că acestea determină, prin reglementări și norme, comportamentul statelor.

Sikkink (1998) susține că „deși statele continuă să fie principalii actori în acest sistem, acțiunile lor trebuie înțelese nu ca un comportament de tip auto-ajutorare în anarhie, ci ca acțiuni a membrilor unei societăți internaționale de actori statali și non-statali (...); statele pot face schimbări în comportamentul lor nu doar din cauza costurilor economice ale sancțiunilor, ci pentru că liderii statelor sunt interesați de părerea pe care alți lideri de stat o au despre ei.”²² Constructiviștii analizează aspectele care construiesc interesele statelor în interiorul sistemului internațional și, potrivit acestora, aliniindu-se abordării instituționaliste, nici auto-ajutorarea și nici echilibrul de putere nu reprezintă trăsăturile definitorii ale sistemului internațional anarhic. Constructiviștii pun un accent deosebit pe *componenta identitară*, adică pe procesul de internalizare a anumitor norme și idei, prin care actorii își redefinesc identitățile și interesele.

O viziune mai comprehensivă este cea oferită de Joseph S. Nye în lucrarea ” *The Future of Power* ” / „Viitorul puterii” ” (2011), care afirmă că astăzi puterea în lume este distribuită după modelul unei table de șah tridimensionale. În partea superioară a tablei de șah se află puterea militară care este în mare măsură unipolară iar Statele Unite este probabil să dețină supremația pentru o perioadă considerabilă. La nivelul intermediar al tablei de șah, se situează puterea economică, multipolară de mai bine de un deceniu, cu SUA, Europa, Japonia și China ca jucători principali. La baza tablei de șah se plasează domeniul relațiilor transnaționale care depășesc granițele controlului guvernelor naționale.²³

În viziunea noastră, în mod cert, statul a cunoscut transformări considerabile în acest secol, cu distribuția de putere de la stat înspre diferiți actori non-statali, în condițiile interdependenței globale.

În ceea ce privește abordarea conceptului de guvernare globală ne vom referi la aspectele conexe exercițiului autonomiei de stat și la rolul statului (deci a suveranității sale, i.e., „starea unui stat de a fi liber față de orice altă autoritate legală mai înaltă, care este legată de-, dar distinctă de starea unui guvern de a fi liber de orice constrângeri politice externe).”²⁴

²² Kathryn Sikkink, „Transnational Politics, International Relations Theory, and Human Rights,” în *Political Science and Politics*, Vol 31, No.3, 2008, p. 520.

²³ Joseph S. Nye, *The Future of Power*, New York: PublicAffairs, 2011, p. xv.

²⁴ Peter Willetts, „Transnational actors and international organizations in global politics” în John Baylis, Steve Smith, *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations*, Ediția a II-a, Oxford: Oxford University Press UK, 2001, p. 358.

În lumea interdependenței, suveranitatea se aliniază autonomiei (abilitatea de a formula și realiza politica internă și externă în termenii propriilor interese, scopuri: a avea puterea, a defini propriile interese și acțiuni)²⁵.

Pentru a defini concepte fundamentale și terminologii ale guvernantei globale, Comisia de Experți în Administrație Publică a ONU, în 2006, a utilizat definițiile aparținându-i lui Thomas G. Weiss - „guvernanța globală reprezintă eforturile colective de a identifica, a înțelege și a răspunde problemelor mondiale care depășesc capacitatea statelor individuale de a le rezolva”-, respectiv, Geraldinei Fraser-Moleketi - „guvernanța globală reprezintă activitățile și procesele de guvernare și guvernanță localizate la mai multe niveluri guvernamentale diferite; acestea sunt locale, naționale, regionale și globale”.²⁶

Este evident faptul că guvernanța globală se bazează pe modelul de gândire neoliberal. Criticii globalizării nu văd guvernanța globală ca o metodă de a răspunde provocărilor mondiale pe care statele individuale nu le pot rezolva, ci mai degrabă o percep ca pe o reducere a suveranității statului în favoarea unor organisme de reglementare pentru implementarea politicilor internaționale.

Stephen Krasner (2001) afirma că „ideea de state ca entități autonome, independente este în colaps din cauza asaltului combinat format din uniunile monetare, CNN, Internet, și organizații nonguvernamentale. Dar cei care proclamă moartea suveranității interpretează istoria în mod greșit. Statul națiune are un extraordinar instinct de supraviețuire și până acum s-a adaptat noilor provocări – chiar și provocării globalizării.”²⁷

Actualul trend al distribuției de putere se manifestă, în condițiile globalizării, de la statele cele mai puternice, până la cele mai slabe. Astfel, dacă pentru unii observatori „globalizarea este noua ordine a lumii, ca sistem multidimensional și corelativ în care coerența este dată de guvernanța globală, aptă să creeze structuri de decizie globală pentru soluționarea problemelor globale,²⁸” pentru alții, noul model de guvernanță globală actual reprezintă o amenințare cu disoluția modelului dominant al statului suveran care a determinat dinamica sistemului internațional de la Pacea Westfalică din 1648.

Considerăm că, fără îndoială, procesul de globalizare contribuie la transformarea și reducerea suveranității statelor națiune. Problemele suveranității naționale au jucat un rol esențial în relațiile internaționale încă de la sfârșitul secolului al XVI-lea, iar conceptul de suveranitate a fost influențat de fiecare perioadă istorică în parte.

După Pacea Westfalică, și mai cu seamă, după Revoluția Franceză (1789), statele - națiune au avut statutul celor mai importanți actori ai relațiilor internaționale, cu trăsătura principală de a fi suverane.

În secolul care a succedat Pacea Westfalică, succesul politicii de tip *raison d'état*, ca rezultat al gândirii Cardinalului Richelieu, a provocat asimilarea acestei doctrine de către celelalte state europene, devenind principiul dominant al diplomației europene și principalul determinant al comportamentelor acestora.

Conceptul de *raison d'état* sau *ragione di stato*, reglementează relațiile dintre state în baza următoarelor convingeri: „statele înseamnă mai mult decât conducătorul lor și mai mult

²⁵ Vasile Pușcaș, *Relații Internaționale...*, p.147.

²⁶ United Nations, Economic and Social Council, Committee of Experts on Public Administration, *Definition of basic concepts and terminologies in governance and public administration*
<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan022332.pdf>

²⁷ Stephen Krasner, Foreign Policy, *Think again: Sovereignty*, 2001
http://www.foreignpolicy.com/articles/2001/01/01/think_again_sovereignty;

²⁸ Dinu Marin, *Globalizarea si aproximările ei*, București:Editura Economică, 2004, pp.79-81.

decât expresia dorințelor acestuia; statul transcende coroana și teritoriul, monarhul și poporul; statul are propriul său set de interese și propriul său set de nevoi care decurg din aceste interese; arta guvernării constă în a recunoaște acele interese și nevoi și în a acționa în conformitate cu acestea, chiar dacă acest lucru poate încălca standardele religioase și etice comune. Statul eficient trebuie să aibă în slujba sa, acel tip de oameni, care să fie capabili să interpreteze în mod înțelept “rațiunea de stat” și tipul de resurse materiale și naturale necesare implementării acesteia.²⁹”

Dacă secolul al XVII-lea a generat doctrina „*raison d'état*”, apariția echilibrului puterii în Europa secolelor al XVIII –lea și al XIX-lea a dat naștere unei noi ordini internaționale: „la terminarea războaielor napoleoniene, Europa era gata de a proiecta – pentru singura oară în istoria sa – o ordine internațională bazată pe principiile echilibrului puterii. În creuzetul războaielor din timpul secolului al XVIII-lea și de la începutul secolului al XIX-lea fusese învățat faptul că echilibrul puterii nu putea fi lăsat să se constituie la întâmplare, în urma ciocnirilor dintre statele europene.³⁰”

Sistemul internațional european al echilibrului de putere era unul descentralizat, un sistem internațional auto reglementat, în care puterea rămânea în totalitate în mâinile actorilor statali.

Nu existau entități politice supranaționale, și ordinea echilibrului de putere nu asigura decât menținerea echilibrului între interesele concurente ale actorilor prin coordonarea comportamentului de stat.

Un alt aspect important este acela că „sistemul echilibrului de putere european nu avea drept țel eliminarea războiului ca instrument de politică externă. În schimb, a fost făcută o distincție între războaiele permisibile și nepermisibile. Războiul și amenințarea cu acțiune militară au fost adesea privite ca permisibile dacă obiectivele erau limitate și nu puneau în pericol stabilitatea sistemului echilibrului de putere.”³¹

Secolul XX a experimentat Marea Criză Economică de la începutul anilor 30, cele două Războaie Mondiale „totale” și sfârșitul a patru mari imperii, în 1945, continentul european fiind scindat între două mari puteri.

Toate aceste evenimente istorice vor redefini suveranitatea și rolul statului în sistemul internațional în mod ireversibil.

Deși pentru mulți observatori ai acestei perioade, Marea Criză Economică a reprezentat triumful liberalismului de tip „*laissez-faire*”, guvernele au avut răspunsuri contradictorii pentru consecințele acestei crize. În cazul Marii Britanii, guvernul a decis să atenueze efectele crizei economice prin implementarea măsurilor Keynesianismului.

Ideile lui Keynes (bazate pe doctrina economică clasică a lui Adam Smith) au fost preluate și adoptate treptat și de către celelalte state Vest europene. Din perspectivă teoretică, ideile de bază ale Keynesianismului implică intervenția activă a guvernului în economie prin intermediul politicilor monetare, văzută ca imperativă în perioadele de recesiune și derapaje economice.

În secolul XX am asistat la intensificarea rolului statului prin intermediul ideologiei economice a „statului bunăstării - tradusă prin extinderea intervenționismului economic și beneficiile și avantajele sociale sponsorizate de stat, cum ar fi: investiții speciale pentru

²⁹ Gordon A. Craig, Alexander L. George, *Force and Statecraft*, Ediția a III-a, Oxford: Oxford University Press, 1995, p.5.

³⁰ Henry Kissinger, *op.cit.*, p.66

³¹ Gordon A. Craig, Alexander L. George, *op.cit.*, p.41.

minorități și pentru grupurile dezavantajate, pensii, asigurarea serviciilor de sănătate, locuințe la prețuri accesibile, activități organizate de petrecere a timpului liber, solidaritate socială etc.

În această perioadă, statele au practicat astfel forme intense de autarhie și o puternică separare de restul lumii: „acest lucru se aplică și în Suedia social -democrată, în Marea Britanie conservatoare, în Germania nazistă, și în Rusia sovietică. (...) În Italia regimul a dezvoltat organizația Dopolavoro (După Muncă) oferind activități de petrecere a timpului liber și vacanțe; versiunea germană se numea Kraft durch Freude (Putere prin Bucurie). În Franța, Frontul Popular democrat a oferit vacanțe gratuite pentru clasa muncitoare.³²”

Anul 1945 este anul divizării Europei în două blocuri care vor defini politicile europene pentru următorii 40 de ani.

Punctul de cotitură al istoriei europene l-a reprezentat Planul Marshall care a dat posibilitatea reconcilierii Franței și a Germaniei fără de care Uniunea Europeană (un proiect transnațional cu un impact considerabil asupra transformării statului și a distribuției puterii) rămânea în sfera irealizabilului.

Din acest moment, Europa Occidentală intră într-un proces de integrare în contextul internațional al globalizării și de internaționalizare economică în timp ce Estul rămâne izolat.

Un alt fenomen important al secolului XX care a afectat natura statului a fost schimbarea stilului de viață în urma apariției consumerismului anilor 1950 - 1960 și a conceptului de „sat global” (*global village*), prevăzut și popularizat încă din 1964 de către Marshall McLuhan.

Statul este o entitate politică fondată pe câțiva piloni principali printre care: granițe bine definite, populație permanentă (cetățeni), guvern central, suveranitate. Tradiționalul patriotism și naționalismul sunt comprimate de prevalența ideii de cetățenie globală, a migrației globale etc., oamenii de rând devenind conștienți, deopotrivă, de beneficiile dar și de provocările globalizării în chestiuni care până atunci erau lăsate exclusiv în sarcina statului.

Philip Cerny, unul dintre adepții viziunii naturii transformatoare a arhitecturii statelor prin intermediul a ceea ce acesta a numit procese de-diferențiere și re-diferențiere, afirmă că tranziția de la statul bunăstării la statul concurențial se datorează faptului că „statul nu se mai află niciunde, în poziția în care să urmărească bunăstarea generală, ca și când ar fi strict o problemă internă. Pe măsură ce economia globală este caracterizată de intensificarea interdependenței și de cristalizarea piețelor și structurilor transnaționale, statul însuși trebuie să acționeze din ce în ce mai mult ca un jucător pe piață, care își formulează politicile pentru promovarea, controlul, și maximizarea profiturilor de la forțele pieței, într-un cadru internațional.”³³

Globalizarea a afectat suveranitatea statelor prin faptul că statele națiune au pierdut din controlul pe care îl aveau asupra economiilor interne, în urma dezvoltării comerțului internațional și a piețelor de capital, iar statele națiune au delegat parte din autoritatea lor organizațiilor internaționale; de asemenea, dreptul internațional a impus limite cu privire la comportamentul statelor națiune în ceea ce privește atât politica externă cât și cea internă (în sensul că dreptul internațional creează obligații universale care reglementează și comportamentul statului națiune vis-a-vis de proprii săi cetățeni).

Observatorii globalizării susțin faptul că acest fenomen diminuează inevitabil suveranitatea statelor națiune. Steve Charnovitz semnalează că ONG-urile formează federații și rețele cu organizații din diferite țări, iar acest tip de transnaționalism a devenit o sursă de putere

³² Julian Jackson, *Short Oxford History of Europe. Europe 1900 – 1945*, Oxford: Oxford University Press, 2002, Introducere, p.1.

³³ Philip G. Cerny, „*The Changing Architecture of Politics: Structure, Agency and the Future of the State*,” London: SAGE Publications Ltd., 1990, p. 230.

pentru ONG-uri în interacțiunile lor cu guvernele naționale, ONG-urile acționând ca un solvent al structurilor de suveranitate.³⁴

Politicile globale contemporane au fost conectate la „modelele medievale”, pentru că există, în prezent, o varietate de entități care pot exercita autoritate în chestiuni de ordin internațional: organizații internaționale bazate pe tratate între state (ONU și agențiile sale specializate), entități subnaționale (municipalități autonome și provincii), organisme regionale (precum NAFTA - The North American Free Trade Agreement / *Tratatul de Liber Comerț al Americii de Nord*), Uniunea Europeană, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), organisme supranaționale (ca Organizația Mondială a Comerțului (OMC)), CTN-uri (corporații transnaționale), ONG-uri (organizații nonguvernamentale), și alți actori non-statali. Împreună, aceste entități, politici, și actori compun un mozaic de guvernare și de creare, aplicare și implementare de drept internațional.³⁵

După cum am arătat mai sus, deși pentru unii teoreticieni (de exemplu Krasner) suveranitatea westphaliană există încă, în prezent, devine tot mai clar că ordinele vechilor sisteme internaționale și principiile fundamentale ale relațiilor internaționale s-au schimbat substanțial. Linda Weiss argumenta că „statele sunt departe de a fi lipsite de putere și pasive în confruntarea forțelor piețelor globale. În principiu, dacă nu întotdeauna în practică, statele pot face multe pentru a cultiva crearea avuției și a bunăstării sociale. Sarcinile managementului economic național nu sunt fixe și finite, ci sunt în continuă schimbare; și de vreme ce sarcinile evoluează continuu, atunci este logic și că instrumentele politice trebuie să varieze, de asemenea, de-a lungul timpului. Contrar gândirii curente cu privire la locul statului în managementul economic, aceste schimbări implică adaptarea statului, nu retragerea sa.”³⁶

După cum am remarcat, odată cu stabilirea unei noi ordini globale au apărut și dezbaterile cu privire la „distribuția” suveranității naționale, în strânsă conexiune cu problemele globalizării.

Se poate spune că, sub condițiile realităților politice globale ale secolului XXI, nu se mai poate vorbi despre suveranitate așa cum era aceasta concepută de adepții realismului. De-a lungul evoluției istorice, suveranitatea percepută conform accepțiunii clasice, proiectată odată cu Pacea de la Westfalia, a cunoscut transformări semnificative, iar aceste transformări sunt foarte probabil, ireversibile.

Cu toate acestea, nu negăm importanța pe care statul o are în continuare ca unul dintre principalii determinanți ai distribuției globale a puterii.

În plus, nu trebuie să pierdem din vedere distincția dintre ideea de stat și cea de națiune (entități culturale). Cei care susțin ideea de rezistență nealterată a statului invocă deseori argumentul atașamentului față de identitatea națională. Totodată, statele au mai multe grupuri naționale acționând în interiorul lor.

În această dezbateră ar fi util să analizăm Raportul Mondial asupra percepției privind cetățenia globală și națională (2010-2014) aparținând rețelei globale a oamenilor de știință din domeniul științelor sociale din Suedia, („*The World Values Survey*”), care acoperă aproximativ 80,000 de indivizi din 57 de țări.³⁷

³⁴ Steve Charnovitz, „Nongovernmental Organizations and International Law” în *American Journal of International Law*, 2006, Vol. 100, No. 2, 2006, pp. 348-372.

³⁵ David J. Bederman, *Globalization and International Law*, New York: Palgrave MacMillan, 2008, p.155.

³⁶ Linda Weiss, „The Myth of the Powerless State” în *JPRI Critique*, Vol. V, No. 4, 1998. p.1.

http://www.jpri.org/publications/critiques/critique_V_4.html

³⁷ Vezi Anexe.

Persoanele intervievate au răspuns la întrebări legate de atașamentele lor naționale, europene sau globale. Intensitatea atașamentului *național* poate fi măsurată prin calcularea procentelor celor care au răspuns cu „de acord” (agree) sau cu „cu totul de acord” (strongly agree) la afirmația: „Mă văd parte a [țării] națiunii.” La fel vom proceda și în măsurarea intensității atașamentului global și european.

Raportul privind atașamentul *național* arată că, un procent de 93% dintr-un total de 78,964 de respondenți se percep cetățeni ai națiunii din care provin, în vreme ce Raportul privind atașamentul *global* indică faptul că un procent de 71% dintr-un total de 78,964 de respondenți se percep cetățeni ai lumii.

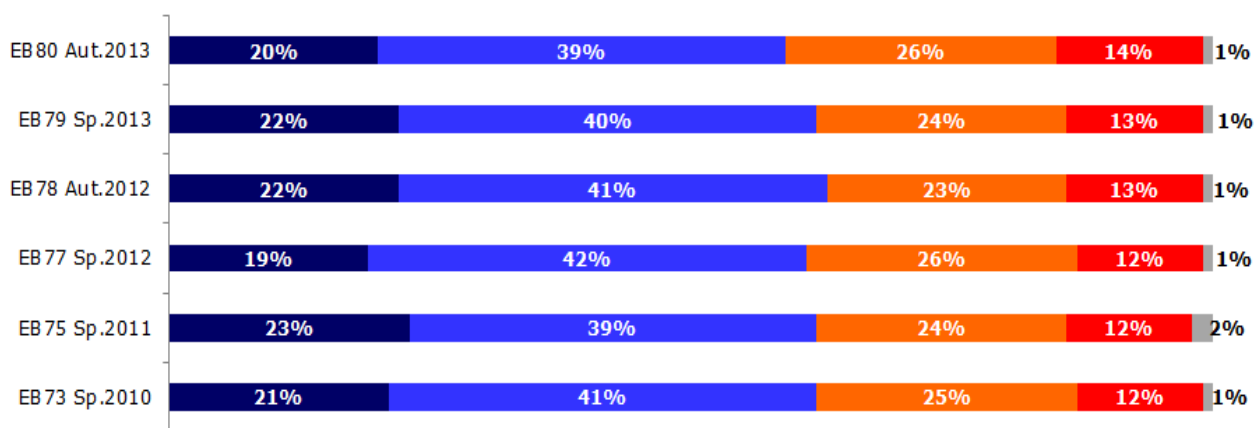
În ceea ce privește atașamentul *european*, dintr-un total de 15,119 de respondenți, un procent de 66% au răspuns că se percep cetățeni ai Uniunii Europene, în timp ce Raportul Mondial 2005-2009 indica faptul că dintr-un total de 20,153 de respondenți un procent de 62.6 % se percepeau cetățeni ai Uniunii Europene.

Este marcant faptul că cetățenii Uniunii Europene se percep în relativ mică măsură cetățeni europeni. Acest lucru este alarmant, luând în considerare faptul că de-a lungul a câtorva decenii Uniunea Europeană a derulat eforturi apreciabile în direcția reducerii deficitului democratic, al consolidării dialogului între instituțiile europene și societatea civilă, al deschiderii Uniunii Europene și al organismelor sale către cetățeni și al intensificării participării cetățenilor în viața democratică a Uniunii.

Aceste rezultate sunt confirmate și de Sondajul Eurobarometru 2013, ediția de toamnă, care indica faptul că: „aproape șase din zece europeni se simt cetățeni ai UE (59% -3 din primăvara anului 2013). În schimb, patru din zece nu se simt cetățeni ai UE (40%, +3).”³⁸

QD3.1 Pentru fiecare din afirmațiile următoare, vă rog să îmi spuneți în ce măsură corespund sau nu cu propriile dumneavoastră opinii.

Simțiți că sunteți un cetățean al UE - %

Albastru închis: Da, categoric; Albastru deschis: Da, în oarecare măsură, Portocaliu: NU, Categoric nu; Roșu: Nu știu
Sursa: Standard Eurobarometer 80, Public Opinion in the European Union, August, 2013

³⁸ Standard Eurobarometer 80, *Public Opinion in the European Union*, August, 2013
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb80/eb80_first_en.pdf

În consecință, în urma analizei celor două studii, putem extrage cu ușurință două concluzii utile pentru cercetarea de față: prima, **(1) aceea că europenii, se simt cetățeni ai Europei, în aproximativ aceeași măsură, în care se simt și cetățeni ai lumii;** și cea de a doua, **(2) că europenii, au avut același nivel de atașament față de Uniunea Europeană, și înainte, dar și după, 2008, i.e., și în condiții de prosperitate, și în condiții de austeritate.**

Ambele concluzii, ne orientează spre **componenta identitară:** identitate națională, identitate europeană, identitate ca cetățean al lumii etc.

Recunoaștem importanța crucială a componentei identitare în cadrul structurii sistemului internațional, componentă centrală în teoretizarea constructivistă, pe care o vom analiza pe larg în contextul structurii interdependențelor complexe, în capitolul V.

CAP. III. Uniunea Europeană și interdependența

După colapsul comunismului în Europa de Est, continentul european a experimentat un fenomen interesant din perspectiva suveranității statelor națiune: pe de-o parte, căderea imperiului sovietic a dus la așa numita „problemă a naționalităților,” încheiată cu apariția unor noi state pe scena internațională demonstrând **(1) importanța statului națiune** prin revigorarea naționalismului (care este intrinsec conceptului de stat³⁹, națiunea fiind, adesea, o consecință a statului⁴⁰), iar pe de altă parte, același eveniment a coincis și cu **(2) exercițiul distribuției de putere** - ca expresie a diminuării suveranității aceluiași state nou formate (în sensul capacității de autodeterminare) - prin aderarea la organizații internaționale interstatale sau interguvernamentale.

Reacțiile au fost similare în aproape toate țările din Europa Centrală și de Est (mai puțin în Iugoslavia) care, după obținerea independenței, toate își doreau în primul rând intrarea în NATO (garanția securității – ideea liberală a securității colective în schimbul ipotezei sovietice a inevitabilității conflictului) și intrarea în Uniunea Europeană (garanția dezvoltării – politica „laissez-faire” în schimbul economiei dictate de ideologia politică).

În legătură cu distribuția puterii la nivel internațional, Organizația Mondială a Comerțului (OMC), afirmă că motivele pentru care OMC ar trebui să favorizeze guvernele (statele) să acționeze la nivel internațional este acela că „dintr-un număr mare de motive se preferă o distribuție a puterii la nivel internațional (*international-level power allocation*), incluzând aici ceea ce economiștii numesc beneficiile coordonării (*coordination benefits*). Acestea descriu situații în care, dacă guvernele acționează fiecare în interesul lor propriu fără nici un fel de coordonare, rezultatul va fi unul dezastruos pentru toată lumea. Lucrurile pot fi îmbunătățite dacă statele acceptă anumite, probabil minimale, constrângeri pentru a evita pericolele acțiunilor separate.⁴¹”

Andrew Moravcsik, consideră că „de la sfârșitul Războiului Rece, promisiunea aderării la UE, așa numita *putere de atracție* - a jucat un rol decisiv în extinderea păcii, a prosperității și a democrației la peste doisprezece țări de la periferia sa, incluzând doisprezece membri noi, și potențiali membri din fosta Iugoslavia, Turcia și Ucraina⁴².”

Christopher J. Markins scria, în 1976, că un model inovativ de dezvoltare al interdependenței s-a manifestat, din perspectiva sa, în Comunitatea Europeană prin „încercarea

³⁹ Peter Willetts în *op.cit.*, definește statul (1): „din perspectiva dreptului internațional, statul este o entitate a cărei existență este recunoscută atunci când un guvern controlează o comunitate de oameni în cadrul unui teritoriu bine definit. (...); (2) în studiul politicilor internaționale, fiecare stat este o țară. Este o comunitate de oameni care interacționează în același sistem politic și care au un set de valori comune; (3) în filosofie și sociologie, statul constă în aparatul de guvernământ, în sensul sau general, care implică executivul, legislativul, administrația, juridicul, forțele armate și poliția.”

⁴⁰ Conceptul de „națiune” și „naționalism” este unul controversat, unii teoreticieni susținând că națiunea este o consecință a statului, în timp ce alții consideră ca adevărată vice-versa; în cadrul unui stat pot exista mai multe grupări naționale.

⁴¹ World Trade Organization, *The Future of WTO – Addressing challenges in the new millennium*, 2004, p.32

⁴² Andrew Moravcsik, *op.cit.*, p.1

unor noi tehnici de dirijare a relațiilor între statele națiune posesive față de suveranitatea lor, dar stimulate de o cooperare mai strânsă.⁴³”

Acesta a identificat trei factori care au stat la baza acestui model: „**(1) obiectivul împărtășit al Uniunii Europene** – în vreme ce termenul nu are o definiție precisă, explica Markins, ideea a avut rolul unui stimulent pentru guverne de a rezolva și de a concilia dezacordurile dintre acestea; **(2)** în specificul comunității, **Comisia Europeană**, singurul deținător al dreptului de inițiativă politică comună, a reprezentat protejarea a ceea ce înseamnă conceptul de interes comun împotriva intereselor statelor naționale. În vreme ce poziția Comisiei a fost slăbită gradual de guvernele membre în ultimii ani, rolul său ca primă sursă de idei care transcend – și reconciliază - interesele membrilor individuali a reprezentat un element vital în promovarea unei cooperări mai strânse între aceștia; **(3)** în **mecanismul european de cooperare politică** (fostul Comitet Davignon), statele membre dezvoltă noi tehnici de diplomatie multilaterală fără a pune în pericol independența deciziilor naționale. Noua mașinărie, bazată pe contacte directe între oficiali ai ministerelor de externe a creat o înțelegere remarcabil de apropiată și schimburi de opinii asupra subiectelor abordate. Deși nu întotdeauna s-a ajuns la consens, procesul a scos la lumină oportunitățile pentru acțiune comună sau coordonată care ar fi fost altfel, imposibilă.⁴⁴”

În obiectivul unional enunțat de Markins - în viziunea noastră, cel mai important, următoarele două fiindu-i subiacente și determinate –, explicația principală pentru comportamentul statelor este rezolvarea și concilierea dezacordurilor dintre guverne.

Înțelegem că prin analiza elementelor constitutive și cauzale ale obiectivului unional, vom identifica **determinanții comportamentului statelor europene** în contextul stabilirii acestui obiectiv.

Înainte de a face acest lucru, însă, vom aminti o altă explicație, la fel de optimistă, asupra obiectivului unional, expusă de Moravcsik: „o organizație atât de extraordinară trebuie să aibă cauze extraordinare – mai precis, UE trebuie să aibă cauze diferite *calitativ* de cele care predomină în timpuri și locuri „normale”. UE trebuie să fie unică, poate ca rezultat al unei forme unice de idealism cultural european, șoc istoric, sau constrângeri geopolitice care transcend interesele naționale exclusive. Fără această constrângere extremă, o asemenea instituție nu ar fi rămas niciodată stabilă de-a lungul timpului. Europeanii sunt diferiți din punct de vedere cultural și istoric față de restul lumii, aspirând la un „superstat” într-un mod care face experiența lor inimaginabilă și irelevantă pentru alte țări – țări care încă urmăresc, în primul rând, interesele lor naționale exclusive.”⁴⁵

Accentul pe care îl acordăm identificării determinanților comportamentului statelor europene în acest context, este justificat prin faptul că, de acesta depinde, practic, succesul întregului proiect european.

În continuare, vom încerca să determinăm bazele pe care obiectivul unional a fost stabilit și consecințele acestuia asupra dezvoltărilor ulterioare ale procesului de integrare europeană.

⁴³ Christopher J. Markins, Joseph S Nye, Jr., „Interdependence: The European Example,” în *Foreign Policy*, No.24, 1976, p. 140.

⁴⁴ *Ibidem*, p.140.

⁴⁵ Andrew Moravcsik, *op.cit*, p 4.

O viziune demnă de atenție, în acest scop, vine din partea cercetătorului american în științe politice George Friedman, exprimată într-un discurs în cadrul conferinței organizate de EFNI (*The European Forum for New Ideas*), în octombrie, 2012, pe tema „Dincolo de UE: Europa la mijlocul secolului XXI.” Acesta, abordând problema suveranității Europei ca întreg, în perioadele pre- și post- Război Rece, introduce ideea conform căreia, pe întreaga durată a Războiului Rece, suveranitatea Europei a fost suspendată și că acest lucru a reprezentat, de fapt, marea șansă a Europei.

Argumentul său este acela că pacea a fost posibilă în Europa, în perioada Războiului Rece, nu datorită diplomaților europeni, care nu mai erau factori de decizie în chestiuni de pace sau război, ci a liderilor americani și sovietici, deciziile fiind luate la Washington și Moscova, nicidecum la Roma, Berlin sau Varșovia.

Ideea centrală a acestei viziuni este aceea că Europa, în intervalul 1945 – 1991, a evitat războiul nu pentru că a învățat lecțiile abrutizante ale Armageddonului celor două Războaie Mondiale, ci pentru că se afla, pur și simplu, sub ocupație: în mod direct sub cea a Uniunii Sovietice, și în mod indirect, subtil, sub cea a Statelor Unite ale Americii.⁴⁶

Din punct de vedere istoric, trebuie să recunoaștem că istoria peninsulei europene a fost, aproape în continuu, un adevărat câmp de luptă, iar aceasta părea să fie ordinea naturală a lucrurilor, până în momentul în care, echilibrul european al puterii, care dicta modul de funcționare a sistemului internațional și care se sprijinea pe doctrina suveranității, a fost înlocuit cu o nouă ordine mondială, inspirată din excepționalismul și idealismul american al respingerii politicii de forță propriu dreptului wilsonian.

Uniunea Europeană, după cum au demonstrat și rezultatele sondajelor prezentate în capitolul precedent, este de fapt într-o criză pe care unii o numesc *existențială*, o criză a *ethosului*, adică a specificului european menit să inspire, să mobilizeze, să galvanizeze cetățenii, și care se traduce într-o pernicioasă criză de încredere între statele membre.

Dacă după atâtea decenii de eforturi de integrare europeană încă se mai pune problema unui presupus *pericol* al unui superstat european (contrar superstatului european contemplat Moravcsik), atunci este destul de evident că europenii nu înțeleg pacea în sensul redefinirii profunde a intereselor în baza unei gândiri europene post-naționale.

UE pare a fi mai degrabă un „club de state” care s-au unit pentru obiectivul de a-și maximiza propriile interese, conștientizând faptul că nu conflictul, ci cooperarea este condiția esențială pentru prosperitate într-o lume a interdependenței, sau, în cuvintele lui Tony Blair: „Europa este o Europă de națiuni libere, independente, suverane, care aleg să se unească pentru a-și urmări propriile interese, obținând mai mult împreună decât ar obține pe cont propriu.”⁴⁷

Se pare că, în mare măsură, acesta este singurul interes care îi unește pe europeni și că europenii nu și-au învins demonii trecutului, fiind în continuare bântuiți de vechiul model de înțelegere a suveranității, eșuând în a transcende la gândirea post-națională.

⁴⁶ George Friedman, *Beyond the European Union: Europe in the middle of the 21st Century*, 2012, <http://efni.pl/en/efni-publications/>

⁴⁷ Tony Blair, “Superpower - nor superstate?” în *The Federal Trust. Enlightening the Debate on Good Governance, European Essay*, No.20, Warsaw, 2002, p.4 http://mayapur.securesites.net/fedtrust/filepool/Essay_12.pdf

În același discurs, Blair recunoaște că: „dificultatea în ceea ce privește perspectiva Europei ca superstat, care include națiunile într-o politică dominată de instituții supranaționale, este aceea că *nu trece de testul națiunilor*. (...) Asta nu înseamnă că Europa nu va dezvolta în generațiile viitoare propriile sale politici puternice, dar, până în prezent, acest lucru nu a fost realizat. (...) Și ca să îndepărtăm orice urmă de îndoială: națiuni ca Polonia, care s-a luptat atât de mult să obțină statalitatea, a cărei cetățeni și-au dat viața pentru acea cauză, nu sunt dispuse să renunțe la acest lucru cu ușurință. Ar trebui să ne celebrăm culturile noastre diverse și identitățile, trăsăturile noastre distinctive ca națiuni.”⁴⁸

Considerăm că ceea ce europenii ar trebui să celebreze, în primul rând, este pacea. Și făcând acest lucru, nu se exclude celebrarea celorlalte elemente enumerate de Blair, dimpotrivă.

Dar, după cum reiese cât se poate de descurajant, din discursul sus-menționat, în Europa, suveranitatea este încă percepută în termenii vechii ordini mondiale.

Deși Uniunea Europeană își însușește paradigma neoliberalismului instituțional (condițiile necesare adaptării unui mediu de interdependență complexă: într-o oarecare măsură a avut loc procesul de (re)distribuire a suveranității, inovațiile instituționale menite să elimine obstacolele din calea cooperării ș.a.m.d.), - necesitatea acestui demers în lumea globală actuală fiind de necontestat, - totuși, dată fiind specificitatea istorică și culturală europeană, considerăm că această paradigmă neoliberală trebuie complinită cu cea socio-constructivistă pentru a asigura succesul real al modelului european.

Se pare că, dacă statele națiune europene au acceptat ideea distribuției puterii (deși cu mare dificultate uneori) în vremuri de prosperitate, lucrurile au devenit catastrofale când a venit vorba de „distribuția durerii”⁴⁹ în vremuri de austeritate (criza Zonei Euro).

În ceea ce privește distribuția intereselor în sistem, acesta reprezintă un nivel al structurii internaționale analizat atât de neoliberali cât și de constructiviști.

Argumentul lui Wendt este acela că înțelesul distribuției puterii în politica internațională este constituit într-o măsură importantă de către distribuția intereselor, iar conținutul intereselor este constituit în schimb de idei. Puterea și interesul au efectele pe care le au în virtutea ideilor pe care le compun.⁵⁰

Intuiția neoliberală susține că ideile, normele sau instituțiile explică o mare parte din comportamentul statelor și se concentrează asupra modalităților în care ideile pot avea efecte **cauzale** independente de alte cauze, cum ar fi puterea și interesul. Constructivismul, în schimb, susține faptul că ideile pot avea și efecte **constitutive** chiar asupra puterii și interesului.

Neoliberalii propun varianta teoretică a puterii și interesului versus instituții, norme și idei, susținând că puterea și interesul nu sunt constituite de idei ci tratează ideile în termeni cauzali.

⁴⁸ *Ibidem*, pp. 17 -18.

⁴⁹ Termen introdus de George Friedman

⁵⁰ Alexander Wendt, *op.cit.*, p.151

Astfel, în legătură cu problema obiectivului unional, se poate spune că, după viziunea neoliberală, factori precum ideile (ca având efecte cauzale), normele și instituțiile, sunt cei care determină comportamentul statelor membre.

În schimb, conform lui Wendt, modul în care ideile contează nu este limitat la efectele lor cauzale și acesta atrage atenția asupra faptului că „atunci când liberalii invocă interdependența economică ca explicație a păcii, să (se) investigheze **condițiile discursive** care constituie statele cu identități care poartă un interes în comerț liber și creștere economică. Interdependența și capitalismul sunt într-o mare măsură forme culturale și, din acest punct de vedere, explicațiile materialiste care presupun acele forme vor fi vulnerabile în fața criticilor idealiste cu privire la formarea intereselor.”⁵¹

Urmând recomandarea lui Wendt, de a investiga întotdeauna condițiile discursive care stau la baza funcționării explicațiilor aparent „materialiste” (în cazul nostru viziunea raționalistă a liberalismului instituțional asupra obiectivului unional), vom remarca faptul că statele europene independente, care prin „puterea de atracție” au fost unite de idealul păcii obținute prin multilateralism în contextul interdependenței economice, reprezintă, de fapt, o formă culturală constituită pe bazele discursive ale inițiativei americane ale Planului Marshall pentru reconstrucția Europei.

Un exemplu concludent în sprijinul argumentului lui Wendt privind condițiile discursive care stau la baza funcționării explicațiilor aparent materialiste este modelarea gândirii americane de către Woodrow Wilson, după cum recunoaște și Henry Kissinger: „(...) În termenii tuturor principiilor recunoscute ale guvernării, Roosevelt a fost cel care a avut de departe mai multă dreptate dintre aceștia doi, între cei mai de seamă președinți ai Americii. Și totuși, Wilson a fost cel care a avut câștig de cauză: după un secol, Roosevelt este amintit pentru realizările sale, dar Wilson a fost cel care *a modelat gândirea americană*. (...) Roosevelt a fost de acord cu felul în care funcționa de fapt diplomația Marilor Puteri, demersul său nu i-a convins pe conaționali că aveau nevoie să intre în primul război mondial. Wilson, pe de altă parte, a apelat la *sensibilitatea* poporului său cu argumente, care erau tot pe atât de elevate moral pe cât erau de perfect neinteligibile pentru conducătorii străini.”⁵²

Europa a adoptat concepția americană conform căreia evitarea războiului se poate realiza prin intensificarea comerțului care va conduce la prosperitatea statelor europene independente (i.e. principiile neoliberalismului), fără a avea, sau internaliza, însă, și *gândirea americană*.

Poziția neoliberalismului conform căreia normele, ideile și instituțiile au efecte cauzale și determină comportamentul statelor este necesară, însă, nu și suficientă.

Circumstanțele recente crize financiare au demonstrat faptul că, în Europa, guvernele naționale nu s-au desprins cu adevărat de gândirea tradițională, părând să confirme afirmația lui Tony Blair potrivit căreia „perspectiva Europei ca superstat, care include națiunile într-o politică dominată de instituții supranaționale, nu trece de testul națiunilor.”

Eșecul în a depăși încă metoda interguvernamentală, în procesul de luare al deciziilor la nivelul Uniunii, raporturile asimetrice tot mai pronunțate dintre statele membre și metodele

⁵¹ *Ibidem*, p.152

⁵² Henry Kissinger, *op.cit.*, p. 37.

neadecvate și ineficiente de gestionare a crizelor rezultate de pe urma acestora, dezastruosul management al austerității, începute în 2008 ș.a.m.d., indică faptul că, de fapt, comportamentul statelor membre nu s-a schimbat semnificativ, iar acest lucru este o consecință directă a faptului că statele, în terminologia lui Wendt, nu și-au redefinit, cu adevărat, interesele.

Wendt, elaborând asupra problemei formelor sociale și asupra efectelor constitutive ale ideilor asupra interesului, susține că: „dacă un fapt social „se poate cunoaște pe sine”, atunci poate fi capabil să (...) creeze noi fapte sociale (...) iar teoretizarea constitutivă ne sporește capacitatea de a gândi despre noi înșine (...) și în același timp, deschide și posibilitatea de a conștientiza și reflecta asupra direcției în care dorim să mergem.”⁵³

Prin prisma acestei rațiuni, considerăm necesară crearea unei paradigme alternative la teoriile de integrare europeană, una formată prin sinteza viziunii neolibérale și cea a socio-constructivismului, aceasta din urmă fiind, probabil, paradigma cea mai utilă pentru formarea unei *gândiri europene* și pentru *redefinirea intereselor statelor naționale*.

În *Strategia Europa 2020*, adoptată în cadrul Consiliului European din 17 iunie 2010, se recunoaște că, pentru a evita declinul, UE „trebuie să accepte că interdependența economică din ce în ce mai pronunțată necesită totodată un răspuns mai hotărât și mai coerent la nivel politic.”⁵⁴

În același document se precizează faptul că, așa cum au demonstrat-o evenimentele recente (impactul mondial al crizei financiare), „cele 27 de economii ale UE sunt puternic interdependente: criza a subliniat legăturile strânse și efectele de contagiune care există între economiile noastre naționale, în special în zona euro. Reformele realizate (sau nu) într-o țară afectează evoluția situației din toate celelalte țări.”⁵⁵

Documentul Comisiei Europene cu privire la strategia UE 2020, lansat noiembrie 2009, identifică principalele dimensiuni ale multiplelor interdependențe ale UE:

- „Interdependența dintre statele membre în forma (pozitivă sau negativă) a efectelor de contagiune ale acțiunilor naționale, în special în zona – Euro;
- Interdependența dintre diferite nivele de guvernare (UE, state membre, regiuni, parteneri sociali - guvernanta multistratificată ("multi-layer governance));
- Interdependența dintre diferite politici, dintre diferite politici și instrumente și importanța integrării politicii pentru realizarea obiectivelor generale;
- Interdependența la nivel global – nici unul din statele noastre membre nu este suficient de mare pentru a ține pasul cu economiile emergente sau pentru a întreprinde singur acest proces de transformare.”⁵⁶

Această nouă abordare semnalează faptul că Uniunea Europeană trebuie să valorifice mai bine avantajul unei lumi a globalizării și interdependenței.

Richard Armitage și Joseph Nye (2007) au accentuat nevoia de reevaluare a strategiilor de gestionare a interdependențelor, recunoscând că „problemele într-o țară rareori rămân astăzi

⁵³ Alexander Wendt, *op.cit.*, p. 100 - 362.

⁵⁴ Comisia Europeană, Comunicare a Comisiei, *Europa 2020. O strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii*, Bruxelles, 3.3.2010, p. 2.
http://www.mae.ro/sites/default/files/file/Europa2021/Strategia_Europa_2020.pdf

⁵⁵ *Ibidem*, p.9.

⁵⁶ Comisia Europeană, Commission Working Document, *Consultation on the future EU 2020 strategy*, Bruxelles, 2009, p.9. <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/eu2020.pdf>

în interiorul granițelor naționale și intensificarea integrării și a interdependenței, necesită o mai mare coordonare decât oricând înainte. Într-o astfel de lume, avem nevoie de mai multe inițiative de construire a unor agende comune – avem nevoie de un pluralism multilateral care să ofere o gamă de opțiuni multilaterale pentru generarea de noi norme și soluții practice pentru rezolvarea problemelor globale.⁵⁷”

Abordările constructiviste recente, atrag atenția asupra rolului și implicațiilor capitalului social în contextul interdependențelor complexe. Adam și Rončević (2005) stabilesc patru dimensiuni ale acestei interacțiuni:

- „capitalul social ca un catalizator pentru diseminarea capitalului uman și intelectual;
- capitalul social ca o bază pentru niveluri mai mari de sinergie și coordonare;
- capitalul social ca un lubrifianț pentru rețele sau organizații de proiect; și
- capitalul social ca un facilitator al instituțiilor intermediare.⁵⁸”

Aceste necesități solicită un proces de construcție instituțională prin intermediul căruia continentul european să-și găsească propria metodă de gestionare a provocărilor survenite sub condițiile mediului interdependenței complexe globale, una adecvată conglomeratului său ancestral.

⁵⁷ Richard L. Armitage, Joseph S. Nye, Jr., CSIS Commission on Smart Power, *A smarter, more secure America*, 2007, http://csis.org/files/media/csis/pubs/071106_csissmartpowerreport.pdf, pp. 34.

⁵⁸ Frane Adam, Borut Rončević, „Social Capital: recent debates and research trends” în *Social Science Information*, Vol. 42, No. 2, 2003, pp.175-177.

Partea a II -a

Interdependența asimetrică produce crize care cauzează fracturi între statele membre și, în final, contestarea / dezintegrarea Uniunii Europene

Cea de a doua parte a lucrării va discuta acele condiții sub incidența cărora interdependența asimetrică produce crize care cauzează clivaje între statele membre și care, în cazul unei fracturi fundamentale în relațiile asimetrice dintre UE 3 – UE 27, va conduce, în final, la contestarea și dezintegrarea Uniunii Europene. Abordăm această chestiune în trei pași: **(1)** identificarea modului în care interdependența asimetrică poate genera conflicte și fracturi în interiorul UE și ce consecințe pot avea acestea asupra întregii existențe a Uniunii Europene, **(2)** formularea unei alternative paradigmatică la teoriile existente de relații internaționale și integrare europeană și **(3)** identificarea celui mai eficient instrument pentru gestionarea discontinuităților în contextul interdependenței asimetrice.

Pentru a aduce mai multă lumină asupra dinamicilor structurii UE, considerăm eficient să utilizăm o abordare științifică sintetică, combinând viziunea raționalistă a liberalismului instituțional cu cea constructivistă, cu scopul de a obține astfel o înțelegere conceptuală mai consistentă și mai complexă a relațiilor dintre statele aliate.

Constructivismul nu este o perspectivă teoretică rivală raționalismului și aceste două poziții teoretice nu stau în opoziție una față de cealaltă în mod absolut, ci mai degrabă este o perspectivă complementară, constructivismul având o contribuție semnificativă în demonstrarea puterii ideilor și a normelor în conturarea politicilor globale.

În acest demers, este logic a ne axa asupra unei singure forme de constructivism, și anume, asupra constructivismului sistemic. Proiectul formulat de Alexander Wendt furnizează singurul exemplu real al acestei forme de constructivism și această variantă moderată a constructivismului („Teoria Socială a Politicii Internaționale”) este cea mai utilă în elaborarea ipotezei formulate aici.

Conflictul dintre abordările sistemice și cele reduționiste în explicarea politicii internaționale a reprezentat o puternică linie de demarcație în teoria internațională. Dacă liberalismul instituțional este considerat o teorie sistemică în sensul terminologiei realiste, constructivismul lui Wendt, deși sistemic conform aceleiași terminologii, totuși combină cele două tipuri de abordări, considerând imposibilă și eronată diferențierea acestora și construiește o viziune sintetică între ceea ce acesta denumesc microstructura și macrostructura sistemului internațional.

CAP. IV. Identificarea modului în care interdependența asimetrică poate genera conflicte și fracturi în interiorul UE și ce consecințe pot avea acestea asupra întregii existențe a Uniunii Europene

Începând cu anii ‘70-‘80, liberalismul relațiilor internaționale intră într-o nouă etapă cunoscută sub numele de neoliberalism instituțional. Teoria neoliberală recunoaște condiția anarhică a sistemului internațional unde operează interesele egoiste ale actorilor statali.

Acceptând structurile generale ale neo-realismului, și utilizând teoria alegerii raționale și teoria jocurilor pentru a anticipa comportamentul statelor, instituționaliștii liberali caută să demonstreze că intensificarea cooperării între state poate fi posibilă chiar și în absența unui jucător hegemonic care să impună respectarea acordurilor. Pentru aceștia, anarhia este diminuată de regimuri și de cooperare instituțională care aduce cu sine niveluri mai înalte de regularitate și predictibilitate în relațiile internaționale.⁵⁹

O teză puternică a liberal-instituționalismului este legată de argumentul conform căruia instituțiile pot contribui la crearea unui sistem internațional mai pașnic, diminuând războiul ca soluție, deoarece acesta devine pur și simplu nerentabil.⁶⁰

O mare parte a studiilor instituționaliste confirmă persistenta aserțiune conform căreia calea spre pace și prosperitate este de a avea state independente care să își pună resursele la comun și care să renunțe la o mare parte din suveranitatea și autonomia lor asupra unor domenii politice importante în scopul de a crea comunități integrate și cooperare instituționalizată între state care să promoveze creșterea economică și să răspundă problemelor regionale. În ceea ce privește alianțele, NATO și UE sunt cele mai bune exemple în favoarea acestui argument.

Un alt argument este că guvernele s-au dovedit a fi din ce în ce mai incapabile să gestioneze singure integrarea și interdependența globală tot mai intensificate, deoarece acestea prezintă dimensiuni internaționale importante. Acest lucru nu înseamnă erodarea guvernelor naționale, ci transformarea lor, incluzând transferul unei părți din suveranitatea tradițională către instituții supranaționale.⁶¹

Mai mult, după cum arată Comisia Europeană în comunicarea privind Strategia Europa 2020, „nici unul din statele noastre membre nu este suficient de mare pentru a ține pasul cu economiile emergente sau pentru a întreprinde singur acest proces de transformare.”⁶²

Cercetările instituționaliste ale ultimelor decenii conectează aceste argumente la nevoia de a gestiona fenomenul interdependenței internaționale, iar aceasta reprezintă misiunea actuală a neoliberalilor.

În domeniul relațiilor internaționale, “interdependența” are două conotații. În cazul unui grup de țări în care condițiile dintr-o țară au efecte de contagiune costisitoare asupra celor dintr-o altă țară se referă în general la *senzitivitate*, iar în cazul unui grup de țări pentru care întreruperea relațiilor sau renunțarea la relațiile dintre ele ar fi prea costisitoare, se referă la *vulnerabilitate*.

⁵⁹ Scott Burchill, Andrew Linklater, Richard Devetak, Jack Donnelly, Matthew Paterson, Christian Reus-Smit și Jacqui True, *Theories of International Relations*, New York: Palgrave Macmillan, 2005, p. 65.

⁶⁰ Keohane O. Robert; Lisa L. Martin, „The Promise of Institutional Theory”, în *International Security*, No. 1, Vol. 20, Summer, 1995, pp. 39-51.

⁶¹ Vasile Pușcaș, *Managing Global Interdependencies*, Cluj-Napoca: Eikon, 2010, p.30.

⁶² Commission Working Document. *Consultation on the Future EU 2020 Strategy*, <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/eu2020.pdf>, 25.10. 2013.

Așadar, dacă prima semnificație implică, în principal, efecte de contagiune (efectele schimbărilor dintr-un stat asupra altor state), cea de-a doua implică nevoia de menținere a relațiilor la care ar fi prea costisitor să se renunțe (costurile de oportunitate ale întreruperii unei relații).⁶³

Distincția dintre „interdependența senzitivă” și „interdependența vulnerabilă” este atribuită în mod obișnuit autorilor Robert O. Keohane și Joseph S. Nye. Împrumutând ipoteze ale neorealismului, instituționalismul neoliberal rejectează înclinația normativă din conceptualizările tradiționale ale interdependenței cât și definirea acesteia doar din perspectiva situațiilor de dependență reciprocă “egal echilibrată.” Aceștia susțin că “în unele cazuri, o relație de interdependență poate avea consecințe atât de negative încât ambele părți ar fi pe deplin fericite să încheie complet orice contact cu cealaltă parte, renunțând la orice beneficii le-ar putea aduce un asemenea contact.”⁶⁴

Autorii oferă răspândirea capriciului “alergării în pielea goală” de la societatea americană la cea europeană, din 1974, sau dezvoltarea mișcărilor studențești radicale de la sfârșitul anilor '60, - ca exemple de interdependență *senzitivă*, iar relațiile din domeniul petrolului, mai precis relațiile dintre țările industriale avansate care se bazează foarte mult pe importurile de petrol (Organizația Țărilor Exportatoare de Petrol) - ca exemplu pentru *vulnerabilitate*. Interdependența senzitivă poate fi socială sau politică / militară precum și economică, iar vulnerabilitatea, de asemenea, se aplică atât relațiilor socio-politice precum și celor politico-economice.

Astfel, *senzitivitatea* presupune grade de reacție într-un cadru politic – cât de repede transformările dintr-o țară aduc transformări costisitoare într-o alta, și cât de mari sunt efectele costisitoare?, iar *vulnerabilitatea* are la bază disponibilitatea relativă și costurile alternativelor pe care le-ar putea adopta diferiți actori⁶⁵.

Liberalismul instituțional recunoaște puterea de stat în lumina interdependenței asimetrice, iar statele sunt recunoscute în continuare ca actori principali în politica globală. De asemenea, este recunoscut și caracterul anarhic al sistemului internațional unde statele trebuie să-și urmărească interesele proprii, altfel spus “anarhia rămâne o constantă.”⁶⁶

Totuși, se consideră că interdependența atotcuprinzătoare alterează natura și eficiența puterii statale, producând noi relații de putere între state, iar anarhia nu mai reprezintă unicul factor care determină natura și măsura relațiilor de cooperare între state.

Aserțiunea instituționaliștilor neoliberali este că, în circumstanțele unei lumi a interdependențelor complexe, asimetriile pot fi o sursă de putere (înțelegem puterea în domeniul relațiilor internaționale ca abilitatea de a-i determina pe ceilalți să facă lucruri pe care nu le-ar face în mod obișnuit sau să se comporte în moduri pe care ar prefera să le evite) – și că, “a fi mai puțin dependent poate reprezenta o sursă de putere. Dacă două părți sunt interdependente, dar

⁶³ Robert Keohane, Joseph S. Nye, *Putere și Interdependență*, Iași: Polirom, 2009, pp. 56

⁶⁴ Robert O. Keohane and Joseph S. Nye, Jr, “International Interdependence and Integration,” în Paul R. Viotti, Mark V. Kauppi (ed.), *International Relations Theory. Realism, Pluralism, Globalism*, New York: Macmillan Publishing Company, 1990, p. 365.

⁶⁵ Robert Keohane, Joseph S. Nye, *op.cit.*, pp.10 -11.

⁶⁶ R. Axelrod, Keohane, R. O., “Achieving Cooperation under Anarchy: Strategies and Institutions”, în D. Baldwin (ed.), *Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate*, New York: Columbia University Press, 1993, pp. 85-116.

una este mai puțin dependentă decât cealaltă, partea mai puțin dependentă are o sursă de putere atâta timp cât ambele consideră drept foarte importantă relația interdependentă.”⁶⁷ În aceeași lucrare autorul admite că “luptele pentru putere continuă, chiar și într-o lume a interdependenței.”⁶⁸

Drept urmare, dacă relația interdependență-conflict ar fi adăugată, schema care demonstrează natura interdependenței formulată de J. Nye (2007) ar arăta astfel:

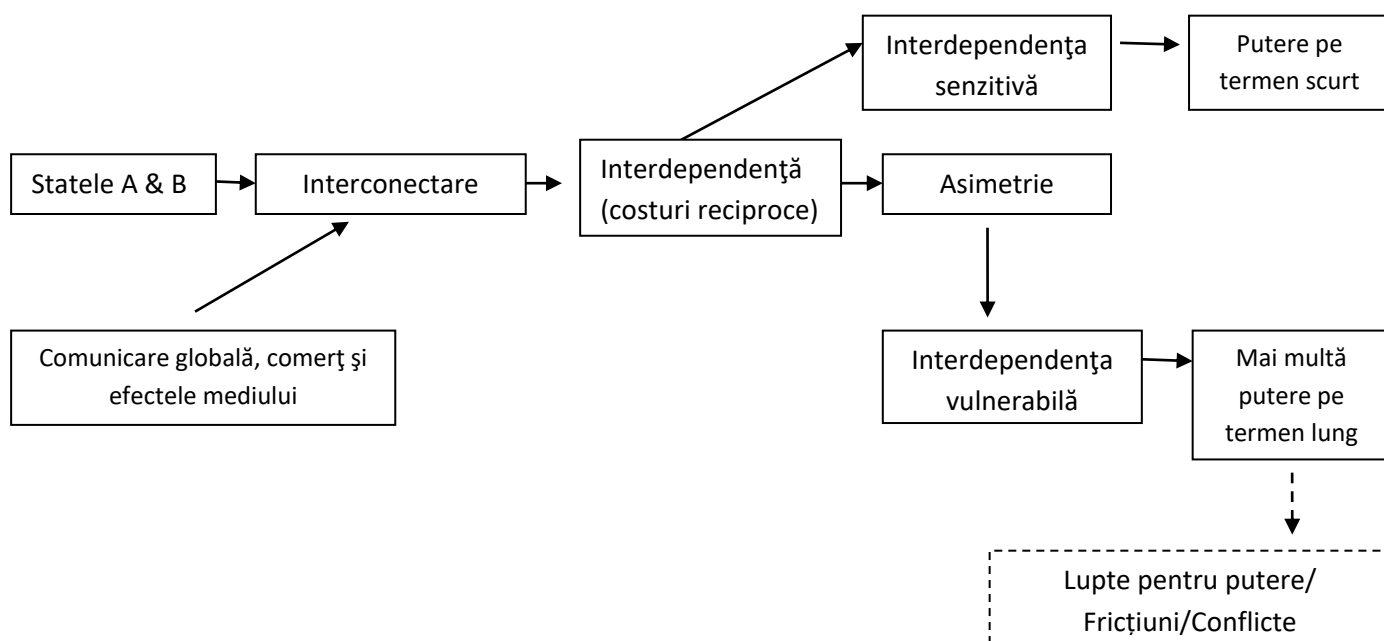

Figura 4.1 Completare la Schema naturii interdependenței, (Nye S. Joseph, 2007)

Deși neoliberalismul instituțional își păstrează convingerea că interdependența internațională intensificată face cooperarea posibilă, rejectează interpretarea cooperării ca absență a conflictului și vice-versa – susținând, deci, că efectele interdependenței nu sunt emanamente benigne.⁶⁹

În schimb, neoliberalismul instituțional recunoaște existența unei anumite probabilități de conflict – fiind mult mai conștient de efectele costisitoare ale interdependenței decât alte variante ale liberalismului și recunoaște, de asemenea, și faptul că teoriile centru-periferie, marxiste, sau neo-realiste au fost corecte când au indicat că interdependența poate să și producă, dar să și împiedice, conflictul.

⁶⁷ Joseph S. Nye, Jr., *Understanding International Conflicts. An Introduction to Theory and History*, New York: Harvard University, Pearson Longman, sixth Edition, 2007, pp. 210.

⁶⁸ Joseph S. Nye, Jr., *op.cit.*, pp. 210-215.

⁶⁹ Robert Keohane, “International Liberalism Reconsidered” în John Dunn (ed.), *The Economic Limits to Modern Politics*, Murphy Institute Studies in Political Economy, Cambridge: Cambridge University Press, 1992, p. 188.

Dovezi empirice relevante pentru susținerea propoziției formulate mai sus, și anume aceea că asimetriile în relații sunt cele care pot conduce spre dispute - sunt aduse de studii precum cel al Katherinei Barbieri. În studiul din 1996, Barbieri a utilizat grupuri de relații diadice pentru perioada dinaintea celui De-al Doilea Război Mondial (1870-1938), măsurând conflictele în două moduri: (1) analizând un număr de 270 de dispute militare interstatale și (2) 14 războaie. Variabilele analizate au inclus: contiguitate geografică, tipul de regim (democrație), capacități militare relative și angajamentele partenerilor diadici asumate în urma alianțelor. Rezultatele acestui studiu concluzionează: “conexiunile extinse cultivă atât pacea cât și conflictul” iar “speranța cea mai mare pentru pace pare să provină din relațiile simetrice” și că nu interdependența propriu-zis are efecte conflictuale, ci anumite sub-forme ale acesteia, și anume, asimetria. Barbieri susține că “în mod clar, trebuie să existe unii factori care influențează tendința în virtutea căreia unele forme de interdependență să inhibe conflictul, în timp ce altele provoacă conflictul. Aceasta înseamnă că nu interdependența în sine determină impactul asupra relațiilor interstatale, ci unele caracteristici ale tipului de interdependență prezentă în cadrul relației⁷⁰.”

Deși acest studiu se concentrează exclusiv asupra perioadei dinaintea celui de-al Doilea Război Mondial, autoarea studiului aduce dovezi că relațiile relevante aici pot fi observate și în perioada care a urmat celui de-al Doilea Război Mondial și într-o perioadă mai extinsă.

Lois Sayrs (1989) sprijină rezultatele studiului Barbieri, demonstrând că, în vreme ce relațiile simetrice pot crea stimulente pentru reducerea conflictelor, relațiile asimetrice pot duce la intensificarea tensiunilor și, în consecință, a conflictelor⁷¹.

După cum am menționat anterior, Keohane atrage atenția asupra erorii de a înțelege cooperarea ca absența conflictului și conflictul ca absență a cooperării. Astfel, cooperarea nu trebuie văzută ca absența conflictului ci mai degrabă ca o reacție la conflict sau la un potențial conflict.⁷²

Unii autori, cum e cazul autorilor clasici în teoria socială a conflictului ca Georg Simmel sau Lewis A. Coser, sunt mai sceptici privind această aserțiune. Acesta din urmă, teoretizând asupra cauzelor conflictelor în general, susține că “un conflict este mai pasional și mai radical când izbucnește din relații apropiate. Coexistența uniunii și a opoziției creează asprimea deosebită a conflictului.⁷³”

Dacă ne concentrăm exclusiv asupra aspectului *uniune-opoziție*, sau în alți termeni, *cooperare – conflict*, atunci este important să clarificăm faptul că, nu între relațiile armonioase este nevoie de cooperare, ci între cele supuse perspectivei conflictului. Cooperarea este illogică în absența intereselor concurente: “cooperarea are loc doar în situații în care actorii își percep

⁷⁰ Katherine Barbieri, “Economic Interdependence: A Path to Peace or a Source of Interstate Conflict?” în *Journal of Peace Research*, No. 1, Vol. 33, 1996, pp. 29-49.

⁷¹ Lois Sayrs, “Trade and Conflict Revisited: Do Politics Matter?” în *International Interaction*, No.2, Vol. 15, 1989, pp. 155-175.

⁷² Robert O. Keohane, *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, New Jersey: Princeton University Press, 1984, pp. 53-54.

⁷³ Lewis Coser, *The Functions of Social Conflict*, New York: Free Press, 1956, p. 71

politicile dintre ei ca fiind conflictuale sau potențial conflictuale, nu acolo unde există armonie.”⁷⁴

În sprijinul propoziției formulate de Keohane, William Zartman și Saadia Touval arată că “în vreme ce există conflict fără cooperare, se pare că nu există cooperare fără conflict. Cooperarea este dependentă de depășirea conflictului. Firește, încercările de cooperare pot crea conflicte (spre a fi depășite), din moment ce încercarea părților de a lucra împreună scot la iveală interese diferite care trebuie adaptate pentru a se potrivi – costurile cooperării.(...) Națiunile care cooperează percep în general atât interesele comune cât și pe cele conflictuale”⁷⁵.

„*Dependența de depășire a conflictului*” sau, în termeni mai neutri, “*reacția la conflict*” a reprezentat una dintre nevoile de dezvoltare a colaborării internaționale (cel mai adesea puternic instituționalizată, în forme diverse precum Uniunea Europeană, Organizația Mondială a Comerțului, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, Consiliul de Securitate al ONU etc.) în vederea instituirii de corpuri internaționale în care statele mici și cele mari să dețină pondere egală în procesul de luare a deciziilor.

Cooperarea multilaterală este văzută ca producând și beneficii dar și costuri, atât pentru statele mici cât și pentru statele mari. După cum observă Charles Doran, “pentru statul mic, multilateralismul este dezirabil pentru că creează un rol în politica externă pentru acel stat. Pe de altă parte, pentru statul mic multilateralismul este o povară pentru că atrage asupra statului mic responsabilități, cum ar fi menținerea păcii, pe care multe dintre statele mici ar prefera să le evite. La fel, pentru statul mare, multilateralismul poate fi privit ca dezirabil pentru că deschide calea spre acord politic. Dar multilateralismul este, de asemenea, o problemă pentru statul mare din cauza dificultății de “*a lua pe toata lumea la bord*” în sprijinul unei anumite politici.”⁷⁶

Chiar și atunci când statele au multe interese în comun, lipsa unei autorități centrale face ca statele să se teamă că ceilalți nu vor respecta acordurile (problema „pasagerului clandestin”) sau, deseori le lipsește informația suficientă pentru a ști că au interese comune cu alte state, percepend astfel cooperarea ca fiind prea costisitoare. După neo-liberali, instituțiile internaționale sau regimurile internaționale trebuie construite tocmai pentru a depăși obstacolele în calea cooperării. Statele construiesc regimuri internaționale pentru a crește costurile încălcării acordurilor, a scădea costul tranzacțiilor și pentru a intensifica fluxul de informații facilitând astfel cooperarea⁷⁷. Alexander Wendt atrage atenția că neoliberalii se referă în mod frecvent la putere și la interes, uneori chiar și la instituții ca la factori *materiali*, omițând totuși un factor important, și anume *ideile*.⁷⁸ În capitolul următor vom analiza rolul ideilor în constituirea acestei rezultate aparent materiale.

⁷⁴ Joseph S. Nye, Jr., *op.cit.*, pp. 53-54.

⁷⁵ William Zartman and Saadia Touval, “Introduction: return to the theories of cooperation” în I. William Zartman, Saadia Touval (ed.), *International Cooperation: The Extents and Limits of Multilateralism*, New York: Cambridge University Press, 2010, p. 4.

⁷⁶ Charles Doran, „The two sides of multilateral cooperation”, în William Zartman, Saadia Touval (ed.), *International Cooperation: The Extents and Limits of Multilateralism*, New York: Cambridge University Press, 2010, p. 40-41.

⁷⁷ Robert O. Keohane, *op.cit.*, pp. 57, 85-109.

⁷⁸ Alexander Wendt, *„Teoria Socială a Politicii Internaționale”*, Iași: Polirom, 2011, p. 114.

După cum am arătat mai sus, diversele forme de cooperare multilaterală reprezintă simultan o reacție la conflict, dar și o permanentă expunere la perspectiva conflictului.

Un exemplu în acest sens poate fi cel care reiese din cazul modelului Uniunii Europene – creată ca “reacție la conflict”, mai precis, ca reacție la relațiile europene tradiționale profund antagonice. Cu toate acestea, chiar și prin stabilirea regulilor jocului - ca în cazul Uniunii Europene care este bazată, teoretic, pe unanimitate în procesele de luare a deciziilor – realitatea demonstrează contrariul.

Uniunea Europeană a fost oferită deseori ca exemplu de cooperare multilaterală eficientă, iar în 2012 această recunoaștere a culminat cu acordarea Premiului Nobel pentru Pace pentru UE care “pentru mai mult de șase decenii a contribuit la avansarea păcii și reconcilierii, democrației și drepturilor omului în Europa.”⁷⁹

Cu certitudine, din punct de vedere istoric, trăim astăzi vremuri foarte pașnice, iar Uniunea Europeană este, în continuare, o forță în politicile internaționale, deși unele voci deseori profetesc declinul european. Lecțiile învățate din războaiele devastatoare ale Europei secolului al XX-lea i-au făcut pe europeni să devină adversi conflictului, iar cooperarea, după Armageddonul celor două războaie mondiale, apare ca singura soluție, de vreme ce războiul s-a dovedit a fi, în mod cert, nerentabil.

Cu toate acestea, pe măsură ce interdependența se intensifică, proiectul european este supus unui test sever ca urmare a distribuției asimetrice a puterii. Distribuția asimetrică a puterii împiedică un jucător să-și urmărească interesele și, astfel, asimetria în termeni de putere va acționa ca un factor de fricțiune sistemică. Totuși, acesta nu este un fenomen neanticipabil pentru că simetria totală (echilibrul total) în cadrul unui sistem integrat este relativ rară – deci, gestionarea asimetriilor interdependenței poate reprezenta cel mai important instrument pentru a produce echilibrul necesar.

Gestionarea interdependenței asimetrice este nucleul politicii interdependenței și, de asemenea, un demers foarte complex datorită faptului că (1) **asimetriile se manifestă în multiple sectoare** – Comisia Europeană, în comunicarea privind Strategia Europa 2020 (2010) recunoaște în mod clar diverse sectoare de interdependență precum: interdependența între statele membre, interdependența între niveluri de guvernare, interdependența între diferite politici, interdependența între politici și instrumente, și interdependența la nivel global⁸⁰ - și (2) datorită faptului că **asimetriile se manifestă inter-sectorial** – după cum rezultă, spre exemplu, din implicațiile cazului de revizuire a Tratatului de la Lisabona.

Propunerea lansată în octombrie 2010, la Deauville, de către doi dintre cei mai puternici lideri europeni (cancelarul german Angela Merkel și președintele francez Nicolas Sarkozy) privind revizuirea Tratatului de la Lisabona, s-a concretizat prin stabilirea “Mecanismului European de Stabilitate”, care succedează, din 2013, temporara “Facilitate Europeană pentru Stabilitate Financiară”.

Efectele negative generate de criza datoriilor suverane europene la nivelul unor state membre ale UE a indicat necesitatea stabilirii unui mecanism de management al crizelor în

⁷⁹ The Official Website of the Nobel Prize, *The Nobel Peace Prize 2012*, http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/2012/

⁸⁰ Comisia Europeană, Comunicare a Comisiei, *doc.cit.*, p.2.

sectorul financiar. Prin revizuirea Tratatului de la Lisabona, constând în implementarea unei noi instituții europene dotată cu noi instrumente, se aștepta creșterea eficienței intervențiilor în situații de criză.

Dar planul franco-german a creat tensiuni vizibile între statele membre. Într-un interviu pentru “Die Welt”, comisarul european pentru Justiție Viviane Reding a semnalat asimetria existentă în procesul de luare a deciziilor în cadrul Uniunii Europene, interpretând gestul celor două mari state ca fiind ofensator la adresa celorlalte state membre: “Deciziile europene nu se iau în Deauville și, de asemenea, nu doar de către două state membre. Acestea se iau în Bruxelles, Luxembourg și Strasbourg de către 27 de state membre, în baza unei propuneri solide care servește intereselor tuturor celor 500 de milioane de cetățeni.”⁸¹

La summit-ul european din Bruxelles, din 28 octombrie, 2010, Ministrul Afacerilor Externe al Luxemburgului, Jean Asselborn, a recunoscut că “planul a lăsat un gust amar pentru celelalte state ale UE, care simt că li se dictează ce să facă.”⁸²

Așadar, după cum am arătat, manifestări ale puterii există și într-o lume a interdependenței, iar formele sale variază. Tripolaritatea la nivelul structurii europene este una dintre formele sale, de vreme ce, UE 3 reprezintă structura de autoritate care deține monopolul asupra procesului de luare a deciziilor în cadrul Uniunii Europene. Problema reglementării asimetriei la nivelul structurii europene devine, în esență, una de schimbare sistemică realizabilă prin intermediul construcției instituționale în domeniul mecanismelor de gestionare a crizelor interne.

Totodată, complexitatea interdependenței într-un sistem integrat și manifestările sale inter-sectoriale determină ca misiunea uni-sectorială a Mecanismul european de stabilitate (MES), limitată la un singur domeniu, să aibă o eficiență la fel de limitată.

Din această rațiune, un asemenea mecanism permanent de management al crizelor în cadrul Uniunii Europene, ar trebui să fie unul inter-sectorial și inter-instituțional, la toate nivelurile.

⁸¹ Stefanie Bolzen, *EU wirft Deutschland Verantwortungslosigkeit vor*, 26.10.10, <http://www.welt.de/wirtschaft/article10545671/EU-wirft-Deutschland-Verantwortungslosigkeit-vor.html>

⁸² EurActiv, *France, Germany face EU revolt over Treaty change*, 2010, <http://www.euractiv.com/future-eu/france-germany-face-eu-revolt-tr-news-499252>

CAP. V. Formularea unei alternative paradigmatică la teoriile existente de Relații Internaționale și Integrare Europeană

Această secțiune formulează o abordare teoretică sintetică, dezvoltând un model care se bazează pe convergența premiselor raționaliste ale neo-liberalismului cu concepția constructivismului moderat. Aceasta din urmă provoacă, de cele mai multe ori, însăși temelia proiectului raționalist, în general, și a celui neo-liberal în particular, iar conceperea și adoptarea acestui cadru teoretic sintetic reprezintă punctul de plecare spre o direcție alternativă în discutarea teoriilor existente de Relații Internaționale și Integrare Europeană.

Scopul general nu este acela de a critica propozițiile teoriei liberalismului instituțional, sau de a sugera preeminența abordărilor idealiste privind structura sistemelor sociale, ci este acela de a identifica potențial pentru inovare, printr-o abordare sintetică, de natură să permită o înțelegere comprehensivă a dinamicilor din cadrul Uniunii Europene.

Vom utiliza, de asemenea, și elemente aparținând modelului interguvernamentalismului liberal deoarece acesta prezintă afinități importante cu poziția constructivismului moderat analizat aici, în special cu privire la chestiunea distribuției intereselor în sistem, un nivel al structurii ideationale inspirat din cercetările lui Andrew Moravcsik.

Când folosim termenul de „raționalism” ne referim la teoretizări care sunt inspirate din ipotezele „alegerii raționale”, și anume, la cele două curente dominante ale Relațiilor Internaționale: neo - realism / liberalism.

Poziția neoliberală (raționalistă), este ipoteza materialistă conform căreia efectele puterii sunt constituite în principal de forțe materiale.

În studiul „Teoria socială a politicii internaționale,” Alexander Wendt demonstrează (utilizând un model de argumentare construit pe baza teoriei neo-realiste, formulată de Waltz) că puterea explicativă a teoriei materialiste, ale cărei elemente explicite sunt anarhia și distribuția capacităților materiale, se sprijină pe presupuneri implicite despre distribuția intereselor și, mai departe, că aceste interese sunt, în schimb, constituite în mare parte de **idei**.⁸³

Neoliberalismul consideră statele ca fiind cei mai importanți actori ai relațiilor internaționale,⁸⁴ și acestea se comportă, în viziunea neoliberală, ca actori raționali.⁸⁵

Așadar, din punct de vedere al principiilor de ordonare, în perspectiva neoliberală anarhia rămâne o constantă, caracterul unităților este omogen, statele se presupun a fi actori atomici, egoiști și raționali.

⁸³ Alexander Wendt, *op.cit.* p. 117.

⁸⁴ Robert Keohane, *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, New Jersey: Princeton University Press, 1984, p. 25.
Kenneth Oye, “Explaining Cooperation under Anarchy: Hypotheses and Strategies”, în *World Politics*, No. 1, Vol. 38, 1985, p.1.

⁸⁵ Robert Keohane, *op.cit.* p. 26.

Duncan Snidal, “The Game Theory of International Relations” în *World Politics*, No. 1, Vol. 38, 1985, p. 35.

Cu privire la perspectiva integrării europene, teoriile neoliberalismului instituțional aprobă viziunea realistă conform căreia statele membre sunt principalii actori în politica europeană. Totuși, spre deosebire de realiști, instituționaliștii susțin că în condiții de interdependență, organizațiile internaționale („regimurile internaționale”) precum Uniunea Europeană, pot dobândi un înalt grad de durabilitate prin exercitarea unor funcții pe care statele nu le pot derula, precum: răspunderea juridică în stabilirea și menținerea acordurilor, intensificarea fluxului de informații și reducerea asimetriei informațiilor, reducerea costurilor tranzacțiilor, reducerea incertitudinii și reducerea riscurilor cu privire la stabilirea acordurilor.⁸⁶

Cu toate acestea, pentru instituționaliști, instituțiile internaționale nu reprezintă nici actori influenți pe scena globală și nici garanția durabilității și permanenței în absența, fie a unei dominante hegemonice, fie a unui set de interese comune care să asigure o conexiune persistentă a statelor membre.

În alți termeni, din perspectivă instituționalistă, se poate afirma fără rezerve că declinul intereselor comune ale statelor membre ale UE, provoacă o creștere semnificativă a riscului de dezintegrare europeană: „de vreme ce interesele comune sunt cel mai probabil să persiste, și instituțiile Uniunii Europene sunt foarte bine înrădăcinate, ne putem aștepta la continuarea integrării europene (Keohane, 1993:291).”

În ciuda acestei predicții, literatura instituționalistă nu răspunde acestei probleme critice privind viitorul Uniunii Europene, în sensul că, nu specifică și modul în care interesele comune sunt formate și menținute.

După cum vom vedea în continuare, însă, această indigență crucială este perfect acoperită de concepția constructivistă.

În ceea ce privește distribuția capacităților, în viziunea neoliberală, atributele statelor care nu au legătură cu capacitatea materială nu ar trebui luate în calcul când se discută despre structură, neoliberalii aplicând logica teoriei economice raționaliste la relațiile internaționale.

La fel ca în cazul neorealiștilor, unde intențiile statelor nu reprezintă o preocupare (comportamentul actorilor în structura internațională este conceptualizat în termeni strict materiali darwiniști), nici pe neoliberali nu îi preocupă intențiile concrete ale statelor - explicarea originilor intereselor de stat fiind exclusă în mod explicit din zona teoretizării neoliberale.

Totuși, pentru că teoria neoliberală se bazează pe premisele teoretice ale alegerii raționale ale teoriei microeconomice, neoliberalii fac câteva presupuneri despre motivații. Cea mai importantă este aceea că statele sunt preocupate în primul rând de securitate.

Pentru că anarhia face ca statele să se teamă pentru propria supraviețuire și pentru că puterea este garantul ultim al supraviețuirii, neoliberalii consideră că instituțiile internaționale reprezintă organisme suprastatale care asigură securitatea statelor (nevoia lor primordială,

⁸⁶ Robert Keohane, *op.cit.* pp. 88-89.

potrivit raioniștilor), descurajând în același timp acțiunile de coerciție împotriva celor care nu respectă dezideratele cooperării.⁸⁷

Așadar, ideea interesului propriu este exprimată, în viziunea neoliberală, prin concepția potrivit căreia statelor sunt actori egoiști raionali, care își urmăresc propriile interese clar definite și care urmăresc acele interese prin joncțiunea într-o construcție cooperantă și prin menținerea unor instituții funcționale.

Aici se presupune că statele vor tinde să fie preocupate mai mult de câștiguri absolute, statele fiind caracterizate ca maximizatori raionali ai utilității, mai precis, ca actori care vor menține cooperarea atâta vreme cât aceasta promite câștiguri absolute.

Cu toate acestea, după cum am clarificat în secțiunea precedentă, luptele pentru putere continuă chiar și într-o lume a interdependenței. Prin urmare, pe de-o parte, atunci când vorbim despre beneficiile interdependenței putem avea atât situații de sumă-zero, cât și situații de sumă non-zero. În cuvintele lui Nye- : „chiar și dacă statele interdependente se bucură de un câștig comun, poate apărea un conflict legat de cine obține mai mult sau mai puțin din câștigul comun⁸⁸” și, pe de altă parte, atunci când vorbim despre costurile interdependenței ne referim la sensibilitate pe termen scurt și vulnerabilitate pe termen lung.

Din punct de vedere al determinării rolului structurii interesului în politica internațională, neoliberalismul instituțional pare să aibă multe în comun cu neorealismul pentru că majoritatea ipotezelor și a variabilelor cauzale sunt realiste. Anarhia și distribuția puterii par să fie principalii factori explicativi în teoria instituționalistă. Totuși, neoliberalismul trece de imaginarul strict strategic al neorealismului pentru a recunoaște existența unei societăți internaționale unde statele vin împreună într-o construcție cooperantă și au ca scop menținerea unor instituții funcționale.

Pentru că distribuția intereselor în sistem este un nivel al structurii internaționale, abordat atât de către instituționaliști cât și de către constructiviști, o conjuncție a celor două teorii ar putea genera o explicație mai plauzibilă privind acest aspect al politicii internaționale moderne.

Neoliberalii acceptă distribuția intereselor ca fenomen sistemic important. Motivul este legat de problema cooperării, care este posibilă prin anticiparea intențiilor celorlalte state. Această problemă a intențiilor celuilalt poate fi remediată prin intensificarea gradului de instituționalizare în sistemul internațional, ceea ce înseamnă că statele vor obține mai multe informații despre „Celălalt”, diminuându-se în același timp pericolul de a face evaluări incorecte.

După cum am arătat, spre deosebire de neorealiști, care nu consideră că distribuția intereselor necesită o analiză separată, neoliberalii acordă atenție acestui fenomen sistemic. Totuși, ceea ce este problematic la instituționaliști, după cum argumentează constructiviștii, este faptul că interesele sunt de fapt și idei, nu doar forțe materiale.

Rolul distribuției intereselor în teoria instituționalistă devine evident dacă analizăm premisa neoliberală conform căreia statele sunt entități egoiste raionale motivate în primul rând

⁸⁷ Tim Dunne (2001), „Liberalism” în Baylis, John; Smith, Steve, *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations*, Ediția a II-a, Oxford: Oxford University Press, pp. 163 – 167.

⁸⁸ Joseph S. Nye, Jr., *Understanding International Conflicts. An Introduction to Theory and History*, New York: Harvard University, Pearson Longman, sixth Edition, 2007, p. 228.

de securitate. Din această perspectivă, concepția neoliberală despre societate este în continuare strategică, dar depășește viziunea realistă prin recunoașterea existenței unei societăți internaționale în care organismele supranatale asigură securitatea statelor și în care, statele construiesc instituții internaționale sau regimuri pentru a depăși obstacolele în calea cooperării. Cu toate acestea, anarhia rămâne o constantă, iar anarhiile par să fie sisteme inerent competitive, în sensul că actorii sunt preocupați în primul rând de maximizarea propriilor interese sau: „chiar și atunci când există o plăcintă mai mare, oamenii se pot lupta pentru obținerea celei mai mari felii. Chiar dacă țările interdependente beneficiază de un câștig comun, conflictele pot apărea ca urmare a problemei legate de cine obține mai mult, sau mai puțin, din câștigul comun.”⁸⁹

Câteva argumente care evidențiază limitările acestei ipoteze sunt constituite în jurul noțiunilor de identitate colectivă, istorie, sau preferințe ale statelor.

Cu privire la rolul identității colective pentru politica internațională, Wendt atrage atenția asupra faptului că „într-un sistem internațional în care statele dețin o identitate colectivă substanțială este puțin probabil ca ele să simtă că securitatea lor depinde de contrabalansarea puterii militare a celuilalt”⁹⁰. Pentru exemplificarea celor spuse, Wendt arată că este „nerealist în vremurile noastre să ne gândim la Canada ca fiind îngrijorată de amenințări americane la adresa securității sale, ori de amenințări britanice sau franceze.”⁹¹

Este important de amintit că pentru neoliberali, altfel spus, în cadrul interdependenței complexe, sunt recunoscute mai multe forme de conexiune între societăți, pe lângă relațiile politice ale guvernelor. Din această viziune, radical diferită față de realism, rezultă o lipsă a ierarhizării între formele de conexiune, iar securitatea militară nu mai este considerată un instrument principal al politicii externe.

Prin extindere la teza constructivistă, vom putea spune atunci, și că, într-un sistem internațional în care statele dețin o identitate colectivă substanțială, este puțin probabil ca ele să simtă că securitatea lor depinde de contrabalansarea câștigului celuilalt. În susținerea acestui argument, complinim propunerea motivațională neoliberală conform căreia statele sunt entități egoiste raționale motivate, în principal, de securitate, cu abordarea constructivistă.

Acest lucru este util din două rațiuni: în primul rând, deoarece constructivismul oferă o alternativă plauzibilă la caracterului egoist al statelor, arătând că „statele au mai multă identitate colectivă decât le este recunoscută (...) și că acțiunile altruiste ale acestora implică un anumit grad de identificare cu bunătațea celorlalți, care nu poate fi explicată de o conceptualizare nontautologică a propriului interes,” și, în al doilea rând, pentru că oferă o explicație viabilă cu privire la chestiunea securității: „în loc să contrabalanseze, este mult mai probabil ca statele care au atins acest nivel de identificare reciprocă să își garanteze securitatea prin respectarea normelor de drept în reglementarea disputelor și prin practica securității colective atunci când sunt amenințate din exterior, atitudine ce reprezintă o formă de grupare bazată pe principiul toți pentru unul și unul pentru toți.”⁹²

⁸⁹ Joseph S. Nye Jr, *op.cit.*, p. 212.

⁹⁰ Alexander Wendt, *op.cit.*, p. 126.

⁹¹ *Ibidem*, p. 126.

⁹² *Ibidem*, p. 126.

Și în neoliberalism, după cum am arătat, în vederea garantării securității, comportamentul preferabil din punct de vedere rațional este acela al negocierii, al acordurilor și al cooperării, conform cu logica teoriei economice raționaliste.

Ceea ce este problematic însă la neoliberalism, este eliminarea explicită a componentei identitare din cadrul structurii interdependente. Altfel spus, instituționaliștii sunt preocupați de problema acțiunii colective, unde instituțiile devin soluția pentru problemele acțiunii colective, în vreme ce, pentru constructiviști, contează mai mult problema identității colective, unde instituțiile sunt seturi și structuri de identități și interese încorporate în cunoașterea colectivă.

Pentru instituționaliști, acțiunile statelor sunt determinate de considerații strategice. Statele urmăresc anumite strategii pentru a-și proteja interesele. Conform neoliberalilor, politicile internaționale sunt marcate de problemele de acțiune colectivă, care pot totuși să fie depășite, prin intermediul instituțiilor internaționale.⁹³ Pentru a descrie asemenea situații neoliberalii utilizează modele ale teoriei jocurilor, teoria alegerii raționale și, așa numitele, jocuri de colaborare - coordonare.

Cercetările lui Andrew Moravcsik dezvoltă o variantă reafirmată a liberalismului, cu menirea de a fi tratată ca o alternativă paradigmatică egală din punct de vedere empiric și analitic cu realismul și instituționalismul. Această reformulare a teoriei liberale, abordează problema identității colective interne și impactul acesteia asupra configurării preferințelor statelor și, mai departe, asupra comportamentului statelor în mediul internațional.

Moravcsik susține că teoria instituționalistă, care ia preferințele de stat ca fixe sau exogene, încearcă să explice politica statului în funcție de schimbările din mediul geopolitic – în cazul instituționalismului, informația și instituțiile⁹⁴ - cu alte cuvinte, statele sunt tratate în instituționalism, ca actori presociali, interesele și identitățile acestora fiind exogene interacțiunii sociale. Statele intră în relații sociale cu interese proprii deja formate, pentru a-și maximiza interesele. Liberalismul, prin contrast, nu împărtășește niciuna dintre aceste ipoteze. Acesta permite preferințelor de stat să varieze, în timp ce menține puterea și informațiile constante. Dacă instituționalismul se concentrează pe modalitățile în care anarhia duce la rezultate sub nivelul optim, liberalismul, se concentrează pe modalitățile în care conflictul intern, nu anarhia internațională, impune rezultate sub nivelul optim.⁹⁵

La prima vedere, această viziune reafirmată a liberalismului, compromite natura sistemică a argumentului discutat aici, unde avem în vedere un argument privind distribuția intereselor în sistem, ca nivel al structurii internaționale, nu unul privind preferințele de politică externă.

Totuși, deși teoria liberală este considerată o teorie reduționistă, Andrew Moravcsik susține că preferințele statelor au consecințe sistemice, deoarece configurarea identităților interne

⁹³ Robert Keohane, *op.cit.*, pp. 65, 67-69.

⁹⁴ Andrew Moravcsik, "Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics" în *International Organization*, 1997, <https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/preferences.pdf>, p. 536.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 537.

reprezintă un determinant de bază a preferințelor statelor, și astfel, a cooperării și conflictelor interstatuale.⁹⁶

Acesta arată că „dorința statelor de a cheltui resurse sau de a face concesii este în sine în primul rând, o funcție a preferințelor, nu a capacităților (...) rezultatele negocierii reflectând natura și intensitatea relativă a preferințelor actorilor.”⁹⁷

Un alt factor care nu este inclus în teoretizarea instituționalistă asupra distribuției intereselor este cel istoric. Wendt argumentează că „dacă statele nu ar ști nimic despre intențiile celorlalți și dacă într-adevăr ar putea fi distruse de o singură influență greșită, atunci ar fi rațional să presupunem cea mai pesimistă variantă și să se concentreze numai asupra distribuției capacităților”. Dar, „prin intermediul unui proces de interacțiune cu realitatea, statele au învățat multe unul despre celălalt și astăzi pot adesea să asocieze probabilități destul de sigure inferențelor privind ce vor celelalte state”. În sprijinul acestei idei, Wendt face apel la următoarea exemplificare: „Ar fi oare rațional pentru state să renunțe la această cunoaștere pe motiv că este probabilistică și să recurgă în schimb la un raționament fundamentat pe cel mai pesimist scenariu? Ar fi oare rațional ca astăzi Canada să facă cele mai pesimiste presupuneri despre intențiile americanilor?” În concluzie, conform viziunii constructiviste, istoria contează: „și din moment ce această istorie este bazată parțial pe adevărata natură a intențiilor celorlalți, distribuția intereselor trebuie să aibă un rol independent în constituirea înțeleșului anarhiei și al distribuției puterii.”⁹⁸

Efecte cauzale și constitutive în formarea intereselor de stat

După cum am arătat, în neoliberalism primează capacitățile materiale. Accentul pe care l-am alocat distribuției intereselor în această secțiune nu are menirea de a nega importanța pe care distribuția capacităților o are. Având în vedere că distribuția puterii în structura internațională depinde de distribuția intereselor, cu sprijinul argumentelor constructiviste, am plasat, alături de distribuția capacităților, și acest nivel sistemic.

Din conjugarea celor două teoretizări reiese faptul că forțele materiale brute rămân în continuare importante în viața internațională, dar în egală măsură recunoaștem și importanța conținutului social al acestora, ceea ce am explicat anterior ca fiind interesele care predispun acțiunile sociale.

Wendt identifică trei căi prin care forțele materiale brute au efecte independente asupra vieții internaționale, acceptând logica fundamentală raționalistă conform căreia „distribuția capacităților materiale ale actorilor afectează posibilitatea și probabilitatea anumitor rezultate. Statele slabe din punct de vedere militar, în mod tipic, nu le pot cuceri pe cele puternice, statele puternice, în mod tipic, le pot cuceri pe cele slabe.”⁹⁹ Mai mult, acesta recunoaște că, în cazul neoliberalismului, normele legale împărtășite ar face orice cucerire dificilă, - și că, dacă „în absența unei dorințe de a utiliza aceste capacități, efectele nu ar fi activate, nu schimbă faptul că,

⁹⁶ Andrew Moravcsik, *op.cit.*, p. 525.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 523.

⁹⁸ Wendt, *op.cit.*, p. 127-128.

⁹⁹ Wendt, *op.cit.*, pp. 129 -130.

atunci când este activată de scopurile umane, distribuția capacităților are efecte independente asupra rezultatelor. Dacă un stat slab încearcă să îl cucerească pe unul puternic, se va confrunta cu aceste efecte.”¹⁰⁰

Deși nu ne aliniem viziunilor constructiviste radicale, care neagă în totalitate efectele independente ale forțelor materiale brute asupra politicii internaționale, este totuși important de remarcat faptul că acest principiu nu are aplicabilitate generală și nici caracter de lege în relațiile internaționale.

În acest sens, sunt relevante argumente precum cel formulat și de Andrew Moravcsik care observă că „și în cazurile cel mai puțin probabile, unde miza este independența politică și integritatea teritorială și mijloacele militare sunt dislocate, capacitățile relative nu determină rezultatele în mod necesar. O preferință puternică pentru chestiunile aflate în joc poate compensa pentru o deficiență în capacități, așa cum au demonstrat-o exemple precum Războiul Burilor, Remilitarizarea Renaniei de către Hitler, Vietnam, Afganistan, Cecenia. În fiecare caz intensitatea relativă a preferințelor statelor a reconfigurat rezultatul în avantajul celor slabi.”¹⁰¹

Pe lângă distribuția capacităților materiale, Wendt mai menționează și „compoziția capacităților” (în special tehnologia), geografia și resursele naturale, însă nu fără a specifica și faptul că aceste forțe materiale au efectele pe care le au datorită interacțiunii lor cu anumite interese.

Unul dintre aspectele definitorii ale liberal-instituționalismului este rolul puterii de stat în lumina interdependenței asimetrice. Ideea interesului propriu este exprimată prin viziunea neoliberală a statelor ca egoiști raționali care își urmăresc interesele prin joncțiunea într-o construcție cooperantă și prin menținerea unor instituții funcționale, regimurile și cooperarea instituțională ducând la crearea unui sistem internațional mai pașnic. Sau, în termeni mai neutri, neoliberalismul arată felul în care ideile, normele și instituțiile configurează comportamentul statelor.

Analizată prin prisma teoriei alegerii raționale și a teoriei jocurilor, politica internațională este caracterizată de neoliberali, de procese de luare a deciziilor egoiste și independente, unde actorii, entități raționale, pentru a fi capabili de a lua decizii, au nevoie de informații despre deciziile celorlalți jucători. Drept urmare, actorii au preferințe stabile care indică funcția de utilitate a actorilor și care determină obiectivele și, de asemenea, și strategiile (un curs al acțiunii care să le maximizeze beneficiile) pe care jucătorii le aleg în vederea atingerii acestor obiective.

Acceptând configurația generală a neorealismului, prin utilizarea unei abordări a „alegerii raționale” și a jocurilor de coordonare și colaborare pentru a anticipa comportamentul statelor, instituționalismul liberal, caută să demonstreze că așa numitele probleme ale acțiunii colective pot fi depășite. Printre jocurile exemplificate frecvent se numără Jocul Lașului, Dilema Prizonierilor, Punctul de echilibru al lui Nash sau teorii de bază din domeniul negocierii precum Jocul de negociere a lui Nash, BATNA ("Best Alternative To a Negotiated Agreement" / "Cea

¹⁰⁰ *Ibidem*, pp. 129 -130.

¹⁰¹ Andrew Moravcsik, *op.cit.*, p. 524.

mai bună alternativă la un acord negociat"), interdependența asimetrică sau costul relativ de oportunitate pentru nerespectarea unui acord.

Cooperarea între state poate fi obținută, și aceasta trebuie să primească o formă legală prin instituții. Din perspectiva neoliberală, instituțiile pot ajuta statele să depășească ambele probleme ale acțiunii colective, facilitând colaborarea astfel: (1) în problemele de colaborare, „regimul trebuie să specifice ce anume constituie înșelăciune și fiecare actor trebuie să se asigure de propria sa capacitate de a identifica actele de înșelătorie ale celorlalți imediat¹⁰²” - altfel spus, regimurile trebuie să specifice un comportament adecvat și să se asigure că acel comportament este respectat -, iar în (2) problemele de coordonare, regimul configurează așteptările actorilor, soluționând astfel problema punctelor de echilibru multiple, care sunt pareto-optimale - „regimul care face ca așteptările actorilor să converge, și care permite astfel actorilor să își coordoneze acțiunile, este unul care se auto-impune; orice actor care deviază de la acesta nu se rănește decât pe sine.¹⁰³”

După cum am arătat, neoliberalismul explică o mare parte a comportamentului de stat prin factori precum idei, norme, instituții, unde comportamentul de stat este generat de interese. Această teoretizare nu explică însă și formarea interesului de stat. Altfel spus, neoliberalismul se concentrează asupra efectelor cauzale ale intereselor, nu și asupra elementelor constitutive ale acestora – în cuvintele lui Keohane și Goldstein:” nu susținem că ideile mai degrabă decât interesele (ca interpretate de ființele umane) pun lumea în mișcare. În schimb, sugerăm că atât ideile *precum* și interesele au pondere cauzală în explicarea acțiunii umane.¹⁰⁴”

Așadar, deși neoliberalismul instituțional recunoaște importanța investigării impactului ideilor pentru explicarea rezultatelor politice în cadrul abordărilor sistemice privind studiul relațiilor internaționale, păstrează totuși ca punct de plecare concepția raționalist-behavioristă cu argumentele funcționale pentru explicarea cauzelor (anticipare rațională sau selecție naturală).

Pentru Alexander Wendt tocmai punctul de plecare raționalist este perceput ca problematic. Din acest motiv, în vederea formulării unei alternative, folosește ca punct de plecare, în mod expres, tot teoria alegerii raționale.

Wendt arată că nucleul teoriei intenționale a acțiunii este reprezentat de ecuația intențională „dorință plus convingere egal acțiune”, unde dorința *de lucruri* (interes, aici interesul național) plus convingerea *despre acele lucruri* (cogniție) egal motivație și de unde rezultă că dorința fără convingere nu e suficientă pentru a explica acțiunea.¹⁰⁵

Din perspectivă instituționalistă convingerea (rolul ideilor) reprezintă un aspect esențial. Acest lucru este important de menționat deoarece scoate în evidență faptul că teoria alegerii

¹⁰² Arthur Stein, “Coordination and Collaboration: Regimes in an Anarchic World” în *International Organization*, No. 2, Vol. 36., 1982, p. 312.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 314.

¹⁰⁴ Judith Goldstein, Robert Owen Keohane, “Ideas and Foreign Policy: An Analytical Framework”, în Judith Goldstein, Robert Owen Keohane (ed.), *Ideas and Foreign Policy: Beliefs, Institutions, and Political Change*, New York: Cornell University Press, 1993, pp. 3-4.

¹⁰⁵ Wendt, *op.cit.*, p. 134-137.

rațională nu este pur materialistă. Cu toate acestea, instituționalismul liberal, conform punctului de plecare raționalist, tratează dorința și convingerea ca fenomene distincte.

Neoliberalii recunosc că psihologia cognitivă are legătură cu ideile („de vreme ce investighează convingeri ale indivizilor privind realitatea socială care identifică posibilități pentru acțiune, reflectă principii morale, și specifică relații cauzale”) și își mențin poziția conform căreia atunci când se referă la idei, ei se referă la asemenea convingeri procesate prin cogniție („din moment ce toate aceste convingeri au fost procesate de creierul uman, pare logic să presupunem că psihologia cognitivă a jucat un rol în apariția lor”), dar nu sunt interesați de relația dintre convingeri și realitatea obiectivă: „indiferent cum ar fi aceasta definită sau determinată”¹⁰⁶ – altfel spus, nu sunt interesați de relația dintre convingeri și interes, sau dorință.

Alexander Wendt provoacă tocmai nucleul teoriei intenționale a acțiunii (unde dorința și convingerea sunt fenomene distincte) și propune o alternativă prin care punctul de plecare să devină *teoria cognitivă a dorinței*. Aceasta sugerează că factorii cognitivi constituie de fapt dorința, altfel spus, dorința în sine este o formă de convingere: „dorim ceea ce dorim datorită modului în care gândim despre ceea ce dorim.”¹⁰⁷

Wendt argumentează, în contrast cu teoriile materialiste, că interesele sunt ele însele cogniții sau idei. Acesta, făcând referire la trei tipuri de state, și anume, cele de tip status-quo, revizioniste și colectiviste, arată că statele au de fapt dorințe: dorința de securitate și stabilitate, dorința de a cuceri alte state, respectiv dorința de a-i ajuta pe cei cu care se identifică. Acesta susține că interesele sunt de fapt constituite de idei, indicând totodată și limitările modelului bifactorial al acțiunii intenționale prin referire la trei intuiții problematice: intuiția despre responsabilitate, intuiția despre capacitatea oamenilor de a se implica în practici de auto-obligare și planificare de caracter și intuiția potrivit căreia oamenii pot acționa împotriva sau în pofida dorințelor lor. Cu toate acestea, Wendt nu neagă întru totul perspectiva materialistă, recunoscând că interesele trebuie ancorate într-o bază materială care decurge din natura umană: nevoile de identitate și nevoile materiale. Nici interesele nu sunt idei „de la un capăt la altul” iar, în viziunea lui Wendt, cele două poziții nu sunt contradictorii, ci complementare.¹⁰⁸ Chiar dacă nevoile de identitate țin de cogniții individuale și sociale în vreme ce nevoile materiale reprezintă un element cheie constitutiv al intereselor care țin de biologie, acestea două sunt în egală măsură reale și obiective.

Rolul culturii pentru politica internațională

După cum am arătat anterior, conceptul de structură a politicii internaționale în viziunea neoliberală se referă la anarhie și la distribuția capacităților materiale. Constructivismul, deși acceptă existența unor elemente strict materiale în cadrul sistemelor sociale, consideră că acestea explică relativ puțin. Wendt argumentează că „dacă interesele sunt constituite în mare parte de idei, înseamnă că sistemele sociale sunt structurate și de către distribuții de cunoaștere.”¹⁰⁹

¹⁰⁶ Judith Goldstein, Robert Owen Keohane, *op.cit.*, p.7.

¹⁰⁷ Wendt, *op.cit.*, p. 138.

¹⁰⁸ *Ibidem*, pp. 141-151.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 156.

Cunoașterea este definită de Wendt ca orice convingere pe care un actor o consideră adevărată (exemplul oferit în acest sens este convingerea americanilor și a sovieticilor în anul 1950 că erau inamici), unde cunoașterea poate să fie privată sau împărtășită cu ceilalți.

Ceea ce ne preocupă aici este cunoașterea împărtășită social sau cultura, care și aceasta poate să fie la rândul său conflictuală sau de tip cooperativ.

Abordarea rolului culturii în contextul politicii internaționale, din perspectiva regimurilor internaționale, utilizată de majoritatea neoliberalilor din domeniul relațiilor internaționale implică același concept de „convingeri interconectate”, preferat și de către constructiviști, și întrebuițat sub denumirea de „cunoaștere comună”. Normele, instituțiile, legile, regimurile, sunt compuse din cunoaștere comună, sau în termenii lui Wendt, „înțelegere intersubiectivă.”

Convingerile interconectate reprezintă o temă importantă și la Keohane și Nye care explică faptul că „interesul național se poate schimba și prin învățare (...) iar a învăța înseamnă a-ți schimba propriile convingeri ca urmare a noilor informații – (...) o “ formă de învățare de acest tip, este aprofundarea conștientizării interdependenței strategice.”¹¹⁰

Punctul de ruptură între cele două viziuni constă în modul de a analiza efectele cunoașterii comune.

Pentru instituționalismul liberal convingerile interconectate prin procese de învățare și schimbări/evoluții normative conduc înspre o mai amplă cooperare. Altfel spus, factorul cultural are un **efect cauzal** asupra relațiilor de conflict și cooperare și contează doar în măsura în care afectează strategiile actorilor, altfel, acesta fiind neutru.

Pentru constructiviști, cunoașterea împărtășită are **efecte constitutive** și reprezintă un drum cu două sensuri, atât în direcția cooperării cât și în cea a conflictului; pledând în favoarea acest argument, Wendt explică acest fenomen aplicând termenul de “cunoaștere colectivă,” în sens durkheimian.¹¹¹

În scopuri exemplificative, devine utilă enunțarea diferențelor dintre cele două abordări. Din zona neoliberală, reiterăm efectele cauzale ale convingerilor interconectate manifestate prin intermediul regimurilor internaționale, identificate de Keohane și Nye: “(1) convingerile interconectate pot schimba procedurile standard de operare ale birocrățiilor naționale; (2) pot prezenta noi oportunități de a forma coaliții pentru actorii subnaționali și acces îmbunătățit pentru terți; (3) pot modifica atitudinile participanților prin intermediul contractelor în interiorul instituțiilor; (4) pot oferi informații despre respectarea regulilor, ceea ce facilitează învățarea referitor la comportamentul altora și (5) pot ajuta la decuplarea unei probleme de celelalte, facilitând astfel învățarea în cadrul unor grupuri specializate de negociatori.”¹¹²

Din zona constructivismului, fenomenul cunoașterii colective se conturează în jurul ideii conform căreia „convingerile de grup sunt înscrise în memoria colectivă (...) unde grupurile își dobândesc identitatea de-a lungul timpului numai în virtutea acestor amintiri. Atâta timp cât indivizii se percep ca având loialitate și angajament față de un grup, amintirile colective vor fi

¹¹⁰ Robert Keohane, Joseph S. Nye, *op.cit.*, pp. 348-349.

¹¹¹ Wendt, *op.cit.*, p.172.

¹¹² *Ibidem*, pp. 348-350.

disponibile ca o resursă pentru mobilizarea acțiunii colective chiar și atunci când nu sunt crezute în sens fenomenologic de către indivizi, și în felul acesta, pot ajuta la explicarea modelelor din comportamentul agregat.¹¹³

O viziune sintetică reprezintă metoda cea mai eficientă pentru a aborda problema convingerilor interconectate / cunoașterii comune, sau a factorilor culturali, care au efecte atât cauzale cât și constitutive asupra acțiunii.

Uniunea Europeană este un exemplu cât se poate de concludent pentru felul în care elemente aparținând ambelor viziuni (atât cauzale cât și constitutive) acționează în cadrul politicii internaționale.

Din punct de vedere raționalist, formele culturale (în sens neoliberal: modele mentale comune dobândite prin procese de învățare complexă¹¹⁴) precum normele, instituțiile, regulile, organizațiile etc., au efecte cauzale asupra acțiunii colective prin intermediul modificării percepțiilor, al convingerilor și, în final, prin intermediul schimbării normative. Nye și Keohane argumentează că, în acest mod, „practici sau interese care sunt acceptate un timp ajung să fie denigrate sau devin chiar ilegitime într-o perioadă ulterioară, din cauza evoluției normative.”¹¹⁵

În cazul Uniunii Europene putem observa schimbările normative care au avut loc în urma funcțiilor desfășurate de către organizații (NATO) și instituții (ale guvernelor organizate colectiv sub forma Consiliului European și a Consiliului de Miniștri - și ale instituțiilor supranaționale: Comisia Europeană, Curtea Europeană de Justiție și Parlamentul European).

După cum am arătat anterior, interesul național se poate schimba prin învățare, iar UE constituie un exemplu concret de modificare a percepțiilor asupra interesului național. În Europa de astăzi nimeni nu își mai poate imagina că dictatura militară mai poate reprezenta o amenințare reală. Pentru cei care cunosc istoria statelor europene, acest lucru este un adevărat miracol și se datorează procesului de extindere a UE și NATO, la fel cum se datorează și faptul că astăzi este aproape imposibil să ne gândim în termenii unui conflict armat între națiunile europene. Aceasta este o transformare incredibilă, având în vedere că Europa a fost, de-a lungul istoriei, continentul războaielor. Chiar și în timpul turbulențelor economice de la mijlocul anilor '70, guvernele statelor membre ale Comunității Europene s-au perceput reciproc ca parteneri.

În accepțiunea constructivistă, potrivit căreia, în cuvintele lui Wendt - „cultura este mai mult decât suma ideilor împărtășite pe care le poartă în minte indivizii, este un fenomen susținut la nivelul comunității¹¹⁶” - formele culturale primesc o altă interpretare.

Referindu-ne la unul dintre cele mai importante și complicate momente din istoria Uniunii Europene, și anume, extinderea înspre țările Europei Centrale și de Est, o explicație din perspectivă constructivistă, pentru succesul acestui demers ar fi existența unei resurse cheie capabilă să mobilizeze populațiile națiunilor recent eliberate, astfel încât să răspundă într-o manieră atât de entuziastă propunerii de alăturare la UE.

¹¹³ Wendt, *op.cit.*, pp.176-177.

¹¹⁴ Joseph S. Nye Jr., „Nuclear Learning and U.S.-Soviet Security Regimes”, în *International Organization*, No. 3, Vol. 41, 1987, pp. 371-402.

¹¹⁵ Robert Keohane, Joseph S Nye, *op.cit.*, p. 348.

¹¹⁶ Wendt, *op.cit.*, pp. 177.

Căderea zidului Berlinului, în 1989, a dus la sfârșitul unei Europe divizate între două supraputeri non-europene (SUA în Vest și URSS în Est) și a marcat debutul unui proces de tranziție în țările Europei Centrale și de Est. Colapsul Uniunii Sovietice a provocat reacții similare în aproape toate țările din Europa Centrală și de Est (mai puțin în Iugoslavia), și anume, toate își doreau în primul rând intrarea în NATO (garanția securității) și intrarea în Uniunea Europeană (garanția dezvoltării).

Acest proces de tranziție a fost deseori descris ca „reîntoarcerea la Europa” sau „reconectarea cu Europa.” Sintagmele utilizate în această perioadă reflectă cu precizie intuiția constructivistă, legată de convingerile care stăteau în spatele dorinței elitelor din tinerele democrații, dar și a unei proporții semnificative a populației acestora: resursa cheie în acest caz este reprezentată de amintirea colectivă că pe toată durata istoriei de după cel de-al Doilea Război Mondial, și până la sfârșitul Războiului Rece, națiunile din Europa Centrală și de Est au fost victime ale regimului comunist sovietic.

Conform argumentului constructivist, se poate afirma, așadar, că procesul de integrare este o consecință a faptului că amintirile colective și, deci, cunoașterea colectivă, reprezintă o resursă pentru mobilizarea acțiunii colective și că este o realitate care nu poate fi ignorată când vorbim despre schimbarea socială: ”odată create amintirile colective, efectele lor pe termen lung pot fi dificil de zdruncinat, chiar dacă o majoritate a indivizilor le-a uitat în orice moment dat.”¹¹⁷

Modelul de abordare a culturii, prezentat de Wendt, acordă o pondere egală agenței și structurii. În viziunea acestuia, cele două sunt constituite reciproc și co-determinate iar dependența structurii față de agență și de procesul social este atât constitutivă cât și cauzală.¹¹⁸

Această relație dintre structură și agență, confirmă principiul „culturii ca profeție care se autoîmplinește”. Acest principiu poate fi exprimat prin exemplul următor: odată ce formațiunea culturală cunoscută sub denumirea de Uniunea Europeană s-a configurat, statele membre ale UE au dobândit convingerea împărtășită că sunt parteneri, ceea ce a contribuit la constituirea identităților și intereselor lor în orice circumstanțe date, iar identitățile și interesele lor au stat la baza unor acțiuni care au reconfirmat alterităților statutul de parteneri, reproducând astfel formațiunea UE.

De aici putem concluziona că interdependența, facilitând fluxul de informații și mai departe a învățării complexe, are, deopotrivă, efecte nu doar cauzale (reconturarea normativă a identităților), ci și efecte constitutive (constituirea de noi identități).

¹¹⁷ *Ibidem*, p. 178.

¹¹⁸ *Ibidem*, p. 195.

CAP. VI. Identificarea celui mai eficient instrument pentru gestionarea discontinuităților în contextul interdependenței asimetrice

În capitolul anterior, folosindu-ne de o viziune sintetică obținută prin complinirea abordării neolibérale cauzale cu cea social-constructivistă constitutivă, am argumentat că factorul cultural (convingerile interconectate / cunoașterea comună) are efecte considerabile asupra acțiunii colective, dar și că interdependența are efecte profunde - atât cauzale cât și constitutive - asupra relațiilor de cooperare și conflict.

În capitolul IV, am clarificat faptul că vulnerabilitatea este factorul cheie în reacția statelor (și nu senzitivitatea), asimetriile în relații fiind cele care pot conduce spre dispute.

A explica Rezolvarea Conflictelor Internaționale (RCI) prin referire doar la ideologia neoliberalismului înseamnă a ignora o parte substanțială, și probabil cea mai importantă, a acestui proces, la fel cum ar fi și interpretarea acțiunii colective și a relațiilor de cooperare și conflict, doar prin lentile neolibérale.

Provocarea acestui capitol constă în a demonstra că medierea reprezintă cel mai eficient instrument pentru gestionarea discontinuităților în contextul interdependenței.

În vederea susținerii acestui argument, vom face o succintă comparație a mecanismelor / proceselor de rezolvare a conflictelor existente pentru a evidenția avantajele vizibile ale medierii în raport cu alte forme de soluționare a crizelor.

Înainte de a continua, este esențial să clarificăm faptul că este imposibilă obținerea unei înțelegeri comprehensive asupra medierii în afara cadrului general al setului de instrumente al rezolvării conflictelor din care aceasta face parte. Altfel spus, rezolvarea conflictelor are diferite forme și dispune de diferite instrumente, printre care și medierea.

În contextul RCI, abordarea cauzală preferată de către neoliberali este reflectată în ceea ce vom numi în continuare *acordurile conflictelor*, în timp ce *transformarea conflictelor* se referă la elemente care se regăsesc în abordarea social-constructivistă.

Dacă interdependența și factorul cultural au efecte cauzale și constitutive asupra relațiilor de cooperare și conflict, atunci, logic ar fi ca mecanismul de gestionare a crizelor generate de pe urma acestor contexte să dispună de instrumente concepute să neutralizeze ambele tipuri de efecte. Acest raționament clarifică motivația de a opta pentru utilizarea unei abordări sintetice și de a susține poziția ambivalentă a RCI explicată în cele ce urmează.

6.1. Spre o abordare teoretică sintetică a Rezolvării Conflictelor Internaționale

Studiul Rezolvării Conflictelor Internaționale (RCI) a cunoscut o evoluție continuă și este în permanență redefinit. Literatura de specialitate din acest domeniu este una consistentă, iar ultimele decenii au extins covârșitoarea abundență bibliografică. Este un domeniu controversat, atât în relație cu alte discipline, cât și în interiorul său, între diferiți promotori și diferite abordări. Cercetarea RCI este una complexă și sofisticată, care încorporează abordări diferite ale conflictului, uneori contradictorii, dar care reprezintă instrumente necesare oricărei cercetări asupra fenomenului conflictului, fiind considerate de către majoritatea oamenilor de știință din domeniu RCI ca interșanjabile și complementare. Cunoștințele extrase din cercetare, teoretizare

și din lucrările practicienilor oficiali și neoficiali sunt orientate înspre identificarea și utilizarea alternativelor la război.

Până în prezent, domeniul RCI nu este o disciplină definită exact, ci o abordare generală.¹¹⁹ Încercările de a defini conceptul de RCI au creat două poziții distincte majore: una care se axează pe „*acordurile conflictelor*” și una care susține principiul „*transformării conflictelor*.”

Deși aceste două poziții oferă interpretări uneori contradictorii ale conflictului, considerăm că acestea se intersectează și devin fundamental complementare în procesul de rezolvare a conflictelor.

O a treia poziție, una ambivalentă, recunoaște coexistența celor două concepte diferite sub umbrela aceluiași domeniu. Această abordare, formulată de Oliver Ramsbotham, Tom Woodhouse și Hugh Miall, contestă existența a două poziții separate în domeniul RCI; conform acestora, „deși au existat mereu tensiuni între cele două abordări, RC a cuprins de la bun început *acordurile conflictului* la un capăt al spectrului și *transformarea conflictelor* la celălalt”¹²⁰. Aici, „transformarea conflictelor” este văzută ca cel mai înalt nivel al tradiției rezolvării conflictelor, mai degrabă decât o poziție separată (...) domeniul își păstrează coerența, și este mai bine să rămână intact; și cei care se ocupă de rezolvarea conflictelor (aici cu sensul de acordul conflictelor) și cei care se ocupă de transformarea conflictelor sunt angajați, în esență, în același demers.”¹²¹

Oliver Ramsbotham (2011) utilizează „rezolvarea conflictelor” ca termen generic pentru demersul care încorporează acordurile conflictelor la un capăt al spectrului și transformarea conflictelor la celălalt. Acordurile conflictelor presupun construirea păcii între părțile adverse în vederea evitării violenței directe. Transformarea conflictelor înseamnă proiectul mai profund, și pe termen lung, de a înlătura bazele violenței structurale și pe cele ale violenței culturale și de transformare a identităților și a relațiilor.¹²²

Din perspectiva abordărilor care se concentrează asupra „acordurilor conflictelor”, o definiție a rezolvării conflictelor ar fi următoarea: „rezolvarea conflictelor este o situație socială în care părțile armate ale conflictului aflate într-un acord (voluntar) rezolvă să trăiască pașnic cu – și / sau să-și anuleze - incompatibilitățile lor de bază și astfel să înceteze utilizarea armelor împotriva celuilalt.”¹²³ Elementele cheie ale acestor interpretări ale RC sunt acordul, negocierile strategice, diplomația, înțelegerea interacțiunilor și proceselor de negociere.

¹¹⁹ Louis Kriesberg, “The Conflict Resolution Field. Origins, Growth, and Differentiation,” în I. William Zartman (ed.), *Peacemaking In International Conflict: Methods And Techniques*, Washington D.C: United States Institute of Peace, 2007, p. 25.

¹²⁰ Hugh Miall, Tom Woodhouse, și co., *Contemporary Conflict Resolution: The prevention, management and transformation of deadly conflicts*, Cambridge: Polity Press, 3-rd edition, 2011, p. 10.

¹²¹ *Ibidem*, p. 9.

¹²² Oliver Ramsbotham „*Transforming Violent Conflict. Radical Disagreement, Dialogue and Survival*, New York: Routledge, 2010, p. 53.

¹²³ Peter Wallensteen, *Understanding Conflict Resolution: War, Peace and the Global System*, London: SAGE Publications Ltd, 2002, p. 50.

Abordările care se axează pe „transformarea conflictelor” au introdus o cercetare mai amplă a RC; dincolo de negocieri strategice și acorduri, acestea au inclus elementele precum: construirea condițiilor pentru pace, înțelegerea dinamicilor între grupuri, transformarea relațiilor între grupuri pentru evitarea recurenței violențelor, reconcilierea după încetarea violențelor și altele. Așadar, elementele cheie aici sunt consolidarea păcii și transformarea relațiilor. „Manifestarea contemporană a RC s-a axat inițial pe oprirea violențelor dar s-a extins foarte mult spre a include construirea condițiilor pentru pace, inclusiv a reconcilierii după încetarea violențelor, consolidarea justiției, stabilirea sistemelor de management al conflictelor, și multe alte chestiuni”¹²⁴ iar perspectiva „transformării conflictelor” a extins preocuparea RC atât la conflictele latente și active cât și la provocarea, din ce în ce mai pronunțată, de reconstruire a statelor așa-zis eșuate. Pentru a se realiza acest lucru, a făcut apel la înțelegerea dinamicilor conflictelor din interiorul grupurilor, și a celorla dintre grupuri, precum și dintre guverne, și la explorarea modului în care relațiile dintre asemenea grupuri ar putea fi transformate substanțial – dincolo de acordurile negociate - în așa fel încât violențele să nu mai reapară.¹²⁵

Diana Francis, președintele CCTS (Committee for Conflict Transformation Support), din 1999 până în 2009, în „*From Pacification to Peacebuilding*” susține că „rezolvarea conflictelor se referă, în mod precis, la procesul de a găsi o cale de ieșire dintr-un conflict distructiv prin dialog constructiv și negociere (deși a fost, și uneori încă este, folosit și pentru a descrie ansamblul mai larg de procese încapsulate în termenul *transformare a conflictelor*).” Autoarea oferă ca exemplu în acest sens, lucrarea „*Contemporary Conflict Resolution*” aparținând lui Oliver Ramsbotham, Tom Woodhouse și Hugh Miall, citată mai sus.¹²⁶ Francis alege termenul de transformare a conflictelor „pe de-o parte pentru că este inclus în denumirea CCTS, și pe de altă parte, datorită ideilor pe care le încorporează.”¹²⁷ Astfel, într-o diagramă creată în vederea descrierii etapelor și proceselor implicate în transformarea conflictelor, prin termenul de rezolvarea conflictelor se descrie o etapă, între altele, din cadrul transformării conflictelor.

În ciuda dezacordului terminologic, cele două poziții citate anterior stabilesc, însă, un consens în ceea ce privește obiectivul rezolvării conflictelor. Oliver Ramsbotham, argumentează că „rezolvarea conflictelor este un studiu pluridisciplinar, pe mai multe nivele al conflictului, care a început din punct de vedere profesional în anii '50, și care este, pentru majoritatea practicienilor, atât analitic cât și normativ. Obiectivul normativ, este cel mai simplu exprimat ca încetare a violențelor. (...) Obiectivul normativ al rezolvării conflictelor nu este acela de a opri conflictul. Conflictul nu poate fi oprit – este o trăsătură inevitabilă a dezvoltării sociale. Și conflictul nu trebuie oprit; în combaterea unei situații nedrepte, conflictul ar putea fi necesar înainte ca aceasta să aibă loc. Obiectivul, mai curând, este de a transforma conflictul violent propriu-zis sau potențial, în forme non-violente de ciocnire socială și schimbare socială;”¹²⁸ în aceeași notă, Francis concluzionează că „profilul *transformării conflictelor* implică valori clare și recunoașterea faptului că nu conflictul trebuie prevenit ci violența, și că uneori conflictul este

¹²⁴ Louis Kriesberg, „The Evolution of Conflict Resolution”, în Jacob Bercovitch, Victor Kremenyuk, și I. William Zartman (ed.), *The SAGE Handbook of Conflict Resolution*, Londra: SAGE Publications Ltd, 2009, p.17.

¹²⁵ Eileen Babbitt, Fen Osler Hampson, „Conflict Resolution as a Field of Inquiry: Practice Informing Theory”, în *International Studies Review*, No. 13, 2011, 46–57, p. 50.

¹²⁶ Diana Francis, *From Pacification to Peacebuilding: A Call to Global Transformation*, New York: PlutoPress, 2010, p. 4.

¹²⁷ *Ibidem*, p. 8.

¹²⁸ Oliver Ramsbotham, *op. cit.*, pp. 52-53.

necesar pentru a aduce schimbare.¹²⁹”Îndeosebi prin intermediul unor exerciții de comparație, precum în exemplul ilustrat în tabelul de mai jos, sau prin critică și satirizare, susținători ai conceptul de „transformare a conflictelor” precum, J.P. Lederach sau John Burton, retrogradează „acordul conflictelor,” identificându-i punctele slabe și accentuând contrastul dintre acordurile conflictelor și procesul mai profund al transformării conflictelor. Aliniindu-se aceleași convingeri, și cea de a treia poziție, a ambivalenței domeniului RC, este de acord că „pe termen lung, acordurile conflictelor nu pot gestiona majoritatea conflictelor serioase, numai dacă sunt întreținute într-un cadru transformator.”¹³⁰

Rezolvare (Acorduri) și Transformare: O scurtă comparație a perspectivelor:¹³¹

	Perspectiva Rezolvării Conflictelor (Acordul conflictelor)	Perspectiva Transformării Conflictelor
Întrebarea cheie	Cum să încheiem ceva indezirabil?	Cum să încheiem ceva distructiv și să construim ceva dezirabil?
Punctul central	Se concentrează asupra conținutului.	Se concentrează asupra relațiilor.
Obiectivul	Să obțină un acord și o soluție la problema care creează criza.	Să promoveze procese de transformare constructive, incluzive de —dar nu limitate la—soluții imediate.
Dezvoltarea procesului	Este încorporată și construită în jurul caracterului imediat al relațiilor unde respectivele probleme apar.	Este preocupată să răspundă simptomelor și să angajeze sistemele în care relațiile sunt încorporate.
Interval de timp	Orizontul este pe termen-scurt.	Orizontul este de la termen mediu la termen lung.
Viziune asupra conflictului	Prevede nevoia de de-escaladare a proceselor conflictului.	Privește conflictul ca dinamica unui reflux (de-escaladarea conflictului pentru a urmări transformarea constructivă) și flux (escaladarea conflictului pentru a urmări transformarea constructivă).

Tabel 6.1. Rezolvare (Acorduri) și Transformare: O Scurtă comparație a perspectivelor

Sursă: John Paul Lederach, *Conflict Transformation*, October 2003, <http://www.beyondintractability.org/bi-essay/transformation>

¹²⁹ Diana Francis, *op.cit.* p.6.

¹³⁰ Hugh Miall, Tom Woodhouse, și co., *op.cit.*, p. xvii.

¹³¹ John Paul Lederach, Beyond Intractability Knowledge Base, *Conflict Transformation*, 2003, <http://www.beyondintractability.org/bi-essay/transformation>, 11.11. 2011.

După cum reiese din această comparație, John Paul Lederach clasează perspectiva acordurilor conflictelor pe o poziție inferioară perspectivei transformării conflictelor, motivând că acesta se axează asupra conținutului mai degrabă decât pe relații, obiectivul este un acord imediat mai degrabă decât un proces de transformare pe termen lung, și se dedică doar de-escaladării în loc să includă și escaladarea conflictului pentru a urmări transformarea constructivă.

O altă contradicție clară între cele două poziții este legată de procesul de management al conflictelor. Prima abordare, axată pe acorduri, îl consideră ca fiind distinct de procesul de rezolvare a conflictelor: „Managementul conflictelor poate ajuta la reducerea pericolelor de criză, crearea unui anumit nivel de încredere și diminuarea suferințelor (potențiale sau reale). Rezolvarea conflictelor este mult mai ambițioasă deoarece influențează problemele de bază, incompatibilitățile care conduc părțile aflate în conflict;”¹³² în schimb, pentru cea de a doua abordare, care se concentrează pe transformarea conflictelor, stabilirea sistemelor de management a conflictelor aparține agendei RC. Pentru cea de a treia poziție însă, nu este decât o chestiune de terminologie: „nu contează ce denumire este folosită ca termen-umbrelă (au fost utilizați termeni ca *reglementarea conflictelor*, *managementul conflictelor*, la fel ca *rezolvarea conflictelor* și *transformarea conflictelor*) atâta timp cât domeniul în sine este unul suficient de coerent încât să cuprindă esența a ceea ce se susține în fiecare caz în parte.”¹³³

6.2. Evoluția Rezolvării Conflictelor ca domeniu de studiu în Relațiile Internaționale

Ca o consecință logică, cele două concepte au viziuni diferite privind și evoluția rezolvării conflictelor ca domeniu de studiu. Abordarea care are ca temă centrală „acordurile conflictelor” argumentează că RCI este un concept recent, mai precis, că studii sistematice în acest domeniu pot fi identificate numai la mijlocul anilor ‘90, literatura de specialitate crescând considerabil din acest moment.

Conform acestei perspective, domeniul RC și-a extras instrumentele și cunoștințele necesare din teoria conflictului, drept internațional, studii de integrare, din ideile gânditorilor moderni și trendurile gândirii științelor sociale.

În această viziune, rezolvarea conflictelor a reprezentat o parte din agenda cercetărilor pentru pace (făcându-se distincția clară între studiile de pace, în general, și rezolvarea conflictelor, care este văzută ca o sub-categorie a domeniului mai general al studiilor de pace¹³⁴), care au cunoscut o evoluție continuă începând cu scrierile germinale ale unor autori ca Piritim Sorokin sau Quincy Wright; sau a reprezentat o parte din domeniul analizei conflictelor și teoriei conflictelor care își au rădăcinile la autori ca Machiavelli sau Clausewitz, însă, despre evoluția RC nu se poate spune același lucru – acesta fiind un domeniu nou, apărut abia la sfârșitul Războiului Rece, când aversiunea față de soluțiile negociate specifică perioadei confruntării dintre cele două mari puteri a fost depășită, lăsând loc posibilității concilierii.

Potrivit acestei perspective, deși războiul a fost studiat începând cu mult timp în urmă de către istorici și sociologi, numai în secolul XX cercetătorii au început să acumuleze informații

¹³² Wallensteen, *op.cit.*, p.5.

¹³³ Hugh Miall, Tom Woodhouse, și co., *op.cit.*, p. 9.

¹³⁴ Michael I. Handel, *War, Strategy and Intelligence*, London: Frank Cass and Company Limited, 1989, p. 456.

sistematice despre conflictele armate. În ceea ce privește colectarea datelor despre război, evoluția acestor proiecte își are originile în studiul aparținându-i lui Pitirim Sorokin (1937) care, înțelegând războiul ca o disfuncționalitate a relațiilor sociale și culturale, căuta să cerceteze modelele războiului colectând informații despre lunga istorie a acestui fenomen între diferite puteri europene. Acest demers a fost continuat de Quincy Wright (1942) care, în încercarea de a formula o teorie a războiului a utilizat numeroase informații sistematice despre istoria războiului. În acest sens a contribuit și Lewis Richardson, care s-a concentrat pe măsurarea magnitudinii războaielor. Aceste proiecte de colectare a informațiilor despre război sunt utilizate cu predilecție în cercetările cantitative (utilitatea lor pentru cercetările calitative sau așa-numite istorice fiind una limitată). Din punct de vedere instituțional, în 1963, a apărut proiectul *Correlates of War* (COW), ce urma să devină un efort fondator în ceea ce privește informațiile despre conflict. Profesorului în Științe Politice de la Universitatea din Michigan, J.David Singer, i s-a alăturat istoricul Melvin Small și împreună au continuat munca pionierilor din domeniu (Pitirim Sorokin, Lewis Frye Richardson și Quincy Wright), scriind două cărți importante: „*The Wages of War*” (1972) și „*Resort to Arms*” (1982). COW a furnizat nu doar o listă a conflictelor bazată pe definiții sistematice, dar și informații suplimentare privind aceste conflicte.¹³⁵

Ca urmare, cercetătorii aveau posibilitatea de a explora corelațiile conflictului în special prin intermediul analizelor statistice, COW, rămânând până în prezent, principalul set de date privind acumularea cunoștințelor sistematice despre război.

Un alt proiect important de colectare a datelor este Uppsala Conflict Data Program (UCDP) care colectează informații despre numeroase aspecte ale conflictelor violente, începând din 1946. Directorul acestui program este profesorul de Cercetare a Păcii și Conflictului din cadrul Universității Uppsala din Suedia, Peter Wallensteen. Setul de date furnizat de UCDP este una dintre cele mai precise și utilizate surse de date despre conflictele armate.¹³⁶ Printre alte astfel de proiecte se numără și International Development and Conflict Management (IDCM) instituit la Universitatea din Michigan, Statele Unite și AKUF (Arbeitsgemeinschaft Kriegsursachenforschung / Grupul de Lucru pentru Cercetare asupra Cauzelor Războiului), la Universitatea din Hamburg, Germania.

Folosindu-se de datele furnizate de UCDP, Peter Wallensteen argumentează, în lucrarea „*Understanding Conflict Resolution*” (2002), că la începutul anilor '90 au avut loc acorduri de pace în întreaga lume, la fel de frecvent ca alte rezultate sau victorii, lucru care demonstrează că rezolvarea conflictelor începea să capete o înțelegere internațională. Acesta arată că, în perioada '89 -'99, din totalul de 110 conflicte armate, unele s-au încheiat sub formă de: (1) victorie – însemnând capitularea uneia dintre părți în fața celeilalte sub forma unui acord, o retragere sau în alte moduri, (2) unele dintre ele continuă la un nivel de acțiune atât de scăzut încât nu ajung la frecvența de 25 de morți în timpul luptelor, și (3), ceea ce ne interesează aici în particular, prin acorduri de pace – negociate între părți și explicate de către acestea susținătorilor lor și publicului. Spre exemplu, dacă luăm cazul Europei, în această perioadă, dintr-un total de 21 de conflicte, au avut loc 8 conflicte încheiate cu victorii, 4 conflicte încheiate prin acorduri de

¹³⁵ The MacroDataGuide, *Correlates of War*:

<http://www.nsd.uib.no/macrodataloguide/set.html?id=54&sub=1>

¹³⁶ Uppsala Universitet. Department of Peace and Conflict Research, *Uppsala Conflict Data Program — an Overview*: http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/program_overview/, 11. 2011.

pace, 7 cu alte rezultate și 2 neîncheiate. În cazul Asiei, 10 conflicte dintr-un total de 30 au fost încheiate prin acorduri de pace.¹³⁷

Roy Licklider se întreabă însă dacă este indicat să se caute stabilirea acordurilor negociate și în cazul războaielor civile. Acesta consideră că, dacă discutăm despre războaiele civile, acordurile negociate sunt o soluție inferioară („*a second best solution*”). Acesta atrage atenția asupra faptului că acordurile negociate presupun ca toate părțile să decidă să accepte această alternativă mai puțin atrăgătoare în același timp și în aceleași condiții (mai puțin atrăgătoare deoarece spre deosebire de războaiele între state, în cazul războaielor civile combatanții vor fi nevoiți să coexiste în același stat după război, aflându-se constant într-o situație riscantă față de foștii lor inamici). Deși nu ignoră faptul că probabilitatea ca acordurile negociate ale războaielor civile să fie urmate de genociduri este mai mică decât în cazul victoriilor militare- lucru care este logic din moment ce un acord negociat se presupune că permite ambelor părți să se apere de asemenea politici - o altă constatare tulburătoare este aceea că acordurile negociate ale războaielor civile nu mențin pacea atât de mult pe cât o fac victoriile militare,¹³⁸ și aici necesitatea transformării relațiilor devine evidentă.

Revenind însă la evoluția domeniului RCI, Peter Wallensteen argumentează că acesta și-a extras cunoștințele și instrumentele de lucru din domenii deja existente, fapt care a dus la apariția unor modele de analiză diferite dar care se intersectează și sunt indispensabile oricărui cercetător – „ca urmare a originilor diferite, au izvorât abordări diferite, care toate trebuie înțelese”; Wallensteen identifică următoarele trei direcții: *dinamicile conflictelor*, *originile conflictelor întemeiate pe nevoile de bază*, și *calculele raționale și strategice*. Acestea constituie diferite forme de analiză.¹³⁹ *Dinamicile conflictelor* ca formă de analiză își au originea în domeniul analizei conflictelor, dezvoltată la începutul anilor '60, utilizând instrumente ca teoria jocurilor, și avându-l ca promotor pe Johan Galtung. Analiza care se concentrează pe *nevoile de bază* își are originea în domeniul care se ocupă cu studiul psihologiei sociale a conflictelor iar forma de analiză bazată pe *calculele raționale* derivă din gândirea realistă și neorealită cu privire la originile războiului¹⁴⁰.

La polul opus, poziția RC, care pune în centrul cercetării sale „transformarea conflictelor,” este de acord că domeniul RC a cunoscut o expansiune remarcabilă după încheierea Războiului Rece, dar acest moment este perceput ca unul în care domeniul RC a atins maturitatea, în urma unui proces de evoluție care își are rădăcinile în idei și acțiuni aparținând unor evenimente istorice majore.

Din acest punct de vedere, evoluția RCI a fost direct influențată de dezvoltările sociale specifice unor anumite perioade istorice, și de nevoia de a descoperi mereu abordări alternative de a percepe, gestiona și încheia conflictele. Pe fondul contextului istoric în care s-a desfășurat, domeniul RCI a cunoscut transformări majore, care au implicat cercetări și inovații care au

¹³⁷ Wallensteen, *op.cit.*, pp. 28-29.

¹³⁸ Roy Licklider, “Early returns: Results of the first wave of statistical studies of civil war termination” în *The online platform for Taylor & Francis Group*, pp. 124-125.
<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13698249808402384>

¹³⁹ Wallensteen, *op.cit.*, p.34.

¹⁴⁰ *Ibidem*, pp. 34-60.

furnizat instrumente care pot și trebuie să fie integrate în orice proiect de analiză a rezolvării conflictelor.

În continuare, vom face o scurtă trecere în revistă a principalelor dezvoltări din domeniul RCI, așa cum sunt ele percepute de majoritatea oamenilor de știință care susțin abordarea „transformării conflictelor,” și a contribuțiilor survenite de pe urma acestora.

După cum am arătat anterior, din perspectiva RC a „transformării conflictelor”, deși domeniul RCI a cunoscut „maturitatea” abia în anii '90, precursori ai eforturilor de a construi condițiile pentru pace pot fi identificați în perioade istorice mai îndepărtate. Un punct de plecare ar fi momentul Revoluției Franceze și al celei Americane când intelectuali, în special din Europa și America de Nord, discutau procesele și procedurile pentru gestionarea disputelor și evitarea tiraniilor. În această perioadă și problemele morale legate de gestionarea diferitelor tipuri de conflicte sunt puse în discuție. Critica adusă vechiului regim își găsește fundamente teoretice în filosofia lui John Locke – teoria drepturilor naturale ale omului (1689), J.J. Rousseau organizează societatea pe baza suveranității poporului, Immanuel Kant scrie despre pacea eternă ca rezultat al statelor ca republici constituționale, John Stuart Mill vorbește despre valoarea libertății și discutarea liberă a ideilor iar Adam Smith se axează pe modul în care conflictele de interese se pot rezolva prin mecanismul impersonal al pieței. Thomas Jefferson, în 4 Iulie 1776, scrie “Declarația de Independență” – inițial doar un anunț al unor libertăți umane, aceasta devine ulterior forța dinamică a întregii lumi occidentale -, conținând două articole de bază: dreptul poporului de a-și alege propria orânduire politică și dreptul poporului de a opune rezistență publică.

În perioada cuprinsă între Primul și al Doilea Război Mondial, apar cercetările de pace din nevoia de a înțelege cauzele războaielor prin analize sistematice a experiențelor istorice de război. Pionieri ai acestui domeniu de studiu au fost autori ca Pitirim Sorokin (1937) și Quincy Wright (1942). Aceștia s-au concentrat asupra analizei conflictelor violente incluzând studii legate de cursele înarmării, revoluții, frecvența războaielor și construirea păcii.

Alți autori din această perioadă au scris lucrări germinale cercetând și teoretizând asupra cauzelor conflictelor în general, ca în lucrarea asupra proceselor psihologice și socio-psihologice, aparținând lui John Dollard (1939). Acest studiu a stat la baza modelului de analiză care se concentrează asupra „nevoilor de bază” (psihologia socială a conflictului), fiind continuat de un alt autor clasic în teoria socială a conflictului, Lewis A. Coser, și redescoperit, în perioada Războiului Rece de autori ca Edward Azar, John W. Burton, Leonard Doob, Herbert C. Kelman sau Ronald J. Fisher. Mai recent, la noua literatură, continuând această tradiție, au contribuit oameni de știință precum John Paul Lederach, D.D. Laitin, Marshall Montyg și Ted Robert Gurr, Louis Kriesberg, Nadim Rouhana și alții.

Genocidurile din această perioadă au dus la întărirea sentimentelor pacifiste și la crearea de organizații pacifiste atât în Statele Unite cât și în numeroase țări europene (ex. Mișcarea Dada – apărută în perioada Primului Război Mondial în Zurich, Elveția, susține politicile anti-război prin demonstrații, adunări publice, și publicații în jurnale artistice și literare). Liga Națiunilor formulează principii de drept internațional iar grupări religioase și alte organizații non-guvernamentale s-au mobilizat în eforturile de a pune capăt războaielor (spre exemplu: The Interfaith Fellowship of Reconciliation „FOR” este organizată în 1914, în Cambridge, Anglia; în anul următor se fondează în Statele Unite „US FOR”; în 1919 se înființează „International FOR”,

(„IFOR”), pentru a stimula reconcilierea și non-violența. În Statele Unite aceste eforturi au fost susținute și de membri ai Martorilor lui Iehova și de bisericile tradiționale – Brethren, Mennonites, și Society of Friends.

După cel de-al Doilea Război Mondial, are loc înființarea Organizației Națiunilor Unite (ONU), Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO), Fondul Monetar Internațional (FMI), Banca Mondială (World Bank) și Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului (CECO). În 1947, Mohandas Gandhi introduce strategia de rezistență non-violentă, o formă de demonstrație non-violentă, manifestată prin „protestul brațelor încrucișate”, numit „satyagraha.”

În perioada Războiului Rece domeniul RCI a cunoscut o dezvoltare semnificativă în încercarea de a înțelege conflictele Est-Vest. După cum am observat deja, s-au continuat studiile bazate pe modelul de analiză al psihologiei sociale a conflictului (sau modelul care se axează asupra „nevoilor de bază”), dar analiza conflictului cunoaște și alte noi abordări, iar perspectivele în acest domeniu încep să se lărgască. Numeroase publicații au încercat să contribuie la prevenirea unui posibil război nuclear prin abordarea unor noi metode. Una dintre aceste abordări provine din gândirea realistă și neo-realistă cu privire la originile războiului. Apare modelul de analiză care se concentrează asupra „calculelor raționale.” Două cărți au stat la baza acestui model: „Getting to YES” (1981) de Roger Fisher și William Ury și „The Art and Science of Negotiation” (1982) de Howard Raiffa. De asemenea și ideile lui I. William Zartman au adus contribuții semnificative acestei perspective, iar prin lucrări mai recente: Charles W. Kegle și Gregor A. Raymond.

Pe măsură ce teoria negocierii a migrat de la originile sale, din domeniul administrației și afacerilor în cel al relațiilor internaționale, negocierea și medierea cunosc o expansiune uimitoare în domeniul RCI, prin aporturile aduse de autori precum P.H. Gulliver; Jeffery Z. Rubin și Bert R. Brown; Anselm L. Strauss; Maureen R. Berman; Christopher W. Moore, Saadia Touval și Jacob Bercovitch.

O altă abordare care decurge din modelul calculelor raționale este modelul de analiză care se concentrează asupra dinamicilor conflictului. Instrumentele principale ale acestui model au fost dezvoltate din Teoria Jocurilor. Unele dintre aceste instrumente, elaborate de autori ca Johan Galtung, Christopher Mitchell, Wiberg, Håkan, Louis Kriesberg, Dean G. Pruitt, Jeffrey Z. Rubin, Robert Axelrod sau Anatol Rapoport au fost utilizate la începutul perioadei de détente.

Mișcări importante în dezvoltarea RCI au fost: crearea Centrelor de Reducere a Riscului Nuclear (Nuclear Risk Reduction Centers) în Washington și Moscova, mișcarea pacifistă Înghețul Nuclear (Nuclear Freeze Movement) în 1980, Mișcarea pacifistă Dincolo de Război (Beyond War Movement), 1984.

În anii '70, practicile ADR au cunoscut o expansiune uriașă pe fondul reformelor politice din SUA, ceea ce a dus la creșterea vizibilității și a încrederii în metodele non-violente de rezolvare a conflictelor. ADR a apărut pe măsură ce oamenii căutau să își rezolve problemele în plan local.

În 1968, Fundația Ford creează *Centrul Național pentru Soluționarea Disputelor și Centrul de Mediere și Rezolvare a Conflictelor* pentru a aplica tehnicile ADR utilizate în cadrul

conflictelor de muncă dintre sindicate și management, în disputele privind drepturile civile, drepturile celor din campusuri și în cadrul conflictelor locale, iar în 1973 are loc prima mediere de mediu: Proiectul barajului Snoqualmie River în statul Washington. În anul 1974, Federal Mediation and Conciliation Service (Medierea Federală și Serviciul de Conciliere) își extinde misiunea dincolo de gestionarea relațiilor de muncă. Ceea ce astăzi este cunoscută ca Association of Conflict Resolution (Asociația de Rezolvare a Conflictelor), a fost creată inițial ca organizație de aderare a tuturor practicienilor din domeniul ADR, numită Society of Professionals in Dispute Resolution -SPIDR- (Societatea de Profesioniști în Rezolvarea Disputelor). În 1982, fostul președinte american Jimmy Carter, stabilește Centrul Carter în Atlanta, cu scopul, printre altele, de a utiliza tehnicile ADR în conflictele internaționale.¹⁴¹

Medierile care au avut loc în această perioadă, au dus la creșterea interesului și a încrederii față de aceste mijloace de gestionare a conflictelor, ca alternativă la cele clasice, în stilul *realpolitik*, unde „cei puternici fac ceea ce pot, iar cei slabi îndură ceea ce trebuie” (Tucidide).

În 1978 a avut loc medierea SUA în Orientul Mijlociu, întreprinsă de președintele american Jimmy Carter și secretarul de stat Henry Kissinger. Negocierile de la Camp David, în cadrul căreia președintele Carter a folosit tehnica textului unic de negociere, au dus la obținerea acordului israeliano – palestinian.

În 1984, Vaticanul a mediat conflictul din Insulele Beagle dintre Chile și Argentina și Adam Curle a mediat conflictul, din 1967-1970, dintre Nicaragua și statul secesionist Biafra, unde acești mediatorii neoficiali au facilitat dialogul între grupurile etnice antagoniste în vederea promovării înțelegerii pozițiilor reciproce și a nevoilor de bază, pentru a crea o nouă deschidere necesară construirii încrederii și instalării unui proces de luare a deciziilor pe principiul consensual (de adoptare a deciziilor).¹⁴²

La dezvoltarea domeniului RCI a contribuit și Ost-Politik, derulată sub conducerea cancelarului Willy Brandt, care a determinat o mai mare interacțiune între Est și Vest.

Și din punct de vedere instituțional, RCI cunoaște o expansiune continuă, devenind instituționalizat în colegii, universități, agenții guvernamentale și non-guvernamentale. În 1957, profesorul Ken Boulding înființează „The Journal of Conflict Resolution”, iar în 1962 profesorul Johan Galtung creează „The Journal of Peace Research.” Alte centre importante demonstrează profesionalizarea domeniului: Center for Research on Conflict Resolution of University of Michigan; International Peace Research Institute în Oslo, Norvegia; Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI); Centre for Intergroup Studies, Capetown, Africa de Sud sau International Peace Research Association în Londra, Marea Britanie.

Sfârșitul Războiului Rece a creat condiții pentru transformări majore în domeniul RCI. În anul 1992 se înființează „Coordinating Committee for Conflict Resolution Training in Europe”, astăzi cunoscut sub numele de „Committee for Conflict Transformation Support”, (Comisia pentru Sprijinirea Transformării Conflictelor) CCTS, ca răspuns la cererile venite din diferite

¹⁴¹ Jerome T. Barrett, Joseph P. Barrett, *A History of Alternative Dispute Resolution. The Story of a Political, Cultural, and Social Movement*, San Francisco: Jossey-Bass, 2004, p. XXV.

¹⁴² Dennis J. D. Sandole, Sean Byrne și co., *Handbook of Conflict Analysis and Resolution*, New York: Routledge, 2009, p.4.

părți ale fostului imperiu sovietic pentru instruire cu privire la ideea de - / și abilitățile necesare pentru - rezolvarea conflictelor. Aceste cereri veneau din partea a ceea ce astăzi am numi organizații ale societății civile deși în micile state proaspăt separate suprapunerea dintre cetățeni și guvern era deseori una considerabilă.¹⁴³

Ca un aspect semnificativ al acestei perioade se remarcă extinderea rolului ONU; în 1992, Secretarul General al ONU Boutros-Boutros Ghali a decretat „Agenda pentru Pace” a Națiunilor Unite, creând un cadru general pentru RCI valabil până astăzi.

Se observă o creștere a interesului pentru securitatea umană, ca cea mai importantă premisă în construirea păcii, dar și o creștere a rolului actorilor non-guvernamentali ca adversari sau terți în conflictele internaționale.

Sunt întreprinse cercetări în vederea creării unui set de atribuții care să fie implementat în cadrul unui proces de pace (Boutros-Boutros Ghali, Edward Azar, C.A. Crocker, F. O. Hampson, Pamela Aall, B.F. Walter, S.J. Stedman, D. Rothchild, E. Cousens, Mary Anderson,), în care securitatea umană este pusă în prim plan.

Are loc o reînnoire a interesului pentru dimensiunea socio-psihologică a conflictelor și pentru dinamica conflictelor. Atacurile de la 11 Septembrie, 2001, dar și prevalența conflictelor internaționale între grupuri identitare diferite, au evidențiat necesitatea de a se înțelege conceptul de identitate, fie aceasta etnică sau religioasă, care influențează violențele dintre asemenea grupuri. În literatura recentă au contribuit, în acest sens, autori precum: G.W. Allport, R. White, H.C. Kelman, D.D. Laitin, M.B. Brewer, S. L. Gaertner, E.D. Mansfield, J. Snyder.

Se desfășoară cercetări privind relația dintre diplomația oficială și cea neoficială (TRACK I și TRACK II) și diplomația multitrack; contribuții valoroase au avut autori ca: P.Wallensteen, K. Axell, C.J. Chataway, Kofi Annan, L. Diamond, J. McDonald sau W. Ury.

Printre organizațiile cu un rol important în cercetarea domeniului RCI amintim: Secretariatul General al ONU, African Union, Organization of the American States, și nu în ultimul rând, agențiile de dezvoltare ca „Organization for Economic Co-operation and Development” sau „Development Assistance Committee.”

Ramsbotham, Woodhouse și Miall constată corect că, „la sfârșitul anilor '90 abordările din domeniul RC au primit pentru prima dată un loc central în politicile globale în contextul „noii ordini mondiale.”¹⁴⁴

¹⁴³ Diana Francis, *op.cit.*, p.3.

¹⁴⁴ Hugh Miall, Tom Woodhouse, și co., *op.cit.*, 2011, p. 3.

6.3. Medierea Internațională / Europeană Contemporană în managementul crizelor și conflictelor internaționale

După majoritatea definițiilor, medierea este intervenția unui terț, care este voluntară și care presupune acceptul părților implicate în conflict. Medierea nu are un rezultat și nu obligă la un rezultat; terții ajută părțile să ajungă ele însele la un acord.

Intervenția unui terț a fost definită de Young în 1967, ca reprezentând “orice acțiune întreprinsă de către un actor care nu ia parte în mod direct la conflict, cu menirea de a reduce sau îndepărta una sau mai multe probleme care intervin în relațiile de negociere, și astfel, să faciliteze un final negociat al conflictului.”¹⁴⁵ Bercovitch, Anagnoson, și Wille (1991,1998) definesc medierea ca “un proces de management al conflictului în care părțile implicate într-o dispută caută sprijinul sau acceptă o ofertă în acest sens, din partea unui individ, grup, stat sau organizație, pentru aplanarea conflictului sau pentru rezolvarea disputelor, fără a se recurge la forța fizică sau la implicarea autorităților legale.”¹⁴⁶ Etapele cheie ale intervenției externe sunt: intervenție, prevenire, atenuare, rezoluție, menținerea păcii (peace-keeping), impunerea păcii (peace-enforcement) și construirea păcii (peace-building). Roderick Von Lipsey (1997) definește conceptul de intervenție astfel: acțiunile deliberate întreprinse de către state individuale, organizații, sau coaliții de state în sistemul internațional, în vederea acordării asistenței necesare altor state sau entități naționale pentru rezolvarea chestiunilor de natură umanitară, de securitate internațională sau regională sau ale intereselor economice. În numele integrității conceptuale, cuvântul intervenție se presupune că elimină implicațiile politice, juridice, sau ideologice.”¹⁴⁷

Totuși, aceste definiții sunt incomplete. Din rațiuni care vor deveni din ce în ce mai clare pe parcursul lucrării, catalogăm definiția formulată de către Jacob Bercovitch, în 2004, ca fiind cea mai adecvată definiție dată medierii până în prezent: medierea este un proces de management al conflictului, înrudit cu, dar distinct de negocierile proprii ale părților, unde cei aflați în conflict caută ajutorul, sau acceptă o ofertă de ajutor, din partea unui terț (fie un individ, o organizație, un grup, sau un stat) cu scopul de a-și schimba percepțiile sau comportamentul, și pentru a face acest lucru fără a recurge la forța fizică sau la apelarea instanțelor judecătorești.¹⁴⁸

„Conceptul privind consolidarea capacităților UE în domeniul medierii și al dialogului,” din 10 noiembrie 2009, și pregătit în baza Strategiei Europene de Securitate (2003, 2008), când Uniunea Europeană a început procesul de construcție a propriei capacități de mediere, definește medierea astfel:

„Medierea este o modalitate de a asista negocierile dintre părțile aflate în conflict și de transformare a conflictelor cu sprijinul unui terț acceptabil. Obiectivul general al medierii este de a facilita obținerea unor acorduri între părțile aflate în conflict pe care acestea să le considere satisfăcătoare și pe care să fie dispuse să le implementeze. Obiectivele specifice depind de natura

¹⁴⁵ Michael Brecher, Jonathan Wilkenfeld, *Crisis, Conflict and Instability*, Oxford: Pergamon Books, 1989, p. 57.

¹⁴⁶ Kyle C. Beardsley, David M. Quinn, Bidisha Biswas, Jonathan Wilkenfeld, “Mediation Style and Crisis Outcomes” în *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 50, 2006, p. 59.

¹⁴⁷ Roderick Von Lipsey, *Breaking The Cycle*, New York: St. Martin’s Press, 1997, p. 4.

¹⁴⁸ Jacob Bercovitch, *International Mediation and Intractable Conflict*, 2004, <http://www.beyondintractability.org/bi-essay/med-intractable-conflict>

conflictului și de așteptările părților și ale mediatorului. Un obiectiv primordial este adesea prevenirea sau oprirea violențelor prin încetarea ostilităților sau prin acorduri de încetare a focurilor. Pentru a asigura pace și stabilitate pe termen lung, medierea ar trebui să fie conștientă de – și, după caz, să adreseze cauzele profunde ale conflictului.

Medierea se bazează de regulă pe un mandat oficial de la părțile aflate în conflict, iar mediatorul se implică deopotrivă în procesul și în substanța negocierilor prin sugestii și propuneri.”¹⁴⁹

În continuare, pentru o înțelegere cât mai corectă a medierii, vom porni prin a răspunde la două întrebări elementare: cine mediază? și în ce mod mediază?

6.4. Cine mediază? (Identitatea Mediatorului Internațional)

Identitatea mediatorului are un impact semnificativ asupra întregului proces de mediere. Rolul de mediator poate fi îndeplinit de o gamă largă de actori, de la indivizi independenți, la oficiali guvernamentali, state, organizații internaționale, regionale sau non-guvernamentale, figuri religioase ș.a.m.d. Fiecare dintre aceștia aduc în situația conflictuală propriile lor bagaje culturale, percepții, principii și interese care vor influența procesul de mediere, strategiile utilizate și comportamentul mediatorilor. Peter Wallensteen și Isak Svensson (2010) atrag atenția asupra unui aspect care, deși crucial, a fost neglijat în cercetările medierii internaționale, și anume, mandatul medierii: „originea mandatului este de importanță centrală. În anumite privințe, dispune cine controlează procesul de mediere și conturează modul în care părțile implicate în conflict privesc terțul. (...) Originea mediatorului se desparte în două categorii. Prima, un actor extern poate să dea mandatul. Acesta poate să fie o mare putere, o organizație regională sau internațională, sau alt corp sau grup la care țara în discuție aparține oficial sau a cărui autoritate trebuie să o respecte. Cu toate acestea, medierea necesită consimțământul părților, chiar dacă acestea nu sunt neapărat entuziaste cu privire la inițiativa medierii. (...) Cea de a doua, cea în care mandatul poate fi dat de însăși părțile aflate în conflict, printr-un proces mai informal, în care sunt stabilite canale de comunicare indirectă, rezultând într-o invitație adresată unui terț pentru a se implica în situație.”¹⁵⁰

Un studiu recent întreprins în cadrul Departamentului de Cercetare a Păcii și Conflictului al Universității Uppsala din Suedia, conținând informații cu privire la identitatea exactă a terților, a clasificat terții în șapte categorii: ONU, Organizații Interguvernamentale (OIG) altele decât ONU, organizații regionale, state vecine, marile puteri (membrii permanenți ai Consiliului de Securitate al ONU, P5), persoane proeminente, și alți actori, adică toți terții care nu au fost incluși în categoriile menționate anterior. În perioada cuprinsă între 1990-1998, marile puteri, P5, au luat parte la mai mult de o treime din totalul crizelor. Marile puteri au fost și cei mai activi actori, raportând mai mult de o treime din măsurile luate. Deloc surprinzător, Franța, Marea Britanie, Rusia și SUA au fost cei mai activi în Europa. SUA a acționat în Irlanda de Nord și în

¹⁴⁹ Council of The European Union, General Secretariat of the Council, *Concept on Strengthening EU Mediation and Dialogue Capacities*, Brussels, 10.11. 2009

http://eeas.europa.eu/cfsp/conflict_prevention/docs/concept_strengthening_eu_med_en.pdf

¹⁵⁰ Isak Svensson, Peter Wallensteen, *The Go-Between. Jan Eliasson and The Styles of Mediation*, Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 2010, pp. 12-13.

Balceni. Rusia a fost implicată în crizele din Balcani precum și în țările din fosta Uniune Sovietică. Toate acțiunile de prevenire în Orientul Mijlociu au fost îndreptate spre criza din Irak. (...) Toate marile puteri, cu excepția Chinei, au fost implicate în măsuri de prevenire a conflictelor. China a fost absentă din zona prevenirii conflictelor internaționale în această perioadă. Dintre marile puteri, numai SUA a acționat în Asia. În Africa, Franța a avut un rol activ în protejarea fostelor influențe coloniale, și astfel, a fost prezentă în situații din Nigeria, Maroc și Burundi. Atât Rusia cât și SUA au fost implicate în măsuri de prevenire a conflictelor în Angola - o moștenire a Războiului Rece. Statele vecine au fost în mod special active în eforturile lor de a limita și rezolva situații grave în țările vecine în Africa, Europa, și Asia. La nivel global, statele vecine au activat în proporție de 31% din totalul crizelor. ONU este un alt terț activ, însă poate nu atât de activ pe cât se aștepta, având în vedere că este o organizație înființată în scopul promovării păcii. ONU a fost implicată în 24% din totalul crizelor. Organizația a participat într-o cincime din totalul măsurilor întreprinse, ceea ce este un procent relativ modest în comparație cu marile puteri sau statele vecine. Cu toate acestea, organizația se remarcă prin implicarea în regiunile care aveau cea mai mare nevoie: Africa și Asia, unde a înregistrat 27% din totalul de 58% de măsuri preventive întreprinse. (...) Organizațiile regionale au fost active în Africa și Europa, în cazuri dificile precum Bosnia, Burundi, și Iugoslavia. În Europa toate inițiativele au fost preluate de Uniunea Europeană, concentrându-se asupra Balcanilor, cu o anumită atenție și pentru Cecenia și Azerbaijan. În Africa, Organizația Unității Africane a fost cea mai activă organizație. (...) Organizațiile internaționale, altele decât ONU, nu au fost implicate în mod specific în măsuri privind prevenirea escaladării crizelor etnice. (...) În sfârșit, persoanele proeminente (adică actori care nu reprezintă nici un guvern și nici o organizație) au fost extrem de prezente și implicate activ în continentul american și african. În Africa, un mediator independent – fostul președinte al Tanzaniei, Nyerere – a fost activ în încercarea de a preveni conflictul din Burundi. Desmond Tutu din Africa de Sud s-a implicat în facilitarea conflictului dintre Societatea Războinicilor Mohawak și Canada, în timp ce clericii catolici au fost implicați în eforturi preventive în Răscoala Chiapas din Mexic.¹⁵¹

Patrick Regan și Richard W. Frank, utilizând termenul de „unitate politică,” identifică 86 de instituții care au oferit mandate de mediere, și care au fost implicate, între anii 1945-1999, în 352 de procese de mediere: „au existat intervenții diplomatice în 68 din cele 153 de conflicte. Pe parcursul celor 55 de ani și 68 de conflicte civile, 86 de unități politice au fost implicate în 352 de procese de mediere. Înțelegem prin *unitate* - state, organizații internaționale, organizații religioase, sau grupuri non-guvernamentale individuale – deci, instituția care *trimite* un anume individ.”¹⁵²

Și aceștia remarcă importanța identității mediatorilor în cadrul procesului de mediere: „unii mediatori dețin o mai mare valoare internațională decât alții (Jimmy Carter sau Nelson Mandela de exemplu), și există dovezi atât teoretice cât și empirice pentru a demonstra că identitatea și reputația mediatorului sau a negociatorului are un rol important în ceea ce privește eșecul sau succesul procesului. Mediatorii mai vizibili internațional sau cei *bine văzuți* au un grad mai mare de convingere (sau presiune) asupra adversarilor în vederea compromisului. (...) Spre exemplu, președintele kenian Moi a mediat de 21 de ori în cinci conflicte diferite, fostul

¹⁵¹ Magnus Öberg, Frida Möller, Peter Wallensteen, “Early Conflict Prevention in Ethnic Crises, 1990–98 : A New Dataset,” în *Conflict Management and Peace Science*, No.1, Vol. 26, 2009, pp. 78-79.

¹⁵² Patrick M. Regan, Richard W. Frank, Aysegul Aydin, „Diplomatic Interventions and Civil War: A New Dataset,” în *Journal of Peace Research*, No.1, Vol. 46, 2009, p.7.

președinte Jimmy Carter a mediat de 12 ori, ministrul de externe Lord Owen a mediat de 11 ori în două conflicte. Alți mediatori notabili sunt reprezentantul special al ONU Arnault și președintele zimbabwean Mugabe¹⁵³.”

Ray Block Jr. și David A. Siegel, aliniindu-se convingerii că procesul de mediere este puternic influențat de identitatea mediatorilor, propun o teorie bazată pe *jocul identității* în vederea obținerii rezultatelor dezirabile: ”chiar dacă vom crede sau nu că teoria *ciocnirii civilizațiilor* stă în picioare, există dovezi substanțiale că diferențele identitare alterează comportamentul conflictual prin facilitarea mobilizării¹⁵⁴.”

În aceeași notă, Jacob Bercovitch și John Foulkes par să fie de acord că diferențele culturale nu pot fi trecute cu vederea când ne referim la mediul medierii internaționale: „o analiză a tuturor conflictelor internaționale dintre 1945 și 2005 arată că disputele tind să se petreacă în mare parte între părți cu unele diferențe culturale majore. (...) Conflictele tind să fie purtate între adversari din aceeași regiune, dar totuși părțile se vor separa în termeni de sisteme politice, nivel de libertate politică, nivel de libertate civilă și religie. Aceste diferențe culturale s-au dovedit a fi un factor important în succesul medierii internaționale (...) Cultura este cu certitudine o forță centrală în construirea realității conflictului în relațiile internaționale. (...) Construcțiile culturale tind să favorizeze apariția unor seturi de norme comportamentale și a unor modalități de relaționare atât cu grupul din interior cât și cu membrii din exterior. (...) Percepțiile părților, normele comportamentale și compoziția internă sunt influențate semnificativ de cultură.”¹⁵⁵

Teoria *jocului identității*,¹⁵⁶ propusă de Block și Siegel, susține că ”anumite identități pot fi transformate în identități dominante la un anumit moment, și în anumite circumstanțe, și că aceste identități activate contextual pot avea consecințe previzibile asupra comportamentului. Mai precis, autorii admit că există numeroase aspecte sau dimensiuni (denumite aici ID) cu care actorii se pot identifica, și că actorii pot alege care ID este cel dominant pentru ei într-un anumit moment, deși constrânși de propriile concepții. De exemplu, un individ poate considera avantajos să accentueze similaritățile lingvistice într-o anumită situație, și similaritățile religioase în alta. Manifestarea deliberată a ID-ului în cadrul acestei teorii este o alegere conștientă, făcută după analizarea situației. Împărtășirea aceluiași ID între adversari și împărtășirea aceluiași ID între adversari și mediator(i), îmbunătățesc, ambele, probabilitatea de succes a rezolvării conflictului. Un ID comun crește credibilitatea tuturor actorilor prin creșterea încrederii în intențiile pozitive ale celeilalte părți, induce percepția împărtășirii acelorași preferințe cu cealaltă parte, sau părți, și poate chiar schimba preferințele actorilor, apropiindu-i. Autorii studiului semnalează, de asemenea, și faptul că, un mediator, utilizând o identitate împărtășită, poate fi *părtinitor* cu ambele părți în același timp, pentru că percepțiile preferințelor comune nu trebuie întotdeauna să reflecte realitatea. Totodată, conform acestei teoretizări, comunicarea îmbunătățită prin ID-ul comun, facilitează direct fluxul de informații.¹⁵⁷” Astfel, în medierea bazată pe identitate, autorii recomandă două modalități de realizare a acestui joc și anume: „unul dintre actori să manifeste

¹⁵³ *Ibidem*, p.8.

¹⁵⁴ Ray Block Jr., David A. Siegel, „Identity, Bargaining, and Third-Party Mediation.” *International Theory*, Cambridge University Press, 3:3, 2011, p. 416

¹⁵⁵ Jacob Bercovitch, Jon Foulkes, *op.cit.*, p.7.

¹⁵⁶ Ray Block Jr., David A. Siegel, *op.cit.*, p. 420.

¹⁵⁷ *Ibidem*, p. 435.

identitatea dominantă a celuilalt, sau mediatorul să manifeste identitatea dominantă a unuia dintre adversari. (...) în acest caz mediatorul nu se deosebește de unul părtinitor, lucru care poate fi benefic în unele cazuri din punct de vedere al succesului negocierii.”¹⁵⁸

Cu privire la problema neutralității – parțialității terților, nu există un consens în literatura de specialitate din domeniul rezolvării conflictelor. Din acest punct de vedere, oamenii de știință se împart în două categorii: cei care consideră că terții trebuie să fie imparțiali pentru a obține succesul medierii și cei care consideră că terții părtinitori pot fi eficienți în procesul medierii. O altă modalitate ar fi ca „fiecare parte să intensifice dominanța unei a treia dimensiuni identitare. Acest aspect este o anumită identitate comună care a primit puțină atenție în timpul conflictului. Această identitate poate fi limba comună, etnie, religie, sau orice alt aspect al identității care nu este direct legat de conflict.”¹⁵⁹

6.5. Strategii și Instrumente ale Medierii Internaționale

În continuare, vom încerca să explicăm de ce noile condiții structurale fac necesară utilizarea *medierii inteligente* („smart”), și aplicabilitatea valorilor puterii inteligente („smart”) precum capacitatea de manipulare a informației, competiția, cooperarea sau sinergia pentru medierea internațională.

În primul rând, este evident faptul că, în unele cazuri, actorii se implică în procese de mediere pentru a-și atinge obiectivele de politică externă, precum și faptul că, diferiți actori ai scenei relațiilor internaționale pot deveni, la un moment dat, mediatori internaționali.

Ernest J. Wilson, atrage atenția asupra faptului că națiunile G-8 își accelerează transformarea de la economiile industriale la cele postindustriale unde puterea rezidă din ce în ce mai pronunțat în capacitatea unei națiuni de a crea și de a manipula cunoașterea și informația. Din acest motiv, capacitatea de creativitate și inovație a unei țări poate reprezenta un atu în ceea ce privește posesia de divizii blindate sau de portavioane și instrumentele de tehnologie avansată și acestea pot spori foarte mult potențialul de influență militară și nonmilitară. Potrivit acestuia, armatele și militarii rămân importanți, dar rolul lor s-a schimbat radical, atât în ceea ce privește modul în care militarii poartă războiul cât și în ceea ce privește amestecul de valori militare și nonmilitare. „Lumea războiului a devenit mai digitală, mai interconectată, și mai flexibilă, și bunurile nonmilitare precum comunicațiile au devenit proeminente în melanjul instrumentelor puterii de stat. Națiunile sofisticate dețin totul - de la bombe inteligente (smart bombs), la telefoane inteligente (smart phones) și până la bloguri inteligente (smart blogs). Și pe măsură ce statele devin tot mai inteligente, la fel și actorii nonstatali precum Al Qaeda. (...) Orice actor care aspiră să își îmbunătățească poziția pe scena mondială trebuie să își construiască strategii în jurul acestor noi fundamente ale *inteligenței*.”¹⁶⁰

În cele ce urmează ne vom concentra asupra strategiilor inteligente pe care mediatorul internațional trebuie să și le construiască și însușească, în vederea atingerilor rezultatelor dezirabile în cadrul proceselor de negociere. Pornim în acest demers de la setul de instrumente

¹⁵⁸ *Ibidem*, p. 437.

¹⁵⁹ *Ibidem*, p. 437.

A se vedea și Bercovitch și Foulkers, 2011

¹⁶⁰ Ernest J. Wilson III, “Hard Power, Soft Power, Smart Power” în *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616: 110, 2008, p. 111.

preventive elaborat de ECPEC (*Early Conflict Prevention in Ethnic Crises*) din cadrul Departamentului de Cercetare a Păcii și Conflictului din cadrul Universității Uppsala din Suedia, în 2009. Cercetătorii separă instrumentele preventive în măsuri **pașnice** și **coercitive**. Acestea au fiecare un set de subcategorii:

„Prima dintre măsurile pașnice este **atenționarea verbală**, care include declarații verbale cu asociere directă la criză, fie prin referire la părțile beligerante sau la situația de pe teren. Aceasta constă în declarații care exprimă o preocupare sau dorința de a face ceva, în legătură cu o situație dată, sau condamnarea / aprecierea unor anumite acțiuni sau actori.

A doua măsură, **eforturile de salvare**, constă în ajutor umanitar: trimiterea propriu-zisă de alimente, îmbrăcăminte, și medicamente cât și decizii ale oamenilor de stat de a aloca fonduri pentru cauza respectivă.

A treia măsură, **facilitarea**, cuprinde totalitatea activităților care sprijină comunicarea și creează oportunități pentru întâlnirea părților adverse. Această categorie înregistrează acțiuni precum invitarea părților principale la masa negocierilor, vizite, discuții separate sau comune, întâlniri, și negocieri cu participarea unui terț.

A patra măsură, **coordonarea unui terț**, cuprinde toate încercările unui terț de a coordona eforturile preventive într-o anumită criză, fără participarea părților principale. Acest lucru presupune întâlniri, conversații telefonice, conferințe, și alte asemenea acțiuni în care terții se întâlnesc pentru a se consulta asupra unei anumite situații și pentru a discuta sau coordona activitățile preventive. De aici decurg **propuneri** ale terților pentru o soluție la (a) incompatibilitate sau (b) probleme legate de conflict. Ultimele dintre măsurile pașnice de prevenire sunt **deciziile** privind (a) incompatibilitatea sau (b) problemele legate de conflict. Măsurile incluse la punctul (a) se referă la acțiuni precum arbitrajul și hotărârile, în timp ce (b) include, spre exemplu, decizii ale terților de a stabili o misiune de monitorizare a drepturilor omului, de a da dispoziții privind repatrierea refugiaților, și a instala o misiune la nivel înalt pentru sprijinirea procesului democratic.

Primele din setul măsurilor **coercitive** sunt **măsurile de condiționare**, incluzând măsurile de tipul *morcovi și bețe* („carrots and sticks”). Măsurile de condiționare sunt declarații ale terților îndreptate către una, sau ambele părți, care solicită un rezultat.

Apoi, este menționată existența unei acțiuni coercitive care se bazează pe amenințarea cu măsurile Capitolului VII și implementarea măsurilor Capitolului VII. Măsurile Capitolului VII sunt acele măsuri care sunt incluse în Capitolul VII al Cartei ONU.¹⁶¹”

O temă dezbătută cu fervoare în literatura de specialitate contemporană este legată de eficiența joncțiunii strategiilor **coercitive**, cu **eforturile diplomatice pașnice** (sau, altfel spus, joncțiunea strategiilor dure („**hard**”) cu cele blânde („**soft**”)) în procesul de management al conflictului. După cum observă P.M. Regan și R.W. Frank, studiile cantitative asupra războaielor civile s-au concentrat în general asupra rolului strategiilor coercitive precum intervențiile militare și economice. Aceste analize empirice au ignorat strategiile mai puțin coercitive în vederea gestionării unui conflict intern. Autorii remarcă necesitatea studierii și acestora din

¹⁶¹Magnus Öberg, Frida Möller, Peter Wallensteen, *op.cit.*, p. 7-8.

urmă, în combinație, sau independent de formele coercitive de intervenție.¹⁶² Mai mult, datele furnizate de ECPEC concluzionează că, în cazurile analizate în perioada 1990-1998, „*bețele*” (sticks) au fost utilizate mereu împreună cu diplomația preventivă. Astfel, rezultatele studiului sugerează că îmbinarea diplomației preventive cu „*bețele*” nu este eficientă în mod special, și că diplomația preventivă independentă are șanse mai mari de prevenire a escaladării crizelor.”¹⁶³

Astfel, chiar dacă unele voci proclamă superioritatea instrumentelor de tip „soft” (blânde) și necesitatea de a fi utilizate independent pentru a asigura succesul medierii sau că altele susțin combinarea sau joncțiunea acestora cu elementele „hard” (dure), cert este faptul că, cercetările recente indică o schimbare de direcție de la interesul pentru strategiile coercitive care au dominat în trecut majoritatea problemelor de politică externă, spre descoperirea unor noi alternative.

După cum remarcă și Svensson și Wallensteen, „literatura de specialitate tradițională face referire la medierea *hard* (dură) sau *soft* (blândă), sau la abordările bazate pe *putere* sau la cele bazate pe *încredere* (...) dar acestea sunt noțiuni prea simpliste pentru a descrie nuanțele medierii internaționale.”¹⁶⁴

6.6. Medierea Inteligentă

În perioada post-Război Rece, vedem la o creștere semnificativă a nivelurilor de complexitate sistemică în mediul global. Globalizarea conflictului și trăsăturile sale actuale, în mod special proeminentele interconexiuni culturale, reclamă necesitatea elaborării unor noi abordări în ceea ce privește regimul medierii internaționale. Vechea dihotomie a supra-puterilor a fost înlocuită de o tot mai mare implicare a unor actori externi în eforturile diplomatice pentru gestionarea conflictelor precum medierea și intervențiile terților de orice tip. Este cunoscut faptul că actul medierii poate lua diverse forme. Scopul nostru aici este, însă, acela de a avansa o explicație alternativă cu privire la eficiența medierii moderne și, după cum am mai spus, de a demonstra că medierea reprezintă cel mai eficient instrument pentru gestionarea discontinuităților în contextul interdependenței.

Considerăm că, pentru a fi eficientă, medierea internațională contemporană trebuie să urmărească evoluțiile actuale, iar pe lângă ideologia neoliberalismului și cea a social-constructivismului utilizate până în prezent, considerăm că noțiunea de *putere inteligentă* („smart”) promite o vastă aplicabilitate în intervenția terților, oferind o contribuție semnificativă la crearea unei alternative la diplomația tradițională.

Dacă acest argument este corect, putem spune că ceea ce vom denumi în continuare *medierea inteligentă* („*medierea smart*”) va fi cel mai potrivit concept de adoptat când discutăm despre medierea internațională contemporană.

Actualul interes față de puterea inteligentă („smart power”) este lesne de înțeles. După cum remarcă Ernest J. Wilson, „acesta reflectă două trenduri contemporane, unul structural și pe termen lung, și altul pe termen scurt, și conjunctural, determinat în special de politicile administrației Bush. (...) cel mai evident motiv pentru a reflecta cu seriozitate asupra conceptului de „smart power” este acela al considerabilelor deficiențe ale politicilor administrației americane.

¹⁶² Patrick M. Regan, Richard W. Frank, Aysegul Aydin, *op.cit.*, p.146

¹⁶³ Magnus Öberg, Frida Möller, Peter Wallensteen, *op.cit.*, p. 21

¹⁶⁴ Isak Svensson, Peter Wallensteen, *op.cit.*, p. 15 - 131.

Există o convingere larg răspândită în America și în întreaga lume că politicile externe și de securitate națională ale administrației Bush nu au fost inteligente, și, drept consecință, au compromis interesele diplomatice și de securitate ale Statelor Unite, provocând o indignare fără precedent în întreaga lume, și a slăbit semnificativ poziția Americii în lume.¹⁶⁵

Conceptul de *putere inteligentă* („smart power”) a fost formulat de către Comisia de Putere Inteligentă a Centrului de Studii Strategice și Internaționale (Smart Power Commission - Center for Strategic and International Studies) condusă de Richard Armitage and Joseph Nye, înființată în 2006. Conform raportului CSIS din 2007, *putere inteligentă* („smart power”), „nu este nici putere dură („hard”), nici putere blândă („soft”) – este combinația abilă a acestora; (...) integrarea și interclasarea instrumentelor de putere „hard” și „soft”, în special în același teatru de operațiuni.”¹⁶⁶ În politica internațională, puterea este „abilitatea de a influența comportamentul altora pentru a obține un rezultat dorit. Din punct de vedere istoric, puterea a fost măsurată prin criterii precum mărimea populației și a teritoriului, resurse naturale, forță economică, forță militară, și stabilitate socială. Puterea dură („hard”), îndreptățește țările să utilizeze *morcovi și bețe* (*carrots and sticks*) pentru a obține ceea ce doresc.”¹⁶⁷ După cum explică și Ernest Wilson, „puterea este capacitatea de a-l influența pe celălalt să acționeze în moduri în care respectiva entitate nu ar fi acționat altfel. Puterea dură („hard”) este capacitatea de a-l constrânge să acționeze astfel. Strategiile puterii dure („hard”) se axează pe intervenție militară, diplomatie coercitivă sau sancțiuni economice (...) În scrierile academice, abordările realiste și cele neorealiste pun accentul asupra puterii dure („hard”), în timp ce liberalii instituționaliști accentuează puterea blândă („soft”) ca o resursă fundamentală a politicii. În contrast cu puterea coercitivă, puterea blândă („soft”) este capacitatea de a-i convinge pe ceilalți, pentru a obține ceea ce se dorește, prin persuasiune sau atracție decât prin constrângere.”¹⁶⁸

Evenimentele de la 11 Septembrie 2001, au avut însă și un puternic impact cultural, care părea să confirme teoria lui Huntington privind „ciocnirea civilizațiilor.” După cum observă Bercovitch și Foulkes, „perioada post 9/11 a marcat diferite conflicte care au înregistrat componente culturale pronunțate. Aceste tipuri de conflicte inter-culturale par adesea a fi interconectate cu utilizarea stilului de război terorist. Suntem martori la un număr din ce în ce mai mare de atacuri asupra simbolurilor culturale proeminente precum bombardarea moscheilor și a templelor, iar războaiele din Irak și Afganistan au fost catalogate drept o ciocnire a civilizațiilor¹⁶⁹.”

Așadar, globalizarea conflictului și trăsăturile sale actuale, în mod special proeminentele conexiuni culturale, fac necesară elaborarea unor noi abordări în ceea ce privește regimul rezolvării conflictelor internaționale. Intervenția externă în vederea obținerii unui acord pașnic în disputele internaționale a reprezentat un aspect important și necesar al politicilor mondiale. Acest gen de intervenție a primit o expresie legitimă la Conferințele de Pace de la Haga din 1899 și 1907 și a fost menționată în Articolele 11-13, 15 și 17 ale Ligii Națiunilor. După cel de-al Doilea

¹⁶⁵ Ernest J. Wilson III, *op. cit.*, p. 111.

¹⁶⁶ Richard L. Armitage, Joseph S. Nye, Jr., CSIS Commission on Smart Power, *A smarter, more secure America*, 2007, http://csis.org/files/media/csis/pubs/071106_csissmartpowerreport.pdf, pp. 7-9.

¹⁶⁷ *Ibidem*, p. 6.

¹⁶⁸ Ernest J. Wilson III, *op. cit.*, p. 116.

¹⁶⁹ Jacob Bercovitch, Jon Foulkes, „Cross-cultural effects in conflict management: Examining the nature and relationship between culture and international mediation”, în *International Journal of Cross Cultural Management* 000(00) 1–21, 2011, p.2.

Război Mondial, statutul juridic al acestor operațiuni decurge din Capitolul VI al Cartei ONU: Rezolvarea pașnică a diferendelor. După cum rezultă de aici, există numeroase mijloace pașnice de rezolvare a conflictelor precum: negocierea, ancheta, medierea, concilierea, arbitrajul, pe cale judiciară sau prin recurgerea la organizații sau acorduri regionale.¹⁷⁰

Dintre acestea, medierea, ca mijloc de gestionare a conflictelor pare să ofere cea mai potrivită variantă pentru obținerea unor rezolvări/transformări ale conflictelor de succes și totodată este cea mai răspândită formă a eforturilor diplomatice începând cu finele celui de-al Doilea Război Mondial.

Așadar, complexitatea globală actuală ridică noi întrebări și revendică expertize exigente, - **inteligente („smart”)**. Se impune crearea unei noi agende de cercetare pentru a clarifica asupra condițiilor în care aplicarea unor anumite forme ale medierii devin operative. Considerăm joncțiunea instrumentelor dure („hard”) și blânde („soft”) ca fiind eficientă dar nu și autosuficientă în vederea încheierii cu succes a unui proces de rezolvare a conflictelor prin mediere. Aceste strategii vor fi indiscutabil interconectate la alte aspecte importante care influențează mediul medierii precum **cooperarea** între actorii implicați în gestionarea conflictelor, **competiția** dintre aceștia, și **sinergia** intervențiilor, pe care le vom discuta în cele ce urmează.

Joseph S. Nye, în 2008, atrăgea atenția asupra faptului că „îmbinarea celor două elemente într-un mod în care să se susțină, și nu să se submineze reciproc, este crucială pentru succes. În domeniul Relațiilor Internaționale, puterea este abilitatea de a obține rezultatele dorite. Joseph S. Nye susține că, în trecut, se considera că puterea militară domina majoritatea chestiunilor, dar în lumea de astăzi, contextul puterii a deviat semnificativ de la chestiunile militare, economice și transnaționale. Problemele recente, incluzând totul de la schimbările climatice, la pandemii și terorism transnațional, ridică unele dintre cele mai mari provocări pe care le întâmpinăm astăzi, și cu toate acestea, puține sunt cele care sunt susceptibile de soluții pur militare. Singura modalitate de a trata aceste probleme este prin *cooperare* cu ceilalți iar acest lucru necesită *putere inteligentă (smart power)*.”¹⁷¹

Cu privire la relația cooperare – competiție, Charles Doran atenționează că abordarea conceptului de cooperare ca fiind un concept independent, este incorectă: „cooperarea și competiția sunt incontestabil unite. Cooperarea *pură* nu poate exista ca și concept behaviorist, cu alte cuvinte, ca și concept interactiv, în termeni umani. În relațiile internaționale, cooperarea a fost considerată deseori ca pașnică. Competiția este considerată ca agresivă, posibil violentă, și întotdeauna „cu mușchi”. Competiția implică influență sau forță. Cooperarea și competiția sunt privite ca situându-se la polii opuși ai unui spectru cu tot mai multe opțiuni specializate, ca fiind prin definiție opoziții binare.”¹⁷²

După cum vom constata din următoarele exemple, literatura de specialitate legată de chestiunea medierii multilaterale este una caracterizată de contradicții și aparente

¹⁷⁰ Charter of the United Nations, *Chapter VI: Pacific Settlement of Disputes*, <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter6.shtml>.

¹⁷¹ Joseph S. Nye, Jr., „Security and Smart Power” în *American Behavioral Scientist*, No.9, Vol. 51, 2008, p. 1353.

¹⁷² Charles Doran, „The two sides of multilateral cooperation” în I. William Zartman, Saadia Touval (ed.), *International Cooperation: The Extents and Limits of Multilateralism*, Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 4.

incompatibilități. În concepția noastră însă, acestea se întrepătrund, și devin interșanjabile, și toate trebuie luate în considerare în cercetarea celor mai eficiente forme de mediere în cazul intervențiilor multipartite.

Studiul lui William Zartman (2010) privind succesul cooperării între actorii care intervin în rezolvarea unui conflict se află la polul viziunii neo-realiste. Acesta, în urma examinării a trei cazuri specifice, și anume, intervențiile în Namibia, Israel și Iugoslavia, concluzionează următoarele: ”cooperarea cu scopul de a determina cooperarea este o chestiune delicată și coordonarea politicilor de stat este în mod notoriu dificilă. Este ultima încercare, când confruntarea celorlalți devine prea periculoasă. (...) Un alt motiv pentru care gestionarea conflictelor în mod cooperativ nu este posibilă și nici eficientă, este numărul de eforturi diferite ale *spectatorilor* care fac alianțe circumstanțiale și holistice cu una dintre părțile aflate în conflict, pentru a limita și mai mult interesele naționale în cazul în care procesul de gestionare al conflictului eșuează sau în timp ce acesta se desfășoară. Acțiunea unilaterală în vederea gestionării conflictelor și a problemelor este preferabilă atât pentru state cât și pentru alte părți, incluzând indivizii; (...) Decizia de a coopera, așadar, depinde de succesul și de aspectul cost-beneficii, atât în practică, dar și în perspectiva acțiunii unilaterale, și alternativ, depinde de efectele de amortizare asupra potențialilor *spectatori* cooperanți, pe lângă considerațiile mai intuitive despre succes / eșec și cost-beneficii. Cooperarea depinde de efectele sale asupra cooperării.¹⁷³” La polul opus, Peter Wallensteen și Isak Svensson, remarcă foarte corect, că medierea modernă în mod cert implică chestiuni de coordonare și competiție, și că există nevoia instituirii unei comunități internaționale cooperante – care să *intervină împreună* - pentru ca medierea să fie de succes, în special în cazurile politice.¹⁷⁴

Aceștia indică, de asemenea, că eforturile medierii în curs de desfășurare, trebuie să fie construite pe bazele unor eforturi anterioare, fiind foarte probabil ca nici o misiune să nu fie ultima. Conform acestei viziuni, există o succesiune de activități de mediere pe care mediatorul care deține funcția la un moment dat, trebuie să le unească, în fiecare moment, eforturile în curs de desfășurare susținându-se pe ceea ce au făcut predecesorii. Totodată, în general, mai există și alți actori implicați. Dacă se înregistrează o creștere a numărului acestora, se poate înțelege că numărul misiunilor este în creștere. Acest lucru ridică problema misiunii principale. Această situație poate determina părțile să recurgă la „forum shopping” (să aleagă, dintre mai multe forumuri posibile, pe cel care, speră că va oferi cel mai avantajos acord). În acest context, părțile pot dezvolta chiar metode de a-i monta pe mediatori unul împotriva celuilalt. Există și cazul în care aceeași organizație are mai multe misiuni diferite în aceeași situație, dar cu mandate diferite. De aici rezultă nevoia coordonării intra-organizaționale. Sau mai mult, unele misiuni sunt compuse din echipe multinaționale.¹⁷⁵ Tot Wallensteen și Svensson remarcă și că, în medierea politică recentă, există un exces de intervenții ale terților. În contrast, mediurile umanitare par a se desfășura, în mare parte, sub egida unor mediatori singulari, fără eforturi paralele sau concurente. Medierea politică atrage atenția și implicarea mai multor actori care lucrează în eforturi secvențiale sau paralele. Cu privire la modul de aplicare al strategiilor de mediere, opinia autorilor este aceea că, diferitele tipuri de mediatori se pot completa reciproc. În multe cazuri

¹⁷³ I. William Zartman, „Conflict Management as Cooperation” în I. William Zartman, Saadia Touval (ed.), *International Cooperation: The Extents and Limits of Multilateralism*, Cambridge:Cambridge University Press, 2010, p. 180.

¹⁷⁴ Isak Svensson, Peter Wallensteen, *op.cit.*, p. 73.

¹⁷⁵ *Ibidem*, p.74.

poate fi necesară o variație a stilurilor. De exemplu, ambele metode, aceea de a „stimula” și a aceea de a „forța” părțile, pot fi utilizate simultan. De asemenea, abordări mai incluzive și mai excluzive pot fi desfășurate în paralel în proces.¹⁷⁶

Tobias Böhmelt (2011), consemnează punctele forte, dar și punctele slabe care decurg în urma cooperării în intervențiile terților sau a coalițiilor de mediatori: „multe inițiative ale terților în vederea soluționării disputelor nu se reduc la un singur mediator, ci la o coaliție de mediatori care intervin simultan.”¹⁷⁷ Pe baza datelor obținute în urma studierii acțiunilor statelor în variate chestiuni între anii 1965-2000, Böhmelt concluzionează că, dacă beligeranții caută să soluționeze o dispută prin mijloace pașnice, atunci aceștia trebuie să solicite medierea din partea unei coaliții de state, care nu depășește o anumită mărime. Dacă antagoniștii ignoră mărimea coaliției de mediere, atunci rezultatele mai puțin eficiente devin automat posibile. Rezultatele acestei cercetări confirmă faptul că, în general, medierea multilaterală nu este în mod necesar mai eficientă decât medierea întreprinsă de către un singur mediator. Există o relație de tipul U-inversat („inverted U-shape”) între mărimea grupului de intervenție și rezultatele eficiente. Mărimea optimă pentru un grup care încearcă să soluționeze o dispută în mod pașnic se învâрте în jurul măririi de trei.¹⁷⁸ Atât grupurile mici cât și cele foarte mari scad probabilitatea unei medieri eficiente în comparație cu grupurile de intervenție de mărime medie.¹⁷⁹

Punctul forte, așa cum este acesta identificat în studiul menționat, este acela că mai mulți mediatori sunt capabili, în general, să creeze **sinergie** datorită eforturilor combinate, ceea ce face ca aceste grupuri să fie mai eficiente decât intervenția unui singur terț.

Punctul slab este acela că un număr mare de actori implicați în intervenție, implică și costuri organizaționale mai mari, dar și o mai mare eterogenitate de interese. Această situație crește șansele producerii unor probleme de coordonare și acțiune colectivă, ceea ce poate reduce perspectivele unei medieri eficiente.¹⁸⁰

Un alt aspect important analizat în acest studiu, este cel referitor la relațiile dintre terții implicați în aceeași situație de mediere. „Mediatorii care împart o istorie conflictuală și de neîncredere vor transfera fostele relații în experiența medierii, făcând ca aceste intervenții să fie ineficiente. Invers, statele care au avut interacțiuni amicale și cooperante vor fi mai eficiente în gestionarea conflictelor în mod pașnic datorită fluxurilor de comunicare mai dezvoltate, a unei încrederi mai mari, și costurilor de gestiune mai mici.”¹⁸¹ Pe scurt, țările care se bucură de relații bune între ele sunt capabile să intervină mai eficient, în timp ce, în cazul statelor ostile, este mai puțin probabil să se creeze efecte sinergice. Mai precis, acestea din urmă vor reduce, de fapt, șansele soluționării conflictului prin mijloace pașnice. Așadar, când se permite unui grup de state să intervină, țările trebuie să fie conștiente de relațiile anterioare dintre membrii grupului – în special cu privire la interacțiunile lor de cooperare. Altfel, vor avea loc negocieri conflictuale în

¹⁷⁶ *Ibidem*, p. 134.

¹⁷⁷ Tobias Böhmelt, „Disaggregating Mediations: The Impact of Multiparty Mediation” în *B.J.Pol.S.* 41, Cambridge University Press, 2011, p. 859.

¹⁷⁸ *Ibidem*, p. 880.

¹⁷⁹ *Ibidem* p. 865.

¹⁸⁰ *Ibidem*, p. 860.

¹⁸¹ *Ibidem*, p. 861.

locul celor sinergetice. Tot astfel, factorii de luare a deciziilor care doresc să medieze conflictele trebuie să fie conștienți de cei cu care își propun să medieze.¹⁸²

În urma considerațiilor asupra medierii în contextul globalizării conflictelor și al apariției unor culturi globale, cosmopolite și de risc, putem spune că un mediator abil trebuie să își creeze strategii de mediere în baza unei înțelegeri profunde a contextului medierii, a disputei și a naturii beligeranților, și în special a componentelor lor culturale. Condiția de bază pentru realizarea acestui scop este *cunoașterea* temeinică a tuturor acestor aspecte și a modalităților de a le gestiona în mod cât mai eficient. Mediatorul internațional modern trebuie să fie extrem de competent din punct de vedere informațional. În acest sens, necesitatea construcțiilor epistemice și instituționale ale medierii este de domeniul evidenței. Definirea riguroasă a conceptelor medierii, formarea (training-ul) mediatorilor internaționali, extragerea învățămintelor din experiențele mediatorilor internaționali și îmbinarea lor avantajoasă cu cunoștințele dobândite de pe urma cercetărilor academice, pregătirea mediatorilor sau a grupurilor de mediere în vederea intrării într-o anumită misiune, toți acești factori influențează fundamental succesul medierii contemporane caracterizate de o complexitate de actori și provocări fără precedent în istorie.

Creșterea interdependențelor între societăți, a vitezei de propagare a informației, dar și plurivalența cunoștințelor pe care medierea internațională actuală o pretinde, diminuarea considerabilă a importanței temporalității și a spațialității, implicarea simultană a unui număr din ce în ce mai mare de actori în același teatru de operațiuni ș.a.m.d., toate acestea fac aproape imposibilă desfășurarea eficientă a unei misiuni de mediere sub egida unui mediator independent, singular.

Astăzi, corect ar fi să vorbim despre echipe sau grupuri de mediere și coaliții de mediatori susținuți în acțiunile lor de instituții și comunități epistemice bine definite, care să ofere resursele necesare pe toată durata procesului de mediere. Semne promițătoare în această direcție există, și aici putem vorbi de inițiative precum înființarea, în 2002, a *Departamentului pentru Managementul și Mitigarea Conflictului (Office for Conflict Management and Mitigation)*, în cadrul USAID, (USAID / CMM), a cărei misiune este aceea de a integra sau încorpora cele mai bune practici de management al conflictelor în sectoare de dezvoltare mai tradiționale, printre care și construirea păcii, căutând să „aducă idei inovatoare și o mai mare creativitate în munca USAID în așa fel încât agențiile să înțeleagă și să răspundă mai bine conflictului”. Mandatul CMM este de a produce „seturi de instrumente prin care misiunile USAID să aibă acces la opțiuni de programe concrete, practice, învățăminte, și opțiuni privind partenerii, mecanismele și instrumentele de monitorizare și evaluare pentru implementarea unor programe de conflict mai eficiente.¹⁸³” Tot aici putem menționa și înființarea, în 2006, în cadrul Departamentului pentru Afaceri Politice (Department of Political Affairs) din cadrul ONU, a „Unității Suport de Mediere” (Mediation Support Unit) a cărei funcție este aceea de „a oferi sprijin consultativ, financiar și logistic proceselor de pace; această unitate funcționează în vederea consolidării capacității de mediere a organizațiilor regionale și sub-regionale, și servește ca registru de informații privind medierea, politica și orientarea, învățămintele și cele mai bune practici.¹⁸⁴” Mai recent, Uniunea Europeană și-a consolidat abilitățile de mediere și dialog, prin

¹⁸² *Ibidem.*, p. 880.

¹⁸³ United States Agency for International Development, *Conflict management*, http://www.usaid.gov/our_work/cross-cutting_programs/conflict/

¹⁸⁴ United Nations, Department of Political Affairs, *Mediation Support*,

dezvoltarea propriei capacități de sprijin pentru mediere (Mediation Support Team / Echipa de Sprijin pentru Mediere), în cadrul Serviciul European de Acțiune Externă (SEAE).

Așadar, noua agendă a medierii internaționale trebuie să devină mai complexă, mai incluzivă, mai flexibilă, mai interconectată, mai sofisticată, într-un cuvânt, mai **inteligentă („smart”)**.

6.7. Rolul medierii inteligente în producerea transformărilor la nivelul formelor culturale și al identităților

A reflecta asupra culturii în cadrul relațiilor internaționale este un lucru esențial, în special în contextul actualei complexități sistemice, cu forțele globalizatoare acționând în toate societățile. Cu toate acestea, nu toate societățile au fost receptive la această transformare, unele dorind să-și păstreze neschimbate formele culturale. Această incompatibilitate între tendințele culturii globale și cultura locală a reprezentat, de-a lungul timpului, o sursă inepuizabilă de conflicte și crize.

În ceea ce privește conceptul de cultură, științele sociale au venit cu extrem de multe definiții și abordări teoretice. Kroeber și Kluckhohn (1952) au identificat nu mai puțin de 164 de definiții, iar de atunci numărul lor a crescut continuu. Cultura poate fi construită pe mai multe nivele, de la sat la oraș, într-o familie, clan, grup etnic sau național. Aceasta transcende în ideologie și este esența identității pentru indivizii dintr-o societate, iar conștiința unei limbi comune, etnicitatea, istoria și spațiul, reprezintă bazele unei culturi. Foarte puține culturi sunt complet insulare și nu suportă schimbări. Deși cultura se referă la o varietate de totemuri și granițe, afilierea religioasă a reprezentat, de-a lungul timpului, una dintre cele mai puternice influențe.

Totodată, deși toate culturile au propriile lor metode de a gestiona conflictele, numai în tradiția occidentală (America de Nord și Europa) domeniul rezolvării conflictelor a cunoscut o cercetare obiectivă și un studiu sistematic. Acest lucru, cât și faptul că tradiția realistă dominantă, care sugera că toate comportamentele umane se află sub influența logicii puterii politice în sistemul unui stat, a determinat, până recent, absența conceptului de cultură în teoria și practica rezolvării conflictelor.

După cum remarcă și Kevin Avruch, “absența conceptului de cultură în teoriile și practicile inițiale ale rezolvării conflictelor a fost ușor de explicat. Teoriile dominante ale relațiilor internaționale, cele realiste sau neorealiste, s-au concentrat asupra comportamentului actorilor raționali care maximizează (utilitatea, profitul), și asupra privilegierii puterii, de obicei redusă la simplele atribute ale constrângerii sau ale forței, ca *sine qua non* motivației și dinamicilor”.¹⁸⁵

Sfârșitul Războiului Rece a adus o reorganizare radicală a lumii, iar analizele culturale au devenit centrul de interes al unui număr semnificativ de studii. Samuel Huntington (1993, 1996),

http://www.un.org/wcm/content/site/undpa/mediation_support

¹⁸⁵ Kevin Avruch, „Culture Theory, Culture Clash, and The Practice of Conflict Resolution,” în Dennis J. D. Sandole, Sean Byrne, Ingrid Sandole-Staroste, Jessica Senehi (ed.), *Handbook of Conflict Analysis and Resolution*, New York: Routledge, 2009, p. 241.

pornind de la reputatele teorii civilizaționiste și de interpretare a ciclicității istoriei, precum cele aparținând lui Oswald Spengler (1918, 1922) și ale britanicului Arnold Toynbee (1934-1954), oferă o paradigmă insolită conform căreia conflictele și cooperarea internațională sunt determinate de cultură și civilizație; autorul sugerează că istoria sistemului internațional a însemnat lupte între monarhii, națiuni și ideologii iar sfârșitul Războiului Rece a inaugurat o nouă perioadă. Lumea devine un loc mai mic în cadrul căreia se naște conștiința umanității vis-a-vis de diferențele culturale, și astfel, propune o nouă viziune asupra culturii, expunând superioritatea civilizației occidentale, cu creștinismul ca trăsătură esențială, și accentuând faptul că „ideea liberală” are o rezonanță superficială în culturile islamice, hinduse și budiste, diferențele dintre civilizații fiind, în realitate, extrem de adânci.

Reacțiile la adresa acestei teorii nu au întârziat să apară, nu doar respingând noțiunea de „ciocnire a civilizațiilor,” dar și propunând soluții precum aceea a „dialogului între civilizații.” Teologul german Hans Kung răspunde acestei provocări, acestei noi paradigme a politicii globale, argumentând că: „nu va fi o pace între civilizații fără o pace între religii! Și nu va fi o pace între religii fără un dialog între religii,¹⁸⁶” invocând nevoia unui *ethos global*, creat în baza *Regulii de Aur a Umanității* pe care o vom întâlni în toate marile religii și tradiții etice.¹⁸⁷

De asemenea, fostul președinte iranian Mohammad Khatami, a reiterat ideea *Dialogului între civilizații*, cu scopul de a se realiza o schimbare de paradigmă, de la violență, conflict, intoleranță și neînțelegeri transculturale, înspre o cultură a păcii între civilizațiile lumii prin descoperirea elementelor comune dintre acestea. Drept răspuns, în noiembrie 1998, prin rezoluția GA/RES/53/22, Adunarea Generală a Națiunilor Unite a proclamat anul 2001 ca *Anul Dialogului între Civilizații*¹⁸⁸.

Printr-un nefericit paradox, anul 2001 (al *dialogului între civilizații*) a coincis cu evenimentele de la 11 Septembrie, care au schimbat violent rolul rezolvării conflictelor (RC) în cadrul politicilor globale. *Războiul global asupra terorismului* („global war on terror”) a ajuns să domine scena internațională, iar domeniul rezolvării conflictelor a fost marginalizat și discreditat. Această schimbare de direcție, de la rolul central pe care îl deținea RC în cadrul politicilor globale (în contextul denumit de președintele american George Bush senior al *noii ordini mondiale*, la care au subscris și succesorul său Bill Clinton și Secretarul General al ONU, Kofi Annan), a fost asociată cu administrația președintelui George W. Bush junior.

Totuși, viziunea asupra culturii pe care o vom utiliza în această lucrare este cea sintetică, formulată în capitolul V.

Am arătat că abordarea cauzală preferată de către neoliberali, reflectată prin *acordurile conflictelor*, este insuficientă când vorbim despre rezultate durabile. Pentru soluții cu adevărat viabile este necesară conjugarea acestei abordări cu *transformarea conflictelor*, reflectată prin elemente specifice constitutive, proprii abordării socio-constructiviste.

¹⁸⁶ Hans Küng, *A Global Ethic for Global Politics and Economics*, New York: Oxford University Press, 1998, p. 92.

¹⁸⁷ *Ibidem*, p. 98.

¹⁸⁸ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, *The United Nations Year of Dialogue among Civilizations*, <http://www.unesco.org/dialogue/en/background.htm>

Dacă interdependența și factorii culturali au efecte cauzale și constitutive asupra relațiilor de cooperare și conflict, atunci medierea reprezintă cea mai operativă formă de rezolvare a conflictelor, neutralizând ambele tipuri de efecte.

Medierea este o extindere voluntară a jocurilor negocierilor, specifice perspectivei raționaliste neolibérale. Procesul de mediere este esențial în chestiunea transformării, prin prisma strategiilor și instrumentelor specifice pe care le utilizează: sprijină comunicarea, creează oportunități pentru întâlnirea părților adverse, propune soluții, asigură și menține fluxul informațional ș.a.m.d.

Medierea nu este adjudecare, nici arbitraj și nici simplă facilitare. Medierea diferă de toate acestea în mod primordial pentru că nu este un proces oficial impus cu un rezultat impus, pentru că nu există o autoritate care să impună un acord și pentru că merge dincolo de simpla sprijinire a părților, angajându-se în substanța disputei.

Johan Galtung a explicat cu o remarcabilă acribie, faptul că „negocierea este continuarea războiului prin mijloace verbale, unde obiectivul dezbaterii este acela de a câștiga dezbaterii prin încolțirea oponentului, determinându-l pe acesta să se strânguleze în propriile contradicții.”¹⁸⁹

Medierea vizează proiectul mai amplu, și pe termen lung, de transformare profundă a relațiilor prin constituirea unor noi identități, eliminând, în terminologia lui Galtung, bazele violenței structurale și culturale, deopotrivă. Colecția editată de Jacob Bercovitch și Scott Sigmund Gartner, în 2009, reunind contribuții originale asupra medierii conflictelor internaționale, aduce probe substanțiale referitoare la faptul că medierea face ca rezultatele durabile să fie cu adevărat verosimile.

Tot aici, autorii atrag atenția și asupra unui alt aspect interesant, și anume acela că medierea este, totodată, și cea mai potrivită formă de rezolvare a conflictelor în contextul mediului internațional actual. După aceștia, medierea este „o formă de management al conflictelor care este potrivită în mod special mediului internațional cu numeroșii și diverșii săi actori politici care interacționează cu toții în scopul de a obține resurse sau influență, și unde fiecare își apără interesele și autonomia și acceptă orice intervenție din afară în problemele lor, doar dacă această intervenție este strict necesară și explicit delimitată.”¹⁹⁰

Un alt motiv pentru care medierea reprezintă mecanismul cel mai adecvat de rezolvare a conflictelor în cadrul interdependenței asimetrice, constă în faptul că, scopul primordial al medierii este acela de a schimba percepțiile, și prin acesta, de a reconfigura interesele și identitățile părților beligerante.

¹⁸⁹ Johan Galtung, *Breaking the Cycle of Violent Conflict*, 2011,

<https://www.transcend.org/tms/2011/01/breaking-the-cycle-of-violent-conflict-with-johan-galtung/>

¹⁹⁰ Jacob Bercovitch, Scott Sigmund Gartner, „New approaches, methods and findings in the study of mediation” în Jacob Bercovitch, Scott Sigmund Gartner (ed.), *International Conflict Mediation. New approaches and findings*, New York: Routledge, 2009, p.5.

De ce sunt barierele în percepții atât de importante?

În primul rând, am argumentat deja în capitolele precedente importanța modificării percepțiilor, atât prin crearea de norme de reglementare a identităților prin învățare complexă și prin intermediul schimbării normative, cât și prin constituirea de identități noi, prin modificarea percepțiilor despre „Celălalt” dobândite de pe urma cunoașterii colective.

În cel de-al doilea rând, în cadrul procesului de rezolvare a conflictului propriu-zis, percepțiile părților beligerante reprezintă principalele bariere în calea acordurilor.

Se poate discuta, bineînțeles, și despre alte tipuri de bariere printre care cele: (a) tactice sau strategice, precum mascarea intereselor reale, denaturarea realității, utilizarea exclusivă a tacticilor „hard” în procesul de mediere, sau cele (b) psihologice, precum atribuiri și influențe privind caracterul celorlalți, sau părtinirea interpretării informației, a evaluării riscurilor și / sau a stabilirii priorităților, dar și (c) bariere instituționale, precum birocrăția sau barierele politice care constrâng liderii.

Este esențială semnalarea faptului că, barierele în percepții pot genera și alte bariere, dar și a faptului că, eliminarea barierelor în percepții duce automat și la contractarea și anularea celorlalte bariere menționate la punctele a,b și c.

Rezultatele proceselor de luare a deciziilor în cadrul UE, reprezintă o consecință directă a strategiilor de rezolvare a conflictelor aplicate. Luptele pentru putere între statele membre UE 3 – UE 27 sunt gestionate, în prezent, prin abordarea neoliberală cauzală a *acordurilor conflictelor*. Această abordare, favorizează reproducerea acelorași comportamente ale statelor individuale, care acționează, prin intermediul jocurilor de **negociere**, în virtutea acelorași strategii raționale de maximizare a utilității.

O soluție alternativă o reprezintă utilizarea abordării socio-constructiviste constitutive a *transformării conflictelor* care, prin **mediere**, transcende negocierile strategice și acordurile și transformă profund relațiile dintre părți, prin redefinirea intereselor, i.e., prin schimbarea percepțiilor.

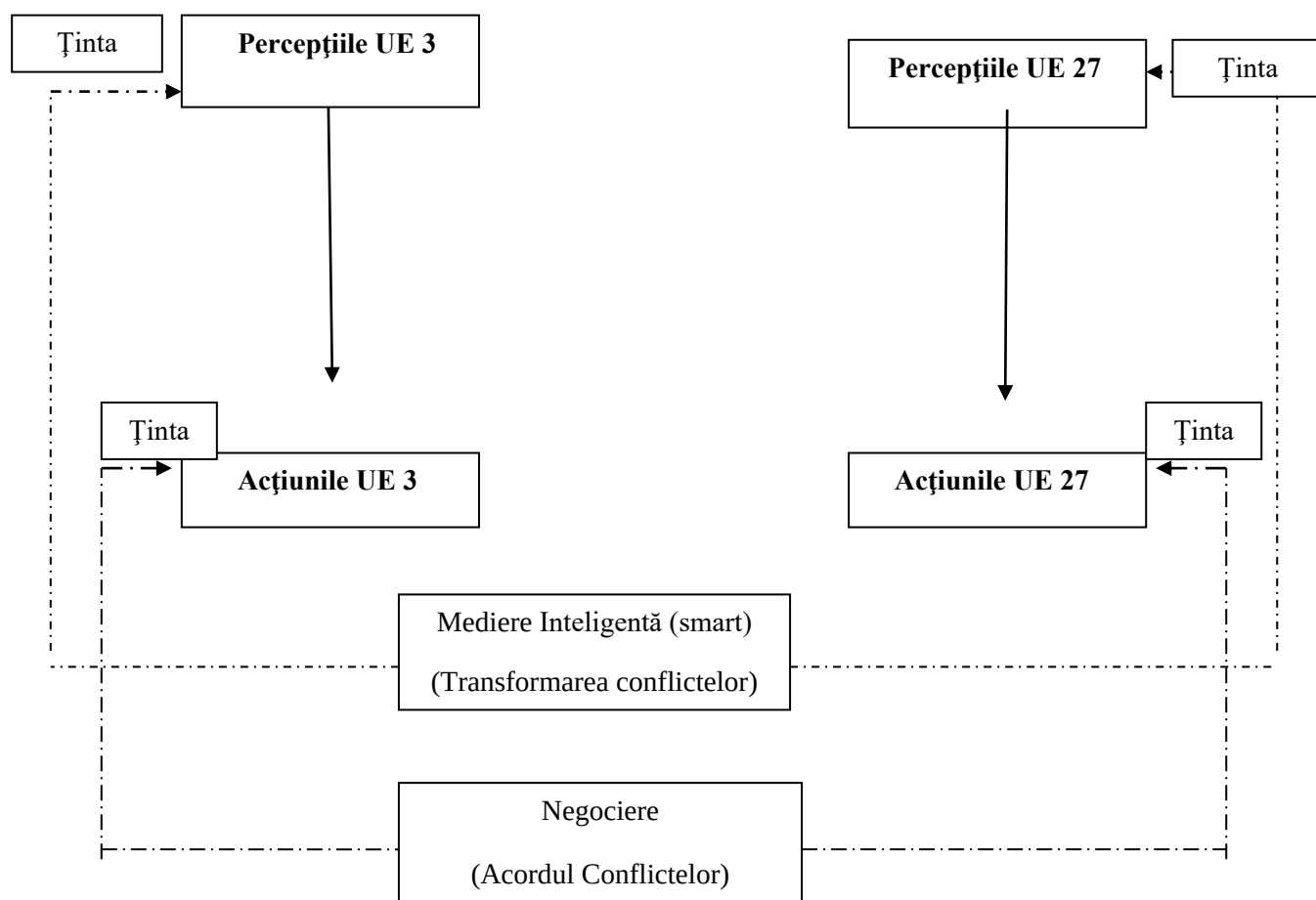

Figura 6.1 Reprezentarea grafică a funcțiilor medierii și negocierii în contextul UE 3 vs UE 27: o comparație a abordărilor.

Partea a III-a

UE este amenințată cu amplificarea discontinuităților din cauza strategiilor insuficiente și ineficiente de gestionare a interdependențelor asimetrice

Această secțiune examinează modul de gestionare a clivajelor și a dezacordurilor dintre statele membre ale UE, intervenite în mediul aparent benign al interdependenței, în cadrul proceselor de revizuire a tratatelor, atât în contextul CIG (conferințelor interguvernamentale) cât și în cel al comunitarismului. Vom observa că în ambele contexte, ineficiența gestionării divergențelor a produs probleme care au rămas nesoluționate, altfel spus, „restanțe” care au fost amânate de la o CIG la următoarea, sau pentru revizuiți ulterioare, cu consecințe amenințătoare asupra multilateralismului la nivel european.

La rezolvarea și orientarea teoretică a problemelor la care am făcut referire, am utilizat trei etape de analiză: (1) analiza eficienței modului de gestionare a interdependențelor în contextul interguvernamentalismului și în cazul comunitarismului, (2) determinarea raportului asimetric dintre UE 27 și UE 3, în contextul ratificării Tratatului de la Lisabona și identificarea mediatorului între UE 3 – UE 27, (3) identificarea instituțiilor/reformelor instituționale care ar servi cel mai bine scopurilor de rezolvare/prevenire a conflictelor cauzate de interdependențele asimetrice în cadrul UE.

În această ordine de idei, construcția instituțională are o însemnătate deosebită în subminarea provocărilor aduse la stabilitatea proiectului european și în eliminarea indigenței sale funcționale actuale.

În stimularea integrării europene continue, care presupune noi eforturi de reformă instituțională, nu putem să neglijăm rolul hotărâtor al implementării unei platforme permanente de mediere internă, într-o chestiune esențială a procesului de integrare europeană - aceea a reechilibrării intereselor tuturor statelor membre în mediul complexului și complicatului fenomen al interdependenței -, în viziunea noastră, problema fundamentală a proiectului european în acest stadiu al evoluției sale.

CAP. VII. Analiza eficienței modului de gestionare a interdependențelor în contextul interguvernamentalismului și în cel al comunitarismului

Acest capitol are scopul de a examina eficiența mecanismelor de gestionare a conflictelor intervenite între statele membre ale Uniunii în cadrul proceselor de luare a deciziilor, în condițiile metodei comunitare, respectiv, în cele ale metodei interguvernamentale.

Sistemul de guvernare al UE se bazează pe trei metode și anume: metoda comunitară clasică, metoda deschisă de coordonare, și metoda interguvernamentală.

Vom face o succintă trecere în revistă a principalelor elemente aparținând celor două proceduri care fac obiectul analizei studiului de față, precum și a poziționării actorilor vis-a-vis de acestea în contextul procesului de reformă a sistemului, în general, prin activitatea Convenției Europene.

Metoda comunitară corespunde unei proceduri de luare a deciziilor care atribuie anumite roluri specifice instituțiilor europene și desemnează o relație specifică între instituții și interacțiunilor dintre acestea. Comisia Europeană deține monopolul cu privire la inițierea procedurilor legislative, în vreme ce Consiliul (care cuprinde reprezentanți ai statelor membre la nivel ministerial, cu competențe într-un anumit domeniu) și Parlamentul European (reprezentând cetățenii europeni) adoptă legislația europeană sub procedura de codecizie.

Metoda interguvernamentală atribuie doar un rol redus Comisiei Europene, care trebuie să împartă dreptul de inițiativă legislativă cu statele membre. Consiliul European decide prin unanimitate, oferind astfel fiecărui stat membru un drept de veto, iar Parlamentul European este doar consultat.

Altfel spus, diferențierea dintre metoda comunitară și cea interguvernamentală se referă la o variație a influenței instituțiilor uniunii și a statelor membre asupra rezultatelor politice.

Convenția Europeană a reprezentat o oportunitate pentru guvernele naționale ale statelor membre, precum și pentru actorii instituționali ai Uniunii și pentru alte figuri proeminente ale societății civile să-și afirme poziția cu privire la procedurile de luare a deciziilor în UE și, de asemenea, cu privire la viitoarele structuri și procese necesare.

Comisia Europeană și Parlamentul European s-au dovedit a fi aliați în susținerea consolidării și extinderii metodei comunitare.

Comisia Europeană și-a exprimat poziția în favoarea metodei comunitare și a extinderii acesteia, în *Cartea Albă privind guvernanta europeană* publicată în 25 iulie 2001, (poziție reîntărită apoi prin intermediul unor documente de referință cum ar fi „*Comunicarea Comisiei privind viitorul Uniunii Europene*,” din 5 decembrie, 2001 și *Comunicarea privind un proiect pentru UE*, din 22 mai, 2002), iar această poziție a fost susținută și de importanți actori instituționali, diverși șefi de state și de guverne, precum și de numeroși membri ai Convenției.

Comisia Europeană a folosit prilejul procesului de reformă, pentru a se declara în favoarea metodei comunitare și a extinderii acesteia prin reprezentanții săi în cadrul Convenției privind viitorul Europei, din 2002, comisarii europeni Michel Barnier și Antonio Vitorino.

Aceștia au contribuit la dezbaterea în cadrul Convenției cu un document care trasa elementele principale ale celor două metode și care evidenția preeminența metodei comunitare în termeni de eficiență și legitimitate democratică, atrăgând atenția asupra faptului că această

procedură reprezintă elementul esențial pentru buna funcționare al UE: „metoda comunitară este cu adevărat elementul cel mai original și cheia către succesul proiectului european¹⁹¹.”

Definițiile celor două proceduri privind sistemul de guvernare al UE, utilizate în acest studiu, sunt cele care au rezultat din contribuția sus-menționată, aparținând celor doi comisari europeni:

“Metoda interguvernamentală, care implică o metodă de luare a deciziilor bazată în esență pe negocieri diplomatice între statele suverane, are susținătorii săi. Aceștia afirmă că această metodă protejează în totalitate suveranitatea statelor membre și, de asemenea, face posibilă implementarea unor forme de cooperare mai flexibile, și astfel, asocierea protecției intereselor naționale cu dezvoltarea inițiativelor coordonate în sectoarele politice “sensibile.”

Metoda interguvernamentală este cu certitudine utilă în sectoare de cooperare între statele membre unde nivelul de integrare este încă unul periferic. Nu se poate pune problema competiției sau a incompatibilității între această metodă și metoda comunitară, pentru că fiecare are punctele sale tari.

De asemenea, trebuie accentuat faptul că metoda comunitară este indiscutabil legitimă și respectă principiile democrației, de vreme ce deciziile sunt luate de reprezentanții guvernelor naționale care se reunesc în cadrul Consiliului de Miniștri și de către reprezentanții cetățenilor europeni. Sistemul de vot prin majoritatea calificată, și astfel, posibilitatea ca o decizie să fie luată împotriva dorințelor unui stat membru, contrar faptului de a diminua legitimitatea deciziei, constituie, de fapt, cea mai înaltă expresie a principiului democratic într-o comunitate modernă.¹⁹²”

În 29 noiembrie, 2001, Parlamentul European a adoptat rezoluția asupra procesului constituțional privind viitorul Uniunii Europene, (2001/2180(INI)), în care se pronunța, în mod clar, în favoarea consolidării metodei comunitare: „(E) în lumina evenimentelor globale recente, provocările cu privire la securitatea internă și externă, au reieșit la suprafață ca o chestiune urgentă pe agenda Uniunii; (F) având în vedere avizul privind Tratatul de la Nisa (pe care această rezoluție îl continuă și pe care se bazează), punctele slabe sunt indicatori ai actualei deviații către metodele interguvernamentale și ai slăbirii metodei comunitare ca o consecință a acestei deviații; (G) cetățenii europeni doresc, mai presus de toate, ca politicile și procedurile adoptate să determine viitorul curs al Uniunii, să facă Uniunea mai democratică, mai eficientă, mai transparentă, mai puternică și mai receptivă la problemele sociale.”¹⁹³

Așadar, Parlamentul European, votând această hotărâre în 2001, s-a pronunțat, în mod limpede, în favoarea metodei comunitare, criticând „deviația către metodele interguvernamentale” și accentuând nevoia de democrație, eficiență, transparență și receptivitate care, conform acestui text, pot fi dobândite numai prin extinderea procedurii comunitare.

În mod public, statele membre nu au avut poziții diferite privind procesul de reformă: Marea Britanie, a urmat traseul tradițional ezitant cu privire la o Europă reformată, guvernul Germaniei s-a poziționat fără rezerve în favoarea extinderii metodei comunitare, Franța

¹⁹¹ The European Convention, The Secretariat, Contribution from Mr Barnier and Mr Vitorino, members of the Convention, *The Community method*, CONV 231/02, CONTRIB 80, Brussels
<http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=CV%20231%202002%20INIT> .

¹⁹² *Ibidem*

¹⁹³ The European Parliament, European Parliament resolution on the constitutional process and the future of the Union, *Future of the European Union*, (2001/2180(INI))
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P5-TA-2001-0642+0+DOC+XML+V0//EN>.

îmbrățișează și ea în mod clar metoda comunitară, iar guvernele Beneluxului văd și ele metoda comunitară ca cea mai bună cale de a garanta egalitatea între statele membre mici și cele mari ale UE.

Cu toate acestea, deși aparent majoritatea actorilor implicați susțineau extinderea metodei Convenției, începând cu actorii instituționali precum Comisia Europeană, Parlamentul European și terminând cu diverși șefi de state și de guverne, precum și de numeroși membri ai Convenției și alte figuri importante, Convenția Europeană nu a reușit să întrerupă logica negocierilor interguvernamentale și să producă o reală ruptură de nivel.

Cele două proceduri co-există la diferite niveluri în procesele de luare a deciziilor în UE, iar lipsa de demarcație clară în aplicarea celor două proceduri este remarcabilă încă de la începuturile construcției europene și vom observa că această condiție - oscilația între cele două proceduri co-existente – a fost reprodusă și în contextul procesului de reformă derulat în cadrul activității Convenției Europene.

Cel mult, se poate spune că cele două metode de guvernare comunitară au oscilat și au coexistat, cu o superioritate vizibilă a aplicării celei din urmă, în special în domeniul revizuirii dosarului instituțional.

Ne întrebăm dacă determinanții acestui eșec se regăsesc în faptul că metoda comunitară a fost, pur și simplu, înțeleasă diferit, de către diferiții actori implicați, sau în indigența gestionării discontinuităților intervenite între statele membre ale UE pe durata desfășurării procesului de reformă? Intuiția noastră înclină în favoarea celei de a doua variante.

În scopul de a răspunde acestei întrebări, vom examina problema reechilibrării intereselor statelor membre prin analiza modului de gestionare a conflictelor în contextul supranaționalismului și în cel al interguvernamentalismului.

Compararea derulării și eficienței proceselor de stabilire a acordurilor și a consensurilor în condițiile celor două metode de guvernare, implică analiza instrumentelor de rezolvare a conflictelor utilizate în cadrul acestora.

Dezacordurile din cadrul conferințelor interguvernamentale au prezentat o vizibilitate graduală începând cu Actul Unic European (1986), continuând cu Tratatul de la Maastricht (1992), Tratatul de la Amsterdam (1997)), și culminând cu conferințele interguvernamentale care au pregătit Tratatul de la Nisa (2000), când negocierile s-au prelungit până târziu în noapte, și nu au putut fi rezolvate decât în al unsprezecelea ceas, printr-un compromis nesatisfăcător și sub nivelul optim, pentru majoritatea părților implicate.

Aceste probleme nesoluționate și amânate de la o Conferință Interguvernamentală (CIG) la următoarea, și faptul că tratatele revizuite conțineau deja, ele însele, dispoziții pentru revizuire, conform logicii efectului vulnerabilității interdependenței, nu au făcut altceva decât să genereze un fenomen previzibil, și anume intensificarea numărului și al intensității crizelor politice la nivelul Uniunii.

În 2003, s-a ajuns la reiterarea scenariului „tratatului unei nopți de vară” de la Nisa, când, pe măsură ce Convenția Europeană înainta spre întâlnirea cu Consiliul European de la Salonic, conform calendarului stabilit, consensul asupra textului unic al Proiectului de Tratat Constituțional a fost obținut tot în decursul unor negocieri accelerate, peste noapte, în cadrul sesiunii plenare finale din 11-13 iunie, 2003 - negocieri caracterizate de un stil ostil și un rezultat minimal și superficial.

Numeroși membri ai Convenției, începând cu însuși președintele Valéry Giscard d'Estaing, au salutat acest rezultat ca pe un real succes și ca pe o dovadă clară a superiorității „metodei Convenției.” În Declarația de la Roma, din 18 iulie 2003, d'Estaing, într-un solipsism tenace, afirmă că „Proiectul de Tratat Constituțional este un succes pentru că fixează echilibrul necesar între popoare, între statele vechi și noi, între instituții și între vis și realitate.”¹⁹⁴

Având în vedere că negocierile Convenției Europene au produs rupturi severe între statele membre mari și cele medii și mici ale UE, iar leadership-ul Convenției a recunoscut, (în mai, 2003), relansând dictonului orwellian în toată masivitatea sa, că *nu* ar trebui să se presupună că statele sunt egale: „cetățenii sunt egali – dar unele state sunt mai egale decât altele”¹⁹⁵, nu putem să nu remarcăm un derapaj evident între ceea ce s-a declarat și ceea ce s-a întâmplat de fapt.

„Proiectul este un succes” - se continuă în aceeași declarație -, „pentru că este un produs finit, cu nici o problemă nesoluționată și cu nici o opțiune lăsată deschisă”¹⁹⁶. Faptul că, la mai puțin de un an după parafarea Tratatului de la Lisabona, ratificarea acestuia a generat cea mai dură criză politică din istoria UE, înlătură orice urmă de îndoială referitoare la aplicarea inadecvată a procedurilor de guvernare ale UE și referitoare la riscurile survenite în urma nesoluționării reale a dezacordurilor intervenite în cadrul procesului de reformă.

Problema critică cu privire la continuarea integrării politice europene - „restanțele” și eșecul gestionării / reconcilierii reale a intereselor concurente ale statelor membre – persistă, și chiar se intensifică gradual.

Rezultatele nesatisfăcătoare ale Convenției nu au fost fundamental diferite față de cele ale reformelor tratatelor anterioare. Acest lucru se datorează în parte faptului că (1) după entuziasmul și aplombul inițial, Convenția nu și-a aplicat propria „metodă” până la final și în cele din urmă, a reprodus logica negocierilor interguvernamentale, confirmând intuiția interguvernamentalismului liberal, și anume aceea că logica reformei tratatelor în UE rămâne fundamental neschimbată¹⁹⁷ și în parte faptului că (2) nu au existat mecanisme adecvate de soluționare a conflictelor care să asigure durabilitatea consensurilor stabilite.

Structura de bază a analizelor instituționalismului interguvernamental a fost reprodusă în abordarea interguvernamentalismului liberal a lui Andrew Moravcsik. Pentru interguvernamentalismul liberal, statele națiune / guvernele membre, și nu entitățile supranaționale rămân actorii europeni cheie, autonomi de organismele supranaționale a căror autoritate este relativ limitată.

Conform abordării lui Moravcsik, intensificarea interdependenței economice pare să excludă progresiv alte opțiuni politice unilaterale, având o perspectivă fără echivoc optimistă privind continuarea integrării politice europene, perspectivă care deviază de la asumțiile de bază ale acestui studiu.

¹⁹⁴ V. Giscard d'Estaing, *The European Convention, Rome Declaration*, 18.07. 2003, p.5.

http://european-convention.europa.eu/docs/Treaty/Rome_EN.pdf

¹⁹⁵ Dana Spinant, *Citizens are equal – but some states more equal than others*, European Voice, 2003

<http://www.europeanvoice.com/article/imported/citizens-are-equal-but-some-states-more-equal-than-others-/47494.aspx>

¹⁹⁶ V. Giscard d'Estaing, *doc.cit.*, p. 5.

¹⁹⁷ Andrew Moravcsik, *The EU ain't broke*, 2003, Prospect, <https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/prospect.pdf>

Înainte de criza datoriilor suverane, Moravcsik (2008) a concluzionat că “noi provocări la eficiența funcțională, stabilitatea instituțională sau legitimitatea normativă ale UE sunt puțin probabil să slăbească Acordul Constituțional European.”¹⁹⁸

În prima parte a lucrării, am demonstrat deja limitele rezolvării conflictelor doar prin jocurile negocierilor specifice perspectivei raționaliste și caracterul lor paliativ, în absența proiectului mai amplu și pe termen lung de transformare profundă a relațiilor.

Până la momentul stabilirii Convenției Europene, reformele tratatelor au fost negociate în baza Articolului 48 al TUE, UE fiind un rezultat direct al strategiilor urmărite de guvernele raționale. În ceea ce privește conflictele, acestea au fost rezolvate în interguvernamentalism în mod pareto-optimal, obținându-se acorduri prin utilizarea instrumentelor specifice negocierilor raționale / dure („hard”).

Chiar și teoria interguvernamentalismului liberal recunoaște neajunsurile rezolvării diferențelor / reconcilierea intereselor concurente, prin metoda negocierii. Aspecte care țin de coordonare și negociere a interacțiunii strategice și de comportamentul strategic al guvernelor produc probleme politice referitoare la (1) eficiența proceselor de negociere și (2) implicațiile distribuționale ale negocierilor interstatuale.¹⁹⁹

Interguvernamentalismul liberal admite cauzele eșecului rezolvării discontinuităților în contextul interguvernamentalismului ca efect al utilizării, în procesele de negociere, a strategiilor urmărite de guvernele raționale care acționează în baza preferințelor (vezi și Partea a II-a, Cap. V). Teoria pornește de la ipoteza formulată pe cadrul general de analiză al comportamentului de stat rațional, unde costurile și beneficiile interdependenței economice sunt principalii determinanți ai preferințelor naționale și identifică problemele pe care jocurile negocierii interstatuale le ridică, argumentând, în același timp, că instituțiile internaționale amplifică, mai degrabă decât să restricționeze abilitatea guvernelor de a-și atinge obiectivele interne.²⁰⁰

În ultimele trei decenii, CE, respectiv UE a fost într-o continuă reformă instituțională, iar aceste reforme au fost negociate în conferințe interguvernamentale (CIG) care au cunoscut clivaje la diferite niveluri, cele mai pronunțate fiind, recent, între statele membre mici și cele mari ale UE. Aceste dezacorduri au fost gestionate în mod pareto-optimal, prin jocuri de negociere specifice abordări „alegerii raționale” și jocurilor de coordonare și colaborare.

În prezent, asimetriile dintre statele membre mici, medii și cele mari ale UE sunt aprofundate tocmai ca efect al acestor procese de negociere în cadrul cărora „statele mari, prospere, relativ auto-suficiente tind să exercite cea mai mare influență, pentru că acestea câștigă relativ puțin din acorduri comparativ cu vecinii lor mai mici, mai săraci și mai deschiși.”²⁰¹

După cum exemplifică Moravcsik, în studiul menționat, un număr semnificativ de evenimente din istoria CE pot fi interpretate ca răspunsuri la diverse tactici și strategii de negociere precum alternative politice unilaterale (amenințarea cu non-acordul), provenită dintr-o alternativă mai bună („BATNA”) sau coalițiile alternative (amenințări cu excluderea), precum răspunsul inițial al guvernului Marii Britanii privind crearea Pieței Comune, în anii ‘50 și ‘60, sau negocierile privind Actul Unic European.²⁰²

¹⁹⁸ Andrew Moravcsik, *The European Constitutional Settlement*, Introduction, 2008, <https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/settlement.pdf>

¹⁹⁹ Andrew Moravcsik, "Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach" în *Journal of Common Market Studies* vol. 31, No 4, 1993, pp. 473-524. <http://www.princeton.edu/~amoravcs/library/preferences1.pdf>

²⁰⁰ *Ibidem*

²⁰¹ *Ibidem*

²⁰² *Ibidem*

Dacă s-a stabilit că interacțiunile din cadrul conferințelor interguvernamentale (CIG) au reprezentat, de fapt, un consens vid obținut în urma unor negocieri dure („hard”) între diferite interese naționale, departe de un *consensus omnium* și cu rezultate care nu mai satisfăceau pe nimeni, Convenția Europeană a fost constituită tocmai pentru relansarea spiritului deliberării și întărirea metodei comunitare.

În *Cartea Albă privind guvernanta europeană* publicată în 25 iulie 2001, Comisia Europeană atrăgea atenția asupra problemelor fundamentale cu privire la viitorul Europei, menționând necesitatea unei schimbări instituționale și începerea fără întârziere a procesului de reformă instituțională:

„Sunt multe lucruri care pot fi făcute pentru a schimba modul în care Uniunea funcționează sub tratatele existente. Din acest motiv Comisia a decis să lanseze în 2000 reforma guvernantei europene ca un obiectiv strategic. (...) Reforma guvernantei abordează problema modului în care UE utilizează puterile oferite de către cetățeni. Este vorba despre felul în care lucrurile pot și trebuie să fie făcute. Scopul este acela de a deschide politici care să o facă mai incluzivă și mai responsabilă. O mai bună utilizare a puterilor ar trebui să conecteze mai profund UE la cetățenii săi și să conducă la politici mai eficiente. Pentru a obține aceste rezultate, Uniunea trebuie să combine mai bine diferite instrumente politice precum legislația, dialogul social, finanțarea structurală, și programele de acțiune. Acest lucru va contribui la întărirea metodei comunitare. (...) Metoda comunitară garantează diversitatea și eficacitatea Uniunii. Aceasta asigură un tratament echilibrat tuturor statelor membre, de la cel mai mare până la cel mai mic. Furnizează mijloace de arbitraj între diverse interese prin intermediul a două filtre succesive: filtrul interesului general la nivelul Comisiei, respectiv, cel al reprezentării democratice, europene și naționale, la nivelul Consiliului și al Parlamentului European, care împreună, constituie puterea legislativă a Uniunii.”²⁰³

În aceeași *Carta Albă*, Comisia Europeană menționa: „Comisia va participa activ în pregătirea următorului Consiliu European de la Laeken, unde își va prezenta viziunile cu privire la obiectivele politice care ar trebui urmărite de către Uniunea Europeană și cu privire la cadrul instituțional necesar pentru a atinge aceste obiective.”

Conform acestei definiții, metoda comunitară înseamnă un rol major jucat de instituțiile europene în reechilibrarea intereselor tuturor statelor membre și în gestionarea disputelor dintre diverse interese antagonice ale guvernelor statelor membre prin intermediul Comisiei, al Consiliului și al Parlamentului European.

Potrivit aceleiași definiții, metoda comunitară rezolvă conflictele dintre statele membre utilizând ca mecanism de gestionare a conflictelor în special **arbitrajul**. De asemenea, metoda comunitară armonizează interesele statelor naționale și prin intermediul Consiliului care utilizează ca procedură **majoritatea calificată** și **unanimitatea** (Consiliul (de Miniștri) decide prin majoritate calificată, revizuirea propunerilor Comisiei fiind posibilă doar prin unanimitate).

O noutate a Tratatului de la Lisabona, în ceea ce privește funcționarea Consiliului, este adoptarea unei noi scheme de vot în cazul majorității calificate. Obiectivul creșterii eficacității deciziei în Uniunea Europeană, precum și cel al democratizării în luarea deciziilor Consiliului, au stat la baza hotărârii de a extinde numărul deciziilor Consiliului, ce trece de la unanimitate la majoritate calificată. Acest sistem de dublă majoritate a reprezentat o propunere a Convenției Europene, propunere la care CIG a adus unele modificări, dar pe care o regăsim în Tratatul de la Lisabona, în art. 16 al TUE, care precizează că: „începând cu 1 noiembrie 2014, majoritatea

²⁰³European Communities, *European Governance: A White Paper*, COM(2001) 428, Brussels, 25.7.2001, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52001DC0428&rid=2>.

calificată se definește ca fiind egală cu cel puțin 55% din membrii Consiliului, cuprinzând cel puțin cincisprezece dintre aceștia și reprezentând state membre care întrunesc cel puțin 65 % din populația Uniunii.²⁰⁴”

Tratatului de la Lisabona nu a adus modificări directe cu privire la natura și funcționarea Comisiei. Capitolele la care a fost realizată o reformă au fost cele care vizau alegerea sa de către PE (propunerea de către Consiliul European al candidatului său pentru funcția de președinte al Comisiei, în conformitate cu rezultatele alegerilor PE) și compoziția Comisiei. În ceea ce privește rolul său de mediator „inter-instituțional”, Comisia își păstrează, și chiar își intensifică puterile, ca o consecință a extinderii semnificative a majorității calificate și a codeciziei prin procedura legislativă ordinară.

O instituție europeană cu un rol important în rezolvarea conflictelor între statele membre este Curtea Europeană de Justiție care poate fi definită drept puterea juridică sau organul de control al Uniunii Europene.

După cum a rezultat în urma formulării abordării teoretice sintetice asupra rezolvării conflictelor,²⁰⁵ - atât jocurile negocierii cât și arbitrajul, procesul judecătoresc sau practicile electorale, reprezintă instrumente insuficiente și ineficiente de management al conflictelor.

În schimb, devine vizibil faptul că medierea este mecanismul cel mai adecvat de rezolvare a conflictelor în contextul interdependenței asimetrice sau, în termeni mai neutri, în contextul intereselor asimetrice divergente dintre statele membre ale Uniunii Europene care constituie cel mai interdependent continent din lume.

Dacă în contextul interguvernamentalismului, interesele conflictuale ale statelor membre sunt reconciliate prin utilizarea jocurilor negocierii (cu caracter intrinsec exploziv și care ineluctabil ridică probleme politice severe), în contextul comunitarismului, rezolvarea fricțiunilor dintre statele membre se realizează prin intermediul instituțiilor care utilizează instrumente precum arbitrajul, procesul judecătoresc și instrumente de inginerie electorală.

Ambele variante de gestionare a discontinuităților se rezumă la „acordul conflictelor.” Niciuna dintre acestea nu transcende simplul „acord” al părților, nu se angajează în substanța disputei, nu schimbă percepții, nu vizează un proiect mai amplu, și pe termen lung, și categoric nu produc o transformare profundă a relațiilor.

Medierea înseamnă extinderea *voluntară* a jocurilor negocierilor proprii interguvernamentalismului, desprinderea de procesele oficiale impuse, specifice comunitarismului, și demararea unui proces transformator, de reconfigurare a intereselor naționale, prin schimbarea convingerilor de bază și a percepțiilor privind principalii determinanți ai intereselor naționale.

Metoda comunitară de guvernare, care înseamnă un rol major jucat de instituțiile europene în rezolvarea conflictelor, este una care trebuie menținută în vederea garantării unui tratament echilibrat tuturor statelor membre. Reforma instituțională a acestei proceduri este necesară la capitolul instrumentelor utilizate în procesele de gestionare a dezacordurilor; i.e., propunerea de reformă instituțională expusă aici nu caută să revoluționeze metoda comunitară de guvernare, ci doar să o perfecționeze printr-o complinire de ordin instrumental, pentru o mai eficientă reechilibrare a intereselor comune ale statelor membre, și implicit, pentru protejarea intereselor generale ale Uniunii Europene.

²⁰⁴ Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, *Versiune consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene*, 2010, http://www.presidency.ro/static/Versiunea_consolidata.pdf

²⁰⁵ Vezi Cap. VI, Partea a II-a.

În Declarația de la Laeken, Consiliul European a semnalat faptul că „Uniunea trebuie să devină mai democratică, mai transparentă și mai eficientă,²⁰⁶” obiectivul primordial fiind combaterea deficitului democratic și schimbarea proceselor de revizuire al tratatelor de la negocierile în spatele ușilor închise și diplomatie inter-statală, la sesiuni plenare desfășurate în public care să aducă împreună 1 președinte, 2 vice-președinți, 2 reprezentanți ai Comisiei Europene, 15 reprezentanți ai șefilor de stat sau de guvern din statele membre, 13 reprezentanți ai șefilor de stat sau de guvern din statele candidate, 30 de reprezentanți ai parlamentelor naționale ale statelor membre (doi per stat membru), 26 de reprezentanți ai parlamentelor naționale ale statelor candidate și 16 membri ai Parlamentului European (PE), plus o mulțime de observatori oficiali, și cu televiziunea prin satelit a Uniunii emițând integral sesiunile plenare, documentația fiind, de asemenea, accesibilă pe pagina de internet a Convenției. Așadar, Convenția a avut un total de 105 membri.

Pe lângă obiectivul democratizării sistemului european de luare a deciziilor și a configurării unui model participativ, transparent și deschis al acestuia, următorul obiectiv fundamental urmărit, a fost acela al eficientizării sistemului instituțional, gândit inițial pentru șase state, la o Uniune de 25-27 state membre, evoluție văzută ca esențială în condițiile celei mai ample extinderi din istoria UE.

În pofida acestor perspective promițătoare, Convenția Europeană nu a reprezentat o reală ruptură de la logica negocierilor interguvernamentale și a eșuat în a-și atinge obiectivele privind transparența, combaterea deficitului democratic sau, pe scurt, a eșuat în consolidarea și extinderea metodei comunitare.

7.1. Oscilația între comunitarism și interguvernamentalism în contextul proceselor de reformă: stabilirea leadership-ului Convenției Europene sau primul derapaj de la metoda comunitară

După cum am observat, ineficiența proceselor conferințelor interguvernamentale (CIG) a dus la un apel pentru crearea unui cadru deliberativ, deschis și transparent pentru următoarea revizuire a tratatelor. Astfel, șefii de stat și de guverne au decis convocarea „Convenției privind viitorul Europei” ca un forum care să pregătească următoarea conferință interguvernamentală (CIG), din 2004, iar Convenția care a scris, în anul 2000, *Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene* a oferit un model alternativ credibil pentru problemele constituționale.

În realitate, însă, Convenția Europeană nu a fost nicidecum independentă față de guvernele care i-au dat naștere, iar dezavantajele acestei imposturi se fac remarcate încă din primele momente ale constituirii sale.

Summit-ul de la Laeken a dezvăluit, de fapt, aspecte nesoluționate legate de natura fundamentală a dinamicii dintre statele membre în cadrul Uniunii Europene, și a traversat același scenariu de modele cunoscute de strategii și interese.

Factorul încredere, balastul care avea menirea de a coagula întreaga misiune a acestui forum, a fost lezat încă de la început.

²⁰⁶ Comisia Europeană, *Viitorul Uniunii Europene, Textul declarației adoptate la întâlnirea Consiliului European de la Laeken din 15 decembrie 2001*, 2007, http://ec.europa.eu/romania/documents/eu_romania/tema_7.pdf

Inspirat de *Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene*, Consiliul European a decis stabilirea un Prezidiu cu rolul de a „coordona și oferi Convenției o bază de lucru inițială.”²⁰⁷ Prezidiul a fost compus din „Președintele Convenției, doi Vice-Președinți și nouă membri dintre membrii Convenției (reprezentanții tuturor guvernelor care trebuie să exercite președinția Consiliului pe perioada Convenției, doi reprezentanți ai parlamentelor naționale, doi reprezentanți ai Parlamentului European și doi reprezentanți ai Comisiei).”²⁰⁸

Numirea președintelui Convenției a generat dezbateri aprinse în cadrul summit-ului de la Laeken, și a reprezentat un preambul al sincopelor ce vor urma în desfășurarea activității Convenției, din cauza incapacității soluționării reale a fricțiunilor dintre statele membre mici și cele mari ale Uniunii.

Acest punct de plecare alarmant (cunoscut, conform terminologiei rezolvării conflictelor, drept *rădăcina conflictului / cauzele profunde ale conflictului*) a fost neglijat, iar statelor membre medii și mici au pornit, în acest demers, de la ideea că alegerea lui Valéry Giscard d'Estaing, ca președinte al Convenției, le-a fost „vârâtă pe gât” de către „Sfânta Treime” a statelor mari ale Uniunii:

„Diplomația UE franceză are o calitate de buldozer care lasă națiunile mai mici atât ofensate cât și admirative. La summit-ul din Laeken, de săptămâna trecută, când gazda belgiană Guy Verhofstadt a deschis o discuție în legătură cu cine ar trebui să se afle la conducerea Convenției constituționale a UE, Jacques Chirac l-a întrerupt brusc. Franța, a spus acesta, are omul potrivit, Dl. Giscard d'Estaing. Ce părere au ceilalți despre această propunere? Agenda astfel deturnată, ceilalți au închis ochii și au acceptat.”²⁰⁹

Deși inițial mulți dintre membri Convenției au privit propunerea de stabilire a Convenției Europene ca o reală ruptură și ca o ascensiune vertiginoasă spre comunitarism, masivitatea asimetriei care înclina în favoarea intereselor UE 3, reflectată în preferințele instituționale ale președintelui Valéry Giscard d'Estaing, a produs o decongestionare imediată.

D'Estaing, fost șef de stat, cu o abordare clar interguvernamentală a Uniunii, a fost privit, în cuvintele lui Jaime Gama, ministrul portughez de Externe, ca o „personalitate a trecutului, nu a viitorului.”²¹⁰

În decembrie 1974, D'Estaing a propus începerea unor reuniuni regulate ale Consiliului European care, deși a fost menționat pentru prima dată în 1986, în Actul Unic European, la acel moment nu reprezenta o instituție formală a Uniunii Europene.

Modul în care Jacques Chirac a propus candidatura lui Valéry Giscard d'Estaing nu a lăsat nici o altă opțiune celorlalte state, în special în condițiile în care Germania, Marea Britanie, Italia și Franța au sprijinit această propunere.

²⁰⁷ *Ibidem*

²⁰⁸ *Ibidem*

²⁰⁹ Charlemagne, *Valéry Giscard d'Estaing, Europe's draftsman*, The Economist, 2001
<http://www.economist.com/node/916791>

²¹⁰ Daniela Spinant, *How the 15 agreed on Giscard d'Estaing*, EuObserver, 2001
<http://euobserver.com/news/4595>

Niciunul dintre statele mici nu au susținut propunerea lui Chirac, iar acest dezacord a fost aplanat, în modul deja tipic al Uniunii, prin măsuri paliative, pe termen scurt, și anume prin crearea unui triumvirat: numirea celor doi vice-președinți, fostul premier italian Giuliano Amato și fostul prim ministru belgian Jean-Luc Dehaene, care avea scopul de a apăra interesele statelor membre medii și mici și de a constrânge rolul și influența lui d'Estaing.

Guy Verhofstadt, prim ministrul belgian și gazda summit-ului de la Laeken, fiind întrebat dacă d'Estaing este persoana potrivită la președinția Convenției Europene, a răspuns, în mod sardonice, că acesta este „bine înconjurat”.²¹¹

Crearea triumviratului nu reprezenta altceva decât un compromis vid, minimal și superficial pe care toți îl acceptă, dar în care nimeni nu crede, și o metodă prin care statele mici se subordonează condițiilor impuse de UE 3 (Franța, Germania și Marea Britanie), păstrându-și, cel puțin aparent, reputația. Neliniștea statelor mici era alimentată și de faptul că perspectiva franceză se concentra în jurul revizuirii dosarului instituțional într-un mod vizibil părtinitor în favoarea intereselor UE 3.

Este cunoscut faptul că, după cunoscutul discurs al lui Joschka Fischer, de la Universitatea Humboldt din Berlin (mai 2000),²¹² președintele Jacques Chirac și-a manifestat sprijinul pentru ideea constituțională, în discursul său de la Bundestag (iunie 2000), fără însă a aproba și perspectiva unei federații europene și împărțirea competențelor la nivel european și regional.²¹³

Astfel, era limpede și faptul că președintele Convenției, d'Estaing viza o reformă instituțională inspirată din semi-prezidențialismul francez, Consiliul European urmând să fie nucleul în jurul căruia să graviteze întregul mediu instituțional, iar această chestiune cheie reprezenta un aport semnificativ la înclinarea balanței spre beneficiul intereselor statelor membre mari.

²¹¹ Daniela Spinant, *Giscard: heading the Convention - passionate task*, EuObserver, 2001
<http://euobserver.com/news/4581>

²¹² Joschka Fischer, *From Confederacy to Federation – Thoughts on the Finality of European Integration*, Universitatea Humboldt, Berlin, 12 mai, 2000,
http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=3745

²¹³ Jacques Chirac, *Allocution de M. Jacques Chirac Président de la République, devant le Bundestag*, Berlin, 27.07.2000 <http://www.jacqueschirac-asso.fr/fr/wp-content/uploads/2010/04/Bundestag-27-juin-2000.pdf>

7.2. Configurarea pozițiilor de negociere din cadrul Convenției: UE 3 (Președinția permanentă a Consiliului European) vs. UE 27 (FOCM și frontul de opoziție al statelor medii și mici - menținerea puterii executive a Comisiei Europene și îmbunătățirea status-quo-ului)

Problemele instituționale au reprezentat, în mod tradițional, motivele fundamentale de ruptură între statele membre mari și cele medii și mici, la nivelul Uniunii Europene, mai precis: problema sistemului de votare / președinției în Consiliu și problema mărimii, compoziției și legitimității Comisiei.

De la început, Franța și Germania au fost aliați cu privire la reformarea metodelor de luare a deciziilor: metoda comunitară a fost îmbrățișată în mod clar de către Franța, iar guvernul Germaniei, prin intervențiile Ministrului Afacerilor Externe Joschka Fischer, s-a declarat, de asemenea, în favoarea extinderii metodei comunitare.

Sub acest aspect, guvernul britanic, prin vocea prim ministrului Tony Blair, și-a exprimat viziunea cu privire la reforma procedurilor de luare a deciziilor în aliniament cu abordarea tradițional ezitantă cu care ne-a obișnuit, atrăgând atenția asupra pericolului unui *superstat* european și evidențiind limitele dezideratului Marii Britanii de a coopera, sugerând, în schimb, utilizarea mecanismelor de recenzare științifică, a unei Capacități Europene de Apărare și a unei Agenții de Dezvoltare responsabilă pentru - / și condusă de către - statele membre, pentru o Uniune mai puternică, mai eficientă și mai democratică.

Guvernul britanic, care avertiza împotriva pericolului unui *superstat* european și își accentua, o dată în plus, viziunea cu privire la natura UE „ca un club de state” și ca o cooperare a națiunilor suverane, a susținut de la bun început poziția exprimată de Franța privind reforma președinției Consiliului European, prin crearea unui post de președinte permanent al Consiliului European, cu puteri extinse.

Atât Franța cât și Marea Britanie au criticat sistemul de președinție prin rotație: Jacques Chirac, în discursul său din martie 2002, reclamând neviabilitatea sistemului prin rotație într-o Uniune extinsă, iar Tony Blair, în aceeași notă, argumentând că „președinția prin rotație, din șase în șase luni, a fost concepută pentru o Piață Comună formată din șase membri: nu mai este eficientă și nici reprezentativă pentru o Uniune de 25 sau mai mulți. Cum ar putea un Consiliu cu o conducere în permanentă schimbare să fie un bun partener pentru Comisie sau Parlament? Cum poate Europa să fie luată în serios în cadrul summit-urilor internaționale dacă președintele Consiliului este aici astăzi, și plecat mâine? Vechiul sistem și-a atins limitele.”²¹⁴

Dacă interesele Franței au fost reprezentate, după cum am indicat, prin numirea lui Valéry Giscard d'Estaing în funcția de președinte al Convenției, ca urmare a sprijinului obținut din partea autorităților franceze, atunci, și guvernul britanic a considerat necesar să ia în serios Convenția privind Viitorul Uniunii Europene, numindu-l pe Peter Hain, pe atunci Ministru pentru Europa, ca reprezentant al Marii Britanii în Convenție, secondat de o echipă remarcabilă de consultanți.

²¹⁴ Tony Blair, *Address given by Tony Blair on the work of the European Convention*, 28.11.2002
http://www.cvce.eu/content/publication/2005/4/29/c8e73a30-5b3d-4117-bb0a-3f1263d95ac2/publishable_en.pdf

Este lesne de constatat faptul că, în ciuda minorelor sincope dintre pozițiile manifestate de către UE 3, încă de la începutul Convenției, ideile acestora privind chestiunile instituționale au fost convergente.

Toamna lui 2002, a adus și nescontata revitalizare a axei franco-germane, atât în activitatea Convenției cât și în afara acesteia, pe fondul aniversării a 40 de ani de la Tratatul Franco-German de la Elysee, din ianuarie 1963, astfel reconfigurându-se definitiv „tripolaritatea” din cadrul Convenției Europene.

Odată ce Germania a acceptat ideea unui președinte permanent al Consiliului European - (ca o concesie în fața Germaniei, Franța a acceptat și ea ca președintele Comisiei să fie ales de către Parlamentul European și ambele au acceptat ideea unui Ministru al Afacerilor Externe al UE, aliniindu-se poziției Marii Britanii) - , tandemul franco-german, perceput ca fiind invaziv de către celelalte state, a început să înainteze o serie de documente de poziție comune pe teme importante ale Convenției, ignorând pur și simplu, faptul că multe dintre aceste teme fuseseră deja discutate în cadrul Grupurilor de Lucru și că produseseeră inclusiv rapoarte.

Nu este de mirare, atunci, că statele membre medii și mici ale Uniunii Europene s-au simțit complet neputincioase în fața acestei tripolarități, și puternic amenințate de această propunere. Acestea considerau că numirea unui președinte permanent al Consiliului European va crea o nouă instituție, care devenea prea puternică și prea vizibilă, și care va pune în pericol balanța instituțională dintre Comisie, Consiliu și Parlament și, deci, implicit, va prejudicia principiul egalității între statele membre.

Așadar, revivifierea motorului franco-german a fost urmată de ceea ce unii observatori ai Convenției Europene au numit „invazia prim-miniștrilor.” Prof. dr. Peter Glotz, care a reprezentat până la acel moment guvernul German în Convenția Europeană, a fost înlocuit cu Ministrul Afacerilor Externe al Germaniei Joschka Fischer, iar Pierre Moscovici, fostul ministru pentru Afaceri Europene, din guvernul francez condus de Lionel Jospin, a fost înlocuit cu Dominique de Villepin, noul Ministru francez al Afacerilor Externe.

Aceștia au prezentat în Convenție patru documente de poziție comună, dintre care unul a adresat în mod direct problema privind viitorul arhitecturii instituționale a Uniunii. Modul invaziv de abordare a activității Convenției și reconstituirea atavismului „triadei” UE 3, a condus inevitabil la un comportament resentimentar din partea statelor membre medii și mici. Acestea au perceput compromisul bilateral franco-german și, prin acesta, alinierea viziunilor UE 3 pe aceeași poziție, ca o mișcare reprezentativă a statelor mari împotriva intereselor statelor mici.

Recriminările statelor mici s-au manifestat în mod puternic, în special în legătură cu propunerea franco-germană privind "Contribuția franco-germană la Convenția europeană pentru arhitectura instituțională a Uniunii."

Convenția a fost concepută în vederea cultivării spiritului dezbaterii, iar metodologia acesteia a fost structurată pe trei faze: **faza de ascultare**, desfășurată din martie până în iunie 2002, când accentul principal a căzut pe „identificarea așteptărilor și nevoilor statelor membre, ale guvernelor și ale parlamentelor lor, precum și ale societății europene;” **faza de deliberare** în care Grupurile de Lucru „comparau diferitele opțiuni înaintate și evaluau implicațiile și

consecințele acestora” și care a ocupat cea de-a doua jumătate a anului 2002, și **faza de propuneri**, care reprezenta „sinteza și elaborarea propunerilor,” în baza rezultatelor generate de Grupurile de Lucru.²¹⁵

Pe măsură ce activitatea Convenției se apropia de problema dosarului instituțional, o malformație a spiritului Convenției devenea din ce în ce mai vizibilă.

Dosarul instituțional a însemnat, așadar, sfârșitul spiritului Convenției, în sensul că, la acest capitol nu au existat Grupuri de Lucru, și nici nu a reprezentat obiectul dezbaterii în faza de ascultare. Problema instituțională a fost, în mod deliberat, exceptată din proiectul preliminar al Convenției, gestionarea sa urmând a fi efectuată în cadrul sesiunilor plenare, la debutul anului 2003.

Deși concluziile întâlnirii prezidiului, din 5 iunie, 2002, prevedeau ca problemele instituționale să fie atribuite (împreună cu cele ale JAI, ale Politicii Externe și de Securitate și cele privind simplificarea tratatelor) Grupurilor de Lucru,²¹⁶ prin raportul sesiunii plenare din 28 Octombrie 2002, prezidiul a decis oficial că „problemele instituționale, care necesită să fie privite dintr-un punct de vedere general, nu vor fi lăsate în sarcina Grupurilor de Lucru, ci vor fi dezbătute în sesiuni plenare.”²¹⁷

Secretariatul Convenției, la solicitarea Prezidiului, a pregătit, în mod independent, un document de reflecție asupra funcționării instituțiilor,²¹⁸ cu scopul de a servi ca bază pentru dezbaterile din cadrul sesiunilor plenare ale Convenției din 20 și 21 ianuarie 2003.

Acest document, creat în întregime în afara Convenției, a ajuns să fie cunoscut sub denumirea de “Propunerea ABC” și prevedea crearea funcției de președinte permanent al Consiliului European, cu un mandat de doi ani și jumătate. Aceasta avea la bază inițiativele șefilor de stat și de guvern din Spania, Marea Britanie și Franța (Aznar, Blair și Chirac), iar după ce Germania (Cancelarul German Schröder) a acceptat ideea unui președinte permanent al Consiliului European și după lansarea propunerii franco-germane, cu privire la structura instituțională a UE, denumirea s-a modificat în ABC(D) -, adăugându-se și D, de la Deutschland.

Acest derapaj a sacrificat însuși factorul fondator al metodei Convenției, care avea misiunea de a realiza ruptura atât de necesară proceselor de reformă a tratatelor în UE.

Abandonul spiritului Convenției tocmai în discuțiile referitoare la reforma instituțiilor, așadar, într-o chestiune care a scindat în mod tradițional statele membre ale UE, a generat, în

²¹⁵ The European Convention, Proceedings,
<http://european-convention.europa.eu/EN/travaux/travaux2352.html?lang=EN>

²¹⁶ The European Convention, The Secretariat, Summary of Conclusions, Meeting of the Presidium
Brussels, 05.06.2002,
<http://european-convention.europa.eu/docs/presidium/2002/020605.S.pdf>

²¹⁷ The European Convention, The Secretariat, *Preliminary draft Constitutional Treaty*, CONV 369/02,
28.10. 2002,
<http://european-convention.europa.eu/pdf/reg/en/02/cv00/cv00369.en02.pdf>

²¹⁸ The European Convention, The Secretariat, Reflection paper prepared by the Convention Secretariat and approved by the Presidium, *The Functioning of the Institutions*, CONV 477/03, 10.01.2003
<http://european-convention.europa.eu/pdf/reg/en/03/cv00/cv00477.en03.pdf>

mod automat, reproducerea dinamicii interguvernamentale dominată de procese de negociere greu accesibile, între guvernele naționale, cu un caracter secretos / ascuns, și în cadrul cărora acordurile stabilite între guverne au fost lipsite de claritate și durabilitate.

La nivel de valoare simbolică, factorul marcant a fost alăturarea în Convenție, în noiembrie 2002, a miniștrilor de externe francez și german Dominique de Villepin și Joschka Fischer. Aceștia nu s-au angajat propriu-zis în discuții, ci au apărut la dezbateri doar pentru a-și prezenta viziunile. Această atitudine a fost percepută, în mod fundamentat, de către un important număr al membrilor Convenției, ca fiind contondentă și ofensivă.

Colaborarea franco-germană a generat patru inițiative comune care vizau transformări pe teme importante ale Convenției, deja discutate în întâlnirile anterioare ale Convenției, precum cele din domeniul Politicii Europene de Securitate și Apărare (CONV 422/02), al Guvernanței Economice (CONV 470/02), al Libertății, Securității și Justiției (CONV 435/02) și culminând cu documentul comun asupra afacerilor instituționale: „Contribuția franco-germană la Convenția europeană privind arhitectura instituțională a Uniunii” (CONV 489/03).

Astfel, cea mai fulminantă dezbatere, cea privind instituțiile, a rămas în afara agendei Convenției, și nu a reprezentat nici obiectul de studiu al Grupurilor de Lucru și nici cel al dezbaterilor în „faza de ascultare”. Acest mod de a trata reforma instituțiilor a spulberat spiritul Convenției, marcând derapajul spre proceduri interguvernamentale tipice.

Din acest punct, evoluția activității Convenției pare să confirme teoria interguvernamentalismului liberal, formulată de Andrew Moravcsik, privind procesul de luare a deciziilor în cadrul UE ca un rezultat al jocurilor de negociere și al strategiilor urmărite de guvernele raționale care acționează în baza preferințelor și a puterii.²¹⁹

Totuși, nu trebuie pierdut din vedere faptul că, nu a existat niciodată o demarcație clară, între aplicarea celor două proceduri la nivelul proceselor de luare a deciziilor în Uniunea Europeană.

Din această rațiune, putem admite că intuiția interguvernamentalismului liberal și anume aceea că „logica reformei tratatelor în UE rămâne fundamental neschimbată,”²²⁰ și că „procesul de luare a deciziilor în cadrul UE este un rezultat al jocurilor de negociere și al strategiilor urmărite de guvernele raționale care acționează în baza preferințelor și a puterii” este corectă,²²¹ doar dacă admitem drept corectă și intuiția școlii supranaționaliste, care afirmă că *logica reformei tratatelor în UE rămâne fundamental neschimbată* – sau, în termenii comisariilor europeni Barnier și Vitorino: „după 50 de ani, metoda comunitară rămâne componenta esențială pentru buna funcționare a Uniunii Europene” și că procesul de luare a deciziilor în cadrul UE este un rezultat al interacțiunii instituțiilor ca parte a acestui proces.”²²²

²¹⁹ Andrew Moravcsik, "Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach" în *Journal of Common Market Studies*, no. 4, Vol. 31. 1993, pp. 473-524.

²²⁰ Andrew Moravcsik, *The EU ain't broke*, 2003, <https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/prospect.pdf>

²²¹ Andrew Moravcsik, "Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach" în *Journal of Common Market Studies*, no. 4, Vol. 31. 1993, pp. 473-524.

²²² The European Convention, The Secretariat, *Contribution from Mr Barnier and Mr Vitorino, members of the Convention: "The Community method"*, CONV 231/02, Brussels, 3 September 2002, p.3. <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=CV%20231%202002%20INIT>

Succesul extinderii și consolidării comunitarismului - care înseamnă în primul rând includerea mai multor părți interesate în procesele de luare a deciziilor, spre deosebire de interguvernamentalism unde reprezentanții puterii executive din statele membre exercită cea mai mare influență asupra rezultatelor politice - , ar determina o optimizare din punct de vedere al legitimității, optimizare a căror efecte benefice s-ar propaga și asupra reducerii deficitului democratic, asupra protejării pozițiilor egale ale statelor membre, asupra eficienței proceselor de luare a deciziilor, conferind, totodată, și transparența necesară procedurilor, transparență care este cel mai adesea obstrucționată în contextul negocierilor între guvernele naționale, unde (după cum vom vedea și în cazul evenimentelor analizate în continuare) dezbaterile au loc în spatele ușilor închise, iar acordurile sunt de natură neclară și paliativă.

În realitate însă, luând în considerare factorul istoric, vom remarca faptul că oscilația între cele două proceduri de luare a deciziilor s-a reprodus constant în contextul proceselor de reformă a tratatelor Uniunii încă de la înființarea proiectului european și se poate spune că acestea continuă să co-existe la diferite niveluri ale proceselor de reformă. În aceste condiții, instrumentul adecvat pentru soluționarea cu adevărat eficientă, și pe termen lung, a crizelor și conflictelor dintre statele membre devine cel care are aplicabilitate în ambele contexte, atât în contextul procedurilor metodei comunitare cât și în interguvernamentalism.

Odată cu derapajul dinspre spiritul Convenției înspre interguvernamentalism, vom observa că s-a produs și reiterarea scenariului deja identificat de Moravcsik în analiza problemelor politice ridicate de jocurile de negociere, și anume politicile coaliției alternative - care reprezintă un determinant al puterii relative de negociere a guvernelor -, și care definește o gamă de acorduri pe care toate părțile le preferă status-quo-ului.²²³

Paradoxul acestui eveniment, adică al derapajului fulminat dinspre spiritul Convenției spre interguvernamentalism, constă în faptul că acesta s-a produs tocmai într-un context care urmărea, teoretic, schimbarea naturii și dinamicii interguvernamentale ale Consiliului European, cu abordarea logicii comunitare -, unde șefii de state și de guverne nu își mai reprezintă propriile interese, ci, pentru prima oară, în fruntea instituției se află un președinte permanent care reprezintă interesele comune, obținute prin consens, ale tuturor statelor membre.

Coaliția alternativă, în acest caz, a fost grupul cunoscut drept FOCM (Friends of the Community Method / Prieteni ai Metodei Comunității). Liderii statelor Beneluxului au inițiat stabilirea unui grup format din 18 state membre mici și mijlocii care se opunea așa-numitei „proponeri ABC” și ideii instituționale înaintate de către UE 3, concretizată prin propunerea franco-germană.

Sub conducerea prim-ministrului luxemburghez Jean-Claude Juncker, grupul și-a prezentat contrapropunerea în 11 decembrie 2002. Memorandumul Beneluxului (CONV 457/02) privind arhitectura instituțională a Uniunii exprima necesitatea protejării principiului egalității între statele membre, al echilibrului instituțional în cadrul Uniunii și al poziției Comisiei.

²²³ Andrew Moravcsik, "Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach" în *Journal of Common Market Studies*, no. 4, Vol. 31. 1993, p. 499.

FOCM atenționa cu privire la lipsa de legitimitate și de transparență a procedurilor utilizate, și la nevoia de a se respecta egalitatea statelor membre mici și a celor mari, și consideră metoda comunitară, ca fiind cea mai bună cale de a garanta acest echilibru.

În opinia Beneluxului, stabilirea unui președinte permanent al Consiliului European reprezenta o amenințare la adresa tuturor acestor aspecte: „Opinia Beneluxului este aceea că sistemul președinției Consiliului trebuie reformat pentru a garanta eficiența și continuitatea activităților Consiliului într-o Uniune extinsă. Status-quo-ul nu mai este o opțiune viabilă. În același timp, trebuie să protejăm principiul egalității statelor membre și al echilibrului între instituțiile Uniunii.

Opinia Beneluxului este aceea că propunerea unui președinte permanent al Consiliului European, numit în afara cercului membrilor săi și pentru o perioadă lungă de timp, nu duce la realizarea acestor condiții.

În determinarea președinției Consiliului, rolul statelor membre trebuie respectat. (...) Beneluxul susține menținerea sistemului președinției prin rotație, la nivelul Consiliului European, și a consiliilor specializate. Beneluxul nu va accepta, în nici un caz, un președinte ales din afara Consiliului.”²²⁴

O poziție similară, contra „propunerii ABC,” și poate chiar mai impetuos manifestată decât cea exalată de către guvernele Beneluxului, a fost cea adoptată în Comunicarea Comisiei Europene, CONV 448/02, din 5 decembrie, 2002.

În comunicarea intitulată "For the European Union Peace, Freedom, Solidarity - Communication from the Commission on the institutional architecture / Pentru Pacea, Libertatea și Solidaritatea Uniunii Europene – Comunicarea Comisiei asupra arhitecturii instituționale," înaintată de către membrii Convenției Barnier și Vitorino, se susține imperativul menținerii rolului puternic al Comisiei în inițierea și implementarea legislației, și asigurarea egalității statelor membre: “- trebuie să menținem Comisia Europeană în forma destinată de către părinții fondatori ai Europei, ca o instituție independentă a cărei activitate asigură tratamentul egal al statelor membre, și care cuprinde principiile de coerență, sinteză și preocupare pentru interesul general²²⁵,” precum și nevoia menținerii echilibrului instituțional și aplicarea celor trei principii de bază ale metodei comunitare, anume: dreptul de inițiativă exclusiv al Comisiei, procedura de co-decizie de către Parlamentul European și, respectiv, Consiliu, și votul prin majoritate calificată în cadrul Consiliului, ca regulă generală.

Frontul de opoziție a fost consolidat și prin propunerea comună a altor 16 membri ai Convenției, reprezentanți ai: Ciprului (Michael Attalides), Ungariei (Peter Balazs), Danemarcei (Henning Christophersen), Austriei (Hannes Famleitner), Suediei (Lena Hjelm-Wallen), Letoniei (Sandra Kalniete), Republicii Cehe (Jan Kohout), Slovaciei (Ivan Korcok), Bulgariei (Maglena Kuneva), Portugaliei (Emani Lopes), Lituaniei (Rytis Martikonis), Estoniei (Lennart Meri), Irlandei (Dick Roche), Sloveniei (Dimitri Rupel), Maltei (Peter Serracino-Inglott) și Finlandei (Peter Serracino-Inglott).

²²⁴ The European Convention, The Secretariat, *Contribution by Louis Michel, Gijs de Vries and Jacques Santer, members of the Convention: "Memorandum of the Benelux: a balanced Institutional framework for an enlarged, more effective and more transparent Union"*, CONV 457/02, Brussels, 11 December 2002, <http://european-convention.europa.eu/pdf/reg/en/02/cv00/cv00457.en02.pdf>.

²²⁵ Commission of the European Communities, *For the European Union Peace, Freedom, Solidarity - Communication from the Commission on the institutional architecture*, COM (2002) 728 final/2, Brussels, p.4 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0728:FIN:EN:PDF>

În contribuția acestora, CONV 646/03, din 28 martie, 2003, intitulată “Reforming the Institutions; Principles and Premises / Reforma instituțiilor; Principii și Premise²²⁶”, pot fi identificate aceleași avertismente semnalate și în Comunicarea Comisiei menționată mai sus, adică cele privitoare la: (a) crearea de noi instituții permanente care pot prejudicia echilibrul instituțional existent, (b) nevoia de extindere a votului prin majoritate calificată în cadrul Consiliului, (c) importanța menținerii rolului esențial al Comisiei – în calitate de gardian al respectării tratatelor și braț executiv al Uniunii, inițiatorul principal al legislației și monitor al implementării acesteia și nu în ultimul rând, (d) pericolul nerespectării principiului de bază al egalității statelor membre în procesul de reformă al instituțiilor europene, accentuându-se faptul că reprezentanții sus-menționatei contribuții “nu vor putea accepta nici un fel de aranjament care urmărește să stabilească o ierarhie între statele membre sau să diferențieze între acestea în termeni de drept la implicare în procesele de punere în funcțiune instituțiilor. Dacă acceptăm că factorii demografici sunt relevanți atât în reprezentarea în Parlamentul European cât și greutatea voturilor în Consiliul de Miniștri, nu vom sprijini însă nici o altă utilizare a acestora.”²²⁷

Configurarea acestui front de opoziție compus din totalitatea reprezentanților celorlalte state ale Uniunii împotriva propunerii cu privire la reforma dosarului instituțional impus de către UE 3 (adică UE + statele candidate + majoritatea parlamentelor naționale + majoritatea PE vs. UE 3 +/- Spania), este un factor deosebit de valoros în confirmarea asumțiilor teoretice formulate în acest studiu, și anume, intuiția conform căreia eșecul instituțional actual poate conduce la eșecul UE ca organizație regională reiterând, din punct de vedere istoric, soarta pe care au experimentat-o majoritatea organizațiilor regionale precedente, deoarece statele membre medii și mici ale Uniunii Europene se vor opune oricărei încercări de bipolaritate (tandemul franco-german) sau tripolaritate (UE 3).

7.3. Oferta de leadership a Convenției vs. oferta de mediere a Convenției în contextul procedurilor de luare a deciziilor

Modul de a trata proiectele articolelor privind instituțiile a reprezentat o malversație a procesului Convenției care poate fi criticată în mod categoric. Absența unui Grup de Lucru asupra chestiunii instituțiilor nu a permis deliberarea detaliată a acestor probleme și, nici nu a condus la o atenție specială acordată dosarului instituțional în cadrul sesiunilor plenare.

Discuțiile privind instituțiile au fost marginalizate și amânate, în mod vădit, datorită existenței precedentului suficient de relevant al experiențelor fostelor procese de reformă ale tratatelor UE. Se conștientiza, destul de clar, faptul că dezbaterile privind chestiunile instituționale vor reprezenta un factor de divizare care va debilita întregul progres constituțional.

În mod previzibil, tensiunile dintre statele membre mari și cele mici au devenit evidente, cu Comisia alăturându-se statelor mici. S-a format o diferențiere abruptă între statele care doreau menținerea acordurilor de la Nisa și cele care urmăreau să le transcendă, iar compromisul final cu privire la dosarul instituțional fost rezultatul unei succesiuni de tactici de negociere.

²²⁶The European Convention, The Secretariat, Contribution submitted by Mr Michael Attalides, Mr Peter Balazs, Mr Henning, Christophersen, Mr Hannes Famleitner, Ms Lena Hjelm-Wallen, Ms Sandra, Kalniete, Mr Jan Kohout, Mr Ivan Korcok, Ms Maglena Kuneva, Mr Emani, Lopes, Mr Rytis Martikonis, Mr Lennart Meri, Mr Dick Roche, Mr Dimitri Rupel,, Mr Peter Serracino-Inglott, Ms Teija Tiilikainen, members of the Convention, *Reforming the Institutions; Principles and Premises*, Brussels, 28 March 2003, CONV 646/03, p.4.

<http://ec.europa.eu/dorie/fileDownload.do?jsessionId=JKgwRwjBvL2Rp4w3Fw4RnyW2JQs1jJQ8pD37PpNPVryJzftcYFxp!-687982831?docId=267451&cardId=267451>

²²⁷ *Ibidem*

În primul rând, este important să atragem atenția asupra faptului că aspirația constituțională a Convenției nu era una cunoscută de către toți membrii săi. Altfel spus, a fost o aspirație fără structură fermă, fără un calcul prealabil riguros.

Conform opiniilor unora dintre membrii Convenției, aceasta a fost integrată în activitatea Convenției printr-o tactică abilă a președintelui Valéry Giscard d'Estaing.

Declarația de la Laeken nu a prevăzut realizarea unui proiect constituțional, iar majoritatea statelor membre - în afară de UE 3 - a căror viziune, după cum am arătat mai sus, a fost deductibilă de la bun început, au considerat că această Convenție nu înseamnă nimic mai mult decât o dezbatere la nivel înalt, care avea scopul de a produce recomandări.

Mandatul Convenției Europene, după cum a hotărât Consiliul European, în decembrie, 2001, era acela de a aborda problemele majore legate de dezvoltarea Uniunii și de a identifica posibile soluții. De asemenea, s-a pus problema simplificării instrumentelor Uniunii și reorganizarea acesteia, cu implicații pe termen lung, în favoarea adoptării unui text constituțional în cadrul Uniunii, dar nicidecum nu solicita Convenției producerea unei constituții.

Consiliul European a hotărât convocarea unei Convenții privind Viitorul Europei pentru a pregăti drumul către următoarea Conferință Interguvernamentală într-o manieră completă și transparentă. Raportat la documentul final, Convenția avea sarcina de a elabora un document final care putea conține *inclusiv opinii diferite*, indicând nivelul de susținere pe care ele le-au întrunit, *sau recomandări*, când se ajungea la consens.

Așadar, mandatul Convenției era acela de a produce un document final care să reprezinte *un punct de plecare* pentru dezbaterile ce vor avea loc în cadrul Conferinței Interguvernamentale, care va lua deciziile finale.

În condițiile în care documentul final al Convenției Europene putea conține *inclusiv opinii diferite*, atunci ne întrebăm: cum se explică presiunea impusă de către Prezidiu, și implicit de către președintele d'Estaing, în vederea urgentării obținerii unui compromis cu privire la articolele instituționale cheie, ținând cont de faptul că Prezidiul a forțat stabilirea unui consens chiar și cu prețul sacrificării spiritului deliberativ, și al posibilității de a se atinge un potențial acord real și de durată?

Aceste negocieri, blocate până în ultimul minut, au migrat de pe platforma Convenției, și s-au desfășurat în spatele ușilor închise și pe coridoare, producând un compromis echivoc care, încă o dată, a confirmat deficitul de democrație în politica decizională a Uniunii Europene.

Încă din momentul discursului său introductiv, din 26 februarie 2002, președintele d'Estaing, observând că Declarația de la Laeken a lăsat opțiunea de a trimite un text unic sau opțiuni separate, a indus asupra Convenției ideea realizării unei constituții pentru Europa:

„Declarația de la Laeken permite Convenției libertatea de a alege între a trimite opțiuni sau de a realiza o recomandare unică. Ar fi împotriva logicii abordării noastre să alegem acum. Totuși, nu există îndoială că, în ochii publicului, recomandarea noastră va avea o mai mare greutate și autoritate dacă am putea obține un consens general asupra unei propuneri unice pe care să o putem prezenta cu toții.”²²⁸

După cum observă și Peter Norman, vis-a-vis de acest aspect, „când Convenția a început, era departe de a fi clar faptul că se va discuta, cu atât mai puțin, că se va realiza un tratat constituțional. În primele luni, rezultatul era deschis la o constituție scrisă, un tratat

²²⁸ V. Giscard D'Estaing, *Introductory Speech by President V. Giscard D'Estaing to the Convention on The Future of Europe*, 26.02.2002, <http://www.alainlamassoure.eu/liens/369.pdf>

constituțional, o serie de amendamente ale tratatelor sau doar recomandări. Au fost mulți, concentrați în principal în capitalele naționale, care au crezut că nu va fi mai mult decât o discuție la nivel înalt.”²²⁹

În stil incisiv, președintele d'Estaing a utilizat o altă tactică - aceea de a da presei (ziarului francez „Le Monde”) dispozițiile instituționale privind președinția și propunerile articolelor privind instituțiile, exact în data de 22 aprilie, 2003, simultan cu prezentarea lor în Prezidiu. Această nouă probă de inaptitudine a conducerii Convenției și acest „accident” puțin verosimil a provocat nemulțumiri profunde în special în rândul statelor membre mici, dar și în rândul reprezentanților integraționiști ai Convenției din Parlamentul European și ai Comisiei.

Președintele d'Estaing, în ciuda opoziției puternice, a refuzat să excludă propunerea privind președintele Consiliului European, motivând că trebuie luate în calcul alte considerații. Apreciem relevantă, în acest sens, viziunea asupra spiritului dezbaterii, așa cum a fost acesta descris de către un membru (irlandez) al Convenției:

„Documentul franco-german este un amestec bizar de propuneri pro-federaliste și pro-interguvernamentale, care combină viziunile anterior divergente ale ambelor țări (...) Președintele Convenției, în pofida opoziției puternice din partea majorității reprezentanților, a refuzat să elimine propunerea privind președinția Consiliului European, motivând că alte considerente, în afară de nivelul de susținere din partea Convenției, trebuie să fie luate în calcul. Acesta se referea, fără îndoială, la faptul că statele membre mari reprezintă numărul semnificativ al cetățenilor UE, și după cum a indicat și în discursul său de deschidere, intenționa să ofere recunoașterea acelei situații. (...) este de așteptat, printre altele, și ca tensiunile dintre statele membre mari și cele mici să continue”²³⁰.

Statele mici au perceput gestul lui d'Estaing ca unul care derapa sever de la scopurile inițiale ale metodei Convenției spre precaritate democratică și „directorat” al statelor membre mari.

Această criză din interiorul Convenției este o ilustrare dramatică a amenințărilor care planează asupra destinului Uniunii.

„Lipsa de timp” – termenul limită al Convenției care se apropia în mai puțin de două luni - nu permitea o amânare a proiectelor acestor articole pentru că ar fi pus în pericol întreaga activitate a Convenției de până la acea dată. Modul în care a fost organizată agenda de lucru a Convenției, cu marginalizarea chestiunilor instituționale până în al unsprezecelea ceas, ne îndreptățește să tragem concluzia că acesta a fost un aspect calculat strategic de către conducerea Convenției, mai degrabă decât o pură serendipitate.

Relevantă pentru caracterul minimal al consensului este declarația publică a ministrului spaniol de externe, Ana de Palacio, făcută în sesiunea finală a Convenției, cu referire la propunerea Convenției Europene: „Guvernul spaniol are o mare rezervă asupra propunerii instituționale a textului pe care dumneavoastră, domnule președinte, doriți să-l prezentați Consiliului European de la Salonic.”²³¹ Ana Palacio a depus o rezervă oficială cu privire la propunerile instituționale la sesiunea de închidere a Convenției.²³²

²²⁹ Peter Norman, “From the Convention to the IGC (Institutions)”, *The Federal Trust*, Online Paper 28/03, 2003, p.3 http://www.fedtrust.co.uk/filepool/28_03.pdf.

²³⁰ Tony Brown, “Achieving Balance: Institutions and Member States”, *The Federal Trust*, Online Paper, 2004, http://www.fedtrust.co.uk/filepool/01_04.pdf.

²³¹ The European Convention, *Plenary sessions, Closing session, 9-10 iulie, 2003*, <http://european-convention.eu.int/EN/sessplen/sessplen2352.html?lang=EN>

²³² Carlos Closa, “The Formation of Domestic Preferences on the EU Constitution in Spain” în *Comparative European Politics* 2, 320-338, 2004, <http://www.palgrave-journals.com/cep/journal/v2/n3/full/6110041a.html>.

Dacă factorul „istoric” ar fi fost luat în calcul, leadership-ul Convenției ar fi putut asocia probabilități destul de sigure interferențelor privind comportamentul statelor membre, astfel încât transformarea metodei Convenției - un cadru de dezbatere original și promițător -, într-un cadru de negociere de tipul conferințelor interguvernamentale (CIG), să poată fi evitată cu succes.

Era logic ca acest organism vast și diversificat, să revendice necesitatea unei forme sau a alteia de sprijin pe parcursul activității sale, iar în acest scop șefii de stat și de guverne au decis stabilirea Prezidiului.

Acest Prezidiu nu a reprezentat, însă, nimic mai mult decât o replică a diviziunilor din cadrul Convenției, care a reprodus și a întâmpinat aceleași probleme ale negocierii.

În scopul prevenirii nucleului de putere UE 3 (Franța, Germania, Marea Britanie) – membrii Convenției au văzut presedinția lui Valéry Giscard d'Estaing ca fiind una partizană în mod vădit intereselor UE 3 -, au fost numiți, ca vice-președinți, italianul Giuliano Amato și belgianul Jean-Luc Dehaene, pentru apărarea intereselor statelor membre medii și mici.

Altfel spus, mediul conflictual al Convenției în sine a fost reprodus la nivelul Prezidiului și viceversa, împreună cu clasicele forme de negociere între guverne.

În locul ofertei de leadership făcută de Chirac, mult mai utilă ar fi fost o ofertă adecvată de mediere.

Pe lângă obstacolele care decurg de pe urma negocierilor care, după cum am demonstrat mai sus, produc, cel mai adesea, rezultate sub nivelul optim, se mai adaugă și situațiile în care actorii angajați în negociere sunt incapabili să atingă, în mod colectiv, un consens real.

Elmar Brok, membru al Convenției și reprezentant al Parlamentului European, a criticat în mod comprehensiv această ofertă de leadership atrăgând atenția asupra faptului că: “un Prezidiu prea puternic ar fi contrar intereselor parlamentarilor și a noii metode, care urmărește să „parlamentarizeze” dezbaterile privind viitorul integrării europene. Ideea de a oferi Prezidiului un rol prea puternic trebuie exclusă. Deciziile Convenției ar trebui să fie susținute de o majoritate a parlamentarilor care fac parte din Convenție, iar dacă Prezidiul este prea puternic va transforma Convenția într-o Convenție a aclamațiilor, mai degrabă decât într-o Convenție a dezbaterilor.”²³³

După cum reiese din raportul sesiunii plenare din 9-10 iulie 2003, sesiunea de închidere, Prezidiul a reprezentat forța motrice a Convenției, fiind responsabil pentru elaborarea diferitelor capitole ale proiectului preliminar de Constituție (dintre care, cel mai important a fost „Documentul de reflecție asupra funcționării instituțiilor,” pregătit de către Secretariatul Convenției la solicitarea Prezidiului), pentru luarea inițiativelor politice, și pentru medierea între diferiții membri ai Convenției și diferite grupări politice.²³⁴

Eșecul de a stabili un acord real, și pe termen lung, în problema articolelor instituționale și „restanțele” aferente acestui acord echivoc, se explică prin faptul că funcțiile Prezidiului sunt

²³³ Agence Europe, (8155), *Articol 5*, 21 Februarie, 2002 <http://www.agenceurope.com/EN/index.html>

²³⁴ The European Convention, Plenary sessions, *Summary report on the plenary session*, CONV 853/03, Brussels, 23 iulie, 2003 <http://european-convention.europa.eu/EN/sessplen/sessplen2352.html?lang=EN>

fundamental incompatibile unele în raport cu celelalte, dar și prin efectele istoriei conflictuale existente între membrii grupului de mediere.²³⁵

Dreptul de inițiativă politică și elaborarea diferitelor capitole ale proiectului preliminar de Constituție, sunt în totală incongruență cu medierea dezacordurilor dintre diferiții membri ai Convenției, și diferite grupări politice.

Tocmai dreptul de inițiativă politică manifestat, spre exemplu, prin elaborarea de către Prezidiu, prin Secretariatul Convenției, a documentului de reflecție asupra funcționării instituțiilor („Propunerea ABC”), a generat o scindare masivă în rândul membrilor Convenției.

În pofida acestor circumstanțe, *rolul de mediator* al disputei dintre cele două „fronturi” din interiorul Convenției, îi revenea tot Prezidiului. Cu alte cuvinte,, responsabilitatea pentru medierea și stabilirea unui acord al acestui conflict cădea tot asupra *auctor rerum creatarum*, i.e., asupra singurii entități cu adevărat responsabile pentru provocarea inițială a scindării.

De fapt, noua metodă de revizuire a tratatelor, marea schimbare anunțată și așteptată de tot continentul, nu a avut loc. După fulgurantul entuziasm inițial, Convenția a redevenit un spațiu de negociere caracterizat de asimetriile de putere unde părțile implicate au recurs la toate strategiile necesare pentru a forța rezultatele.

Soluția convalescenței perpetue a UE trebuie să pornească de la recunoașterea lucidă a necesității gestionării imparțiale a diferențelor la toate nivelele structurii multiple a UE. Deși Europa acționează ca un bloc, în care toate cele 27 de state membre (UE 27) discută probleme și iau decizii în unanimitate, în spatele cortinei, doar statele mari, cu cele mai multe resurse preiau conducerea: Franța, Germania, și Marea Britanie (UE 3).

Salvatoare nu poate fi, decât opțiunea limpede, de reechilibrare a intereselor tuturor statelor, prin dezvoltare instituțională, deoarece este evident faptul că actuala criză este generată de faptul că politicile UE sunt în mare parte în mâna guvernelor membre și a șefilor de stat.

Pentru gestionarea mai eficientă a interdependențelor asimetrice și pentru a răspunde operativ la proliferarea crizelor interne, este necesară stabilirea unei *platforme permanente de mediere internă* la nivelul UE, care să răspundă crizelor intervenite în interiorul UE dacă aceste crize au o dimensiune internă.

În absența unei instituții comune puternice și nepartizane, a unui spațiu de mediere care să acționeze, *sine ira et studio*, ca o “zonă de trecere,” de armonizare și acomodare a intereselor concurente, politicile UE vor fi în continuare determinate de luptele de putere dintre statele membre.

²³⁵ Așa cum demonstrează convingător Tobias Böhmelt în studiul „Disaggregating Mediations: The Impact of Multiparty Mediation” în *B.J.Pol.S.* 41, Cambridge University Press, 2011, p. 861.

CAP. VIII. Determinarea raportului asimetric dintre UE 27 și UE 3, în contextul revizuirii Tratatului de la Lisabona, și identificarea mediatorului între UE 3 – UE 27

Consensul vid și “restanțele” Tratatului de la Lisabona nu au rămas fără repercusiuni ci, dimpotrivă, au dobândit o amploare fără precedent în 2010, în contextul revizuirii Tratatului de la Lisabona, intrat în vigoare abia în anul anterior.

Pentru statele membre mici și medii, Tratatul de la Lisabona a reprezentat o afacere neîncheiată (“unfinished business”) deoarece a întărit convingerea că aceste state nu mai au, de fapt, nici un cuvânt de spus în Europa. Această percepție a fost amplificată în contextul propunerii de stabilire a unui sistem permanent pentru gestionarea crizelor din zona euro care presupunea totodată și modificarea tratatului UE.

În prima parte a acestei lucrări, am explicat importanța elementelor proprii abordării socio-constructiviste în determinarea acțiunii colective, iar evenimentele care au avut loc în contextul crizei politice din 2010 confirmă validitatea ipotezelor formulate aici.

Evenimentele care au condus la reiterarea scenariului divizării între statele membre mici și cele mari - de această dată în cadrul reformei guvernantei economice începută în 2010 -, a debutat cu așa-numita „declarație de la Deauville.” Majoritatea pozițiilor care s-au manifestat „împotriva” propunerii franco-germane se bazează pe argumente de natură constructivistă și care nu sunt incluse în teoretizarea instituționalistă. După cum vom observa, în continuare, printr-o simplă analiză a discursurilor celor care au criticat propunerea franco-germană, numitorii comuni utilizați ca factor explicativi principali pentru rezistență se află pe axa încredere – istorie (precedent). În același timp, vom exemplifica și tipul de negociere dură („hard”) adoptată cu fiecare ocazie de către statele membre mari.

Dacă în contextul Convenției Europene, printr-o rară manifestare de unitate, guvernul francez și cel german au înaintat, în mod invaziv, o serie de documente de poziție comună pe teme, dintre care, un număr apreciabil fuseseră deja discutate în cadrul Grupurilor de Lucru, de această dată, cele două state au manifestat un derapaj „dictatorial” cu un impact semnificativ la nivelul percepțiilor și atitudinilor celorlalte state membre, emițând, în 18 Octombrie 2010, o declarație comună cu privire la reformele necesare în domeniul guvernantei economice, cu 9 zile înainte de summit-ul UE cu exact aceeași temă.

Declarația de la Deauville, reprezentând propunerea franco-germană de revizuire a Tratatului de la Lisabona, includea următoarele două obiective: (1) întărirea supravegherii bugetare și a procedurilor de coordonare ale politicii economice prin aplicarea progresivă a unei game mai largi de sancțiuni atât la capătul preventiv cât și la cel corectiv al Pactului. Aceste sancțiuni ar trebui să aibă un caracter mai automat, respectând în același timp rolul diferitelor instituții și echilibrul instituțional și (2) modificarea tratatelor și stabilirea unui cadru robust de rezolvare a crizelor, mai precis stabilirea unui cadru permanent și robust care să asigure managementul ordonat al crizelor în viitor, furnizând aranjamentele necesare pentru o participare adecvată a creditorilor privați și care să permită statelor membre să ia măsuri coordonate adecvate în vederea protejării stabilității zonei Euro ca întreg. În cazul unei încălcări grave ale

principiilor de bază ale Uniunii Economice și Monetare (UEM), și în urma unor proceduri adecvate se vor suspenda drepturile de vot ale statului membru în cauză.²³⁶

Propunerea franco-germană, punitivă față de „păcătoșii” zonei euro, prevedea obiective care aveau un caracter litigios, și care, s-au confruntat cu o rezistență masivă. State membre, precum România, Luxemburg, Spania și Grecia, au rejectat instantaneu sancțiunile și suspendarea drepturilor de vot.

Propunerea de la Deauville urmărea revizuirea Titlului VIII din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE) privind politica economică și monetară, dar putea include reforme care nu erau limitate la Partea a III-a TFUE (Articolul 48 TUE se aplică: Art. 48 alineatul (6) din (TUE) permite Consiliului European, hotărând în unanimitate și după consultarea Parlamentului European, a Comisiei și, în anumite cazuri, a Băncii Centrale Europene, să adopte o decizie de modificare, integrală sau parțială, a dispozițiilor părții a treia din TFUE). Altfel spus, dezbaterile privind guvernarea economică viza modificarea articolelor Pactului de stabilitate și creștere.

Opoziția din partea Comisiei Europene s-a pronunțat vehement prin vocea președintelui Barroso care a respins categoric retragerea drepturilor de vot declarând că „mandatul acordat lui Van Rompuy excludea orice fel de suspendare a drepturilor de vot în această revizuire a tratatului²³⁷” și prin cea a vice-președintelui Comisiei Europene, Viviane Reding care a criticat dur cele două state, acuzându-le de iresponsabilitate și reamintind că „în 2004 și 2005, au fost două state membre care nu au respectat regulile Pactului de stabilitate și creștere. Acum sunt aceleași două state care vor să dilueze normele,” a declarat aceasta în mediul online.²³⁸

La summit-ul din 28-29 octombrie 2010, Sharon Bowles, președintele Comitetului Economic și Monetar din cadrul Parlamentului European a avertizat împotriva înțelegerilor din spatele ușilor închise și a menționat că legislația propusă va face obiectul negocierilor la un nivel egal în Parlament și între statele membre: „Doamna Merkel poate să creadă că Guvernarea Europeană pivotează în jurul unui acord franco-german, totuși, o instituție crucială nu pare să se fi prezentat la discuții până în acest moment – Parlamentul European va negocia cu Consiliul propunerile privind guvernarea economică. Noi nu vom pune o ștampilă pe un pact făcut în spatele ușilor închise și cu certitudine există foarte puțin apetit în rândul statelor membre pentru orice modificare de tratat.”²³⁹

Sub conducerea președintelui Herman Van Rompuy, în cadrul Consiliului European a fost stabilit un grup operativ pentru guvernarea economică alcătuit din miniștri de finanțe din cele 27 de state membre, cu sarcina de a elabora o propunere de reformă acceptabilă. În urma celor șase întâlniri ale grupului operativ, președintele Van Rompuy a prezentat raportul final al

²³⁶ Franco-German Declaration, *Statement for the France-Germany-Russia Summit, Deauville* –, 18 octombrie, 2010 http://www.euo.dk/upload/application/pdf/1371f221/Franco-german_declaration.pdf%3Fdownload%3D1

²³⁷ EurActiv, *EU countries still divided over voting rights issue*
<http://www.euractiv.com/future-eu/eu-countries-divided-voting-right-news-499321>

²³⁸ Die Welt, Stefanie Bolzen, *EU wirft Deutschland Verantwortungslosigkeit vor*
<http://www.welt.de/wirtschaft/article10545671/EU-wirft-Deutschland-Verantwortungslosigkeit-vor.html>

²³⁹ European Parliament, *European Parliament press pack for EU summit 28-29 October 2010*,
<http://www.europarl.europa.eu/news/ro/news-room/content/20101027BKG90496/html/European-Parliament-press-pack-for-EU-summit-28-29-October-2010>

grupului la summit-ul Consiliului European din 28 și 29 Octombrie 2010. Asupra acestuia s-a convenit în 16-17 Decembrie:

„Consiliul European a salutat raportul prezentat de președintele său ca urmare a concluziilor sale din 28-29 octombrie 2010. Acesta a convenit că tratatul ar trebui modificat pentru ca statele membre din zona euro să instituie un mecanism permanent pentru a garanta stabilitatea financiară a zonei euro în ansamblu (Mecanismul European de Stabilitate). Acest mecanism va înlocui Fondul European de Stabilitate Financiară (FESF) și Mecanismul European de Stabilizare Financiară (MESF), care vor rămâne în vigoare până în iunie 2013²⁴⁰.” Totodată, posibilitatea suspendării dreptului de vot a fost abandonată.

Jean-Claude Juncker, prim-ministrul Marelui Ducat de Luxemburg, a remarcat faptul că opoziția față de propunerea franco-germană a fost „cumplită” pe durata celor două zile ale summitului.²⁴¹ Dintre statele membre care au rejectat instantaneu suspendarea dreptului de vot, conform publicației germane „Europa's Strippenzieher” (sau "Cei care trag sforile în Europa"), primul care s-a opus vehement a fost președintele României, Traian Băsescu.

Conform aceleiași publicații, acest eveniment a avut loc cu puțin timp înainte ca președintele Franței să refuze să dea mâna cu Traian Băsescu, moment surprins atunci de camerele de filmat, episod redat de publicația online EUObserver.²⁴²

În cadrul întâlnirii Consiliului European din 28 – 29 iunie 2012, Nigel Farage, membru al Parlamentului European și liderul UKIP (The United Kingdom Independence Party) a lansat o critică virulentă la adresa procesului de luare al deciziilor în stabilirea MES, accentuând problema asimetriilor în relațiile dintre statele membre, și cea a deficitului democratic, afirmând că: „acest Mecanism European de Stabilitate, noul vostru vehicul de bailout este sortit pieirii încă înainte de a începe. Avem provocări legale în Irlanda și în Germania. Avem Ministerul de Justiție al Estoniei care afirmă că (MES) nu este adecvat constituției lor – dar cel mai amuzant finlandezii și olandezii au rupt acordul care a fost făcut în miez de noapte. Poate pentru că au fost excluși din acest pact; poate țările mici nu mai au un cuvânt de spus în Europa.”²⁴³

Criticile lui Nigel Farage au lovit precis în direcția celei mai pregnante amenințări cu care se confruntă în prezent UE, și anume eșecul de gestionare a interdependenței asimetrice la nivelul Uniunii. Efectele acestui eșec instituțional vor fi scoase la lumină de rezultatele alegerilor europarlamentare din mai 2014, când, același Nigel Farage, la conducerea partidului eurosceptic UKIP, a provocat un „cutremur” în politica britanică, obținând o victorie istorică în alegerile europene.

După brutalitatea tandemului franco-german, dinamica din zona euro devenea din ce în ce mai divergentă cu reacții care au ridicat la maximum tensiunile pe piețele financiare:

²⁴⁰ Consiliul Uniunii Europene, Secretariatul General al Consiliului, *Consiliul European 16-17 Decembrie, 2010, Concluzii, EUCO 30/1/10, Bruxelles, 25 ianuarie 2011*, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/RO/ec/118602.pdf

²⁴¹ EurActiv, *EU countries still divided over voting rights issue* <http://www.euractiv.com/future-eu/eu-countries-divided-voting-right-news-499321>

²⁴² Vezi Anexa 5.

²⁴³ Nigel Farage, *UK Independence Party in the European Parliament, Debate: Conclusions to the European Council meeting (28-29 June 2012) European Council and Commission Statements*, Parlamentul European, Strasbourg, 2012 <http://www.ukipmeps.org/>

amenințarea cu referendumul formulată de Georgios Papandreou în Grecia în noiembrie 2011, cu privire la ultimul pachet de salvare a Greciei²⁴⁴ și salvarea tumultoasă a Ciprului, în martie 2013.

După cum am arătat în capitolele precedente, în contextul interdependențelor complexe, acțiunile dintr-un stat se răspândesc automat asupra celorlalte, prin puternice legături transfrontaliere create de imperativele economice.

Totuși, este suficient să citim relatările din presă și declarațiile publice din perioada respectivă pentru a înțelege că dinamica antagonice și asimetriile dintre statele zonei Euro nu s-au manifestat doar la nivel inter-statal, ci și la nivel inter-sectorial, inter-instituțional și chiar inter-cultural, ca de exemplu în cazul relațiilor Troica – și așa-numitele țări PIIGS plus Cipru (acronimul peiorativ se referă la economiile Portugaliei, Irlandei, Italiei, Greciei și Spaniei) sau creditorii – datornici.

Nu în ultimul rând, unii observatori au făcut referire chiar și la o ciocnire culturală între țările europene nordice și cele sudice. Conform prim ministrului finlandez Jyrki Katainen “criza zonei euro a creat o lipsă de încredere între statele europene nordice și cele sudice”, iar Mario Monti, prim ministrul italian, s-a dezlănțuit împotriva unora dintre aceste țări nordice – atitudini care exemplifică perfect gradul de scindare culturală și tensiunile existente între țări precum Finlanda, Olanda și Germania pe de-o parte și Spania, Italia și Grecia pe de cealaltă parte.²⁴⁵

Troica (formată din Comisia Europeană, Banca Centrală Europeană și Fondul Monetar Internațional) a propus Ciprului să contribuie la bailout, ca țară solicitantă, cu o taxă de 6.75 % pentru depozitele sub 100.000 de euro, respectiv 9.9% taxă pentru depozitele care depășesc 100.000 de euro. Deși proaspătul numit președinte Anastasiades a acceptat bail-in-ul deponenților ca parte din pachetul financiar (alternativa formulată de BCE fiind oprirea finanțării băncii centrale a Ciprului, Laiki Bank – și deci prăbușirea întregului sistemului bancar cipriot), populația, reprezentată de parlamentul cipriot, a respins pachetul cu nici un vot în favoare.

Din perspectivă culturală, putem spune că Troica vedea aceasta ca singura soluție posibilă pentru a corija flancul sudic nechibzuit și care dădea dovadă de iresponsabilitate și de lipsă de solidaritate și spirit de sacrificiu.

În consolidarea acestui argument, un studiu al Băncii Centrale Germane, Bundesbank, comunicat presei în data de 21 martie, 2013 a introdus, - tocmai în contextul apogeului crizei de bailout al Ciprului - ideea că europenii sudici sunt mai bogați decât germanii.

Studiul comparativ asupra gospodăriilor arată că patrimoniul unei gospodării “medii” germane pare să fie comparativ mic și distribuția averii – măsurată la alte țări din zona euro - este mai degrabă inegală, gospodăriile germane, având un patrimoniu în medie de 195.200 de euro.²⁴⁶

²⁴⁴ BBC News, Europe, Gavin Hewitt, *Greek crisis: Papandreou promises referendum on EU deal*
<http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-15526719>, 1.11.2011

²⁴⁵ BBC News, Europe, Gavin Hewitt, *Eurozone crisis: North versus South*, 11.07.2012
<http://www.bbc.com/news/world-europe-18793708>

²⁴⁶ Bundesbank, Bundesbank Press Release, *Households and their finances – Results of a panel study on the portfolio structure and the distribution of wealth in Germany*, 21.03. 2013
http://www.bundesbank.de/Redaktion/EN/Pressemitteilungen/BBK/2013/2013_03_21_phf.html?nsc=true

O lună mai târziu, în aprilie 2013, Sondajul privind consumul și finanțele gospodăriilor populației, realizat de către Banca Centrală Europeană,²⁴⁷ arata că germanii sunt printre cele mai sărace grupuri din Europa, chiar mai sărace decât Spania, Grecia sau Italia. Cu un patrimoniu în medie de 195.200 de euro, aceștia sunt situați cu mult sub media din Europa, mai mic decât cel al spaniolilor (Spania înregistrează o avere netă medie pe gospodărie de 291.000 de euro) sau al italienilor (275.000 de euro) și francezilor (233.000 de euro) și nu în ultimul rând al ciprioților (670.000 de euro) care se situau pe locul doi în topul celor mai bogați, după Luxembourg, ocupant al primei poziții, cu o avere netă medie de peste 700.000 de euro pe gospodărie, în 2010.

Așadar, emiterea studiului Bundesbank a urmărit / produs efecte nu doar de ordin strategic –pentru că justifică o agendă politică viitoare cu privire la poziția pe care o va lua Germania vis-a-vis de alte bailout-uri -, ci și din punct de vedere cultural.

Nu puțini au fost cei care au văzut în această acțiune a Bundesbank-ului o încercare de a influența opinia publică (și astfel acțiunea colectivă) prin utilizarea unor instrumente culturale și identitare de tipul *noi* versus *Ceilalți*.

Pentru *noi* (a se citi nordul, germanii), cuvintele cheie sunt: corectitudine, diligență, responsabilitate, cumpătare, europenii mai săraci – versus - *Ceilalți* (sudul), caracterizați de cuvinte precum: evaziune, paradis fiscal, oligarhie, mafioți, spălători de bani, rău-platnici, europenii mai bogați.

Conform raționamentului german, susținut de către Troica, varianta corectă ar fi fost ca ciprioții arghirofili să-și corijeze comportamentul și să-și plătească taxele. Contra-argumentul datornicilor²⁴⁸ a fost formulat în jurul principiului vulnerabilității economice, propriu fenomenului interdependenței.

Măsura, din 25 martie 2013, a fost percepută ca abuzivă de către partea datornicilor. Aceștia considerau că tocmai datorită expunerii la Grecia, au avut nevoie de bailout băncile cipriote. Cu alte cuvinte, tocmai pentru că au acționat în spiritul solidarității față de UE și Grecia. În schimbul acestui gest, Cipru se aștepta să primească o anumită protecție, altfel ar fi ales să se asigure ca sucursalele băncilor grecești din Cipru să fie acoperite exclusiv de bailout-ul grecesc.

Cu privire la existența banilor rusești în Cipru, și la statutul său de jucător mare în sistemul bancar offshore, ciprioții contra-atacă acuzațiile germane, invocând rezultatele studiului din 16 februarie 2013 realizat de către publicația “The Economist.” Conform acesteia, cele mai mari averi offshore sunt deținute de către Elvetia (2.2 trilioane dolari), Marea Britanie și Irlanda (1,9 trilioane dolari), Caraibe și Panama (1 trilion dolari), Hong Kong și Singapore (1 trilion dolari), Statele Unite (600 miliarde dolari) și Luxemburg (500 miliarde dolari)²⁴⁹, Ciprul deținând un procent considerabil mai mic din averea sistemului bancar offshore și fiind, în consecință, un jucător mărunț.

²⁴⁷Banca Centrală Europeană, *Sondajul privind consumul și finanțele gospodăriilor populației - Întrebări frecvente și răspunsuri*, http://www.ecb.europa.eu/home/html/researcher_hfcn-faq.ro.html

²⁴⁸ Ledra Capital, Antonis Polemitis and Andreas Kitsios, *Cyprus Banking: Stupidity, Short-Sightedness, Something Else*, 2013 <http://ledracapital.com/blog/2013/03/19/cyprus-banking-stupidity-short-sightedness-something-else>

²⁴⁹ The Economist, *Storm survivors*, 16.02.2013

<http://www.economist.com/news/special-report/21571549-offshore-financial-centres-have-taken-battering-recently-they-have-shown-remarkable>

Apoi, o întrebare legitimă din partea ciprioților este legată de misterul prin care Ciprul a reușit să treacă prin procesul de aderare la Uniunea Europeană, în 2004, și apoi prin aderarea la zona euro, în condițiile în care existau atâtea nereguli precum cele denunțate în aceste circumstanțe.

Ciprul a trecut, de asemenea, și prin analizele Comisiei de experți pentru evaluarea măsurilor de combatere a spălării banilor din cadrul Consiliului Europei, obținând în mod repetat scoruri mai mari decât Germania și Austria și o mare parte din restul statelor membre ale UE.²⁵⁰

Și studiul Bundesbank este rejectat în totalitate de către partea cipriotă²⁵¹ (cât și de către alți observatori²⁵²) care consideră că cifrele germane au fost “dezumflate” prin excluderea unor surse importante de avere internă, iar cifrele cipriote au fost “umflate” prin socotirea unor active străine ca active interne.

În acest caz și precedentul / factorul istoric, a avut un rol semnificativ: Cipru a perceput ca abuzive măsurile severe propuse de către Troica, în special pentru că Italia, Spania și Grecia, au fost salvate cu sume mult mai mari, acest ajutor nefiind condiționat de asemenea măsuri.

În această situație este lesne de remarcat faptul că Cipru s-a autoperceput ca fiind perdantul net. Gestionarea necorespunzătoare a efectelor interdependenței asimetrice, la toate nivelurile la care aceasta s-a manifestat, - din cauza absenței unor instituții comune puternice care să reechilibreze interesele tuturor actorilor - a dus chiar la convingerea, în rândul a numeroși ciprioți și nu numai²⁵³, că părăsirea zonei euro ar fi fost cel mai bun lucru care Cipru îl putea face în circumstanțele date.

Gestionarea defectuoasă și unisectorială a bailout-ului Ciprului a avut drept consecință, în primul rând, erodarea încrederii în sistemul bancar, în general, la nivelul Uniunii Europene, prin crearea acestui precedent periculos și în cel de-al doilea rând, erodarea încrederii în ceea ce privește capacitatea Uniunii de salvagardare a stabilității sistemului financiar și diminuarea riscului sistemic la nivelul zonei euro -, dar și în ceea ce privește siguranța, predictabilitatea unui traseu economic, politic, financiar și social sustenabil la nivelul zonei euro.

Cu toate acestea, în realitate, luând în calcul interconexiunile complexe și dependențele Ciprului la zona euro, un asemenea gest ar fi însemnat un suicid din punct de vedere geopolitic. Costurile ieșirii din Euro ar fi fost pentru Cipru considerabil mai ridicate decât acordul de bailout.

²⁵⁰ Ledra Capital, *I am shocked, shocked there are Russians in Cyprus*

<http://ledracapital.com/blog/2013/03/31/i-am-shocked-shocked-there-are-russians-in-cyprus>

²⁵¹ Ledra Capital, *Crimes Against Math And Logic: ECB HFCS Wealth Study Edition*

<http://ledracapital.com/blog/2013/04/10/crimes-against-math-and-logic-ecb-hfcs-wealth-study-edition>

²⁵² Bauchowitz, Stefan; Olivas, José Javier Olivas, *Selective truths and Spanish riches: The Bundesbank's study on household wealth* în The London School of Economics and Political Science Blog, 2013 <http://blogs.lse.ac.uk/eurocrisispress/2013/04/07/selective-truths-and-spanish-riches-the-bundesbanks-study-on-household-wealth-2/>

²⁵³ Paul Krugman, *Cyprus, Seriously*, The New York Times, 26.03.2013

http://krugman.blogs.nytimes.com/2013/03/26/cyprus-seriously/?_php=true&_type=blogs&_r=0

Un studiu realizat de Alexander Apostolides, de la Universitatea Europeană din Cipru²⁵⁴ arată că o ieșire din zona euro ar fi produs un șoc grav. Importurile nu ar mai fi fost disponibile în lunile care urmau schimbării, contul curent trebuia să se echilibreze într-o nouă monedă, iar surplusul de cont curent s-ar fi evaporat prin criza bancară.

Ca urmare a faptului că Cipru ar fi fost nevoit să reducă brusc cantitatea importurilor, curbele aprovizionării tuturor industriilor pentru care importul joacă un rol important ar fi suferit o retragere masivă, ducând la o creștere a prețului și o reducere a calității.

Deoarece, conform aceluiași studiu, toate sectoarele au avut, în 2009, un procent de peste 65% din aprovizionare importat, o ieșire și o depreciere ar fi produs un șoc de aprovizionare sever prin dependența față de petrol.

Studiul indică faptul că tot petrolul Ciprului este importat, prin urmare, pasibil de creștere a prețurilor pe măsura ce noua monedă se devaloriza în raport cu Euro sau Dolarul. De asemenea, și sectorul energiei electrice este dependent de energie electrică importată. Pentru fiecare 1000 de euro generați, 52 euro sunt cheltuiți în plus pentru carburanți. O creștere a prețului carburanților ar fi dus la o creștere a prețului energiei electrice. Se aplică aceeași procedură ca și în cazul petrolului, dar cu energia electrică și alte industrii care depind de electricitate. Studiul indică efectele unei deprecieri moderate în doar două sectoare, fără a include și alți factori (efecte dinamice, impactul restructurării băncilor, impactul Corralito, recesiunea ș.a.m.d.) lăsând în sarcina observatorilor să estimeze costurile reale ale ieșirii din zona euro.

Metodele utilizate de reprezentanții așa-numitei Troica de a ajuta țările puternic îndatorate au fost criticate în principal pentru (1) caracterul lor nedemocratic, de forță și non-neoliberal: lipsa de deschidere în a asculta punctele de vedere ale țărilor care au fost nevoite să se supună acestui exercițiu (2) pentru că Troica rămâne în continuare un instrument interguvernamental, și nu o metodă a Comunității.

Gestionarea inadecvată a chestiunii guvernantei economice și a dezacordurilor apărute în contextul tensiunilor de pe piețele financiare, a reprezentat un indiciu serios al unei fracturi primejdioase survenite între statele membre ale Uniunii Europene, la multe niveluri, reiterând logica negocierilor dure („hard”) și reconfigurarea conflictelor în interiorul Uniunii Europene.

Fără o reformă instituțională care ar retransa capacitățile transformatoare ale instituțiilor comune și care ar încorpora un mecanism multi- și inter - sectorial de management al crizelor prin **mediere**, actualele metode paliative de gestionare a discontinuităților (jocurile negocierii, practicile electorale, arbitrajul, procesul judecătoresc) vor conduce, în cele din urmă, la amplificarea riscului de contestarea a întregului proiect european, pe fondul intensificării interdependenței.

În cazul unor poziții divergente în cadrul Consiliului European, sarcina de **facilitator** îi revine, conform articolului 15 alineatul (6) litera (c) din TUE, președintelui Consiliului

²⁵⁴Alexander Apostolides, European University Cyprus, *Cyprus Exit of the Euro and what happened on the 25th March 2013: Both were VERY BAD IDEAS*, https://docs.google.com/presentation/d/1Xue3hCYQrd_EWd7FR-QIoRqvGh8iPV3nro4sWJgyag/mobilepresent?pli=1#slide=id.p14

European care acționează pentru facilitarea coeziunii și a consensului în cadrul Consiliului European.²⁵⁵

În cazul unor poziții divergente între Consiliu și Parlamentul European, gestionarea disensiunilor se realizează prin convocarea Comitetului de Conciliere, în scopul obținerii unui acord asupra unui text care să fie acceptat de ambele părți. Comisia, având rolul de **facilitator**, participă la Comitetul de Conciliere, încurajând Parlamentul European și Consiliul să cadă de acord asupra unui text comun. Așadar, în baza articolului 294 (ex-articolul 251 TCE), alineatul (10), „Comitetul de Conciliere, care reunește membrii Consiliului sau reprezentanții lor și tot atâția membri care reprezintă Parlamentul European, are misiunea de a ajunge la un acord asupra unui proiect comun, cu majoritatea calificată a membrilor Consiliului sau a reprezentanților acestora și cu majoritatea membrilor care reprezintă Parlamentul European, în termen de șase săptămâni de la data convocării, pe baza pozițiilor Parlamentului și ale Consiliului din a doua lectură. (11) Comisia participă la lucrările comitetului de conciliere și ia toate inițiativele necesare pentru promovarea unei apropieri între pozițiile Parlamentului European și ale Consiliului²⁵⁶.”

De-asemenea, Ghidul privind activitatea de co-legiferare a Parlamentului în temeiul Tratatului de la Lisabona, clarifică în mod explicit faptul că: „prezența Comisiei la toate reuniunile oficiale și neoficiale din cadrul concilierii este necesară pentru a-și putea exercita rolul conferit de articolul 294 alineatul (11) din TFUE, și anume „de a lua toate inițiativele necesare pentru promovarea unei apropieri între pozițiile Parlamentului European și ale Consiliului²⁵⁷.”

Astfel, chiar dacă, în mod oficial Comisia nu are un cuvânt decisiv în stadiul de conciliere, aceasta are un rol important ca instrument de facilitare a negocierilor între cele două organe legiuitoare.²⁵⁸

Divizarea statelor membre pe fondul problemei privind drepturile de vot în contextul revizuirii Tratatului de la Lisabona, a reprezentat o continuare a consolidării raporturilor asimetrice în blocul european.

Acest raportul asimetric, cu consecințe grave, atât de ordin intern cât și de ordin extern, paralizează spiritul european și rolul său într-o lume aflată în plin proces de globalizare.

Marginalizarea și neglijarea dimensiunii constructiviste au transformat construcția europeană într-un mecanism complicat, dominat de o regularitate mecanică și care pare a-și fi

²⁵⁵ Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, *Versiune consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene*, 2010, http://www.presidency.ro/static/Versiunea_consolidata.pdf

²⁵⁶ Consiliul Uniunii Europene, *Versiune consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene și Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene*, 2010 www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/st06655-re02.ro08.doc

²⁵⁷ European Parliament, Direcția Generală Politici Interne ale Uniunii, Direcția pentru coordonare legislativă și concilieri, Unitatea concilieri și codecizi. *Codecizia și Concilierea, Ghid privind activitatea de colegiferare a Parlamentului în temeiul Tratatului de la Lisabona*, ianuarie 2012 http://www.europarl.europa.eu/code/information/guide_ro.pdf

²⁵⁸ *Ibidem*

pierdut nu doar spiritul și idealul fondator, dar și mijloacele de resuscitare a *ideii europene* germinale.

Proiectul european a înregistrat o nouă experiență non-neoliberală, nedemocratică, dominată de instrumente interguvernamentale de forță, care confirmă faptul că abordarea comunitară - clară, transparentă, eficientă asupra căreia să se exercite un control democratic -, preconizată în Declarația de la Laeken, rămâne un obiectiv al Uniunii mereu neatins, mereu asociat cu irealizabilul.

Uniunea alunecă într-o zonă în care acțiunii concertate i se substituie efectele destabilizatoare ale crizelor și conflictelor intervenite între statele membre pe fondul interdependenței asimetrice.

Indigența funcțională a instituțiilor europene existente, în ceea ce privește identificarea timpurie a riscurilor de conflicte, dislocarea de resurse adecvate pentru a răspunde la situațiile de criză emergente sau în curs de desfășurare și incapacitatea facilitării unor intervenții rapide, reprezintă o alarmă legitimă în fața unui caz de pericol real.

CAP. IX. Identificarea instituțiilor / reformelor instituționale care ar servi cel mai bine scopurilor de rezolvare/prevenire a conflictelor cauzate de interdependențele asimetrice în UE

Conexiunea dintre interdependența asimetrică, mediere și conflict rămâne până în prezent, subiectul unei reduse cercetări sistematice. Dezacordurile, disputele și crizele dintre statele membre, cauzate de intensificarea interdependenței asimetrice, cu un caracter intrinsec exploziv, pot conduce la contestarea întregii existențe a Uniunii Europene.

Acesta reprezintă suficient temei pentru a se alocă o mai mare atenție specificării mecanismelor cauzale și constitutive cât și implicațiilor acestei relații. Am arătat că, în cadrul proceselor de revizuire al tratatelor (atât în contextul conferințelor interguvernamentale (CIG) cât și în cel al comunitarismului), ineficiența gestionării divergențelor a produs „restanțe” care au fost amânate de la o CIG la următoarea, sau pentru revizuirii ulterioare, altfel spus au rămas conflicte nesoluționate. Aceste „afaceri neîncheiate” („unfinished businesses”) reprezintă indicatori extrem de primejdioși pentru viitorul Uniunii Europene.

Aplicând în revers logica ciclului conflictului violent formulată de Johan Galtung, se poate deduce că Uniunea Europeană pășește pe un teren minat, însă este incapabilă să gestioneze în mod real această situație: „oriunde există violență, acolo există un conflict nesoluționat.”²⁵⁹ Logica lui Galtung se aplică și invers, și anume acolo unde există conflicte nesoluționate, există și o probabilitate ridicată de producere a violențelor. Conform lui Galtung, „conflictele nesoluționate înseamnă o incompatibilitate a obiectivelor, incluzând și o incompatibilitate a mijloacelor care nu a fost rezolvată, care nu a fost transformată, peste care nu s-a reușit să se transcendă²⁶⁰.” Observăm, totodată, că și această formulare atestă preeminența abordării „transformării conflictelor” (prin metoda *medierii*), în raport cu cea a „acordurilor conflictelor.”

Chiar dacă este conștientizată importanța medieri în contextul politicii externe - lucru dovedit de numeroasele ocazii în care Uniunea Europeană s-a angajat ca actor global în mediere (deținând roluri cheie în activitățile de conciliere (peace-making)), sau de eforturile de mediere externă ale Uniunii Europene nu doar prin implicare directă, ci și prin sprijinirea altor actori sau a altor resurse externe – totuși, Uniunea Europeană nu conștientizează nevoia de consolidare a capacității de mediere și în interiorul său.

După cum am arătat, Convenția Europeană din 2002-2003, a produs un număr de modificări instituționale care și-au găsit concretizarea în Tratatul de la Lisabona. Printre adaptările instituționale menite să consolideze poziția UE, ca actor global angajat în promovarea păcii, democrației, drepturilor omului și a dezvoltării durabile, dar și ca actor credibil și etic în situații de instabilitate și conflict, crearea Serviciului European de Acțiune Externă, reprezintă centrul de greutate al acestor modificări.

²⁵⁹ Johan Galtung, *Breaking the Cycle of Violent Conflict*, 2011,

<https://www.transcend.org/tms/2011/01/breaking-the-cycle-of-violent-conflict-with-johan-galtung/>

²⁶⁰ *Ibidem*

Serviciul Extern de Acțiune Europeană este responsabil și de gestionarea crizelor care au loc în interiorul UE dacă acestea au o dimensiune externă.²⁶¹

Tratatul de la Lisabona, prin Articolul 3 (ex-articolul 2 TUE), aliniat (1), dispune că: “Uniunea urmărește să promoveze pacea, valorile sale și bunăstarea popoarelor sale,²⁶²” iar Articolul 21, aliniat (2), confirmă că unul dintre obiectivele principale ale Uniunii privind acțiunea externă este: menținerii păcii, prevenirii conflictelor și consolidării securității internaționale.²⁶³

Exact așa cum în vederea respectării Articolul 21 (2), referitor la consolidarea securității internaționale, Uniunea Europeană a stabilit, în 2012, în cadrul Serviciului European de Acțiune Externă, o Echipă de sprijin pentru mediere (EU Mediation Support Team), tot astfel, și în vederea respectării Articolului 3 (1) și implicit pentru prevenirea și soluționarea conflictelor dintre statele membre, este necesară stabilirea unei capacități de mediere care să contribuie la consolidarea generală a păcii în interiorul UE, prin promovarea utilizării medierii ca instrument de diplomatie preventivă, dar și ca instrument de prim răspuns la crizele emergente, latente, sau în curs de desfășurare între statele membre.

În materie de prevenire a conflictelor și consolidare a păcii între statele membre, rolul determinant al medierii se manifestă la nivelul cunoașterii. Medierea aduce un aport considerabil la înțelegerea situațiilor de conflict care pot să decurgă sub condițiile interdependenței complexe, trăsătura fundamentală a UE. În alți termeni, medierea facilitează recunoașterea și înțelegerea comprehensivă a existenței unei anumite probabilități de conflict în mediul aparent benign al relațiilor interdependente. Medierea are un rol semnificativ și în identificarea timpurie a potențialelor riscuri și în identificarea acțiunilor posibile și adecvate de intervenții rapide.

Aceste chestiuni sunt transversale și afectează atât dimensiunea politicii interne, cât și pe cea a politicii externe.

Pe plan intern, viitorul integrării europene este în continuare amenințat de neglijarea probabilității de conflict precum și de conflictele nesoluționate și de “restanțele” în relațiile dintre statele membre ale Uniunii. Conștientizând amenințarea pe care această neglijare o reprezintă, Uniunea Europeană ar putea să își intensifice eforturile în vederea reducerii acestui pericol.

Pe plan extern, fără o implementare / aplicare internă a capacităților de mediere, răspunsurile neadecvate ale UE la aceste situații de criză internă vor genera, în final, neîncredere, care va afecta direct capitalul de imagine al UE ca putere bazată pe valori, sau ca putere normativă, precum și alte resurse de *soft power* („putere blândă”) de care UE dispune.

²⁶¹ European External Action Service (EEAS), Crisis Response, *What we do* http://eeas.europa.eu/crisis-response/what-we-do/index_en.htm.

²⁶² Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, *Versiune consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene*, 2010, http://www.presidency.ro/static/Versiunea_consolidata.pdf

²⁶³ *Ibidem*

Aceste provocări confirmă necesitatea conștientizării indigenței funcționale a mecanismelor de gestionare a crizelor de la nivelul Uniunii Europene, și stabilirii unei platforme interne (“in-house”) instituționalizate pentru mediere.

Complexitatea fenomenului interdependenței într-un sistem integrat precum cel al Uniunii Europene, și manifestările sale inter-sectoriale și inter-instituționale la toate nivelurile, solicită implementarea unui mecanism permanent de management al crizelor care să înlocuiască maniera ad-hoc de rezolvare a conflictelor cu o abordare sistematică, mai coordonată și mai concertată.

În “Conceptul privind consolidarea capacităților UE în domeniul medierii și al dialogului” adoptat în noiembrie 2009, pregătit în baza Strategiei Europene de Securitate (adoptată de către Consiliul European în decembrie 2003 și revizuită în 2008), Uniunea Europeană recunoaște în mod explicit importanța “utilizării medierii ca un instrument de prim răspuns al UE la situațiile de criză emergente și la situațiile de criză în curs de desfășurare²⁶⁴” și pornind de la acest concept UE a dezvoltat propria capacitate de sprijin pentru mediere (Echipa de Sprijin pentru Mediere) cu scopul de a promova utilizarea medierii.

Deși UE recunoaște rolul medierii în prevenirea și transformarea conflictelor în toate fazele acestora, infrastructura pentru mediere în interiorul UE este inexistentă. În momentul de față, Uniunea Europeană nu dispune de nici un fel de resurse de mediere internă.

Este important ca acest mecanism să nu fie limitat la un singur domeniu, așa cum este modelul Mecanismului European de Stabilitate (MES) și de asemenea, să nu fie limitat la abordarea paliativă și contraproductivă a “acordurilor conflictelor.”

În consecință, în actualitatea europeană, misiunea uni-sectorială a MES, limitată la un singur domeniu, are o eficiență la fel de limitată. Mai mult, în cazul apariției unor conflicte între membrii MES, Curtea Europeană de Justiție este cea care va avea ultimul cuvânt.

Un mecanism de management al crizelor în cadrul Uniunii Europene ar trebui să aibă un caracter permanent, inter-sectorial și inter-instituțional la toate nivelurile și care să utilizeze ca instrument de prim răspuns abordarea “transformării conflictelor” prin metoda medierii.

Soluționarea durabilă a instabilității la nivelul relațiilor dintre statele membre, presupune o metodă adecvată. A susține că medierea reprezintă panaceul universal, soluția salvatoare a tuturor conflictelor, constituie o aserțiune care prin însăși formularea sa își dovedește atât precaritatea cât și exaltarea.

Cu toate acestea, în prezent, medierea reprezintă cel mai eficient instrument de prevenire și gestionare a crizelor, capabil de a proteja încrederea reciprocă între statele membre, dar și cel mai eficace în identificarea provocărilor la adresa cooperării datorită faptului că încorporează

²⁶⁴ Council of the European Union, General Secretariat of the Council, *Concept on Strengthening EU Mediation and Dialogue Capacities*, 15779/09, Brussels, 10 November 2009, http://eeas.europa.eu/cfsp/conflict_prevention/docs/concept_strengthening_eu_med_en.pdf

elemente proprii atât viziunilor raționaliste (neo-liberale) cât și celor constructiviste privind RCI (rezolvarea conflictelor internaționale).

9.1. Probleme cheie și dileme

Compatibilitatea platformei de mediere cu sistemul de valori al Uniunii Europene

Dezvoltarea medierii în interiorul UE ar avea un rol central în promovarea integrării europene și, prin aceasta, în consolidarea păcii și prosperității statelor sale.

Existența unor capacități europene puternice pentru mediere internă ar stimula potențialul statelor membre de transformare a conflictelor nesoluționate și ar facilita crearea unui climat de încredere.

Acest lucru necesită inițierea unui proces de construcție instituțională (institution-building) a propriei capacități de mediere internă, bazat pe mecanisme instituționale capabile să asigure structurile de sprijin necesare - prin stabilirea unei unități permanente pentru mediere, care să răspundă conflictelor generate de asimetriile dintre relațiile de interdependență vulnerabilă, prin instrumente corespunzătoare, resurse, valori, mediatori abili, abordări adecvate.

O platformă instituționalizată pentru mediere internă va acționa atât pe orizontală, între diferiți actori, diferite părți implicate în conflict, precum și pe verticală, între diferite nivele și sectoare. A deține capacități interne solide pentru mediere în cadrul Uniunii Europene este un lucru deosebit de important și datorită faptului că **(1) medierea externă a (posibilelor) conflicte în interiorul UE nu este dezirabilă** având în vedere faptul că statele membre ale UE împărtășesc un sistem de valori întemeiat pe bazele formelor democratice de guvernare și ale principiilor economiei neo-liberale și pentru că **(2) deși toate culturile au propriile lor metode de a gestiona conflictele, numai în tradiția occidentală (America de Nord și Europa) domeniul rezolvării conflictelor a cunoscut o cercetare obiectivă și un studiu sistematic.**

Toate marile tradiții ale umanității dețin soluții complexe pentru rezolvarea nonviolentă a conflictelor. Rezolvarea conflictelor nu este o moștenire a tradiției civilizației occidentale sau a religiei iudeo-creștine, ci reprezintă o înclinație umană universală, identificabilă și în alte mari religii și tradiții etice precum: confucianismul, budismul, islamismul, hinduismul ș.a.m.d.

Dacă luăm exemplul confucianismului, vom observa că acesta cuprinde o gamă de principii, idei și practici care se află pe deplin în consens cu abordarea occidentală actuală a rezolvării conflictelor. Avându-și originile într-o perioadă dominată de haos și violență cunoscută drept perioada « *Primăverii și Toamnei* » și cea a « Statelor combatante » , acesta a reprezentat o alternativă la război și conflict, bazată pe doctrine care cuprindeau principii de restabilire a armoniei sociale și de conciliere a conflictelor politice.

Primii maeștri confucianiști și-au asumat sarcina, care părea neverosimilă, de a redresa dezordinea, de a „normaliza” relațiile și de a calma dorința malignă a războiului din inimile și mințile tulburate ale oamenilor. Altfel spus, primii maeștri confucianiști și-au asumat rolul de

mediatori. Motivația din spatele acestei misiuni era faptul că, reinstaurarea armoniei între oameni și reconcilierea statelor combatante, reprezenta pentru maeștrii confucianiști, o misiune divină.

Din perspectivă budistă, unul dintre cei mai renumiți reprezentanți ai rezolvării conflictelor este călugărul vietnamez Thich Nhat Hạnh. Învățăturile și practicile călugărului Thich Nhat Hạnh cu privire la rezolvarea conflictelor s-au dezvoltat în anii colonialismului și în anii războiului din Vietnam.

Practicile budiste susținute de Thich Nhat Hạnh își au sorginea în așa numitul „Război al Călugărilor” împotriva guvernului colonial Francez (1895 – 1898) și în anii 1930, când reformele întreprinse în China, de către egumenul chinez Tai Hsu, au generat o mișcare de renaștere budistă vietnameză.

În contextul războiului din Vietnam, Thich Nhat Hạnh militează cu impetuoșitate împotriva continuării războiului, făcând apel la oprirea imediată a bombardamentelor Statelor Unite prin intermediul unor lucrări admirabile, de o simplitate și o logică remarcabile, precum „*Vietnam: Lotus într-o Mare de Foc*” dar și alte cărți și poeme.

Acesta, și alți adepți ai acestei mișcări, au pledat în favoarea unei abordări de tipul „o a treia forță” sau „o a treia cale”, sau – în termeni occidentali- au pledat în favoarea medierii.

În principalele surse religioase islamice pot fi identificate, de asemenea valori, legende și viziuni care exprimă practici de rezolvare a conflictelor. Cei care susțin „ipoteza islamului nonviolent” se sprijină deseori pe perioada *Meccană* a vieții profetului Muhammad (610 - 622). În această perioadă, în care musulmanii erau o minoritate, profetul nu a arătat nici o înclinație spre utilizarea forței, nici măcar pentru auto-apărare. Acesta a dus o viață de rezistență nonviolentă, care s-a reflectat în toate îndrumările și învățăturile sale. Deși au existat multe motive pentru ciocniri și confruntări, în cei 13 ani petrecuți în Mecca profetul a adoptat pe deplin calea pacifismului și a nonviolentei.

Totuși, doar tradiția occidentală (America de Nord și Europa) a furnizat oameni de știință și cercetători care au studiat și teoretizat cauzele și soluțiile unor game largi de conflicte umane, devenind astfel tradiția preeminentă pentru studiul sistematic al războiului, al păcii și al proceselor de rezolvare al conflictelor.

Compatibilitatea platformei de mediere cu legitimitatea politică

Considerăm că există un potențial semnificativ pentru stabilirea unor capacități interne de mediere europeană care să se sprijine pe mecanisme instituționale oficiale și care să dețină un sistem de valori adecvat.

Problema legitimității politice în acest context este contiguă problemei neutralității / parțialității compoziției platformei de mediere internă.

O componentă importantă în construcția instituțiilor pentru mediere este reprezentată de desemnarea mediatorilor care alcătuiesc unitatea de mediere mandatată să intervină în (posibilele) conflicte.

A denumi ca mediatori reprezentanți ai statelor membre, prin mandat guvernamental / național, nu va face decât să transforme instituția medierii europene într-o arenă de desfășurare ale aceluiași lupte pentru putere și manipulări politice și să intensifice raporturile asimetrice deja create.

Platforma de mediere internă a UE nu trebuie să se stabilească sau să se sprijine pe infrastructuri de mediere cu mandat guvernamental, care au o natură intrinsecă divizibilă. Cei care dețin puterea “de facto” vor utiliza, prin acest mandat, pârghii pentru a influența procesele de mediere și rezultatele lor. Reducerea la zero a gradului de politizare a platformei medierii în cadrul UE, previne riscul ca aceasta să devină victimă a manipulării și politizării structurilor de mediere.

Caracterul independent al structurilor de mediere îi determină în mare parte eficiența și capacitatea de a-și exercita funcția în mod corect și de a-și atinge obiectivele.

Este imperios ca unitatea de mediere să aibă calitatea de entitate independentă și să fie compusă dintr-un grup de experți independenți în executarea mandatului lor de mediere. Mediatorii trebuie să acționeze total independent în raport cu guvernele lor naționale, să nu reprezinte interesele statelor din care provin, și să nu solicite, dar nici să nu primească, instrucțiuni de la vreun guvern sau alte organisme. Aceștia trebuie să își exercite mandatul în totală independență și în interesul general al Uniunii, al rezolvării conflictelor din interiorul acesteia.

Problema identității mediatorului european

În capitolul VI, am abordat chestiunea identității mediatorului internațional și am argumentat că, - fără a se face în mod necesar uz de capitalul de cunoaștere existent în acest domeniu de studiu al tradiției occidentale -, rolul de mediator poate fi dobândit de o gamă atât de largă de actori, încât nu vom fi foarte departe de adevăr când vom spune că, poate fi îndeplinit, practic, de **oricine**: de către indivizi independenți, figuri religioase, oficiali guvernamentali, state, organizații internaționale, regionale sau nonguvernamentale, ș.a.m.d., - indiferent de competența demonstrată empiric (know-how) sau științific (know-why).

“Conceptul privind consolidarea capacităților UE, în domeniul medierii și al dialogului” (2009) recunoaște că, deși în practică medierea este deja o parte integrată a acțiunii externe a UE, UE a utilizat până acum acest instrument într-o manieră mai degrabă ad-hoc, (...) iar misiunile de mediere au fost preluate de diferiți actori ai UE precum SG / ÎR (Secretarul General / Înaltului Reprezentant), Comisia Europeană, Reprezentanți speciali ai UE (RSUE), Misiuni ale ESDP sau delegații ale Comisiei Europene²⁶⁵.

Încă de la înființarea sa, Serviciului European de Acțiune Externă a recunoscut nevoia implicării experților specializați și a rezultatelor expertizelor realizate în cadrul activităților de mediere și în acest scop a fost înființată Echipa de sprijin pentru mediere (Mediation Support Team).

²⁶⁵ Council of The European Union, General Secretariat of the Council, *Concept on Strengthening EU Mediation and Dialogue Capacities*, Brussels, 10 November 2009, http://eeas.europa.eu/cfsp/conflict_prevention/docs/concept_strengthening_eu_med_en.pdf

Scopul Echipei de sprijin pentru mediere, este acela de a disloca sprijin operațional și de experți, de a oferi instruire (training), de a pune la dispoziție o gamă de resurse de cunoaștere pentru sprijinirea activității UE.²⁶⁶

Chiar dacă medierea nu este perfect previzibilă și nu se poate face prin referire la dispoziții scrise categorice (după cum am arătat, domeniul RCI nu este o disciplină definită exact, ci o abordare generală), totuși, condițiile pe care mediatorii trebuie să le întrunească pentru exercitarea misiunilor de mediere ar trebui să aibă un caracter mult mai delimitativ, iar medierea să fie utilizată într-un mod mult mai sistematic, mai coordonat și mai concertat, astfel încât să își atingă potențialul maxim de eficiență și rentabilitate în prevenirea și rezolvarea conflictelor emergente sau în situații de criză în curs de desfășurare. Mediatorii trebuie să fie capabili să utilizeze setul de instrumente analitice pentru a dobândi o viziune comprehensivă asupra conflictului și să ofere o expertiză de înaltă calitate asupra acestuia.

Înțelept ar fi ca doar indivizii cu calificări de a acționa ca mediatorii interni să formeze unitatea independentă de mediere. Este esențial să se exploreze care ar fi acei actori care vor forma arhitectura medierii în cadrul UE, deoarece compoziția este în relație directă cu eficiența.

Acest demers poate pleca de la câteva întrebări cheie precum: când / unde a desfășurat actorul o analiză / aplicație practică a medierii? ; unde pot fi găsiți actorii care dețin capacitatea / calificările de a media adecvat?; a produs vreunul dintre acești actori, prin misiunea sa, transformări vizibile în cadrul unor conflicte?; a adus vreunul dintre acești actori, prin activitatea sa, contribuții semnificative, metode inovative la domeniul medierii? ș.a.m.d.

Cu alte cuvinte, persoanele care îndeplinesc rolul de mediatorii trebuie să fi demonstrat anterior independența, dar și pregătirea, cunoștințe speciale, experiența și abilitățile lor în domeniul medierii.

Prin urmare, pot obține astfel de funcții, fie persoane independente, care dețin un capital semnificativ de cunoaștere empirică dobândit efectiv de pe urma misiunilor de mediere la care au participat, fie persoane independente care dețin capital științific în domeniul medierii și anume, cercetători științifici, cadre didactice în domeniul medierii, experți științifici din statele membre.

Este necesar ca mediatorii să fie aleși, în baza meritelor personale, din rândul unor personalități care oferă toate garanțiile de independență, în primul rând, și de competență în cel de al doilea.

Mai lucrativ și mai rentabil pare a fi renunțarea totală la stilul diletant și ad hoc, și a lua în considerare faptul că valorificarea intensă a unei misiuni de mediere se poate realiza numai prin încorporarea unui set de abilități esențiale în activitățile medierii. Altfel spus, mediatorul trebuie să aibă anumite calificări și, așa stând lucrurile, mediatorii pot fi și trebuie să fie „modelați”, instruiți.

²⁶⁶ Pentru o prezențare detaliată a scopului Echipei de Sprijin pentru Mediere, a se vedea European Union External Action, *EU Mediation Support Team Factsheet*, http://eeas.europa.eu/cfsp/conflict_prevention/docs/2013_eu_mst_factsheet_en.pdf

Compatibilitatea platformei de mediere cu resurse de mediere externe

În activitatea platformei europene de mediere internă nu ar trebui să intervină nici o altă resursă externă. Pe lângă rațiunile care țin de o foarte probabilă incompatibilitate a metodelor de mediere utilizate cu sistemul de valori european, trebuie să conștientizăm și faptul că organizațiile externe își pot urmări propriile interese și propria agendă.

Din punct de vedere al eficienței, actorii externi pot utiliza metode incongruente cu abordarea comprehensivă / sintetică asupra medierii, lăsând înafară elementele transformatoare și implicând instrumente care pot genera soluții paliative și/sau acorduri, mai degrabă decât să ofere un ajutor real.

Intervenția resurselor de mediere externe pot avea implicații de anvergură și pot prejudicia semnificativ credibilitatea Uniunii Europene ca actor global stabil, greutatea sa politică, dar și aportul său de valoare adăugată ca actor în mediere în regiunile lumii unde UE este activă prin mediere la diferite niveluri, într-o formă sau alta.

În momentul de față, Uniunea Europeană are un avantaj extrem de important în termeni de putere blândă („soft power”), influență globală și putere normativă: reprezintă punctul de plecare, temelia unei uniuni pașnice de state și oameni. Uniunea Europeană este expresia unei uniuni care nu înseamnă doar o simplă alianță de interese bazată pe politici de putere ci, dimpotrivă, înseamnă un sistem de guvernare original care funcționează în baza soluționării amiabile, prin mijloace pașnice, a disputelor internaționale, într-un sistem internațional multilateral.

Legitimitatea unei misiuni de mediere prin intermediul unei resurse externe nu poate fi posibilă fără raportarea metodelor acestora la cadrul politic al UE.

Toate cele 28 de state membre ale Uniunii Europene și-au luat angajamente normative în sensul că toate statele membre susțin categoric Curtea Penală Internațională, toate s-au implicat în promovarea păcii, respectând libertatea, democrația, egalitatea, statul de drept și toate statele membre acționează în conformitate cu principiile protecției internaționale a drepturilor omului.

Principiile Statutului de la Roma al CPI, precum și cele care reglementează funcționarea sa, sunt pe deplin în conformitate cu principiile și obiectivele Uniunii.

Articolul 3, (ex-articolul 2 TUE), aliniat (5) al Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene prevede că : “În relațiile sale cu restul comunității internaționale, Uniunea își afirmă și promovează valorile și interesele și contribuie la protecția cetățenilor săi. Aceasta contribuie la pacea, securitatea, dezvoltarea durabilă a planetei, solidaritatea și respectul reciproc între popoare, comerțul liber și echitabil, eliminarea sărăciei și protecția drepturilor omului și, în special, a drepturilor copilului, precum și la respectarea strictă și dezvoltarea dreptului internațional, inclusiv respectarea principiilor Cartei Organizației Națiunilor Unite.”²⁶⁷

²⁶⁷ Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, *Versiune consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene*, 2010, http://www.presidency.ro/static/Versiunea_consolidata.pdf

Prin permiterea intervenției resurselor externe în cadrul disputelor interne ale UE se permite și pătrunderea unei game largi de factori distructivi. În primul rând, este vorba despre afectarea capitalului de reputație și contestarea puterii exemplului UE, factori care, prin acțiunea lor, diminuează credibilitatea UE ca actor internațional, în general, și ca actor în mediere, în acțiunea sa externă, în mod specific, dar și ca promotor plauzibil al medierii ca instrument eficient și rentabil de prevenire a conflictelor.

În al doilea rând, intervenția resurselor externe de mediere ar putea produce o intensificare a riscului de pierdere a controlului pe care UE îl are asupra propriei sale construcții și expunerea statelor membre la anumite acțiuni ale mediatorilor externi care urmăresc obținerea unor rezultate preferate care pot fi pur distructive și independente de interesele UE, în diferite domenii de acțiune.

Modelul Mecanismului European de Stabilitate (MES) - un mecanism permanent de rezolvare a crizelor pentru statele din zona euro -, are misiunea de a proteja stabilitatea financiară în zona euro și de a răspunde la criza datoriilor suverane. Totuși, recenta criză euro a dezvăluit, în mod incontestabil, implicațiile neglijenței în special cu privire la recunoașterea conținutului normativ al dinamicii socializării, dar și a faptului că finanțele nu sunt doar materiale, ci și sociale.

Se pare că noile provocări la adresa stabilității UE, pe fondul datoriilor suverane, a pus în pericol proiectul european și a atras consecințe amenințătoare asupra acestuia, determinând ca Europa să-și piardă încrederea în faptul că acest sistem complex și slab înțeles, poate să furnizeze politicile dezirabile pentru toate statele membre.

Atât teoriile raționaliste, conform cărora efectele puterii sunt constituite în principal de forțe materiale, precum și tradițiile teoretice fără echivoc optimiste asupra integrării europene, precum neo-funcționalismul, tranzaționalismul și interguvernamentalismul liberal, și-au demonstrat limitările sub condițiile acestor evenimente.

Criza financiară a provocat o dezastruoasă pierdere în încredere la nivelul statelor membre UE, care a scos la lumină ineficacitatea funcțională a structurilor instituționale europene de a restabili echilibrul necesar, și pe care misiunea unisectorială a MES nu a reușit să o combată.

Gestionarea interdependenței asimetrice este un demers extrem de complex, care necesită implicarea în multiple sectoare de interdependență (interdependența între statele membre, între niveluri de guvernare, între diferite politici, între politici și instrumente și interdependența la nivel global) dar și o abordare inter-sectorială.

Misiunea MES a fost una mult prea limitată pentru a face față provocărilor pe care gestionarea interdependenței asimetrice le ridică, iar acest lucru a avut consecințe imediate, vizibile în opoziția manifestată în politicile interne ale statelor membre vis-a-vis de procesul de integrare. Intensificarea sentimentelor politice eurosceptice a deschis un spațiu politic propice apariției partidelor politice populiste care se opun perspectivelor integrării europene.

Tratatul de la Lisabona a înregistrat restanțe care par să confirme ideea că deficitul democratic în cadrul Uniunii Europene este o constantă și că indigența gestionării adecvate a

crizelor provocate de raporturilor asimetrice în contextul interdependenței pot conduce la intensificarea pericolul dezintegrării și contestarea întregului proiect european.

Problema deficitului democratic este una perenă și controversată în contextul procesului de integrare europeană. Importanța acestei chestiuni este exaltată chiar în preambulul Tratatului de la Lisabona unde se atestă că scopul acestuia este cel al “consolidării eficacității și a legitimității democratice a Uniunii.”²⁶⁸

În ceea ce privește noțiunea de deficit democratic în contextul procesului integrării europene, aceasta se referă la lipsa de democrație a diverselor instituții ale Uniunii Europene care par inaccesibile cetățenilor obișnuiți din cauza metodelor de operare prea complexe ale acestora.²⁶⁹ Termenul de deficit democratic a fost relaționat în literatura de specialitate și cu pierderea puterii de decizie a guvernelor naționale ale statelor membre începând chiar din perioada CEE (Comunității Economice Europene) sau, pentru unii oameni de știință conotația acestui termen în contextul UE este doar un mit.²⁷⁰

Totuși, accepția asupra căreia ne vom concentra în cele ce urmează este cea utilizată de Bill Newton Dunn (1986), membru britanic al Parlamentului European. care se referea la *deficitul democratic*, cu sensul că puterea guvernelor naționale a fost transferată la instituțiile comunitare care operau în secret și unde – “deciziile erau luate în spatele ușilor închise, în Consiliul de Miniștri.”²⁷¹

Observăm că Tratatul de la Maastricht, care a instituit o Uniune Europeană fondată pe trei piloni, a reformat procesul de luare a deciziilor în scopul de a combate deficitul democratic. Mai apoi, și tratatele de la Amsterdam și Nisa au avut scopul de a contribui la îmbunătățirea legitimității democratice a sistemului instituțional al Uniunii, iar în 2001, Declarația de la Laeken a continuat în aceeași notă, propunând să se răspundă solicitărilor concrete ale cetățenilor europeni care au fost identificate, precis, în termenii implementării “unei abordări comunitare clare, transparente, eficiente, asupra căreia să se exercite un control democratic, care să ducă la crearea unei Europe care să reprezinte un exemplu pentru restul lumii.”²⁷²

Deoarece politicile UE sunt în mare parte în mâna guvernelor membre și a șefilor de stat, (trecerea de la interguvernamentalism la comunitarism rămânând încă în zona nerealizabilului) și datorită eșecului gestionării crizelor provocate de interdependența asimetrică (tradus în incapacitatea de a răspunde în mod eficient crizelor interne), proiectul european este supus unei amenințări severe, lucru semnalat de rezultatele alegerilor europarlamentare din 2014.

²⁶⁸ Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 17 decembrie 2007, Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de instituire a Comunității Europene, semnat la Lisabona, 13 decembrie 2007 <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/cg00014.ro07.pdf>

²⁶⁹ Official website of the European Union, Summaries of EU legislation, *Democratic deficit*, http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/democratic_deficit_en.htm

²⁷⁰ Andrew Moravcsik, “The Myth of Europe’s Democratic Deficit”, *Intereconomics: Journal of European Economic Policy*, 2008, http://www.princeton.edu/~amoravcs/library/myth_european.pdf

²⁷¹ Bill Newton Dunn, Discussion Paper for the European Parliament, *Why the public should be worried by the EEC's democratic deficit*, London: European Democratic Group, 1986.

²⁷² European Commission, *Viitorul Uniunii Europene, Textul declarației adoptate la întâlnirea Consiliului European de la Laeken din 15 decembrie 2001*, 2007, http://ec.europa.eu/romania/documents/eu_romania/tema_7.pdf

În acest context, președintele Comisiei Europene, Jose Manuel Barroso, susținea că, blocurile pro-UE din PE (Parlamentul European) încă dețin o majoritate solidă și funcțională, în condițiile în care, cel mai mare grup, partidul de centru-dreapta EPP (European People's Party / Partidul Popular European) își asigurase 29,3 procente în PE și PES (Party of European Socialists / Partidul Socialiștilor Europeni) deținea 25,3 procente. Adăugându-se și cele 8 procente ale blocului Liberal, și cele 7 procente obținute de EGP (European Green Party / Partidul Verde), forțele pro-UE ajung la aproximativ 70 de procente.²⁷³

Este adevărat că, în multe state ale Uniunii Europene, câștigătorii au fost pro-europeni, dar victoria lor a fost una amară.

Deși amenințarea cu forțele politice extremiste în Europa nu trebuie exagerată, aceasta reprezintă un real semnal de alarmă, iar impactul rezultatelor din 25 mai, 2014, nu poate fi negat. Strategiile partidelor de extremă dreapta exercită o influență critică în domenii precum cele ale politicilor sociale și economice, determinând redirectionarea partidele de centru înspre dreapta.

Relevant în acest sens, este cazul Marii Britanii, unde, prim-ministrul David Cameron, deși ataca vehement politicile promovate de partidul UKIP (UK Independence Party / Partidul Independent al Marii Britanii), catalogându-i pe membri formațiunii drept „nebuni, demenți și rasiști,”²⁷⁴ acesta a promis (în contextul crizei euro) să includă în agenda sa, tocmai obiectivul principal al UKIP, și anume, acela de a utiliza viitoarea revizuire al tratatului UE pentru a “repatria” puterile de la Bruxelles către Marea Britanie.²⁷⁵

Este important să ne amintim contextul care a generat aceste rezultate. Unii ar putea argumenta că, pe fondul crizelor financiare și economice care au avut consecințe sociale severe, s-a ajuns la actuala fragmentare a Europei: după ani de austeritate, recesiune și o prelungită criză a datoriilor în zona euro, Europa s-a divizat și a devenit extrem de volatilă.

Totuși, în timpul turbulențelor economice de la mijlocul anilor '70, guvernele statelor membre ale Comunității Europene au reușit să dea dovadă de solidaritate. În urma războiului arabo-israelian din octombrie, 1973, națiunile producătoare de petrol din Orientul Mijlociu au impus creșteri mari de prețuri și au restricționat vânzările către anumite state europene. Acest lucru a generat probleme economice în întreaga CE. Pentru a-și demonstra solidaritatea, liderii CE au pus bazele Fondului European de Dezvoltare Regională, cu scopul de a transfera bani de la regiunile bogate către cele sărace, pentru a îmbunătăți drumurile și comunicațiile, pentru a atrage investițiile și pentru a crea locuri de muncă.

În 1979, cetățenii CE au ales pentru prima dată membrii Parlamentului European, cu o prezență la vot neegalată până în prezent.

²⁷³ Carnegie Council, David C. Speedie, *The European Parliament Elections and Rise of the Far Right: Three Reasons for Reassurance, Three for Concern*, http://www.carnegiecouncil.org/publications/articles_papers_reports/0219.html

²⁷⁴ Leading Britain's Conversation, *David Cameron: UKIP 'Fruitcakes And Loonies'* <http://www.lbc.co.uk/david-cameron-ukip-fruitcakes-and-loonies-63456>

²⁷⁵ The guardian, Nicholas Watt, *Nick Clegg attacks David Cameron's plan to repatriate EU powers*, <http://www.theguardian.com/politics/2012/nov/01/nick-clegg-david-cameron-eu>

În timpul turbulențelor economice de la mijlocul anilor '70, guvernele statelor membre s-au perceput reciproc ca parteneri, iar politicienii statelor membre au avut succes în conectarea cetățenilor la CE.

În amurgul anului 2014, criza europeană nu este doar una economică, politică sau socială. Este o criză a ideii europene. Proiectul european, pare a nu mai fi convingător, nici pentru politicieni, nici pentru cetățeni. Uniunea Europeană trebuie să se grăbească să-și redefinească profund interesele, riscând altfel să expire.

Contrar argumentării instituționalismului liberal, deficitul democratic la nivelul Uniunii Europene este cât se poate de real, așa cum este și raportul asimetric la nivelul statelor membre. Este necesară întreruperea cercului vicios al asimetriei impus de statele UE 3, și adaptarea la democrația post-națională, altfel, integrarea europeană va fi tot mai mult amenințată de intensificarea ostilității împotriva UE, și de sentimentele euro-sceptice și anti-europene din politicile interne ale statelor membre.

Mulți dintre cei care s-au prezentat la vot, în 25 mai 2014, s-au refugiat în partidele naționaliste din cauza lipsei de încredere în structurile europene și în elita politică europeană, dar și din cauza faptului că, deși UE acționează ca un bloc în care toate cele 27 de state membre discută probleme și iau decizii în unanimitate, de fapt, în spatele cortinei, doar statele mari, cu cele mai multe resurse preiau conducerea: Franța, Germania, și Marea Britanie (UE 3).

Concluzie

Subiectul acestei lucrări a fost nucleul politicii interdependenței, și anume, gestionarea interdependenței asimetrice în cadrul Uniunii Europene. Gestionarea interdependenței asimetrice nu este ceva cu care majoritatea cercetătorilor din domeniul Relațiilor Internaționale și al Integrării Europene se ocupă în mod curent. Totuși, pe măsura ce interdependența se intensifică, statele membre ale Uniunii, - aparținând celui mai interdependent continent din lume din punct de vedere economic, politic, social, cultural *et alia*, sunt supuse unui test sever ca urmare a distribuției asimetrice a puterii.

La schema care demonstrează natura interdependenței am adăugat relația interdependență-conflict. Aceasta nu înseamnă că interdependența în sine determină impactul forțelor de fricțiune asupra relațiilor interstatale, ci unele caracteristici ale tipului de interdependență prezentă în cadrul relației, adică vulnerabilitatea interdependenței.

În această lucrare am încercat să arătăm că o abordare teoretică sintetică, bazată pe conjuncția abordării instituționaliste cu cea socio-constructivistă, asupra unor diferite niveluri ale structurii internaționale (în special cel al distribuției intereselor, distribuției capacităților și al distribuției de cunoaștere) ar oferi o perspectivă mult mai amplă și mai comprehensivă asupra rezultatelor politice în cadrul abordărilor sistemice.

Am argumentat că această viziune sintetică este de fapt compatibilă cu două poziții fundamentale din domeniul RCI (Rezolvării Conflictelor Internaționale) care au fost privite frecvent ca fiind într-o relație de opoziție: cea a *acordurilor conflictelor* și cea a *transformării conflictelor*.

Așadar, unul dintre argumentele acestei lucrări este faptul că în procesele de rezolvare a conflictelor sunt necesare două tipuri de abordări: abordarea neoliberală cauzală și cea social-constructivistă constitutivă.

În consecință, dintre instrumentele politice care servesc la rezolvarea conflictelor și diplomația preventivă, medierea este cea mai operativă variantă pentru că încorporează ambele tipuri de abordări.

În secțiunea a III-a, am examinat modul de gestionare al dezacordurilor fundamentale dintre statele membre ale Uniunii Europene, apărute în mediul aparent benign al interdependenței, în cadrul proceselor de luare a deciziilor în condițiile metodei comunitare, respectiv, în cele ale metodei interguvernamentale.

Am constatat că cele două proceduri co-există la diferite niveluri în procesele de luare a deciziilor în UE și că, în ambele contexte, ineficiența gestionării divergențelor a produs probleme care au rămas nesoluționate, altfel spus, „restanțe” care au fost amânate de la o CIG la următoarea, sau pentru revizuiuri ulterioare, cu consecințe amenințătoare pentru procesul de integrare europeană.

Ca urmare, instrumentul utilizat pentru rezolvarea acestor dispute trebuie să fie unul care să răspundă manifestărilor ambelor proceduri. Dacă în contextul interguvernamentalismului, interesele conflictuale ale statelor membre sunt reconciliate prin utilizarea jocurilor negocierii (cu caracter intrinsec exploziv și care inevitabil ridică probleme politice severe), în contextul comunitarismului, rezolvarea disputelor dintre statele membre se realizează prin intermediul instituțiilor care utilizează instrumente precum arbitrajul, procesul judecătoresc și instrumente de inginerie electorală, ambele variante de gestionare a discontinuităților rezumându-se la „acordurile conflictelor.”

Astfel, prin prisma abordării teoretice sintetice asupra rezolvării conflictelor formulate în acest studiu, devine evident faptul că medierea este mecanismul cel mai adecvat de rezolvare a conflictelor în contextul interdependenței asimetrice și, implicit, în contextul intereselor asimetrice divergente dintre statele membre ale Uniunii Europene.

Studiul de caz examinează implicațiile raportului asimetric dintre UE 27 și UE 3 în contextul revizuirii Tratatului de la Lisabona. Acest raport a fost aprofundat ca urmare a propunerii de stabilire a unui sistem permanent pentru gestionarea crizelor din zona euro (Mecanismul European de Stabilitate), care presupunea totodată și modificarea tratatului UE.

Studiul indică efectele unei gestionări neadecvate a chestiunii guvernantei economice și a dezacordurilor apărute în contextul tensiunilor de pe piețele financiare, care au reprezentat un indiciu serios al unei fracturi primejdioase survenite între statele membre ale Uniunii Europene la multe niveluri diferite, reiterând logica negocierilor dure („hard”) și reconfigurarea raporturilor asimetrice dintre statele mici, și cele mari, ale Uniunii Europene.

Capitolul IX, care încheie lucrarea de față, are obiectivul de a identifica cea mai adecvată formă de construcție instituțională (institution building) pentru a rezolva / preveni conflictele cauzate de interdependențele asimetrice în cadrul UE.

În justificarea nevoii de stabilire a unei platforme permanente de mediere europeană internă am apărut viziunea raționalistă conform căreia actorii externi vor căuta să-și maximizeze propriile interese, precum și elementele constructiviste privind identitatea colectivă pe care statele Uniunii trebuie să și-o redefinească și implicațiile profunde ale acestui fenomen.

Includerea unei unități mandatate să medieze conflictele interne ale Uniunii ar putea diminua decalajul de credibilitate dintre, pe de-o parte, angajamentele tratatelor privind respectul reciproc între popoare (Art. 3 (ex-articolul 2 TUE), al. (5)), respectarea egalității statelor membre în raport cu tratatele (Art. 4, al. (2)) și mai ales respectarea deplină a principiului transparenței în procesele de luare a deciziilor (Art. 1(ex-articolul 1 TUE)) și realizarea angajamentelor asumate, pe de altă parte.

Dar, din cele mai multe puncte de vedere, ceea ce a realizat acest capitol, a fost să ofere o bază pentru reflecție și o imagine de ansamblu asupra proprietăților intrinsece ale unei astfel de construcții instituționale.

Conceptul de mediere internă trebuie înțeles ca un concept vast și cuprinzător, care acoperă mai multe sectoare și niveluri, și care abordează cauzele profunde ale fracturilor din interiorul UE, ajutând Europa să avanseze.

În urma acestui studiu, rămân în continuare o serie de probleme deschise care trebuie rezolvate, pentru a permite dezvoltarea potențialului Uniunii în acest sens. Aceste probleme presupun o varietate de direcții de cercetare care ar trebui urmate pentru ca o asemenea soluție să fie practicabilă și pentru a traduce în realitate această idee care ar merita, cu siguranță, investigații suplimentare.

Pe măsură ce discontinuitățile dintre statele membre ale Uniunii se amplifică, acestea devin provocările principale la adresa păcii și stabilității europene.

Din acest motiv, Uniunea Europeană are nevoie de un mecanism de mediere internă, constituit prin încorporarea instrumentelor și abordărilor conceptuale adecvate, conștientizarea necesității unei astfel de construcții instituționale, reprezentând primul pas spre consolidarea capacității de răspuns a Uniunii în caz de crize și conflicte cu dimensiuni interne.

ANEXE

Sondajul valorilor mondiale (2005-2009)

Anexa Nr.1

V213C.- People have different views about themselves and how they relate to the world. Using this card, would you tell me how strongly you agree or disagree with each of the following statements about how you see yourself? (Read out and code one answer for each statement) / Oamenii au viziuni diferite despre ei înșiși și despre modul de a se raporta la lume. Folosind această fișă, îmi vei spune în ce măsură ești de acord sau nu cu fiecare dintre afirmațiile următoare despre cum te vezi pe tine? (Citește și codifică un răspuns pentru fiecare afirmație):

Mă consider cetățean al [Uniunii Europene]**

	TOTAL	Mă consider cetățean al [Uniunii Europene]						
		Cu totul de acord	De acord	Dezacord	Dezacord total	Absent		
						Neintrebat de către intervievator	Niciun răspuns	Nu știu
Tară/Regiune								
Andorra	1,003	13.8	63.9	17.0	4.6	-	0.5	0.2
Bulgaria	1,001	14.8	25.5	31.5	17.1	-	0.1	11.0
Cipru	1,050	29.0	49.2	15.9	5.4	-	0.5	-
Finlanda	1,014	24.3	49.8	21.1	4.0	-	0.2	0.6
Georgia	1,500	17.5	29.2	30.4	14.1	-	0.4	8.4
Germania	2,064	8.7	31.7	34.4	18.8	-	1.5	4.9
Ungaria	1,007	28.9	40.7	20.3	7.2	-	0.2	2.7
Italia	1,012	19.3	46.6	27.2	4.9	-	1.1	0.9
Norvegia	1,025	54.1	36.2	4.3	1.6	-	0.5	3.3
Polonia	1,000	21.8	54.5	13.1	2.8	-	0.1	7.7
România	1,776	12.6	28.8	28.9	17.6	-	1.9	10.2
Slovenia	1,037	17.3	56.2	16.3	4.1	-	1.4	4.7
Spania	1,200	16.0	59.6	8.8	3.7	0.5	0.1	11.4
Suedia	1,003	13.5	59.2	21.9	4.3	-	1.1	-
Elveția	1,241	21.4	50.4	21.4	5.8	-	0.5	0.4
Ucraina	1,000	18.3	21.7	24.6	20.6	-	4.6	10.3
Serbia si Muntenegru	1,220	28.1	40.2	17.9	6.9	-	1.9	5.0
(N)	(20,153)	20.1%	42.4%	21.9%	9.4%	*	1.0%	5.1%

Sondajul valorilor mondiale (2010-2014)

Anexa Nr.2

V212.- People have different views about themselves and how they relate to the world. Using this card, would you tell me how strongly you agree or disagree with each of the following statements about how you see yourself? / Oamenii au viziuni diferite despre ei înșiși și despre modul de a se raporta la lume. Folosind această fișă, îmi vei spune în ce măsură ești de acord sau nu cu fiecare dintre afirmațiile următoare despre cum te vezi pe tine?:

Mă consider cetățean al lumii

	TOTAL	Mă consider cetățean al lumii						
		Cu totul de acord	De acord	Dezacord	Dezacord total	Neadekvat	Niciun răspuns	Nu știu
Coduri de țară								
Algeria	1,200	24.2	29.6	17.4	14.2	-	14.5	-
Azerbaidjan	1,002	14.0	28.4	30.4	27.2	-	-	-
Argentina	1,030	23.1	50.8	18.3	3.0	-	1.3	3.5
Australia	1,477	23.2	53.7	17.8	2.1	-	3.2	-
Armenia	1,100	47.5	33.7	12.5	3.2	-	-	3.1
Belarus	1,535	20.6	28.0	34.9	15.6	-	-	0.9
Chile	1,000	20.1	47.5	19.1	7.9	-	0.1	5.3
China	2,300	11.8	43.8	14.7	3.5	-	11.1	15.2
Taiwan	1,238	12.8	63.0	17.7	0.5	-	0.2	5.7
Columbia	1,512	39.5	50.6	7.2	1.3	-	0.5	1.0
Cipru	1,000	32.8	35.7	18.6	6.8	-	-	6.0
Ecuador	1,202	60.6	31.9	5.4	1.7	-	0.1	0.2
Estonia	1,533	18.8	43.4	24.5	7.9	-	0.3	5.2
Palestina	1,000	11.0	39.0	26.7	19.0	-	-	4.3
Germania	2,046	20.4	39.6	28.0	8.4	*	0.3	3.2
Ghana	1,552	57.8	37.9	3.9	0.4	-	-	-
Irak	1,200	17.4	36.6	28.2	12.8	-	-	5.0
Japonia	2,443	9.0	61.5	4.0	0.7	-	-	24.8
Kazahstan	1,502	29.9	33.6	23.6	12.9	-	-	-
Iordania	1,200	17.5	44.3	23.8	11.6	-	-	2.8
Coreea de Sud	1,200	17.0	65.3	15.4	1.5	-	0.8	-
Kuwait	1,303	40.4	27.6	17.0	6.6	-	2.6	5.9
Kyrgyzstan	1,500	43.7	37.4	13.7	5.0	-	0.2	-
Liban	1,200	17.8	34.0	27.1	14.2	-	-	7.0
Libia	2,131	29.2	27.6	25.2	12.1	-	0.5	5.4
Malaezia	1,300	43.8	52.8	3.0	0.4	-	-	-
Mexic	2,000	40.0	52.2	5.5	1.9	-	0.0	0.4
Maroc	1,200	10.8	20.8	10.0	5.0	-	8.4	45.0
Olanda	1,902	9.8	57.5	26.4	5.6	-	0.7	-
Nigeria	1,759	59.7	31.3	7.1	1.9	-	-	-
Pakistan	1,200	45.7	42.7	8.8	1.6	-	-	1.2
Peru	1,210	30.4	51.0	13.4	1.7	-	1.0	2.6
Filipine	1,200	53.5	42.2	3.7	0.6	-	-	-
Polonia	966	25.4	52.3	15.4	2.5	-	0.3	4.0
Qatar	1,060	70.3	20.9	7.1	1.3	-	0.5	-
România	1,503	24.1	37.2	24.9	8.8	-	0.6	4.3
Rusia	2,500	17.5	28.8	27.4	17.6	0.3	0.5	7.9
Rwanda	1,527	57.1	33.7	7.5	1.6	-	-	-
Singapore	1,972	15.3	60.7	21.2	2.6	0.1	*	-

Slovenia	1,069	11.7	62.0	20.2	3.1	-	0.6	2.4
Africa de Sud	3,531	39.3	43.2	10.0	3.9	-	-	3.6
Zimbabwe	1,499	30.8	47.0	18.0	4.3	-	-	-
Spania	1,189	25.5	55.3	7.3	2.1	-	0.9	9.0
Suedia	1,206	27.0	52.1	15.4	2.0	-	0.4	3.2
Thailanda	1,200	43.4	49.5	5.7	0.3	-	1.2	-
Trinidad și Tobago	999	39.7	38.0	14.3	3.7	-	-	4.2
Tunisia	1,205	19.5	33.3	19.9	14.0	-	-	13.3
Turcia	1,605	46.4	39.9	9.3	2.1	-	0.5	1.7
Ucraina	1,500	25.7	34.4	22.1	17.8	-	-	-
Egipt	1,523	22.7	17.8	25.1	34.3	-	-	-
Statele Unite ale Americii	2,232	20.6	46.8	23.6	6.6	-	2.5	-
Uruguay	1,000	16.5	57.0	14.8	4.9	-	1.3	5.5
Uzbekistan	1,500	46.9	17.1	14.9	14.5	-	6.5	-
Yemen	1,000	21.3	35.6	17.8	10.7	-	-	14.6
(N)	(78,964)	29.4%	41.6%	16.6%	6.9%	*	1.2%	4.3%

Sondajul valorilor mondiale (2010-2014) Anexa Nr. 3

V214.- People have different views about themselves and how they relate to the world. Using this card, would you tell me how strongly you agree or disagree with each of the following statements about how you see yourself? / Oamenii au viziuni diferite despre ei înșiși și despre modul de a se raporta la lume. Folosind această fișă, îmi vei spune în ce măsură ești de acord sau nu cu fiecare dintre afirmațiile următoare despre cum te vezi pe tine? (Citește și codifică un răspuns pentru fiecare afirmație):

I see myself as part of the [French]* nation / Mă văd parte din națiunea [Franceză]

* [Substitute your country's nationality for "French"]

	TOTAL	Mă văd parte din națiunea [Franceză]						
		Cu totul de acord	De acord	Dezacord	Dezacord total	Neadecvat	Niciun răspuns	Nu știu
Coduri de țară								
Algeria	1,200	63.5	28.8	3.3	1.9	-	2.4	-
Azerbaidjan	1,002	77.8	17.3	2.8	2.1	-	-	-
Argentina	1,030	38.2	53.4	5.5	1.1	-	0.6	1.2
Australia	1,477	45.4	49.9	2.4	0.7	-	1.6	-
Armenia	1,100	74.6	23.3	1.4	0.5	-	-	0.2
Belarus	1,535	60.4	28.9	6.3	3.8	-	-	0.6
Chile	1,000	41.2	52.2	4.5	0.6	-	0.1	1.4
China	2,300	31.3	53.6	1.9	0.2	-	11.1	1.8
Taiwan	1,238	29.6	65.4	1.5	0.3	-	0.3	2.9
Columbia	1,512	56.5	40.9	2.0	0.5	-	0.1	-
Cipru	1,000	68.9	25.7	2.8	1.5	-	-	1.0
Ecuador	1,202	71.9	24.5	2.9	0.7	-	-	-
Estonia	1,533	61.3	37.3	0.9	0.2	-	0.1	0.3
Palestina	1,000	42.4	48.9	4.5	2.8	-	-	1.4
Germania	2,046	39.1	46.8	10.1	2.4	0.2	0.4	0.9
Ghana	1,552	75.7	24.0	0.2	0.1	-	-	-
Irak	1,200	50.6	37.9	8.7	2.2	-	-	0.6
Japonia	2,443	23.8	66.9	0.9	0.2	-	-	8.1
Kazakhstan	1,502	84.7	11.8	2.7	0.7	-	-	-
Iordania	1,200	53.8	41.9	3.5	0.6	-	-	0.2
Coreea de Sud	1,200	24.7	67.8	5.4	1.2	-	0.9	-
Kuwait	1,303	58.1	28.9	6.0	1.4	-	3.2	2.5
Kyrgyzstan	1,500	80.0	13.7	5.0	1.1	-	0.2	-
Liban	1,200	32.1	45.2	13.0	4.4	-	-	5.2
Libia	2,131	77.3	19.4	1.3	0.4	-	0.3	1.3
Malaezia	1,300	54.7	41.9	3.3	0.1	-	-	-
Mexic	2,000	53.8	42.2	2.8	1.2	-	-	0.0
Maroc	1,200	58.8	35.8	0.8	0.2	-	1.5	2.9
Olanda	1,902	17.7	75.2	4.8	1.5	-	0.7	-
Nigeria	1,759	61.9	35.6	2.4	0.2	-	-	-
Pakistan	1,200	62.2	30.1	5.9	1.5	-	0.1	0.2
Peru	1,210	46.8	50.3	1.6	0.4	-	0.5	0.4
Filipine	1,200	54.7	42.3	2.6	0.3	-	*	-
Polonia	966	51.9	45.1	2.2	-	-	0.1	0.8
Qatar	1,060	92.4	7.6	-	-	-	-	-
România	1,503	41.1	43.7	9.6	3.3	-	0.2	2.1

Rusia	2,500	64.4	27.6	3.8	2.2	0.1	0.2	1.7
Rwanda	1,527	65.5	24.2	9.2	1.0	-	-	-
Singapore	1,972	30.7	62.6	6.0	0.6	0.1	-	-
Slovenia	1,069	35.2	59.8	2.6	1.1	-	0.6	0.7
Africa de Sud	3,531	45.6	40.8	9.7	2.1	-	-	1.8
Zimbabwe	1,499	63.5	34.5	1.9	0.1	-	-	-
Spania	1,189	50.2	38.5	3.4	1.4	-	0.6	5.8
Suedia	1,206	57.1	39.5	2.0	0.4	0.3	0.3	0.3
Thailanda	1,200	62.2	33.6	2.8	0.3	-	1.1	-
Trinidad si Tobago	999	84.0	14.9	0.4	0.2	-	-	0.5
Tunisia	1,205	68.0	25.7	2.2	1.7	-	-	2.2
Turcia	1,605	55.7	32.9	7.6	2.1	-	0.4	1.3
Ucraina	1,500	59.0	27.5	8.7	4.8	-	-	-
Egipt	1,523	70.0	28.2	1.7	0.1	-	-	-
Statele Unite ale Americii	2,232	43.5	49.7	3.3	0.9	-	2.5	-
Uruguay	1,000	42.4	53.7	2.6	0.7	-	0.4	0.2
Uzbekistan	1,500	96.0	2.7	0.5	0.5	-	0.3	-
Yemen	1,000	61.8	33.0	3.1	0.4	-	-	1.7
(N)	(78,964)	54.6%	38.4%	4.0%	1.2%	*	0.7%	1.1%

V215_01.- People have different views about themselves and how they relate to the world. Using this card, would you tell me how strongly you agree or disagree with each of the following statements about how you see yourself? / Oamenii au viziuni diferite despre ei înșiși și despre modul de a se raporta la lume. Folosind această fișă, îmi vei spune în ce măsură ești de acord sau nu cu fiecare dintre afirmațiile următoare despre cum te vezi pe tine?

Mă consider cetățean al [Uniunii Europene]

	TOTAL	Mă consider cetățean al [Uniunii Europene]						
		Cu totul de acord	De acord	Dezacord	Dezacord total	Neadecvat	Niciun răspuns	Nu știu
Coduri de țară								
Armenia	1,100	21.5	31.3	25.0	12.1	-	0.1	10.0
Cipru	1,000	33.6	42.0	16.2	7.1	-	-	1.1
Estonia	1,533	30.0	53.1	11.6	3.4	-	-	1.9
Germania	2,046	12.2	43.1	31.4	10.4	*	0.5	2.4
Olanda	1,902	6.3	52.7	32.0	8.4	-	0.7	-
Polonia	966	26.3	54.9	12.9	1.5	-	0.3	4.2
România	1,503	27.1	36.4	23.7	9.0	-	0.5	3.3
Slovenia	1,069	12.4	68.5	14.3	2.7	-	0.5	1.6
Spania	1,189	20.8	61.3	4.6	1.1	-	0.7	11.5
Suedia	1,206	28.0	48.5	18.1	3.8	0.1	0.4	1.2
Turcia	1,605	11.0	27.7	36.3	21.2	-	0.9	3.0
(N)	(15,119)	19.5%	46.5%	22.2%	8.0%	*	0.5%	3.3%

Euobserver: "Protocoale Antici" pun în lumină summit-ul de criză din UE²⁷⁶

„Autorii, Cerstin Gammelin și Raimund Loew – corespondenții la Bruxelles ai cotidianului german Sueddeutsche Zeitung și ai postului de radio austriac ORF – au reușit să obțină și stenograme secrete ale summit-urilor aproape lunare care s-au desfășurat în perioada 2010 – 2013 la apogeul crizei euro.

Acestea sunt numite protocoale Antici și sunt singurele înregistrări oficiale – dar secrete – ale întrunirilor.

Antici este un jargon folosit în Bruxelles și se referă la diplomați naționali care păstrează înregistrări cu discuțiile din cadrul summit-urilor. Numele derivă de la diplomatul italian al anilor 1970, Paolo Massimo Antici, care a inventat acest sistem. Se bazează în mare parte pe mărturii neoficiale. Diplomatul Antici al Consiliului UE, care stă la masa liderilor UE, iese afară din 15 în 15 minute pentru a raporta Anticilor naționali ce s-a discutat. În timp ce acesta este afară, un alt coleg Antici îl înlocuiește.

Cartea spune că „nici un scriitor Antici nu a auzit cu urechile sale ceea ce a scris, dar aceste protocoale sunt cele mai apropiate de o variantă textuală a discuțiilor liderilor.”

Protocoalele documentează puterea de negociere a Cancelarului Angela Merkel, care a obținut ceea ce a urmărit la aproape fiecare întâlnire.

La majoritatea întâlnirilor legate de criză, aceasta s-a putut baza pe sprijinul lui Sarkozy.

O înregistrare de la summit-ul din Octombrie 2011 arată ca prim-ministrul britanic David Cameron a făcut apel la acțiuni importante și curajoase – însemnând 2-3 trilioane de euro fond permanent de salvare.

Dar Sarkozy și Merkel s-au unit împotriva lui.

„[Cameron] a pierdut o oportunitate bună să tacă din gură. Suntem sătui de critica lui continuă și de a ne dicta ce trebuie să facem. Spuneți că urâți euro, dar vă implicați în sesiunile noastre”, spune Sarkozy.

²⁷⁶ EuObserver, Valentina Pop, Antici protocols' shed light on EU crisis summits
<http://euobserver.com/political/123288>

Merkel este mai diplomată, dar fermă: „Păstrăm fondul la cât s-a convenit, fără a ajunge la 2,000 miliarde de euro și până la 3,000 miliarde de euro, sau convenim ca țările non-euro să plătească și ele”.

Cameron înțelege mesajul și nu mai adaugă nimic. Mecanismul European de Stabilitate este instituit cu 500 miliarde de euro.

Predecesorul său, fondul de salvare temporar, FESF, a fost creat în 2010 pentru salvarea Irlandei și a Portugaliei la 440 miliarde de euro.

Un diplomat UE implicat în negocieri relatează cum s-a ajuns la cifra finală: „Noi am crezut că vom avea nevoie de 200 miliarde de euro. Și am calculat că Germania va veni cu jumătate. Temându-ne de acest lucru și știind că 100 de miliarde de euro nu vor fi niciodată suficienți, am dublat suma la 400 de miliarde de euro. Apoi am adăugat 10 procente astfel ca împreună cu cele 60 de miliarde de euro de la Comisia UE vom ajunge la 500 de miliarde de euro. Am fost perplecși că Germanii nu au tăiat nimic”.

A fost un moment rar de generozitate din partea Germaniei.

Alte două stenograme – de la summit-urile din Martie și Octombrie 2010 – arată cât de dură este Merkel ca negociator.

În Martie, aceasta refuză să ofere mai mulți bani pentru obiectivele UE de reducere a sărăciei, în ciuda discuțiilor aprinse și a faptului că majoritatea statelor erau în favoarea acestei decizii. Președintele Comisiei Europene, Jose Manuel Barroso, caută să stabilească un acord politic ca până în 2020 statele UE să reducă cu 20 de milioane numărul oamenilor loviți de sărăcie și excludere socială.

„Nu va exista nici un consimțământ din partea Germaniei cu privire la reducerea sărăciei. Poate suna dur, dar acest lucru nu este de competența UE, acest lucru este de competența națională”, a spus Merkel, adăugând că Bundestag-ul nu va fi niciodată de acord cu un asemenea obiectiv UE, de vreme ce acesta necesită resurse financiare suplimentare.

Numai Olanda o susține. Sarkozy este tăcut. Austria, în mod normal un aliat al Germaniei, este de partea lui Barroso. La fel sunt și Grecia și Portugalia.

În final, un compromis este obținut la sugestia veteranului UE Jean-Claude Juncker, la acel moment prim-ministru al Luxemburgului. Definiția sărăciei este extinsă, astfel ca mai mulți oameni să poată fi incluși și obiectivul de 20 de milioane să fie atins cu mai multă ușurință. Merkel poate să subscrie la această variantă.

Câteva luni mai târziu, după ce a convenit asupra primului bailout al Greciei dar frustrată că țara nu și-a respectat angajamentele, Merkel sugerează o soluție șocantă: încălcarea normelor de deficit să fie tratate în mod egal cu încălcarea drepturilor omului.

„Articolul 7 [al tratatului UE] prevede posibilitatea retragerii drepturilor de vot în situații foarte grave. Aceasta nu este o umilire publică, când vezi că pui în pericol euro, toate statele euro și în ultimă instanță chiar existența UE”, spunea Merkel în 28 octombrie 2010.

Articolul 7 - privind suspendarea dreptului de vot al unei țări în Consiliul European - a fost introdus în Tratatul UE după ce Austria a format o coaliție guvernamentală cu un partid de extremă-dreapta, determinând un boicot din partea statelor UE care au văzut această mișcare ca o încălcare a drepturilor omului, a libertății și a democrației.

„Am acceptat articolul 7 pentru încălcarea drepturilor omului. Trebuie să facem dovada aceluiași grad de seriozitate când ne confruntăm și cu problema euro,” a adăugat Merkel.

Președintele român, Traian Băsescu, a fost primul care a obiectat. „Această situație nu poate fi echivalată cu violarea drepturilor omului,” spune acesta.

Luxemburg, Spania și Grecia s-au revoltat și ele.

Doar Sarkozy a sprijinit-o pe Merkel, din nou. „Suspendarea drepturilor de vot este menționată în tratat, acest lucru nu este nerațional,” spune acesta.

Președintele Consiliului UE Herman Van Rompuy concluzionează că ”această chestiune trebuie analizată în continuare”, de vreme ce discuția nu este încă gata pentru o decizie.

Bibliografie:

Lucrări generale:

- Craig, A. Gordon; George, L. Alexander (1995) *Force and Statecraft*, Ediția a III-a, Oxford: Oxford University Press.
- Jackson, Julian (2002), “*Short Oxford History of Europe. Europe 1900 – 1945*,” Oxford: Oxford University Press.
- Kissinger, Henry (2013), *Diplomația*, București: Ed. ALL.
- Küng, Hans (1998), *A Global Ethic for Global Politics and Economics*, New York: Oxford University Press.

Lucrări speciale:

- Barrett, T. Jerome; Barrett, P. Joseph (2004), *A History of Alternative Dispute Resolution. The Story of a Political, Cultural, and Social Movement*, San Francisco: Jossey-Bass.
- Bauman, Zygmunt (2002), *Globalizarea și efectele ei sociale*, București: Ed. Antet.
- Bederman, J. David (2008), *Globalization and International Law*, New York: Palgrave MacMillan.
- Brecher, Michael; Wilkenfeld, Jonathan (1989), *Crisis, Conflict and Instability*, Oxford: Pergamon Books.
- Burchill, Scott; Linklater, Andrew; Devetak, Richard; Donnelly, Jack; Paterson, Matthew; Reus-Smit, Christian și True, Jacqui (2005), *Theories of International Relations*, New York: Palgrave Macmillan.
- Cerny, G. Philip, (1990) „*The Changing Architecture of Politics: Structure, Agency and the Future of the State*“, London: SAGE Publications Ltd.
- Coser, Lewis (1956), *The Functions of Social Conflict*, New York: Free Press.
- Francis, Diana (2010), *From Pacification to Peacebuilding: A Call to Global Transformation*, New York: Pluto Press.
- Friedman, L. Thomas (2000), *Lexus și măslinul. Cum să înțelegem globalizarea*, București : Ed. Economică.
- Handel, I. Michael (1989), *War, Strategy and Intelligence*, London: Frank Cass and Company Limited.
- Held, David; McGrew, Anthony; Goldblatt, David; Perraton, Jonathan (2004) *Transformări globale. Politică, economie și cultură*, Iași :Ed. Polirom.
- Keohane, O. Robert (1984), *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, New Jersey: Princeton University Press.
- Keohane, Robert; Nye, S. Joseph (2009) *Putere și Interdependență*, Iași: Polirom.
- Marin, Dinu (2004), *Globalizarea și aproximările ei*, București: Editura Economică.
- Miall, Hugh; Woodhouse, Tom, et al. (2011), *Contemporary Conflict Resolution: The prevention, management and transformation of deadly conflicts*, Cambridge: Polity Press.
- Moravcsik, Andrew (2008) *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*, Chinese edition, China, Beijing: Social Sciences Documentation Publishing House.

Nye, S. Joseph (2007), *Understanding International Conflicts. An Introduction to Theory and History*, New York: Harvard University, Pearson Longman.

Nye, S. Joseph (2011), *The Future of Power*, New York: PublicAffairs.

Puşcaş, Vasile (2010), *Managing Global Interdependencies*, Cluj-Napoca: Eikon.

Puşcaş, Vasile (2007), *Relații Internaționale / Transnaționale*, Cluj-Napoca: Ekion.

Ramsbotham, Oliver (2010), *Transforming Violent Conflict. Radical Disagreement, Dialogue and Survival*, New York: Routledge.

Sandole, J. D Dennis; Byrne, Sean, et al.(2009), *Handbook of Conflict Analysis and Resolution*, New York:Routledge.

Svensson, Isak; Wallensteen, Peter (2010), *The Go-Between. Jan Eliasson and The Styles of Mediation*, Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press.

Von Lipsey, Roderick (1997), *Breaking The Cycle*, New York: St. Martin's Press.

Wallensteen, Peter (2002), *Understanding Conflict Resolution: War, Peace and the Global System*, London: SAGE Publications Ltd.

Wendt, Alexander (2011), *Teoria Socială a Politicii Internaționale*, Iași: Polirom.

Studii și Articole:

Adam, Frane; Rončević Borut (2003), „Social Capital: recent debates and research trends” în *Social Science Information*, Vol. 42, No. 2.

Avruch, Kevin (2009), „Culture Theory, Culture Clash, and The Practice of Conflict Resolution,” în Sandole, J. D Dennis; Byrne, Sean; Sandole-Staroste, Ingrid; Senehi, Jessica (ed.), *Handbook of Conflict Analysis and Resolution*, New York: Routledge.

Axelrod, Robert; Keohane, Robert (1993),“Achieving Cooperation under Anarchy: Strategies and Institutions”, în Baldwin, A. David. (ed.), *Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate*, New York: Columbia University Press.

Babbitt, Eileen; Hampson, Fen Osler (2011), “Conflict Resolution as a Field of Inquiry: Practice Informing Theory”, în *International Studies Review* , No. 13.

Barbieri, Katherine (1996), “Economic Interdependence: A Path to Peace or a Source of Interstate Conflict?” în *Journal of Peace Research*, No. 1, Vol. 33.

Beardsley, Kyle; Quinn, M. David; Biswas, Bidisha; Wilkenfeld, Jonathan (2006), “Mediation Style and Crisis Outcomes” în *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 50.

Bercovitch, Jacob; Gartner, Scott Sigmund (2009), „New approaches, methods and findings in the study of mediation” în Bercovitch, Jacob; Gartner, Scott Sigmund (ed.), *International Conflict Mediation. New approaches and findings*, New York: Routledge.

Bercovitch, Jacob; Foulkes, Jon (2011), „ Cross-cultural effects in conflict management: Examining the nature and relationship between culture and international mediation”, în *International Journal of Cross Cultural Management*, 000(00) 1–21.

Blair, Tony (2002), „Superpower - nor superstate?” în *The Federal Trust. Enlightening the Debate on Good Governance, European Essay*, No.20.

Block, Ray Jr.; Siegel A., David (2011), „Identity, Bargaining, and Third-Party Mediation.” *International Theory, Cambridge University Press*, 3:3.

Böhmelt, Tobias (2011), „Disaggregating Mediations: The Impact of Multiparty Mediation” în *B.J.Pol.S, Cambridge University Press*, 41.

Bonturi, Marcos; Fukasaku, Kiichiro, (1993) “Globalization and intra-firm trade: an empirical note” în *OECD Economic Studies*, No. 20.

Crockatt, Richard, (2001), „The end of the Cold War” în Baylis, John; Smith, Steve, *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations*, Ediția a II-a, Oxford: Oxford University Press.

Doran, Charles,(2010), “The two sides of multilateral cooperation”, în Zartman,William; Touval, Saadia (ed.), *International Cooperation: The Extents and Limits of Multilateralism*, New York: Cambridge University Press.

Friedman, Gil (2008), “Identifying the Place of Democratic Norms in Democratic Peace” în *International Studies Review*, Vol.10.

Giddens, Anthony în dialog cu Will Hutton (2001), „Trăind cu capitalismul global” în *Secolul 21. Globalizare și Identitate*, București: Uniunea scriitorilor din România și Fundația Culturală Secolul 21, Nr. 7-9.

Charnovitz, Steve (2006), „Nongovernmental Organizations and International Law” în *American Journal of International Law*, Vol. 100 No. 2.

Goldstein, Judith; Keohane, Owen Robert (1993), “Ideas and Foreign Policy: An Analytical Framework”, în Goldstein, Judith; Keohane, Owen Robert (ed.), *Ideas and Foreign Policy: Beliefs, Institutions, and Political Change*, New York: Cornell University Press.

Keohane, O. Robert; Martin, L. Lisa (1995), „The Promise of Institutional Theory”, în *International Security*, No. 1, Vol. 20.

Keohane, O. Robert; Nye, S. (1990), “International Interdependence and Integration” în Viotti R. Paul, Kauppi; V. Mark (ed.), *International Relations Theory. Realism, Pluralism, Globalism*, New York: Macmillan Publishing Company.

Keohane, Robert (1992), “International Liberalism Reconsidered” în Dunn, John (ed.), *The Economic Limits to Modern Politics*, Murphy Institute Studies in Political Economy, Cambridge: Cambridge University Press.

Kriesberg, Louis (2007), “The Conflict Resolution Field. Origins, Growth, and Differentiation,” în Zartman, I. William (ed.), *Peacemaking In International Conflict: Methods And Techniques*, Washington D.C: United States Institute of Peace.

- Kriesberg, Louis (2009), „The Evolution of Conflict Resolution”, în Bercovitch, Jacob; Kremenyuk, Victor; Zartman, I. William (ed.), *The SAGE Handbook of Conflict Resolution*, Londra: SAGE Publications Ltd.
- Markins, J. Christopher; Nye, S. Joseph (1976), "Interdependence: The European Example," în *Foreign Policy*, No.24.
- Nye, S. Joseph (1987), „Nuclear Learning and U.S.-Soviet Security Regimes”, în *International Organization*, No. 3, Vol. 41.
- Nye, S. Joseph (2009), „Security and Smart Power” în *American Behavioral Scientist*, No.9, Vol. 51.
- Öberg, Magnus; Möller, Frida; Wallensteen, Peter (2009), “Early Conflict Prevention in Ethnic Crises, 1990-98 : A New Dataset,” în *Conflict Management and Peace Science*, No.1, Vol. 26.
- Oye, Kenneth (1985), “Explaining Cooperation under Anarchy: Hypotheses and Strategies” în *World Politics*, No. 1, Vol. 38.
- Regan, M. Patrick; Frank, W. Richard; Aydin, Aysegul (2009), „Diplomatic Interventions and Civil War: A New Dataset,” în *Journal of Peace Research*, No.1, Vol. 46.
- Rosato, Sebastian (2003),“The Flawed Logic of Democratic Peace Theory” în *American Political Science Review* Vol. 97, No. 4.
- Sayrs, Lois (1989), "Trade and Conflict Revisited: Do Politics Matter?" în *International Interaction*, No.2, Vol. 15.
- Stein, Arthur (1982), “Coordination and Collaboration: Regimes in an Anarchic World” în *International Organization*, No. 2, Vol. 36.
- Snidal, Duncan (1985), “The Game Theory of International Relations” în *World Politics*, No. 1, Vol. 38.
- Snidal, Duncan (1985), “Coordination Versus Prisoners’ Dilemma: Implications for International Cooperation and Regimes” în *American Political Science Review*, No. 4, Vol. 79.
- Sikkink, Kathryn (1998), „Transnational Politics, International Relations Theory, and Human Rights,” *Political Science and Politics*, Vol 31, No.3.
- Waltz, N. Kenneth (1999), “Globalization and Governance” în *Political Science and Politics*, Vol. 32, No. 4.
- Weiss, Linda (1998), “The Myth of the Powerless State” în *JPRI Critique*, Vol. V, No. 4.

Willetts, Peter (2001), „Transnational actors and international organizations in global politics” în Baylis, John; Smith, Steve, *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations*, Ediția a II-a, Oxford: Oxford University Press.

Wilson III, Ernest J. (2008), “Hard Power, Soft Power, Smart Power” în *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616: 110.

Zartman, I. William; Touval, Saadia (2010), “Introduction: return to the theories of cooperation” în Zartman, I. William, Touval, Saadia (ed.), *International Cooperation: The Extents and Limits of Multilateralism*, New York: Cambridge University Press.

Zartman, William (2010), „Conflict Management as Cooperation” în Zartman, I. William; Touval, Saadia (ed.), *International Cooperation: The Extents and Limits of Multilateralism*, Cambridge: Cambridge University Press.

Documente:

Adunarea Generală a Națiunilor Unite (2011), *Rezoluția 65/168* <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/440/20/PDF/N1144020.pdf?OpenElement>

Armitage L., Richard; Nye, S. Joseph, CSIS Commission on Smart Power (2007), *A smarter, more secure America* http://csis.org/files/media/csis/pubs/071106_csissmartpowerreport.pdf

Banca Centrală Europeană (2013), *Sondajul privind consumul și finanțele gospodăriilor populației* http://www.ecb.europa.eu/home/html/researcher_hfcn-faq.ro.html

Blair, Tony (2002), *Address given by Tony Blair on the work of the European Convention* http://www.cvce.eu/content/publication/2005/4/29/c8e73a30-5b3d-4117-bb0a-3f1263d95ac2/publishable_en.pdf

Bundesbank, Bundesbank Press Release (2013), *Households and their finances – Results of a panel study on the portfolio structure and the distribution of wealth in Germany* http://www.bundesbank.de/Redaktion/EN/Pressemitteilungen/BBK/2013/2013_03_21_phf.html?nsc=true

Carta Organizației Națiunilor Unite, Cap. XVI: *Dispoziții diverse* <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter16.shtml>

Charter of the United Nations, *Chapter VI: Pacific Settlement of Disputes* <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter6.shtml>

Chirac, M. Jacques (2000), *Allocution de M. Jacques Chirac, Président de la République, devant le Bundestag* <http://www.jacqueschirac-asso.fr/fr/wp-content/uploads/2010/04/Bundestag-27-juin-2000.pdf>

Comisia Europeană, Comunicare a Comisiei, *Europa 2020. O strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii*, Bruxelles, 3.3.2010, COM(2009) 647/3 http://www.mae.ro/sites/default/files/file/Europa2021/Strategia_Europa_2020.pdf

Comisia Europeană, Commission Working Document, *Consultation on the future EU 2020 strategy*, Bruxelles, 2009, COM(2010). <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/eu2020.pdf>

Commission of the European Communities (2002), *For the European Union Peace, Freedom, Solidarity - Communication from the Commission on the institutional architecture*, COM (2002) 728 final/2 <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0728:FIN:EN:PDF>

Consiliul Uniunii Europene, Secretariatul General al Consiliului (2011), *Consiliul European 16-17 Decembrie, 2010, Concluzii*, EUCO 30/1/10 http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/RO/ec/118602.pdf

Council of the European Union, General Secretariat of the Council (2009), *Concept on Strengthening EU Mediation and Dialogue Capacities*, 15779/09 http://eeas.europa.eu/cfsp/conflict_prevention/docs/concept_strengthening_eu_med_en.pdf

D'Estaing, Giscard (2002), *Introductory Speech by President Giscard D'Estaing to the Convention on The Future of Europe* <http://www.alainlamassoure.eu/liens/369.pdf>

D'Estaing, Giscard (2003), *The European Convention, Rome Declaration* http://european-convention.europa.eu/docs/Treaty/Rome_EN.pdf

Dunn, Bill Newton (1986), Discussion Paper for the European Parliament, *Why the public should be worried by the EEC's democratic deficit*, London: European Democratic Group.

European Commission (2010), Commission Working Document, *Consultation on the Future EU 2020 Strategy* <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/eu2020.pdf>

European Union External Action (2003), *EU Mediation Support Team Factsheet* http://eeas.europa.eu/cfsp/conflict_prevention/docs/2013_eu_mst_factsheet_en.pdf

European Convention, The Secretariat (2002), *Contribution from Mr Barnier and Mr Vitorino, members of the Convention, The Community method*, CONV 231/02, CONTRIB 80 <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=CV%20231%202002%20INIT>

European Convention, *Proceedings* <http://european-convention.europa.eu/EN/travaux/travaux2352.html?lang=EN>

European Convention, The Secretariat (2002), *Summary of Conclusions, Meeting of the Presidium* <http://european-convention.europa.eu/docs/presidium/2002/020605.S.pdf>

European Convention, The Secretariat (2002), *Preliminary draft Constitutional Treaty*, CONV 369/02 <http://european-convention.europa.eu/pdf/reg/en/02/cv00/cv00369.en02.pdf>

European Convention, The Secretariat (2003), *Reflection paper prepared by the Convention Secretariat and approved by the Presidium, The Functioning of the Institutions*, CONV 477/03 <http://european-convention.europa.eu/pdf/reg/en/03/cv00/cv00477.en03.pdf>

European Convention, The Secretariat (2002), *Contribution from Mr Barnier and Mr Vitorino, members of the Convention: "The Community method"*, CONV 231/02 <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=CV%20231%202002%20INIT>

European Convention, The Secretariat (2002), *Contribution by Louis Michel, Gijs de Vries and Jacques Santer, members of the Convention: "Memorandum of the Benelux: a balanced Institutional framework for an enlarged, more effective and more transparent Union"*, CONV 457/02 <http://european-convention.europa.eu/pdf/reg/en/02/cv00/cv00457.en02.pdf>

European Convention, The Secretariat (2003), *Contribution submitted by Mr Michael Attalides, Mr Peter Balazs, Mr Henning, Christophersen, Mr Hannes Famleitner, Ms Lena Hjelm-Wallen, Ms Sandra, Kalniete, Mr Jan Kohout, Mr Ivan Korcok, Ms Maglena Kuneva, Mr Emani, Lopes, Mr Rytis Martikonis, Mr Lennart Meri, Mr Dick Roche, Mr Dimitri Rupel, Mr Peter Serracino-Inglott, Ms Teija Tiilikainen, members of the Convention, Reforming the Institutions; Principles and Premises*, Brussels, CONV 646/03 <http://ec.europa.eu/dorie/fileDownload.do;jsessionid=JKgwRwjBvL2Rp4w3Fw4RnyW2JQs1jJQ8pD37PpNPVryJzftcYFxp!-687982831?docId=267451&cardId=267451>

European Convention (2003), *Plenary sessions, Closing session* <http://european-convention.eu.int/EN/sessplen/sessplen2352.html?lang=EN>

European Convention (2003), *Plenary sessions, Summary report on the plenary session*, CONV 853/03 <http://europeanconvention.europa.eu/EN/sessplen/sessplen2352.html?lang=EN>

European Commission (2001), *Viitorul Uniunii Europene, Textul declarației adoptate la întâlnirea Consiliului European de la Laeken din 15 decembrie 2001* http://ec.europa.eu/romania/documents/eu_romania/tema_7.pdf

European External Action Service (EEAS), *Crisis Response, What we do* http://eeas.europa.eu/crisis-response/what-we-do/index_en.htm.

European Parliament (2001), *European Parliament resolution on the constitutional process and the future of the Union, Future of the European Union*, (2001/2180(INI)) <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P5-TA-2001-0642+0+DOC+XML+V0//EN>.

European Parliament (2010), *European Parliament press pack for EU summit 28-29 October 2010* <http://www.europarl.europa.eu/news/ro/news-room/content/20101027BKG90496/html/European-Parliament-press-pack-for-EU-summit-28-29-October-2010>

European Parliament (2012), Direcția Generală Politici Interne ale Uniunii, Direcția pentru coordonare legislativă și concilieri, Unitatea concilieri și codecizi, *Codecizia și Concilierea, Ghid privind activitatea de colegiferare a Parlamentului în temeiul Tratatului de la Lisabona* http://www.europarl.europa.eu/code/information/guide_ro.pdf

Fischer, Joschka (2000), Speech by Foreign Minister Joschka Fischer at Humboldt University in Berlin, *From Confederacy to Federation – Thoughts on the Finality of European Integration*, http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=3745

Franco-German Declaration (2010), *Statement for the France – Germany - Russia Summit, Deauville* http://www.euo.dk/upload/application/pdf/1371f221/Francogerman_declaration.pdf%3Fdownload%3D1

Friedman, George (2012), *Beyond the European Union: Europe in the middle of the 21st Century* <http://efni.pl/en/efni-publications/>

Jurnalul Oficial al Uniunii Europene (2010), *Versiune consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene* http://www.presidency.ro/static/Versiunea_consolidata.pdf

Official Website of the European Commission, Commission Working Document (2013), *Consultation on the Future „EU 2020“ Strategy* <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/eu2020.pdf>

Sibert, Anne (2009), *How to Restructure the International Financial Architecture*, <http://www.annesibert.co.uk/Jan2009.pdf>

Standard Eurobarometer (2013), *Public Opinion in the European Union* http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb80/eb80_first_en.pdf

United Nations, Economic and Social Council, Committee of Experts on Public Administration, *Definition of basic concepts and terminologies in governance and public administration*; <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan022332.pdf>

Siteografie:

Agence Europe (2002), *Articol 5, (8155), 21 Februarie* <http://www.agenceurope.com/EN/index.html>

Apostolides, Alexander (2013), *Cyprus Exit of the Euro and what happened on the 25th March: Both were VERY BAD IDEAS*, https://docs.google.com/presentation/d/1Xue3hCYQrd_EWd7FR-QIoRqvGh8iPV3nro4sWJgyag/mobilepresent?pli=1#slide=id.p14

Bauchowitz, Stefan; Olivas, José Javier Olivas, London School of Economics and Political Science, *Selective truths and Spanish riches: The Bundesbank's study on household wealth* <http://blogs.lse.ac.uk/eurocrisispress/2013/04/07/selective-truths-and-spanish-riches-the-bundesbanks-study-on-household-wealth-2/>

BBC News (01.11.2011), Europe; Hewitt, Gavin, *Greek crisis: Papandreou promises referendum on EU deal* <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-15526719>

BBC News (11.07.2012), Europe; Hewitt, Gavin, *Eurozone crisis: North versus South* <http://www.bbc.com/news/world-europe-18793708>

Bercovitch, Jacob (2004), *International Mediation and Intractable Conflict* <http://www.beyondintractability.org/bi-essay/med-intractable-conflict>

Brown, Tony (2004) "Achieving Balance: Institutions and Member States" in *The Federal Trust*, http://www.fedtrust.co.uk/filepool/01_04.pdf.

Carnegie Council (06.06.2014), Speedie, C. David, *The European Parliament Elections and Rise of the Far Right: Three Reasons for Reassurance, Three for Concern* http://www.carnegiecouncil.org/publications/articles_papers_reports/0219.html

Closa, Carlos (2004), "The Formation of Domestic Preferences on the EU Constitution in Spain" in *Comparative European Politics* 2, 320-338 <http://www.palgrave-journals.com/cep/journal/v2/n3/full/6110041a.html>.

Die Welt (26.10.10), Bolzen, Stefanie, *EU wirft Deutschland Verantwortungslosigkeit vor* <http://www.welt.de/wirtschaft/article10545671/EU-wirft-Deutschland-Verantwortungslosigkeit-vor.html>

EurActiv (29.10.2010), *EU countries still divided over voting rights issue* <http://www.euractiv.com/future-eu/eu-countries-divided-voting-righ-news-499321>

EurActiv (28.10.2010), *France, Germany face EU revolt over Treaty change, 2010*, <http://www.euractiv.com/future-eu/france-germany-face-eu-revolt-tr-news-499252>

EuObserver (17.12.2001), Spinant, Daniela, *How the 15 agreed on Giscard d'Estaing* <http://euobserver.com/news/4595>

EuObserver (15.12.2001), Spinant, Daniela, *Giscard: heading the Convention - passionate task*, <http://euobserver.com/news/4581>

EuObserver (27.02.2014), Pop, Valentina, *Antici protocols' shed light on EU crisis summits* 27.02.14, <http://euobserver.com/political/123288>

European Voice (21.05.2003), Spinant, Dana, *Citizens are equal – but some states more equal than others* <http://www.europeanvoice.com/article/imported/citizens-are-equal-but-some-states-more-equal-than-others-/47494.aspx>

Galtung, Johan (20.01.2011), *Breaking the Cycle of Violent Conflict* <https://www.transcend.org/tms/2011/01/breaking-the-cycle-of-violent-conflict-with-johan-galtung/>

Leading Britain's Conversation (26.11. 2012), David Cameron: UKIP 'Fruitcakes And Loonies' <http://www.lbc.co.uk/david-cameron-ukip-fruitcakes-and-loonies-63456>

Lederach, John Paul (2003), „Conflict Transformation” in *Beyond Intractability Knowledge Base* <http://www.beyondintractability.org/bi-essay/transformation>

Ledra Capital (2013), Polemitis, Antonis; Kitsios, Andreas , *Cyprus Banking: Stupidity, Short-Sightedness, Something Else?* <http://ledracapital.com/blog/2013/03/19/cyprus-banking-stupidity-short-sightedness-something-else>

Ledra Capital (2013), *I am shocked, shocked there are Russians in Cyprus* <http://ledracapital.com/blog/2013/03/31/i-am-shocked-shocked-there-are-russians-in-cyprus>

Ledra Capital (2013), *Crimes Against Math And Logic: ECB HFCS Wealth Study Edition*, <http://ledracapital.com/blog/2013/04/10/crimes-against-math-and-logic-ecb-hfcs-wealth-study-edition>

Licklider, Roy (2007), „Early returns: Results of the first wave of statistical studies of civil war termination” in *The online platform for Taylor & Francis Group* <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13698249808402384>

Moravcsik, Andrew (1993), "Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach" in *Journal of Common Market Studies* vol. 31, No 4 <http://www.princeton.edu/~amoravcs/library/preferences1.pdf>

Moravcsik, Andrew (1997), “Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics” in *International Organization*, <https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/preferences.pdf>

Moravcsik, Andrew (2003), *The EU ain't broke* <https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/prospect.pdf>

Moravcsik, Andrew, *The European Constitutional Settlement*, 2008, <https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/settlement.pdf>

Moravcsik, Andrew (2008), “The Myth of Europe’s Democratic Deficit” in *Intereconomics: Journal of European Economic Policy*
http://www.princeton.edu/~amoravcs/library/myth_european.pdf

Norman, Peter (2003), “From the Convention to the IGC (Institutions)” in *The Federal Trust*,
http://www.fedtrust.co.uk/filepool/28_03.pdf

Official Journal of the European Communities (25.7.2001), *European Governance: A White Paper*, COM (2001) 428
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52001DC0428&rid=2>

Official website of the European Union, Summaries of EU legislation, *Democratic deficit*,
http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/democratic_deficit_en.htm

Official Website of the Nobel Prize, *The Nobel Peace Prize 2012*,
http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/2012/

Stephen Krasner, Foreign Policy (20.11.2009), *Think again: Sovereignty*
http://www.foreignpolicy.com/articles/2001/01/01/think_again_sovereignty

The Economist (14.02.2013), *Storm survivors*
<http://www.economist.com/news/special-report/21571549-offshore-financial-centres-have-taken-battering-recently-they-have-shown-remarkable>

The Economist (20.12.2001), *Valéry Giscard d'Estaing, Europe's draftsman*
<http://www.economist.com/node/916791>

The MacroDataGuide, *Correlates of War*,
<http://www.nsd.uib.no/macrodataloguide/set.html?id=54&sub=1>, 11. 2011

The New York Times (26.03.2013), Krugman, Paul Cyprus, *Seriously*
http://krugman.blogs.nytimes.com/2013/03/26/cyprus-seriously/?_php=true&_type=blogs&_r=0

The Guardian (1.11.2012), Watt, Nicholas, *Nick Clegg attacks David Cameron's plan to repatriate EU powers*
<http://www.theguardian.com/politics/2012/nov/01/nick-clegg-david-cameron-eu>

The Telegraph (04.03.2011), Moore, Charles, *Mervyn King is right. If the banks face no risk, we shall all go down*
<http://www.telegraph.co.uk/comment/columnists/charlesmoore/8362464/Mervyn-King-is-right.-If-the-banks-face-no-risk-we-shall-all-go-down.html>

UK Independence Party (03.07. 2012), *UK Independence Party in the European Parliament, Debate: Conclusions to the European Council meeting (28-29 June 2012) European Council and*

Commission Statements, Farage, Nigel, *This European Stability Mechanism is doomed before it starts* <http://www.ukipmeps.org/>

Uppsala Universitet, Department of Peace and Conflict Research, *Uppsala Conflict Data Program — an Overview*: http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/program_overview/

United States Agency for International Development, *Conflict management*, http://www.usaid.gov/our_work/cross-cutting_programs/conflict/

United Nations, Department of Political Affairs, *Mediation Support*, http://www.un.org/wcm/content/site/undpa/mediation_support

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, *The United Nations Year of Dialogue among Civilizations* <http://www.unesco.org/dialogue/en/background.htm>

World Trade Organization (2004), *The Future of WTO – Addressing challenges in the new millennium* http://www.wto.org/english/thewto_e/10anniv_e/future_wto_e.htm

ISBN: 978-606-37-1551-8